

‘బ్రహ్మనాయుడు’

చిత్రకారిణి: శ్రీ లక్ష్మీదేవి, కారదానికేరవము, నంద్యాల

చెన్న పట్టణము, సెప్టెంబరు ౧౯౩౦

సంపుటము ౨

ప్రమోదూత సంవత్సరము భాద్రపదమాసము

సంఖ్య ౯

హంపీక్షేత్రము

కోడాలి వెంటిటనుబ్బరావు, బి. ఏ., కామరాజుగడ్డ శివయ్య గానందరావు గార్లు

కినకాభిషేకము

“గణగణ మ్రోయు ధక్కయది కంచుదియంట చతుశ్రుతి ప్రచారణమున వ్యాసహూది యట రాయలు మెచ్చిన కింకరీంద్రవా రణ మృగరాజ మంట భళిరా మన దిండిమభట్టు వానిపే రణచగ వచ్చెనా యిత డహంకృతి మాము నెత్తలేదుగా.”

అనువారు “ఇతడటయ్య రెడ్లకవిరాజు దిండిమభట్టు నోడించు చిన్న యొక్కటియు గనరాకున్నది వేషము దక్క లేదేమొ వాదనకు శక్తి” యనువారు నై ప్రజ లంగింత పొంచి చూచెడువారునై వెంట నడచుచుండ విద్యానగర రాజవీధుల నినుక చల్లిన నేలపైన రాలినది లేక

శారదాంఘ్రిద్వయార్చనాంభోరుహంబు-వికసితంబైన మనసులో వేవెలుంగు
తేజములు నిండిపోయి మదేభగామి-ఆంధ్రకవిరాజు శ్రీనాథు డరుగుచుండె.

“ఆగమంబుల నిధియైన విప్రుడు తల నేడయ్య జుట్టు గోష్పాదమంత
తైవమతాచారసారాధ్యగుం డట కనరాదు పో లింగకాయ మెడను
కవిరాజు బిరుద శంఖస్వన ప్రేరితు డామృతివేష మట్లావహించె
శారదోపాసనాధార దిగ్దయుడంట పెట్టలేదు ముఖాన బొట్టుగాని
ఈవిరుద్ధప్రవృత్తి తా నెటు జయించు-ద్రవిడ ధాత్రి మహావాణి తాండవించు
గొడ డిండిమభట్టు”నని “చూడవలెను-ఈవిచిత్రంబు”నని ప్రజ లేగుచుండె.

తనపెంట వచ్చు శిష్యుని గాంచి నవ్వును ఈప్రజ యూహ గ్రహించినట్లు
తన వైరిదైనవాదన నూహచేయును తనలోన తానె వాదనల పెంచి
తనకవిజయదీక్ష ననుభవించిన పూర్వవిషయస్మృతుల నిష్ఠ పెరిగుపడును
తనగెల్పులోన పొంగును రెడ్డిరాజుల ఆదరణాంభోధి యనుచు మురియు
దైవవశమున నోటమి తనకు కల్గు-నేమొ యను కించ కించిత్తు నెరుగబోని
తెలుగుకవిరాజు రాయల కొలువునందు-చరణమును మోపె సభయు నిశ్శబ్ద మవుడు

డిండిమభట్టు కీర్తిని గడించుటలో ముదితేరినాడు త

త్యాంశీతి దక్షిణాపథ విభావరి వెన్నెలలారవోసె మా
ర్తాండుని తేజ ముట్టిపడు తన్ముఖమండల మామహాత్ముపై
దండుకు వచ్చినాడు ఫలితం బనుభూతము కాదె వీనికికా.

అని మనసులోన తలపోయు నవనివతిని-దక్షిణకరంబు పైకెత్తి దంతదీపు
లావరింప మహాసభ నాకవిండు-డాశుధారల నాశీస్సు లాడినాడు.

“పంపావీరూపాక్ష బహుజటాజూటి శారగ్వధ ప్రసవ సౌరభ్యములకు
తుంగభద్రా సముత్తుంగ వీచీఘటా గంభీర ఘుమఘుమారంభములకు”
పూర్వాంధ్రరాజ్య సంపూర్ణశౌర్యానల ప్రత్యక్షపుణ్యప్రభావములకు
హిందూమతోద్ధారణేందూదయ వికాసచాలితాధ్యాత్మ ప్రచారములకు
గొడ డిండిమభట్టుడొ కంచుధక్క-మోది పగిలించు సర్వవాగ్వాదనలకు
మనసుపడి ప్రౌఢరాయల మందిరమున-నడుగు పెట్టిన కవిరాజు సయ్య నేను.

“వచియింతు వేములవాడ భీమనభంగి నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాటు
భాషింతు నన్నయభట్టు మార్గంబున నుభయవాక్పాఠి నొక్కొక్క మాటు

పలికింతు తిక్కయజ్ఞ ప్రకారము రసాభ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు
పరిధమింతు ప్రబంధ పరమేశ్వరునితేవ సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు
వ్యాసమునివోలి వాల్మీకి వాక్కువోలి-కాళిదాసునివలె హర్షకవివోలి
ప్రతిపదరసోదయంబు నాపలుకు తెలుగు-నాయకా! నన్న ప్రజలు శ్రీనాథుడగుడు.
వేదార్థంబులవాదమో కవి తలో వీణాశ్రుతుల్ నిండుటో
లేదా తర్కమొ సీతిసూత్రముల నాలింతో మరేదో వృథా
గాదాకాలము ఊరకున్న సెలవీగా వేడెదన్ దిండిముం
డెదన్నన్ సరి సిద్ధమే పగులవేయింతున్ ప్రభూ, ధక్కలన్.

గౌతమీనది పొర్లి గారవించినదయ్య రాణ్య సౌంద్రమున నారాగము విని
వేగీమహావీధి వెడజల్లినారయ్య ముత్తైదువులు చూపుచుత్తియముల
బంగారుపల్లెము బంతిభోజ్యంబులో విస్సన్నమంత్రి నేవించినాడు
నన్ను స్వీయచరిత్ర నెన్నుకోరాదయ్య క్రొత్తవాడనుగాన కొంత చెప్ప
వలసెనను కవివంకకు తెలుగురేడు-చూచె దిండిమధట్టును చూచె తిరిగి
రణము వాక్కులలో విజృంభణముపెరిగె-గుక్కత్రిప్పకో వీలులేకుండె నభకు.
“వేదాలు తలక్రిందు వెలిగించినాడంట మూరైనరాదు యీమాటకేల
తర్కశాస్త్రాబోధి తరియించినాడంట-యీయుక్తికి జవాబు నీయడేల
కవితలో వాణిరెక్కలు కట్టినాడంట అతని ధాగాశుద్ధి కందడేల
పాఠంజలంబు సంపత్తి వీనిదెమంట సూత్ర విరుద్ధ మిచ్చునదియేల
దిండిముడు పూర్వరూపము దించినాడో-కాక పుంభావవాణిగా కవి యితండు
పుట్టెనో భూమిపై”నని పొగడునభ్య-లా వినాదంబు పదపద మందుకొనుచు.

వాగర్థంబులలో ప్రమాణములలో వాదంబులో సూత్రచ
ర్యాగాంభీర్యములో కవిత్వమధుధారావేగ విభ్రాంతిలో
“బాగో యీకవిరాజు యింతటి ప్రభావంబున్నదం చెంచలే
దే గర్వంబనుకొన్న సేపలుకు లన్ని సత్యమున్ జేసితే.”

అనిరి పండిత సభ్యు లందందలేచి-జయజయార్భటులందు వర్చస్సు దింది
పాలిపోయిన దిండిమధట్టుబిరుద-కంకణములెల్ల తెగగొట్టగా నృపుండు.

అనుమతి నిచ్చె దిండిము డహంకృతి చచ్చిన సాధుపండితుం
డనియెడిరీతిగా నిలిచి యీసభలో పలికెన్ “ప్రశస్తన

ర్తనులుజయాజయంబులవిధంబు గణింపరు నన్ను గెల్చినా
డని యెనికించలేదు వివయాధికుడన్ కవిసార్వభౌమునిన్.
నన్నుమించిన వానిగా నెన్నుకొందు-బిరుదములు తీసివేతును భేరి నిచట
పగులగొట్టింతు"ననిచెప్పి బయటికరిగె-విజయ ఘోషలు సభలోన వెల్లి విరిసె.

"జయ కవిరాజ నీవిజయ శాసనముల్ లిఖింతు రాంధ్ర నా
జ్ఞయచరిత్రన్ సువర్ణఫలకంబులపై నిను బట్టి నాకు ను
న్నయది తెలుగు సంస్కృతి యనారత"మందు వచించుచున్ కర
ద్యయమును మోడ్చి డిండిముడు వచ్చెను లోనికి కంచుఢక్కతోన్.

అది పగిలించినారు పలయంబులునై విరళీకృతంబులై
కదలెను శబ్దముగ్ తెలుగు కావ్యసరస్వతి నూపురంబుమో
యు దినము లింకనున్నవనుచుండీరి సభ్యులు రాయలున్ సభా
సదులనుచూచి పల్కెను ప్రశాంతవచస్కు డమాఘ వాక్కులన్.

"ఏనాటిదో ఢక్క యిపుడు ముక్కలుగాను పగిలిపోయెను చింతపడ డితందు
ఎట్టిగంభీరుడో యిట్టిగెల్పులు పొంది కవిరాజమాట నొక్కటియు ననడు
ఇరువురును సమర్థులే శక్తియో రెండుమూర్తులు దాల్చెకాబోలు లేక
ఇట్టిమహాప్రజ్వలెచట వింటిమి గాంచి ధన్యులమైనాము తలచుకొలది
విస్మయముగొల్పు కథను జూపించినారు-మీ కవిత్వప్రశంసలో నాకుగూడ
స్థానము నొసంగినారు వాజ్ఞయచరిత్ర-ప్రౌఢరాయలసభపేరు పలుకుగాన.

ఇరువురు గౌరవార్థులె జయించినవారలు కొంత యెక్కువ
దురుగడ నా బహూకృతులతో పనిలే దకలంకమూర్తుల
గురులకుగాని యీషనుజకోటి స్వభావముమార్చుకోదు దు
ర్భరముగ దెప్పిపోయును ప్రపంచకవై ఖరులెల్ల చిత్రముల్.

కాన సంభావనకై యిచ్చుతృణమేని మేరువుగా నెంచగోరినాను
కవులార"యను రాజ గద్దెపై నాసీనుడయ్యె భటల్ విచిత్రాధరణము
లంబరంబులు కాన్క లమితముల్ గొనితెచ్చి నృపహాళి యాజ్ఞానిరీక్షకులయి
నిలిచియున్నారు సభ్యులు రాయ లింతగా నొప్పబట్కనెయని యుబ్బిపోయి
నృపుడెవరి నెట్లుగా సత్కరించునోయని-గ్రుక్కిఁగులుమిగులొనుచునుగూరుచుండెడి
సవ్యకవితాసునాథు శ్రీనాథసుకవి - యూహ లంభోధివీరులై యూగుచుండెడి.

“పదిపదునాల్గుశాస్త్రముల పారము ముట్టిననన్ను ధక్కతో
 నదిమినమేటి కర్హమగునట్టి బహూకృతి యీమహాసభా
 నదసములోన పండితులనన్నిధి బంగరుగదైమిద చే
 యుదె కనకాభిషేకము ప్రభూత్తమ, డిండిమగర్వహారికిన్”
 అని వచియించె డిండిము డయత్నముగా సభలోన పైడిగ
 దై నిలిపి హేమటంకముల దెచ్చిరి రాసులు పోసినారు రా
 జును తనగదై డిగ్గి పిలుచున్ కవిరాజును కేలుపట్టి లే
 చెను పరిపూర్ణహర్ష వివశీకృతుడై కవిరాజపూజకై.

బంగారుకొండపై పరమనిష్ఠాగరిష్ఠుండైన శివమూర్తి శోభదోప
 శ్రీనాథకవిరాజు చిరనవ్వుతో హేమసింహాసనమున నాసీనుడయ్యె
 పార్శ్వల డిండిమభట్టు రాయలు నిల్చి దోసిల్లతోనెత్తి రాసిలోని
 పైడిటంకబులపై పోయుచుండిరి సభ్యులు పససలు చదువుచుండి
 ఏమహారాజుపొందని యీయపూర్వ గౌరవంబున శ్రీనాథకవి మునింగి
 విజయనగర సామ్రాజ్యము విస్తరిల్లు - ప్రార్థనలలోన తన భావఫణితి నిలిపి.

దీరారటంకాల తీర్థమాడించితే దక్షిణాధీశుము త్యాలశాల
 పగులుగొట్టించితే భయదవాదప్రాధి గొడడిండిమభట్టు కంచుధక్క
 విహరింపజేసితే వీరభద్రదారెడ్డి విద్వాంసుయశము దిగ్విభులందు
 పలికింపజేసితే బహుశాంధ్రజనసభా భాస్వరుండనుచు ప్రపంచకంబు.

మందర మహీధరాధరమధ్యమాన దుగ్ధపాథోధిలహరికోద్భూతమైన
 లలితసాహిత్యసాహిత్యలక్ష్మీకౌసగి సరసనద్గణనికురంబ శారదాంబ.

తెలుగుప్రజల్ ధరిత్రి రవితేజము వెల్లిననాళ్లు సంపదల్
 కలిగినవారునై సుఖముగా వసియించెడివారునై మహా
 త్ములు స్తుతియించువారునయి పొందుదురమ్మ స్వతంత్రమున్ భవ
 ద్భలముననంచు దీవనలపల్కుచులేచె సువర్ణతేజుడై.

విజయనగరాంధ్రలోక మావేళ కవిత-కన్నకానుపు ముత్యాల కాంతులందు
 తెలుగుభాషాసరస్వతి విలుచుకొనియె-పైడిటంకాల కట్టులతోడినగలు.

మోచాకుసుమామోద విచారము

‘కథాప్రపూర్ణ’, ‘మహాపాధ్యాయ’ శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు

“మోచాకుసుమామోదసువాసిత
మలయనగాగతమందానిలమున”

అని శ్రీ ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులవారు
చిక్రసలీయనాటకరబుకం బ్రయోగించియుండ,
శ్రీహ్రండ్ల రామకృష్ణయ్య పంతులవారు మోచాకుసుమ
మన శేషువ్యతి కృష్ణమాచార్యులవారిని బాబున నడుగఁ
గా, ఆచార్యులవారు నిఘంటువులందు మోచాశబ్దమున
కుం గల వృషార్థములనెల్ల నొక్కొక్కటి యుత్తరముగా
నొక్కొక్కబాబున వ్రాయుచు, కరిమశ్రీము లేమిచే
నేదియు సరిపడక తమకుం దెలిసిన దంతయు యని తుది
బాబున ప్రాస విరమించిరి.

మోచార్థములలో అరటి యొకం డగుటయు,
శీలీంధ్ర మనఁగా అరటిపువ్వుని అకారాది నిఘంటువుల
నందుటయు, శీలీంధ్రమునకుం బరిమళమును మాఘకవి
చెప్పియుండుటయుం బరికించి అరటిపూనెత్తాని యను
వర్ణమున మోచాకుసుమామోదప్రయోగము సమంజసమ
యని తానడుమ కొండిలు వాదించ సమకట్టినారు.

శీలీంధ్రమన వరటిపూవు గాదనియు దానంటేసి,
మోచాకుసుమామోదప్రయోగము పూర్వోక్తమార్గమున
రక్షణీయము, ప్రకారాంతరమున నేనియు రక్షణీయము
గాదనియు నా యొన్నిక. గుణమున్నచో విద్యద్యత
ణ్యులు పుష్పింతురని యెంచి వాద్యోతా ప్రేత్యర్థివై నా
యభిప్రాయమును సోపపత్తిగగా వివరించుచున్నాఁడః

శీలీంధ్ర ప్రస్తావము ప్రాసీన మహాకావ్యంబుల
నిర్విధంబునని గవ్యట్టు యన్నది:—

శీలీంధ్రము (=కందలిపుష్పము) కేవల
వార్షికము.

మాఘము, ౬ (౩౨)
నవకదమృరతోరుణీతామ్బురై
రధిపురని శిశ్నీసుగనిభిః,
మనసి రాగవతా మనురాగతా
నవనవా వనవాయుభి రాదధే.

వ్యా. శిశ్నీబాం కన్దశీకుసుమా నామ్....‘కన్ద
ర్యాంన శిశ్నీః స్యా’ దితి శబ్దార్థవే.

మాఘము, ౬ (౩౦)
ప్రపవతస్సతరాముదకమ్మయల్
విదళకన్దశ కమ్మనలాలితః,
నమయతిస్మ వనాని మనస్వినీ
జనమనోనమనోఘనమారుతః.

వ్యా. కన్దశీ=భూకదలి ‘ద్రోణపర్వీష్ణిగకన్దాకన్దశీ
భూకదళ్య’ నీతిశబ్దార్థవే. తస్యాః పుష్పాణికన్దశాని.
పుష్పమూలే బహుళమి త్యనోలుక.

మాఘము, ౬ (౩౨)
ముద మబ్జభువా మపాంమయూరా
స్సహ సాయ ననదీపపాటలాభే,
అలినా రమతాలినీశిశ్నీ
సహసాయ ననదీపపాటలాభే.
వ్యా. శిశ్నీ=కన్దశీకుసుమే.

గౌడవహు, పే. (౧౫)
ధారాహయధరణి జామిరుద్ధ
రాకన్దశీసహభువమ్,
మహార మవగాధసోహం
చమహానీ విసమారుణం అహరమ్.

గౌడవహు, పే. ౧౧౧ (౩౮౩)
ఉమా ను సగిరియడం
నీమాణివ్యపేరుకన్దకు శ్చేయమ్,

వాణిజ్యవిరళధారా

బహురీయ రయం ధరణివేధమ.

గౌడవహు, శే. ౧౭౯ (౬౪౭)

ధారాహిన్ద్రణవకస్తలాం

ఇహావళన్తి మాలాహి,

జరథకలవిక్రమగళ

మద్దహిహిణీబాజలహారాం.

గౌడవహు, శే. ౧౮౧ (౬౪౩)

ఉక్తస్తలాంధరణిశ్చ

ఇహావేరిహాదళియకే సరణాం,

గన్తోఉద్భుద్ధకలమ్ము

నీయిలా సేలకడయాం.

బాలభారతము, శే. ౨౦౨ (౬౨)

[వృష్టితో విరమతాపికదాచి

త్తుప్తయేఽనుసరతాం పతగానామ్,

అమ్ముచాముచిరే జలకేతా

స్తస్తపాదపదశేష పతస్తః.]

బాలభారతము, (౬౩)

గన్ధనమగుపై రయంత్యం

ధారయన్తి కళితోఽపి శిలీశే

ధూషితా మరకతోమమిత్రైః

రత్నధూమగజైరివ ధూమిః.

భోజనంపుత్ర, కిష్కింధాకాండము.

శే. ౨౭౭ (౪౪)

అమ్ముజకదహ్యకబలితామ్ముకాం

శిలీస్థిసంబంధబహుక వసున్ధరామ్...

[ప్రాప్తపేక్షాంతం ప్రక్రియామ్...

వ్యా. శిలీస్థిసంబంధే = కస్తూరీకరుమసంగత్యా-

కస్తూర్యాంబ శిలీస్థిస్సాన్తి దితి శబ్దార్థః.

కార్జుధరపద్ధతి; వర్ణావర్ణనము; శే. ౪౮౫ (౪)

ఆకన్ద్యి స్మరయోవరాజ్యకటాం

తీమాతథీధ్వని

నృత్యతే-కితుటుమ్ముకస్య దధతం

మద్దాం మృదన్తక్రియామ్,

ఉన్మీల మ్మవనీలకస్తరదళ

వ్యాజేన రోమాఞ్చతో

హస్తజేవ సముచ్చితాక వసుమతీ

దక్షే శిలీస్థిస్సౌఖ్యా.

కార్జుధరపద్ధతి; వర్ణావర్ణనము; శే. ౪౮౬ (౧౦)

మస్త మ్మురితహంసనః పరపత జ్ఞాంకారియుష్మామరు

శ్యేగన్ద్యస్తకుటీరకాగ్రనిపత చ్చిద్రేఖులభాస్తరాః,

కర్మగ్యగ్రహటుమ్మి నీరుదభర ప్రస్వేదభేదచ్చిరః

[పార మే నాదయ వికస్తరక్షోల్లాసాంపయోగిన్దరః.

కార్జుధరపద్ధతి; వర్ణావర్ణనము; శే. ౪౮౭ (౧౪)

ఉన్మీద్రకస్తరదళాస్తరలియుమాన

నృజ్ఞాన్మదాన్తమధుపే నవమేఘకాశే,

స్వప్నేఽపి యఃప్రవసతి ప్రవిహాయకాస్తాం

తస్మైవిహారహితాయ నమోఽమృతాయ.

ధర్మకీర్త్యాభ్యుదయము, శే. ౭౯ (౩౨)

ఉలఘవ ద్విజరాజ మపి క్షిపత్

దళితమిత్రగణో నచకస్తరః,

అజని కామకరుహాలినాం పునా

రసమయస్సూయస్స ఘరాగమః.

కావ్యాదర్శము, శే. ౧౧౦ (౧౧౭)

వికసన్తి కదమ్బుని న్నట్టన్తి కుటజద్రుమాః,

ఉన్మీలన్తి చ కస్తూరీ దళన్తి కమభానిచ.

వ్యాఖ్యానమందు 'వర్ణావర్ణన మిదమ్' అని యన్వయి

రఘువంశము, ౧౩ (౨౯)

ఆసారసి కక్షితిబామ్ముయోగా

వ్యా మక్షిణో ద్యుత విభిన్నరోతైః,

విడమ్ముయూవా నచకస్తరై నే

వివాహామామాయాలోచనక్రిః.

వ్యా. విభిన్నరోతైః = వికసి కుట్టులైః నచం

తైః కస్తూరీపుష్పై రయవన్తైః 'ప్రోణాన్తీక్ష్విగ్ధకదా కస్త

ధూకదళ్యసీతి శబ్దార్థః.

దీని ఇంగ్లీషులో—

“by the new flowers of Kandali.”

విక్రమార్కము, ౪ (౫) వర్ష ద్వు

ఆర క్తరాశిభి రియంబుసుమై ర్న చక్రవర్తిసలిలగర్భైః,
జోపా ద వర్షా ప్తే సమయతి మాం లోచనే తస్యాః.

దీనికి ఇంగ్లీషు బీక, ౧౧౪:—

“The form, viz. boat-like hollow shape of the covers of the plantain flowers enables them to retain the rainwater in them hours, sometimes days after a rain-fall.”

(ఇటు అనువాదములందు ‘Plantain’ అనుటం గూర్చి మఱియొకటి ఈ గ్రంథముచే రాఁగలదు.)

మేఘునందేశము.

నీలం దప్తా హరితకపీఠం కేవలై రర్థయాదై
రావిర్భూతప్రథమమశ్రాః కర్ణశ్చినుకన్యమ్,
దగ్ధారణ్యే వ్యధికమరభిం గన్ధమామ్రాయ తోర్యైః
సారణ్ణా నై జలలయచ స్ఫురయివ్యన్తిమార్గమ్.

దీని యంగలూకవాచమున

“After eating on every bank the plantain tree on which first buds have appeared...”

దీని యంగలూకలో పే. ౨౫.

“The blossoming of the Kadambas and the budding of Kandalis accompany the advent of the rainy season.”

వ్యా. కర్ణశ్చిః భూమికదరీః “ద్రోణాన్త్యస్థి గృకవ్వా
కర్ణశ్చిః భూమికదరీః”తి శబ్దార్థః.

కర్ణం యచ్చ ప్రభవతి మహీ మాచ్ఛిరీహ్రీ మనన్ద్యాం
తన్మృత్యా శ్రేణిగుణగం గర్భితం మాఃపోత్కాః,
ఆక్షేపాసాద్విసకిసలయ త్చేదపాశేయవస్త్రః
సంపత్త్యస్తే వరసి బవన్తో రాజహంసా స్ఫురయాః.

వ్యా. ఉచ్ఛిరీహ్రీమ్ = ఉచ్ఛ్వాసకర్షణికామ్. “కర్ణ
శ్యాం చ శీర్షిస్సాన్యసి”తి శబ్దార్థః. శీర్షిహ్రీం
భావిసన్య సంపత్తిమానకత్వా దితిభావః.

తదుక్తం నిమిత్తరదానే—

“కాలాభ్రయోగా దుదితాశ్శిరీహ్రీ

స్సంపన్న సస్యాం కథయన్తి భాతీమ్.”

అనువాదమున

“able to make the earth fall of mush.
rooms shooting (from it)”

సుభాషితరత్న భాండగారము, పే. ౫౫౭:

గోకర్ణంగమమావాః పృథుతరపువతః

గ్రాహిణః శమ్భరాఘాః

ఆకర్షన్తో దిగవ్రాపవీచ వివర్ధః

కర్ణశ్చినుప్రచారాః,

ఏతే భావన్తి వార్ధక్రీస మరుగమ

ధారయన్తస్మిన్

దాన్విన్యన్తోఽభివీధీం వనమివ శబర

భ్రాన్తిభాతోఽన్యువాహః.

మల్లి కామారుకము, ౯ (౧౫) పే. ౩౬౬.

అమోకిమనీవాసరాః ప్రముఖతేముదం దహీనాం

విజృమ్భితకర్ణశ్చిః శీర్షిసప్తమృత్యుః,

పరూదమలిభిః ద్దగః దశ్యవద్రాన్యైః

కృషీలవిలసిసీనయనాన్తితాః శ్శిః.

ఇందుకు కలకత్తాపుస్తకములోని వ్యాఖ్య:

వ్యా. నవకర్ణశాంతుష్పటి ననాన్త్యైః “త్రమ్
మాలేషు బహుశమిలిఖన్ విజృమ్భితో యావనకర్ణశ్చిః
కర్ణలక్షణతయా భావిసన్య సంపత్తిమానకాని, నూతన
శీర్షిసముమాని; ఉక్తంచ “కాలాభ్రయోగా దుదితా
శ్శిరీహ్రీః, సంపన్న సస్యాం కథయన్తి భాతీమ్” ఇతి.

దీనికి ధర్మాధికారి చక్రవర్తి అయ్యంగారు
ముద్రించిన తిరుమలతాతాచార్య వ్యాఖ్య:—

అమోకరి. విజృంభితేశాం కర్ణమావాహం నవ
కందరీనాం నూతనశీర్షిం ప్రముఖమావాం ఏతేషు ప్రశేషు

నిలినాః సారభాగ్మాతార్థంబుగాఁ: పుష్పంధయా
ద్రమరామేమలే...[ఇట నీవ్యాఖ్య ధర్మాధికారిగారి
ముద్రమునందు వీర్యక్రమ మున్నచో అవర్ణక్రమముననే
ముద్రింపఁబడినది]

మాలతీమాధవము, ౯ (౧౬) పే. ౨౩౦.

బృహస్పతిగర్భదేవుడగుగర్భన శ్రీమత్పాదమృదుమాః
తైలాభోగభుజోభం నికభుభ: కాదమ్మనీశ్యావలాః,
ఉద్యత్సప్తకాంతకీతికభృత: కచ్చాప్యతోన్మితసా
మావిద్యుతిశీప్త్యోగోద్రవకుమస్తే రావవావాం తతిః.

త్రిపురారి వ్యాఖ్య. — శీర్ష్యా: పుష్పాగవిశే
షాః, రమేభ్యశ్శే. శీర్ష్యా: కన్దరీపుష్పే కరకత్రిపుటా
ఖ్యయో రితివిశ్లే. త్రిపుటకేతి విచికిలాదిశేషః.

చకోరవన్మా మృతికంకరోతి.

జగద్ధర వ్యాఖ్య — శీర్ష్యాం కన్దరీపుష్ప మితి
విశ్లే. శీర్ష్యాం 'నూ' ఇతి భ్యాకమ్.

దేశికాచార్యులవారి యాదవాభ్యుదయము:—

అమృత్యమాణో విహతాం స్వభావా
మద్ధాం సహస్రేణ తిదా మపేష్టాః,
అశేషానం రక్తశీంధ్రజాలై
రాకాటికైరంచిత మన్వకాన్తీర్.

అందులకు అపూర్వదీక్షితకృతము-వ్యాఖ్యానము:—

“రక్తశీంధ్రజాలై: అరుణకదరీపుష్ప నివహైః,
కరణై: || ని || కదభ్యాంచ శీంధ్రస్సాన్య దితి శబ్దాన్తశే.
అంచితం పూజితం, మనోహర మితియావత్ — అశేషా
సంకాలం వర్ణాసమయం, తత్తైవ శీంధ్రాణాం విజృంభ
ణాత్. అన్వకాన్తీర్ = అనుకృతివాక్. తుణిక్త రయో
కదరీపుష్పై స్సర్వతో వ్యాప్తౌ వర్ణాసమయః ఇవ స్థిత
ఇత్యర్థః.”

విక్రమార్కచరిత్రము, పే. ౭౯ (౩౫)

లలితగతి స్మయూరికలు లాస్యమొనర్చుగ భేకసుందరీ
కలకలగానము ల్మృగ గర్జనవాద్యము లుల్లసిల్లగ గం
దభకుసుమాంజలులైలయ నర్చనకాల యనం దవత్స

భూతలము విచిత్రవారిస వితానతిరస్కరించేమేతమై.
ఋతుసంహారము, ౨ (౫) పే. ౧౨.

ప్రభిన్నైదూర్వనితై స్తృణాంబురై
స్మయంచితప్రాథిత కన్దరీదళైః,
విభాతి కుక్లేశరత్నధూషితా
వరాద్ధనేవ షీతి రివృగోవతైః.

వ్యా. ప్రాథితాని నిర్గతాని యాని కన్దరీవాం
దళాని పత్రాణి తైః “ప్రాణపత్నీ స్థిగ్గదా కన్దరీ” ఇతి
శబ్దాన్తః.

ఆంగ్రమాళుము, పే. ౭౮ (౩౧)

గీ. విశళకందళకంపవాదిష్కృతుండు
కామినీమానహరణుండు ఘనపరసుండు
షీతిని వనములు కంపింపజేసె వనగఁ
తెలఁగి విరహుఁగంపింపజేయు టరుచె.

ఆంగ్రమాళుము (౩౩)

చ. అశులకదంబపుష్పకర
జోరుణితాంబరము ల్లిహరసం
గతిములు కంఠీకృసుము
గంధయుతఁబులువైన వాయువుల
చతురత నూక్తునూక్తుముగఁ
జుండులసేత్రలమీద సారె కం
చితగతి రాగము న్నలుగఁ
జేసెను గాముకమానసంబులక.

ఆంగ్రమాళుము, పే. ౮౫ (౬౨)

చ. ఘనభవవారిలాభ మది
గల్గించునుండ మయూరము ల్బృదం
బున నటయించె శేఱులు
సముదరికి బాటె వడఁగఁమీదంపతుల
కనినడి సాంధ్యదీపరుచి
పాటలధూరిసుగంధబంధుర
ప్రణుత శీంధ్రపుష్పముల
రక్తిమెయిం జరియించె నర్తజిహ్వా.

కందలి యను నీమొలకయే కేవల వాన్నికము,
 "నమమై ర్నవకన్దలి" — విక్రమోర్వశి,
 కందలియుఁ దగునుమంబును పార్వతారికంబును,
 వసంతమునం గదలికుసుమము.

బాలభారతిము, పే. ౮౦ (౩౩)
 మత్తేపు పశ్యే దయితా రసవివ్వారేపు
 పారావలేపు కృతకాతుకమాజి శేపు,
 విషా సప్త పరిరంభభరణ రమ్మ
 కామాతులెవ మకరన్దరసిం దదారి.

విక్రమాంక దేవచరిత్రము, పే. ౬౩ (౭౧)
 పానీయం నారికేళి ఫలకహరకహనా
 త్కారికల్లాలయస్తా
 కావేరీతీరతాళద్రుమభూతమరా
 భాల్లభాహారణ్డ్యాః,
 ఉన్నీలన్నీలమోచాపరీచయశిరా
 వాస్తవ్యమోదావిడీనాం
 కర్పూరాపొణ్ణుగ్ధాపలలుతిరయా
 వాయవోదాక్షిణ్యాత్యైః.
 దక్షిణామూర్తముచే వసంతము నూదితము.

మనుచరిత్ర, [వసంతర్తుప్త.]
 ప అపరిమితానురాగముమనోలపయై చిగురాకుఁజేతులం
 దపసిని గొంగిరించె పరితా,యిచెరంభ దలంప రంభదా
 వపరిమితానురాగముమనోలపయై చిగురాకుఁజేతులం
 దపసినిగొంగిరించు టుదితంబెకదా యన వచ్చి రంభ
 [యౌక].

వసంతములో వనఁటి విజృంభణము.
 మాఘము, ౪ (౬౯)
 జగద్యకేకర్తు మిహాః స్మరస్య
 ప్రభావనీకేతన వైజయంతీ,
 ఇత్యస్య తేనే కదలి గృధ్రుఁలః
 ప్రభావనీకేతన వైజయంతీ.
 వ్యా. కదలి = రమ్మతమాకా. కదలి య కామ
 వైజయంతీశ్యేషా.

అదులకు ఆంధ్రీకరణము, పే. ౮౩ (౬౦)
 నీ. అమృతప్రభావనియగు వసంతేందీర
 పకలజగజ్జయ చతురవిధన
 వీర సైన్యమునందు వితరణిత్వర కేతు
 వై జయంతులు గూర్చవలయు ననుచు
 విసుక కదలులు విస్తరింపఁగఁజేసె

నేమినిర్వాణకావ్యము, పే. ౪౧ (౫౦)
 రమ్మరామా కురవకకమలా
 రమ్మరామా కురవకకమలా
 రమ్మరామా కురవకకమలా
 రమ్మరామా కురవకకమలా
 నేమినిర్వాణకావ్యము, (౫౧)
 పృత్యైర్వసప్తలికాయితప్రచ్ఛళిత.....
 వ్యా. రమ్మఁలః కదలిభి ర్మిత్రా ఆరామాయస్యాంసా.
 ప్రసన్న రాఘవనాటకము. ౨

లక్ష్మణః —
 ఆర్య, నివర్గర సుణీయోఽయ మారామః,
 అధునాతు మధుమా సావతారేణ తాస్తరసుణీయః,
 రామః —

క్యాపృచ్ఛనా మియనుస్తరాశే
 ప్రాదుర్భవన్తీ కదలిదలీనామ్,
 క శేషచాన్త్రీ) నవవీరదావాం
 చకోరవన్మా మృదితం కరోతి
 * * * * *
 పే. బాల పే. మకదలి ధ్రువ మీహనేకి
 మూర్త్యుయం కలయితం తరలాయతావ్యైః;
 ఏవాం విలమ్యయ విలాసవతీం చిరంహి
 స్త్రీణాం కళాః పరిచితాః స్థిరతాం ప్రయాన్తి.
 ఉదారరాఘవము, పే. ౧౨౮ (౪౮)
 కదలిఃకలిఃకోకిలాభిః
 కృతకోలాపాలకాపాళప్రపల్లవః,
 మాయానిలమత్తవారణస్థః
 ముదన స్తత్రవికారతై త్రియాత్రామ్.

విసంకముతో ఆరటిపండు పండుట.

కుశలయాశ్వరిలాసము, పే. ౨౨ (౩, ౪ పంక్తులు)

దక్షిణాగ్ర్యంబాసమృతశ్చ గమ్యరతాధిగతగమ్యగ
భావపరివర్తనబుద్ధయేవ పరివర్తనభార పరిమితిశోభి
రభిశోభితం రమ్భాభి.

మమచరిత్ర (వసంతస్తుతి)

ఏటవాలెవముదియాయరటిబాలెంత

చేటునకయను చాలుచేర గల్గు మేలెంత.

వేసవిలో నరటిపండు.

కార్తీకరవద్దతి, పే. ౫౦౦ (౧౭) [వేసవివర్ణనము]

సర్వత్సారణివారిశతతటై ద్యోత్యుచ్చస్కృతే
కీర్తనీ కరిణీనే నురుదళ చ్చాయాపాతార్కర్మిష్టి,
కర్మ్యరాగరుపజ్జుపిద్భిలసోత్త్యుప్రవాతిష్టిః
కావ్రాకేరిరతై రహాః సుకృతిభిర్యద్యంతివం నీకు చే.
వేసవిలో నరటిపండు పండుట.

విద్యసాలభజ్జిక, పే. ౮౨ (౨)

దజని చరమయామే ద్వాదశస్తీ రలేచ్ఛాం
తిమిశ్రితముస్తీ వారికేళిఫలామ్భా,
అపిపరిగమయిస్తీ రాజరమ్భుఫలావాం
దీవపరిగతిభోగ్యా వర్తతే గ్రీష్మలక్ష్మీ.

ఆముక్తమాల్యద: వేసవిప్రస్తావమున:—

నీ. పరిపక్వసురభిరంభాఫలంబుతోడ.....
.....శివచారు రసవాదిగవలతోడ.
ఆరటిపండు సార్వకాలికము.

శేమి నిర్వాణము, పే. ౪౩ (౧౦)

రమ్భాభిరామం సరితం స్ఫురద్గుణకదంబకమ్,
యాదనీవాం కులంక్రీడానం త్రితవివేకిత్.
ఆరటిపువ్వు సార్వకాలికము

ఆముక్తమాల్యద:

చ. కదిలగభిళమృతపి
కాచ్చుల చేగుల నివృంకిపై
నుదురుఃస్త్రి యోపుగతిః
గూనల మునియ నించి త్రాటము

న్నుడిగనకాటి చేల నది

నొక్కటఁ గ్రుంగిడివత్తు రెండఁజే

వదలక యారవింట కని

వారమునం బరదోవైవ్వుపురో.

ఆరటిపండు సార్వకాలికము.

ఆముక్తమాల్యద:

గీ. బోటిగట్టిన చెంగల్యపూవులెత్తు
దరుపరిగితోరు కదిలిమఁ జరియఁ గొనుచుఁ
బోయి గుడినంది విజయఁబడెయఁబోచ్చి
మొక్కి వేదికఁ బలువన్న ముగ్ధకాటి.
గీ. కపిలవివర్జిత బృగుదీపకలిగిడిర్చి
ద్వయముతో పక్షమునఁ గల్గుచందనేర్చి
అగరుధూపంబు లిడి శర్మరాజ్యయుక్త
హృద్యకదళిఫలారి నై వేద్య మిచ్చి.

క. ప్రతిదిశము నిట్లు వి య

చ్యుతుపూజ యొనర్చినచ్చి మనదివియోగ
చ్యుతదైర్యయగుచు నయ్యెడు
పతిగుముఁ ద్రవిడభామఁ బాడుచునుండుఁ.

మూర్యాలోకంబను నొక రెనుఁగు వార్తాపత్రిక
యదు ఉపదిలేఖకులు మోచాభునుమామోదవిచార
వ్యాసంబున నొక దాన పూర్వోదాహృత యావవాక్య
నను క్లేశముతో, దాని యా వ్యాఖ్యానమును ఇటు నీ
మిదియగుంకంబున ముద్రించిన వర్తకము మర్యాదనే
యదాహరించి-ఈ వ్యాఖ్యలో దీక్షితులవారు తమ
వాక్యగుండును తా ముదాహరించిన కల్పార్ణవవాక్యముం
దును “కన్దభి” అని వ్రాయుక “కనిభి” అనియే వ్రాసి
నారనియు, ఆ కారణంబునం జేసి మాఘవాక్యముందు
మల్లి నాధిమూరి యుదాహరించిన కల్పార్ణవ వాక్యమున
“కన్దవ్యాంబ కిన్దఃస్యాత్”ను దాన “కన్దవ్యాంబ”నుట
పొరఁబాటునియు “కదివ్యాంబ”ననినన-దనియు నభి
ప్రాయము నూదించి- అందులకు పుష్కలంబాకముగా శ్రీ
రాజా రాధాకాంతదేవ బహద్దూరువారి యకారాది
నిఘంటువునుండి - ఇటు నిందు ముద్రితమైన వర్తకము
తో-కిరీంద్రం. క్లిం. కదిలేపుష్పం, (యథామాసే

౬-౩౨: "నకదంబరజోయణితాంబరై రధిపురంధి శీలీంధ్రసుగంధిభిః")

అని ప్రమాణము నుదాహరించి-మాఘకావ్యముందలి శీలీంధ్రము కదలిపువ్వుంబకానించుబడినట్లు కనంబడుచున్న దని నిరూపించినాడు.

ఇట్లు 'కప్పరీ' యనుటకు మాఱుగా 'కదరీ' అని అచ్చుపం బొరఁబాటు పడినదనుట సిద్ధాంతమని పక్షిమాంశగ్రంథమునానం దెలియవస్తును. అంతవఱకు:-

(౧) ఈ వ్యాఖ్యయందు 'వస్తాసమయం రితైః'న శీలీంధ్రాణాం విజృంభణాత్తనటచే శీలీంధ్రము కేవల వార్షికంబ యని యాధికృతినది గదా.

(౨) నూరిదీక్షితులలో నొకరి వారతంబుజ్జియం కొకరివారతం దిద్ద చొరంకొనుట అమార్గంబు. ఈ యాదవాభ్యుదయ శ్లోకాదికములందు అచ్చు బొరఁబాటులు లేని యాగ్రహా? అటులేని వేగితులవారికి నుపాద్ధిశీలీంధ్ర ఆశ్వితిశబ్దాలుండును, దీక్షితులవారికి ఆశ్విరశీలీంధ్రః జ్యోతుషా శబ్దములందును, మాఘకవి? కద మృచ్చురాది శబ్దములందును పరస్పరస్థానువాసికమే గాని అనుష్టూము గాదను విషయము తెలియ దవలసి వచ్చు ను. కావున నీవిషయంబున సంబోధముం దీచ్చ ప్రమాణము అపేక్షలేదును. మల్లికార్జునశిష్యునండి యా గ్రంథమున నుదాహరింపబడియున్న 'యహికిమపిత్యాది సమృద్ధిమన "వజ్రవర్షరీ" యని మూలంబును, తవ్యాఖ్య యందు "మాదివశీలీంధ్రసుమాసి" యని తుదర్థంబును గలవు మేగా ఆ వ్యాఖ్యయందు "కాలాబ్జయోగా దుది తా శీలీంధ్రాః సంపన్న సస్యాం కథయన్తి ధాత్రీమ్" అని నిమిత్తనిదానంబుననుండు ప్రమాణంబు ఉదాహరింపబడి యున్నది. ఆ ప్రమాణమే మేఘవ్యాఖ్యలో "ఉచ్చి రీంధ్రామ్" అన్న చోట మల్లి నాగమూరి వ్రాసియున్నాఁ డి:-కావున అనట మల్లి నాగమూరి యుదాహరించిన శబ్దార్థవచాక్రమకు "కవ్యాంబు శీలీంధ్రాః స్యాత్"ను దాని "కప్పరీ" శబ్దము పొరఁబాటు గానియు, దానిని "కప్పరీ" శబ్దముగాఁ దిద్దలగినపని లేదనియు, దీక్షితోదా హృత శబ్దార్థవచాక్రమందే అచ్చు పొరఁబా డనియు దీర్చినే కప్పరీ శబ్దముగాఁ దిద్దికొనం దగుననియు, ఈ మల్లి

కా తవ్యాఖ్యలవలనం దెల్ల మగుచున్నది.-మఱియు దీక్షితులవారి వ్యాఖ్యతో యాదవాభ్యుదయమును అచ్చు వేయించినవారు మహిశూర సంస్థాన ధర్మాధికారి శ్రీమాకోచక్రవర్తి అయ్యంగారువారు, వారే తిరుమల తాతాచార్యులవారి వ్యాఖ్యతో మల్లికజగూడ వచ్చు వేయించినవారు. ఆ వ్యాఖ్యయందును 'వజ్రవర్షరీ' శబ్ద మునకు 'మారవ శీలీంధ్రాః సుమార్థము వ్రాయఁబడి యున్నది. యాదవాభ్యుదయశ్లోకలో కదలియని ముద్రిం చిన ధర్మాధికారి గారు మల్లికా తిట్టికలపై-మూలముందలి కప్పరీ శబ్దమునంగల సకారము తప్పనియేని, వ్యాఖ్యయం దలి శీలీంధ్రార్థము తప్పనియేనియు నూచింపవైరి. కావున యాదవాభ్యుదయ శ్లోకలో వారు 'కప్పరీ' అని [వకారవంతముగా] ముద్రింపమి కనదర్శనచే నని తెల్ల మగుచున్నది. ఈ చర్చచేతనే బహుమారువారి కదలి పువ్వుంబు పొరఁబాటనియు, వారు "కప్పరీ పువ్వు" అని ముద్రించికొని యుండిన సరిగా నుండవలయు? దెలియ నగుచున్నది.

పూ. ద్వియాపకాశయం:

వాసురావాసురీపాశ్యా వృహిశాచ మహేష్ఠికా, కదరీకప్పరీ పాశ్యా దురీ చారరం తథా. ౧౧

అని "కదరీకప్పరీ" శబ్దములకు అభిన్నార్థత చెప్పఁబడి నది. కావున నిది నియ్యియనాదిమల-రును పడిన ప్రయాస స్థితియు, అని హెచ్చరించువారికి ఉత్తరము:

ఉ. ఈ కోకయందే ముద్రితప్రకారంబున 'కదరీ కప్పరీ' యను వాక్యము పఠియొక శ్లోకమందు మఱల ముద్రితమై యున్నది. మఱియును సమూహ చమూరు పుట అభిన్నార్థత చెప్పఁబడినది.

కువరస్తూపశోఽపిపాశ్యా త్కుండరమావలోఽపిచ ఉత్తమోమత్తమోఽపిపాశ్యా త్కుండరీకప్పరీతథా. ౧౩ పరిరవ్వుః పరీరవ్వుః త్రోడా త్రోడిచ్చ కీర్తితః గాడ్డితోగాడ్డినం చాపి సమూరుక్చే చమూరువత్. ౧౪

అమరమున: కదరీ: వర్షరీచీన కృతూరుప్రియకావశి; సమూరు కృతిహరిణా అమీ అజినయోనయః.

అని సమూహ చమోదపుటకు భేదము చెప్పబడినది. కావున శిమూరవ త్తమటకు మాత్రంగా శిఖరదోమంబున చమోదవ త్తని పరియించును. శిఖరచే నయిన రూపభేదములు పయిరియు ఈ కోశంబున “ముసలో ముశలోపిచ” ఇత్యాదిస్థలములయందు ఉపాత్తములై యున్నవి. అట్లే ‘కదళీకన్ద’ అనువాక్య మిందు రెండు మాన్యుండట పాశమునం బ్రత్యక్షముం దొలగించుచున్నది. ఒకజత పృష్ఠార్థమం దభేదమును ఇంకోకజత మృగార్థమం దభేదమును తెల్పునన వినిగమన మేమి? ఏజత దేనిం చెల్పునో? అందులకు వినిగమనంబేమి? జతను ఒకమాత్రే చెప్పినచో నానార్థములందు అభేదము సిద్ధింపదా? “గన్ధకోపిచ గాన్ధర్య” అన్నచో నానార్థములం దభేదము సిద్ధింపలేదా? ఇందు తొలిజతకు “కదళీకన్ద”*

“రమ్భాయాం వైజయన్త్యాం” అను నానార్థ రత్నమాలా వ్యాఖ్యంబట్టి కదిళియనగా రంభ యను నచ్చర యని చెప్ప నొప్పునా? “మోచాశాలి రమ్భయో” అను మేడినివాక్యముంబట్టి మోచకు రంభయను నచ్చరను ఆర్థముగా చెప్పం తెల్లునా?

కత్తరపుటనటి పూవు కారము.

బాలభారతము, పే. ౨౮౩ (౩౩)

యద్యనీమంబల శిష్టానినేత్రా
సర్వతః క దిసౌ విలలాప,
తద్యభార భువి తిర్విదలేభా
విభ్రమం స్థలరుహోత్పలవీధి.

బాలభారతము, (౩౪)

మల్పరోమహం రయంకృతమృం
వేదలేస్య గజదాన నుగ్ధి,
శిష్టిత్రకం తాళనిపాతః
తద్దౌద పిలలా దతి భిర్భృత్.

అమక్తమూర్త, ర (౨౪౩)

క. రవిశేషముకురమలం శర

ద్యుతిమెఱుంగుచెట్టు భూతియోయనఁ బర్యేక్ష
బసనాపాత సప్తస్థర

నివాపరాగంబుదిదికి నిర్మలకాంతిక.

కార్త్యకరపద్ధతి, పే. ౫౮౪ (౯)

చేతః కర్మ ని సప్తస్థరముమరసాసారసారభ్యుభ్య
ద్యుత్తేన గీర్ణిస్త్రీమతిషభగదీనో వాసరాత్పారదివా.

గన్ధకోశాభ్యుపయము, పే. ౮౧ (౫౧)

అయమనన్దగజస్య మదామృషః

పరియతోనకు కారద భూయహః,

ఇయమయస్త్రిపదీమ్రుతితాభిః

కమలినీమలినీ విరి ర్మను.

రఘుఃశిమ, శరద్యర్థము. ర (౨౩)

ప్రపదై స్సప్తస్థరానాం నదగన్ధిభి రావాః,

అమాయయేనోన్నాగా స్సప్తస్థోప్రమమ్రువు.

విక్రమార్కచరిత్రము, పే. ౭౯ (౩౬)

ఉ. పోరియూరవిభ్రమము

లంఘనం జెందె దటిద్విలాసమర్

తారలఁ జేరె బుష్పితక

దఁబవిజృంభణ సప్తస్థరా

నాన్దరరమనాన భజ

సంబోధించె కోర్కెమాగమం

బారయ నంబుదాగమ మ

హోమహిమోన్నతి నాక్రమించినక.

మాఘము : శరద్యర్థము, ౬. (౫౧)

పవు రయంకృతమృంకృతము... ..

ఈ కత్తరపుత్రాకు అగ్రణీయనా (బహుళము:-
మనుచిత్రిత :

అదిది యీయోదాకు బరణి నకు కన్యోము

పరిగాదు దానికల శశియేదల కన్యోము

అము క్తమూర్ఖుడ, ౫ (౧౮౩)

శరీరదోషరస్యస్థుః రావదలూరు

చకవఃఽష్టై పాతీకేఽపంగ.

వ్యా. శరీరదోషకర్షురపు తరఃటిరెట్టుయొక్క.

నవకందరీతుసు సుము (శరీంధ్రము) పాటలము

“శరీన్ద్రేనవాసాను ప్రదీపపాటలాధే”

“నవకందరీశిఖాపరుమంతపాసి విమమారుణమధరం”

“అరుణత్వం ధారయద్భి రభివోఽపిశరీన్ద్రై.”

“విడమ్యుగమానా నవకంద్రై నై వివాహాధూమాదుః

[లోచనశ్రీ]”

“ఆర క్తరాజిభి రియంకుసుమై ర్నవకంద్రీ”

“అశ్రుక్తరాగ ప్రవరుణః శ్వేతర క్త సుపాటలః”

—అమరము.

కత్తురపు తరఃటిపువ్వు తెలుపు.

మఖాషితరత్న భాణాగారము, పే. ౫౬౦ (౧౧)

కాకాక్షిరనికాకాః దధిసరవల్లాని సప్తవల్లాని,

నవనీత నిభిశ్చంద్రైః శరదిచిత క్రప్రథా త్యోగిత్వాన్.

బృహత్సంహిత, ౨౯ పే. ౮౫. [యమ్,

ఫలకుసుమసమ్మృతృద్ధిం వనస్పతీవాం విలోక్యవిశ్లే

సులభిర్యం ద్రివ్యాణాం నిష్పత్తిశ్చాపి సస్యావామ్.౧

గోధూమశ్చిరధూతై ర్యవపుద్గిష్టైః ప్రపల్లైః. ౪

గావిశ్చపాటలాభిః కదరీభి రవావికం భవతి. ౬

బృహత్సంహిత, ౫౧ పే. ౧౬౩.

పవనాశోకకదరీ జమ్బూలపదదాడియాః,

ద్రాక్షపారేపితౌత్సైవ కీజపూరాతిముక్తకాః. ౪

ఏతేద్రుమాఃకాణ్డరోహ్యా గోమయేనప్రతపితాః,

మూలశ్చేదేఽథవాస్కాన్ధేరోపదేయాః ప్రయత్నైః.౫

అబాతకాఖాకశిరే బాతకాఖాక హిమగ మే

వర్షగ మేద సుస్కన్ధాక యథాది కృత్రిలోపదేవ్.౬

బృహత్సంహిత, ౫౧. పే. ౧౬౩.

జమ్బూవేతసవానీర కదమ్బాదుమ్మరాద్ధవాః

రీజపూంకమృద్వికా లకుచాశ్చ సదాడియాః. ౧౦

వజ్రులోన క్తమాలక్ష్మ తిలకః పవనస్తథా

రిమిరోమూతకత్సైవ వేదకానూపజాః స్మృతాః.౧౧

శ్రీమదమరచంద్ర విరచిత కావ్యకల్పలతా ప్రథమ

ప్రతాన వర్ణశిథి ప్రబకమం ది ట్లున్నది.

మరభౌదోలా శోకిలమాదుత

మూర్ఖగతి తిరువోద్యేవాః,

బాతీతరపుమ్మనయా

మ్రుమత్తారీధ్రమరయుకారాః.

* * * *

వర్షాసుఖసశిభిస్మయ

హంసగమాఃపల్లకవర్ణోద్యేదాః,

బాతీకదమ్మకేతక

యుష్మానిలనిన్న గారాలిశ్రీతిః.

శరదీన్ద్రురవిపటుత్వం

జలాచ్ఛతాఽగ స్తీహంసవృషదర్పాః,

సప్తస్పదపద్మసితా

ద్రధాన్యశిభిపక్షమదపాతాః.

శరీంధ్రకదరీకుసుమములు-భిన్న పదార్థములు.

ఉదాహృతవర్ణకల ప్రకరణములచేతను, నవకంద్రీ

ఉత్కృష్టశో కస్తలోద్యేదవమఃస్త్రైః, ఆవిర్భూతప్రథమ

ముకురాః కస్తలో ఉచ్చిరీన్ద్రామ్ ఆవిర్భూతశరీన్ద్ర

“అశివాసం రక్తశరీన్ద్రబాలైరచ్చృతిమ్, ” ఏమాదిగతి

విశేషగస్యానస్యంబుచేతను కందరీకుసుమము (శరీ-ధ్ర

ము) కేవల వార్షికంబనియు, ‘మసుమైర్నవకంద్రీ’ అనట

చేత కందరీయను నీమొలగయే కేవల వార్షికమనియును

విశేషమగుచుండ - ఉదాహృతకదరీవర్ణనలచే కదరీయు

తశ్చలమనుచుంబులును సార్యకారికంబు లనియును విశేషం

బగుచుండ, శరీంధ్రంబును ఆరఃటిపూవును అభిన్నము

లగుట యెట్లు ఘటిల్లును ?

“శరీంధ్రైరత్నధూమగగన్దేరిం భూమియాగ్నితా”

అని యున్నది. ఆరఃటిపువ్వు ఆకులతీబలో నుప్పుముగా

అగపడదు. కాన భూభూమగముగా నున్నప్పుడు దీనికి

శోభాపమాను గాదు. కాన శరీంధ్ర ముననది తీబున

మలుగుపడక ఇలికే న్నటముగా నిగిడియుండు పుష్ప విశేషము గాఢయనును.

“అకర్ణ్యశిశుమాతస్యనిం వసుమతీ దగ్రే శిలీంధ్రస్యకాకా.”

అరణిపువ్వు అకలవాటున మఱిగి అగపడ జండును గాన దానికి ధ్వజత్వము చెప్పుట సరిపడదు. కాన శిలీంధ్ర మిట నరణిపూవు గాదు. నుతీ అరణి చెట్టె యంద మేని ఉలుము బడబడయన్న మాత్రాన నరణి మొలది నిగుడుట యనుభవరక్షితము గాదు. ధ్వజత్వకథనముచే మొలకయే పూవుతోడిది యభిప్రేత మని తలంపఁదగియున్నది. మేఘధ్వానముచే నా మొలక పొడమి నిశకునని

“మహీ ముచ్చిలీన్ధ్రాం కర్తుం ప్రథవతితే గర్జితః”

అనుటచే తెలియుచున్నది.

“అశేఖానంర క్తశిలీన్ధ్రానై ర కాశితైః (క్షణితైః) [అచ్చిలమ్]”

“నీపం దృష్ట్వా ఆవిర్భూతప్రభముముఖః”

కష్టశిలీన్ధ్రస్య సారక్తానీమార్గం నూదయిష్యతి”

అనుటచేత, అనగా “సారంగములు నీపకుసుమమును గొఱచి పొటుమరిచిన తొలిమొగ్గతోడి కందలికలను మెసచి నీదారిని నూచించును” అనుటచేత ఈమొగ్గ యించుకతడవు సుమున్న మేఘ మటుపోయిన జంటనే జనించినదని తెలియవచ్చుచున్నది. మేఘసంపర్కముచేత తొన్నిచూడటం పూనుట ప్రసిద్ధకేగదా. నీపవృక్షంబు అట్టిదియకదా, ఇందు నీపకుసుమంబును ఈమొగ్గయునే గదా మేఘము ఇప్పుడే యీదారిని పోయినదని నూచించినట్టిది. ఆకాశితైః (క్షణితైః)

మాలతీమాధవము :

ప్రభమస్త్రియావవన సంక్రమిష్యర

త్పులకేన సంప్రతియయా వివచ్చ్యతే,

ఘనరాజిమోనపయస్సము త్తూ

క్షణబద్ధపట్టులకడమ్మడమ్మ.

ఇందలి నూతన క్షణశబ్దముల స్వారశ్యము నరయుండు.

నైవధము :

అగ్నియనుపేరు చెరిసోకినంతమాత్ర జారుకోఁ బులకించె వజ్రవధిభండు ప్రాప్తమేఘసమోధరప్రభవమైన గాలి ననిదిన నీపవృక్షంబుతోలె.

ఇందు సోకినంతమాత్ర నవపదముల స్వాస్థ్యము నరయుండు.

కుమారసంధిము :

తయాదుసిత్రా మతరాం వకాశే
స్ఫురత్ప్రభానుద్బలయా సవిశ్రీ,
విదూరభూమి ర్మవమేఘశబ్దా
దుచ్చిన్నయా రత్నశిలాకయేన.

క్రాంతయంబుమునకు రత్నశిలాకయే పుట్టుచుండ, మొలకలు పొడముటయు ననుచుటయు వింతగాదు. కాన నిట మేఘోదయమలన మొలచుచదియు, ననుచునదియు నను నొకానొకమొలక శిలీంధ్రముగాని, అట్టి ధర్మరంబుం బొరయని దగుటచే కదలి శిలీంధ్రము గాదు.

“ఆమోకిమపి” శ్లోకమందు కందలిసుమరికాసము నృప్తిమన్నే మేఘోదయమాత్రమునకే వర్ణింపఁబడినది గదా.

మాఘము :

“శిలీన్ధ్రసుగన్ధిభిః” అని శిలీంధ్రమునకు సుగంధము చెప్పుటచేతను, ఇంతటి మాఘవ్యాఖ్యానమునను “ఉచ్చిలీన్ధ్రామ్” అనునో మేఘవ్యాఖ్యయందును వ్యాఖ్యాత పదవాక్యక్రమాగపారావారపారిణ మహా మహాపాధ్యాయ శ్రీమల్లినాధమారి ఒకవో నిచ్చిన పర్యాయపదమునే రెండవవోలెను, ఒకవో నిచ్చిన నిఘంటువాక్యమునే రెండవవోలును ఒకరియందుటం బట్టియు, పుట్టగొడుగునకు నీదుకంపేగాని పరిమళము లేమింజేసియు, మేఘమందు శిలీంధ్రమునకు కొండలు ఒజ్జలునెప్పు పుట్టకొన్నవివరము సరిగాదు. మేఘ శిలీంధ్రవ్యాఖ్యయందు తిరుమరుని నిర్దేశింపనందునను, మాఘశిలీంధ్రవ్యాఖ్యయందు నిర్దేశించినందునను, మేఘ

మున మొలకయు, మాఘమున దానిపువ్వును ఉద్దేశింపఁబడినది యందుకథే ముగియింపఁబయ్యెను.

మాఘముందు శీలీంధ్రమునకు నుగంధము మాత్రముగాక ఆశ్శీంధ్రవనోద్దీపకత్వము నూచితమైనది. ఉన్నద్రకంపకల్లోకముందు కందశీమయొక్క మదనోద్దీపనమునకు లోగనివాఁడు కొమ్మున లేని యెద్దరి చెప్పఁబడియున్నది. అరటిపూవున (1) మదనప్రభావము అదృష్టానుభవము.

కదళీశ్వరములను వసంతమువఱకు, శీలీంధ్రములను కర్తవ్యములను జెప్పటచే నివి చెప్పేటని తెలియుచున్నది.

“నవాయాళి”, “అరశ్యేషు”, “వహవాంతరి”, “నీలకండయా”, “గిరియశమ్”, “నమయతిస్యవాని”, ఇత్యాది వనప్రదేశవాచకపదనిర్దేశంబుచేతను, విక్రమార్కశ్శీయందలి కందశీప్రస్తావంబును, రఘువంశంబునందలి నవకండశీప్రస్తావంబును వసన్యతాంబుల యగుటచేను, ఉపనిషత్సూత్రలో కందశీకేమిచేతను కందశీకేదము ఫలమును చెప్పుమిచేతను, ఇది యేదో అరటివలెగాక తోటపెట్ట వర్తముగాని యొకవానకారు కాటిమొక గానోపు.

నిమిత్తనిదానంబున కందశీసమృద్ధికి సస్య సంపత్తిసూచనయు; బృహత్సంహితయందు కదళీసమృద్ధికి అజావికసమృద్ధిసూచనయనను భేదంబుంబట్టి యీరెండును ఒక్కటియై గావని తలంపఁదగియున్నది.

కందశీని “కదళీశ్చామకచ్చమ్”, “ఉద్యక్తాన్ద్రకాన్తకేతకత్ఫుతః కచ్చాచిర్యోన్మితసామ్”

అని కాలిదాసభవధూతులు అనూపజనుగా తెల్పినారు. వరాహమిహిరచార్యుఁడు కదలిని ప్రసక్తియున్నప్పటికిని అనూపజములలో చేర్చలేదు.

“జుప్రాణ వనూపంస్యా త్పుంసి కచ్చస్తథావిధః” దీనను ఇది చెప్పేటని వివదన. —ఆమరము.

వరాహమిహిరుఁడు అనూపజములలో కందశీని చేర్చుచు యేలయి—అరావిప్రతిష్ఠా వాతకువులే అట

ప్రకృతమైనది. తదవస్థ మగుటచే నందు కందశీయొరలేదు.

శీలీంధ్రపర్యాయమునకుం గందశికి “స్నిగ్ధకంద” యని యొకపర్యాయమున్నదిగదా. అరటియంపలో జీరలులేదు. అంటుకొనునుగము లేదు. కందశీకందమున నది యలవలయు.

“ద్రోణపర్ణి” యని కందశీపర్యాయ మొకటి యున్నదిగదా. అరటియాకులు దోష్పలులై మండవు. అరటిపూలేకు ల్లుండును. ఇదియు భేదమునకు నిదర్శనము.

ఆమరవ్యాఖ్యాత రామాశ్రమి విద్వద్గ్రణ్థి ఆమర శోకశుందలి సకలవిదములకును గల వానార్థములన్ని తత్తన్ని ఘంటుప్రమాణోపపాద్యపూర్వకంబుగా వివరించినవాఁడు. కందశీశబ్దమునర్థములలో గుల్మప్రభేదార్థమును వ్రాసివాఁడేగాని కదళీశబ్దమును వ్రాయఁదాయెను. అభేదమును తెల్పఁదాయెను.

శ్లోకరూపము లగు ప్రాచీనఘంటువులలో నెందును కందశికి కదళీశబ్దములు గాని, కదలికి కదళీశబ్దములుగాని, కందశీ కదళీశబ్దములకుం బర్యాయశబ్దబ్ధ్యము గాని, కదళీవాచకములలో కందశీశబ్దముగాని, దీని ద్రోణపర్ణాశ్లోపర్యాయములు దాని పర్యాయములలోఁ గాని, దాని రంభామోచాదిపర్యాయములు దీని పర్యాయములలోఁ గానియుం గానరావు. మఱి కదలికిని కందశికిని దిక్దానియర్థములు మఱియొకదానికిఁ గాకుండ నేలునేలు అర్థములే చెప్పఁబడి యున్నవి.

వానార్థరత్నమాలః
కదళీమృగభేదస్యాత్.....
కదళీగే రమ్భాయాంజై శత వైర్థ్యం.

ఆమరముః
కదళీవారణముసా రమ్భామోచాంశుమత్ఫలా కాష్ఠిలా.....

మేదిని:

కడకాకడకా పుష్పాన్ని కదలకడకా తును
 రమ్మమ్మ కే. ఓహరి పతాకాన్ని కేదయో,
 కడకాడిమ్మికాయాంబ కాల్యలీనూరు పే. ఓవన.
 మోహికో భాష్ట్ర కే. పుంసి మోచాకాల్యలీరమ్మయో,
 కస్తరింత్రిమకపాలే పుష్పరాగే నవాబ్మరే,
 కలవ్వకా కస్తరితు మృగగుల్మ ప్రభేదయో,
 శిలీన్ధ్రం కస్తరితుమ్మే కలకే వామనాస్తరే,
 ద్రుభేతే స్త్రీకునిహగీ భే. గజ్జూపదీమ్మయో.

మల్లి వాద్యము కే. బాద్యము వాద్యము:

ద్రోగపల్లి స్త్రీ స్త్రీ కస్తరిధూకడకలిరి,
 కస్తరియం శిలీన్ధ్రం పాత్.

త్రిపురారిధృత విశ్వకోశవాద్యము:

శిలీన్ధ్రం కస్తరితుమ్మే కరత్రిపుటకాఖ్యయో.

శివాదీముదితమైన శ్రీమదాచార్య శేనుచంద్ర
 విరచితా శేకార్థసంగ్రహముం దిట్లున్నది

..... శిలీన్ధ్రం పీ. మే,
 ఋతుభేదే శిలీన్ధ్రమ్మ తరుమిన ప్రభేదయో,
 శిలీన్ధ్రం కడకా తుమ్మే కలకత్రిపుటాఖ్యయో,
 శిలీన్ధ్రం పూగీ గజ్జూపదీమ్మ దగ శిలీన్ధ్రం,
 కపాలం తుమ్మయే దే ధూదిశకలేగదే,
 శిలీన్ధ్రం కస్తరింతు నవాబ్మరే కలవ్వకా,
 ఉపరాగే మృగభేదే కలాపికదరి ద్రుమే.

ఇందిలి యిథో రేఖాంకితపదములుమాత్రము వాగర
 త్తుస్తకమన పెద్దయత్నముల నున్నది.

ఆ పెద్దయత్నముల పదములెల్ల వర్ణక్రమము
 నరసరించి వచ్చుచున్నవి: శిలీన్ధ్రం, శిలీన్ధ్రం, శిలీన్ధ్రం,
 శిలీన్ధ్రం... కపాలం, కస్తరి, కదలి. పెద్దయత్నముల పద
 ములు మూలపదములుగాను కడమది వాని నావార్థ
 వాచకములుగాను ఈ గ్రంథమునంగల పరిపాటి. దానం
 తేది యిటు 'కదలిద్రుమే' యనుట కస్తరిధూకాదని
 యుం, సమాసము గాదనియూ, కదలికల్పమునకు ద్రుమదికే

మము [అనగా అరటి] యర్థమును వర్ణముగా నిది
 యొక వాక్య మనియు, ఇందు కదలికల్పము ప్రథమాంతము
 మూలముగాను, ద్రుమే యనిన ప్రత్యంతము వివరము
 గాను గ్రంథకర్త యభిప్రాయ మనియు శేర్వకు
 చున్నది.

ఇటు 'ద్రుమదికే' అనక ద్రుమేయనుట అరటి
 యను వ్యాఖ్యను బాధక మనదగదు నిఘంటుకారులు
 'ఏకే' పదమును మానుకయుం గలదు; కనుకను

వావార్థరత్నమాల:

"కదలిమ్మ" కే. రమ్మయోం వై జయిస్తామి, "

ఇటు 'మృగం కే' అనలేదుగదా.

కొన్ని వ్రాతెత్తు ప్రకములలో శిలీన్ధ్రమరి దీర్ఘ
 మధ్యముగా నున్నది ముద్రకుల జ్ఞాపిక.

వాచస్పత్యము - బృహదభిధానము.

కస్తరి—త్రి. కడి ఆలవ, ౧ కలాపే, ౨. ఉప
 రాగే, ౩. నవాబ్మరే, ౪. కలవ్వకాచ మేది, ౫. అప
 వాదే-కల్పక, ౬. కలపాభేదే (వాన్యదే), ౭. కపాలేచ-
 త్తు. ధరణి-గారా-తేమ కస్తరి ౮. మృగభేద (స్త్రీ)
 మేది. పాదధూమికదరి "ద్రోగపల్లి స్త్రీ కస్తరి
 ధూకడకలిరి" తిక్కానానా. "ధ్వజాంకులై చ్చక్రిత కస్తరి
 వనః" — మాఘ; "అరియ్యార ప్రథమమునగా శిలీన్ధ్రాను
 కచ్చుమ" మేఘ. తుమ్మన. "ఎవమ్మయనా నాకస్త
 రై నై" రఘు. "ద్విరళః కస్తరికమునలారి" మాఘ.
 "నిష్పీడితే మృగకస్తరికా" — ఉత్తరరామ.

ధూమికస్తరి—స్త్రీ. ధూమికాన్నా కస్తరి కా. త.
 కస్తరిభేదే—మాఘ: ౬-౩౧, మల్లి.

"అభ్యుల్ల ధక్తారికా నవరాజరచ్చై" — మాఘ.

కస్తరికుము. న. కస్తరియో ఇంకా మునున్న శిలీన్ధ్రం
 ౬ తి. ధూమికదరి తుమ్మన. ద్రోగపల్లి-ధూమికదర్మాన్
 కే. బాద్య.

శిలీన్ధ్రం—న. శిలీన్ధ్రం, ధృ. క. పుష్పదగాది.
 మున్. ౧. కదలి తుమ్మ, ౨. కవళేచ-మేది. ౩. త్రిపు
 టాయాం-విశ్వ.

నవకందరీకుమము ఎఱువుగదా, అరటిపువ్వు ముదిరిపోగాని ఎఱువదను.

శీంధ్రము శేవల మెఱువుగాదు తెఱువు గలదన యెఱువు "పాయంతపపాటలగదము" గదా. కాననే "అరుగ్యంధారయద్వి స్ఫిరీస్త్రైః" అనుట "అశ్వక్రరాగ స్వయం శ్వేతరక్తము పాటలః" అని యవరము. కాననే రఘువులో కందరీకుమమునకు "వివాహ భూమూరగలోదనః" యుపమేయము పరిపాది యున్నది. అట్లే విక్రమార్కలో "ఆరక్త" యనినం బాటలయని గ్రహింపవలసి యున్నది.

"రక్తశీర్షి"కానై" అన్నచోట శీతపాద్యశ్య ముంబట్టి రక్తశీర్షము పాటలపరమనియే గ్రహింపవలను.

శీంధ్రమున గత్తరపుటనరటిపువ్వు యేనియు వా దింప వలసిగాదు. తొలిది యెఱువు, రెండవది తెఱువు నంగదా.

"అవరిజరటి వావలలోపేగాని పూవను; వన యరఱులు నీటివచ్చుచితే వెప్పుడునం బూయను కాన కందరి(కాటి) అరటి గాఁడనును." అని వాదింపఁ దగదు. కందరీ అనూపజముగదా.

ఒకవేళ కబ్బంబుల పెటమేయు సార్వకాలికం బటలం గదరీ కర్ణరూపుకం ప్రస్తావము కనబడినను, అంతమాత్రాన దానిని కందరీని అభేదము భేదము; తక్కు-సుమంబును శీంధ్రము గానేరదు.

అకారాది విఘంటువులందు శీంధ్రమున వరటి పువ్వును వివరణమునకు గతియేనునః—

Vaidya (వైద్యుని నిఘంటువులో)

కర్ణ I. m. n. 6. the plantain tree; కర్ణ ర్షోల్లాసా పయోవిష్టా. Am. S. 48.

III. N. A. Kandala flower, R. XIII/22.

కర్ణ. f. 1. The plantain tree or the banana tree. కర్ణశ్యాకకన్ఠా బ్యా. Megha I. 21. Rt. II. 5.

కర్ణరీకుమ. n. A mushroom.

శీర్ష II. n. 1. A mushroom 'కర్ణయన్ఠ ప్రభవతి పసీ ముద్భిరీస్త్రా' మనస్థాన్. 2. The flower of the plantain tree; 'అధిపురస్థి శీర్షి కుగర్ధి: 'Sis. VI. 32. 'అరీవారమతాళినిశీర్షి' 72

శీర్షిక. n. A mushroom.

ఇట కందరీకమునకా వరటియగునని వై ద్యుని యాశయముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. కందరీపువ్వుము యొక్క శేవలముయొకల మల్లివాళమూరి యధిప్రాయ మునకు పరిపదము. ఎట్లన "కర్ణరక్షోల్లాసా" అను నీచోటంబోలె తొలితొలి వానదినులకార్యము మాఘ ములో వర్షిలైన "ప్రవసతి శ్శురరా" మను స్తోతమన కందరీ నునగా భూకదరీపువ్వుని మల్లి వాళమూరి వివ రించివాఁడు. ఇట చెట్టనం గారణవిశేష మగవదను

వైద్యుఁ డీట కందరీకమునకు మఱియొక యర్థ ముగా "A Kandala flower" అని వ్రాసివాఁడు; "A plantain flower" అని వ్రాయఁదాయెను. దాకం జేసి కందరీకన వరటిపువ్వు గాని వైద్యుని యాశయ ముగా నగవదుచున్నది. మల్లి వాళుడే "విషప్యూరూవా నఃకర్ణైః" అన్నచోఁ గందరీమరకు ఏవర్థమును ఏప్రమాణమును వ్రాసివాఁడో "విశకందరీ" అన్న చోటను ఆయర్థమునే అప్రమాణమునే వ్రాసివాఁడు. ఇట్లు అరటికేని అభేదము తిదభిమతియైయుండ వైద్యుఁ డు అట్టిచేయుట నీరంబును ఇట భేదము రేఁచివాఁడు. భేద మునుపపన్నము.

ఇది యిట్లుండ రఘువంశమును హూగభావ నమువదిలిన పండితుడు ఇచ్చెట plantain flowers అనక "Kandali flowers" అని అనువదించి కందరీయ అరటిపువ్వు గాదనుట తెలిపివాఁడు.

మఱియు మల్లి వాళమూరి రఘువులో "నవకర్ణ తైః", మేఘముగా "కర్ణశ్యాకకన్ఠా" అను రెండు తావులను వ్రాసిన వివరణములచే కందరీ యెచ్చెట్టో కంద రీయు ఆపువ్వుయని తెల్పియుండఁగా వైద్యుఁడు చెట్టు అరటి యనియు, పువ్వు అరటి కాదనియు వ్రాసివాఁడు.

మఱియును, మల్లివాళమూరి "ఉచ్చిరీధ్రా" మనర్థమునున్న నాట "నేతరుడు"ను ఏ ప్రమాణముతో చెప్పినాడో "శీర్షిమగన్ధి" అన్న నాటను ఆ యర్థమునే ఆ ప్రమాణముతోనే నిరూపించినాడు. చైద్యుడు ఉచ్చిరీధ్రా అను పదము "A mushroom" అనగా పుట్టకొడుగుని యర్థము వ్రాసినాడు. దాని అట్టి మాఘుల్లోకమందును "శీర్షిమగన్ధి" అను నాట పుట్టకొడుగే అర్థము కావలయును. దానికి అనగా పుట్టకొక్కునకు పరిచయము అత్యంతనివహింపకపరిచయమును ఈ ప్రయోగమువలననే సాధింపవలెను. ఇట్టి యర్థములు ఈ యాధునికాకారాదినిఘంటుకారులం వ్రామాడికరించిన ఫలము.

మఱియు, వైతెప్పిన రెండుతావులను ఏకార్థము మల్లివాళవ్యాఖ్యలచే నిర్ణయించుటగా తద్వినర్థముగా చైద్యుడు మేఘమునం బుట్టకొక్కునియు, మాఘమున నరటిత్రావనియు వ్రాముట పాఠభాటుగా మన్నది. ఈ యర్థములలో పుట్టకొడుగే రెండును అర్థమందులేని మల్లివాళమూరి "శీర్షిమగన్ధి" అన్న నాట "నేపర్యాయ" పద మర్థముగా వ్రాసినో "అనివారమతానినీ శీర్షి" అన్న నాటను ఆపర్యాయపదముచేతనే యర్థముం తెప్పెను. కాన నీమూడుతావులను ఏకపదార్థమే వర్ణితమని తలంచుట వ్యాఖ్యమైయున్నది. ఇందు మూడవతావున శీర్షిద్రము "పాయం కడిపాటలభము" గదా, దానం జేసి, మూడవం బుట్టకొడుగుచేసి, పుట్టకొడుగు ఎఱుపని చేర్చుచున్నది; ఇది యమభివర్ణియర్థము. కాన నీ మూడుతావులను బుట్టకొడుగుగాదు. మూడుతావులను అరటిగాదన నుపపత్తి తీసికొన్నాకర్తవ్యమును, మల్లివాళమూరి శీర్షిద్రమున కెవలను పర్యాయముగా కదలిని వ్రాయక కందరినే వ్రాయుటయు.

మఱియు శీర్షిద్రమునం దుమ్మెకలు క్రిడించుననియు, అతి పొటానురియు మూడవయెడ వర్ణితము గదా, పొటానునగా శ్వేతరక్తము, అరటిత్రావు దోష్యచికుచితీని అరికి యకరందాదికము నొసంగదు. దోష్యుడిచివితీని దోష్యగాలుపు తెలుపుగా నుండును, నలుపు మిగిలియుండును గాని తెలుపు మిగిలియుండదు.

కాన నిటు నరటిత్రావు కానేరదు. "అపరిమితానురాగ సుమనోలసి" గదా "రంధ్ర". దీని చైద్యుడు శీర్షిద్ర శబ్దార్థములకు తావ్రాసిన రెండు మూడు ప్రమాణముల యర్థమును తాను సరిగా గ్రహింపమి విశేషమగుచున్నది. కదలి కందరి శబ్దములకుం గల భూమివర్ణపాద్యము ఈ యకారాదినిఘంటుకారుల యా పాఠభాటునకుం గారణముగాబోలును!

ఇ యు కింకొక ముదాపాఠముం చెల్వక:

అపరములో అనియోని హరిణకాతి విశేషములు ఇట్లు చెప్పబడియున్నవి.

"కదలి కన్దలిచిన కృమూరు ప్రియకాపి,
పమాదు శ్వేతి హరిణా అమి అనినమోనయి."

ఇందులకు నురుకాలప్రబోధికలో "కదలి శబ్దము మొదలు ౬ ఆ పరకాదులకు ఉపయోగించు చిర్యమునకుఁ గారణము లైన యట్టికాతి విశేషముల పేర్లు" అని కదలి కందలిశబ్దములు భిన్నవాచకములుగాఁ చెప్పబడి యున్నవి. అట్లే రామాశ్రమియమందును భేదమే చెప్పబడి యున్నది. ఆధునిక విద్యవ్యత్యాస ప్రణేతాకారాది నిఘంటువులం గొన్నింట కదలికందలి శబ్దములకు కందలిని వింశత్యంగిలోన్న తకురంగవిశేష మర్థముగాన భిన్న వాచికత చెప్పబడినది. అట్లే శీర్షిద్రవికరణంబులం గల కందలిశబ్దము ముగ్ధాలపు శ్ఛికాదికుల ప్రమాదంబులంజేసి కదలిశబ్దముగా పరిగమించి రాఁగాఁగా శీర్షిద్రము కందలిత్రుమ్మ"నం గోలుపోయి కదలిత్రుమ్మమై తుద కి యకారాది నిఘంటువుల దు అరటిత్రువ్యయినది గావలయును. బొంబాయిలో మరెతిమయిన మలతీనాధన మనంగల త్రిపురారిజగద్ధరవ్యాఖ్యలలో "శీర్షిం కన్దలి త్రుమ్మ" అని కన్దలిశబ్దముతోనే విశ్వనిఘంటువు ప్రదర్శించబడి యున్నది; కదలిశబ్దముతోఁ గాదు. మాఘ మేఘముల నాగరపుస్తకములలోను కందలి యనియే శీర్షిద్రవికరణ మున్నదిగాని కదలియని యుండలేదు. కావ్యగ్రంథములయందు విరూపిణముగా కందలికలదేగాని కదలిలేదు. కావ్యగ్రంథంబులయందు ప్రకృతవాగ్దాళి ద్విద్విశేష తక్కునుమపాదకంబుయగా ఛందోబద్ధంబు

లై యసంగ్ధూపంబులై కదలి కందలికుసుమ శరీర శబ్దంబులై యంకుటయు, కదలియేనియు తత్పర్యా అంబులు రంభాదీకంబు లేనియు లేమియు గల సగును. దానింబట్టియు విచారించ కందలియే ప్రకృత శబ్దముగాని కదలిగాదనియు, ఎవరి ప్రయోగంబునవో అది కాలక్రమమున కదలిగా విస్తృతంబు యకారాది నిఘంటువులలో పడినదాయు తోచుచున్నది. ఒక్కపాఠ బాటు ఇన్ని యాధునికనిఘంటువుల ను నెక్కిగాట వింతగాదా నుండులేని, వింతగాను; ఎట్లన చిత్తశివుడు, ఈ యాధునికాకారాదినిఘంటువులకెల్ల ముందుది, ఒండె, ముందురి, ఆరములు, కాన తొలి వొంగులం గల్గిన ప్రమాదము కడను యన్నిటను నెక్కినట్ల ప్రాయశము ఈ కదలికందగుల యథేంద్రమకు "కదలి కందలి నీడ" అనునొక "కదలి కందలి" నను ముక్కయుం గాగఁగొమ్మయున్న నుండెందుకొ. అట్టి పాఠబాటును గలుగునా యని యాశ్చర్యమేని, ఆ పాఠబాటును ఈ యకారాది నిఘంటుకారులు చేరని వామాట గారు, అట్లొ యట్లొ ననింది యా పాఠబాటు తుదకు నీ గ్రంథములందు పంక్రమించి యుండునని నా లెలంపు.

ఈ క్రింది గ్రంథములం గడుదు :

కాకుంధలము	కాలిదాసీయము
ఆంధ్రకాకుంధలము	వీరశిలింగీయము
"	నాసీయము
"	శ్రీరామీయము
"	వేంకటరాజీయము

ఇందు నడియూటను వస్తువొక్కటియే; చికిరని యు, మొగ్గయోనియు నికరెండుల పల్కాటు పేర్కొనంబడి యున్నది. అంతఃను మొగ్గయేగాని చిగురుగాదని తుదిదానం దెలియుచున్నది. తొలిదాని తాస్పర్యంబు నదియాయని నా మతము. దిగంబగులనాట గోచిపెట్టు కొన్నవారడేగదా నిందుగఁడు.

ఉదాహరణములలో కొన్నిటికి ఇంగ్లీషులో టీకలు అనువాదములు వ్రాసినవారును కొందఱు పాఠ బాటు గావించినారు. ఎట్లన:—రఘుపునకు ఇంగ్లీషు

వ్రాసిన పండితులు కందలి యనగా కదలియని పాఠ బాటు వడలేను. "నవకన్దళై" అనుదానిని "by the new flowers of Kandali" అని చూచికొనింది. "—of the plantain" అని చూచికొనింపలేదు. విక్ర మార్కటి టీకవ్రాసినవారు "నవకన్దలి" అనునొ "Plantain" అని స్ఫుటముగా నిర్దేశించినారు. మూలము లోని నవకన్ద పార్వరక్షముచే నీమెలక కేల వాన్నిక మనియు, దానంతేనియే ఇది కదలి [అనగా Plantain] కానియు విచుర్చించుకొరైరి మేఘ పూడికర్త "కన్దలిచ్చునుకన్ద" అనునొ "The Plantain tree" అని అనువాదము వ్రాసినాఁడు; దానికి టీకలో "Kandalis" అని టీకాకారుఁడు వ్రాసి నాఁడు. ముద్రిత్రకాంబున పూడికర్తయు టీకా కర్తయు వొక్కరుండుగా నున్నది. కాని యాథేపంబుం గన దెవ్వేలుపండితు లీరెండురకలం గానించినట్లు లెలంపందగియున్నది. "ఉచ్చిరీధా" అన్ననొ "mushrooms" అని అనువాదము వ్రాయఁబడి యు న్నది. అది పాఠబాటుని సోపపత్తికముగా తెలిసియే యున్నాఁడఁగా.

అంధించినవారు ఇట్టి పాఠబాటులు నేయక "విదళకన్దళ" అనుదానికి "విదళకందళ" యనియు "శరీర్రకుగన్ధి" అంటు "కందలికుసుమగంధ యంతంబులునై" అనియు, "అలినీశీంధ్ర" అనుదానికి "వడంఘ్రింపతుల్-ప్రణురశీరింద్ర పుష్పముల" అని యు సరిగానే రచించినారు.

మాలతీదళలో శరీంద్రమనగా పుష్పాగనికేమ మని విచరణము ముద్రితము. అందులకు ప్రమాణముగా పుష్పాగశబ్దమేని తత్పర్యామేనియు లేనిది విశ్వ గ్రంథుటవాక్యము ముద్రితమై యున్నది. అందు శరీంద్ర శబ్దమునకు కందలికుసుమము, వడఁగల్లు, వర్షాకాలపు మల్లెయు నను మూడు అర్థములు చెప్పఁబడియున్నవి. ఇం దొకటియు పుష్పాగమేని, పుష్పాగనికేమం చేరి యుం గాదు. కావున "పుష్పాగ" అనుమాట ముద్రణ ములో 'పుష్ప'యనుటకు పాఠబాటుగా పడియుండ

నోవు. ఆ వ్యాఖ్యయందే “రవీభక్త్యశ్చే” అనుట గన
త్రిపురారికాలమునకే శరీద్రమును రహస్యపుష్పమని
తెలియ పారఁబాటు కలిగియుండుననియు, అందులకుం
బ్రహ్మము గానరామి వాతఁడు దానిని గ్రహింపలేదని
యు నెన్నఁదగి యున్నది. భూరంభ యనుటకు అచ్చు
లో భూపదముం దొలఁగిందితో యనియు సంశయింపఁ
దగియున్నది. ఈ పుష్పమేదో యాధిచేసికోఁబాలక
త్రిపురారి యిన్నివ్రాతలు వ్రాసెనని తోఁచెదని.

మఱి యాకందరి యను మొలక రోమొలక
యనఁగా—ఇట్లు తోఁచెదని.

కందరీపర్యామయలలో నెఱును భూకందరి కాన
రాదు, కందరీపర్యామయలలో భూకందరి కలదు
మాఘమేఘముల కంటకుం గందరిని భూకందరి యనియే
మఱివాధమారి వ్రాసెననిగాదా. రంబును భూమికట్టమును
మానక నెక్కిరిపెనగాదా. స్వార్థమందు, భూమియనఁ
గా భూమియనియు, భూచంద్రుడనగా చంద్రుడని
యు, భూకాకమనం గాకమనియు, నిప్పగిడిఁగ్ధముగా
భూకట్టము పూర్వపదముగాఁ బ్రయోగింపఁబడునని
వాదించువారితో నేను డిక్షాపన. నే మెట్లు నేలనేము
గాదో, తాడి యెట్లు శీలతాడిగాదో అట్లే కందరియు
భూకందరి గాదు కందరిగాదు, శరీంద్రముగాదు
అనుట వ్యాఖ్యము. నేలనేమనఁబడును, శీలతాడి
ముంజెలును లేవుగాదా. వృక్షులకేవలవాచకములకు పూర్వ
పదముగా ప్రయుక్తులగు భూవాచకము తుద్రల
ద్యోతికముగా నుదాహరణములం దివదించున్నది.
“భూఃస్థూః = తుద్రఃస్థూః”, భూభాత్రీ=భూమ్యామ
లకీ, “నేలమునీరిక”. ఉనీరిక నుచోవుక్షము, నేలమునీ
రిక లొడితెను మొలక. “భూనిమ్మ = నేలనేము” నేము
నుచోవుక్షము, నేలనేము లొడితెను మొలక; అట్లే భూ
కారికి అనఁగా కందరికి చెప్పిన వర్ణవలకు పిప్రఃట్టిది
నేలయరటి యని యొకటి కలదు. అదియే యామాట
కర్ణమని పెద్దలనుం జెప్పట కలదు. దాని యాములు
అరటియాములవలె నుండును కాని, చిన్నవి; చెట్టుకు
అరటిచెట్టులెనే యుండునుగాని, చిన్నది దానిపువ్వు
అకులతలులో దాగియుండక, మీదికి నిగిడియుండు

ను ఎట్లుగా నుండును. అది వార్షికము, తోటపెట్టుం
దగిది గాదు. కాన పెద్దలమాటబడి దానినే కందరి
కర్ణార్థముగాఁ గొనుట యుచితము.

మఱి శరీంద్ర మేమయిన మనకేమి, అరగడకు
కరగడ యేల? పుష్పమాత్ర పాధారణంబు పరిమళము
మోచాకునుమమనకు (అరటిపువ్వువలె) ఏల యొప్పునో
రదు, అని యాశ్చర్యమేని,—మోచయన వరటియు
కాల్మలియు; రండింటి పువ్వులను ఎఱుపు. పుష్పమాత్ర
మనకు పరిపక్వము సిద్ధంబయినను ఎట్లువాపులకు అది
లేమి ప్రసిద్ధము. అట్లే యభియుక్తుల యనుభవసాహిత్యి.
Bain's Induction, P. 52.

In flowers there is a remarkable con-
currence between the scarlet colour and
the absence of fragrance. The following
quotation gives a selection of instances.

‘Among all the colours that blooms
assume none are less associated with
fragrance than scarlet. We cannot at
present recollect a bright scarlet blossom
that is sweet scented—yet no other colour
among flowers is more admired and
sought after. Scarlet prevails among
Balsamina, Euphorbia, Pelargonium,
Poppy, Salvria, Bouvardia, and Verbena;
yet none of the scarlets are of sweet per-
fumes. Some of the light-coloured Balsams
and Verbenas are sweet-scented, but none
of the scarlets are. The commonsage
with blue blossoms, is odoriferous both in
flower and foliage; but the scarlet Salvias
are devoid of smell. None of the sweet
scentedleaved Pelargoniums have scarlet
blooms, and none of the scarlet bloomers
have sweet scent of leaves nor of bloom.
Some of the white-margined Poppies have
pleasaut odours; but the British scarlets
are not sweet-scented. The British white
blooming Hawthorn is of the most delight-
ful fragrance; the scarlet flowering has no

smell. Some of the Honey suckles are sweetly perfumed, but the Scarlet Trumpet is scentless.' (Elder, American Gardener's Monthly).

మనకు కింశుకాదల పరిమళభావము అనుభవ సిద్ధమేగదా, ఉత్తిసిద్ధమను. "నిర్భదా ఇవ కింశుకాః", పూర్వోక్త 'చేమ' వాక్యంబువలన నిజపు కాశెఱుపు గాక ఇంచుక తక్కువయై యితరవర్ణములు ఏదేని మిశ్రమలైయున్న పువ్వులకు గొట్టెంగ లోపగువానికిం బరిమళము ఉపపన్నము కాదు. అట్లే పూర్వోక్త శిలీంధ్రము పూజీమపరే శేమము "అతిలోహితము" గాక, "పాటలార్థము" గావున దానికిం బరిమళము ఉపపన్నము, అరటిపూవును బూరుగులూపును కా శెఱుపులు, గన వానికిం బరిమళము ఉపపన్నము గాదు, ఈ యుపపత్తులను అభిముఖోత్తము నేల, అకు థిమచే నరటియేరి, బూరుగేరి, రెండునేరి, పరిమళ వంతములు గాంగూవదా యని యాధిక్షేపమేనివిమర్శు:

అనుభవమే సర్వోత్కృష్టప్రమాణము, అరటి పూవునకును, బూరుగుపూవునకును కరిమళము లేమి యనుభవసిద్ధము. ప్ర ఉంచెనింకు, పంచధూతకయు బరు నీపుష్పంబున పృథిగ్విధానసంబాధి యగు గంధ మేమాయెను? ఉ గంధము లేకపోలేదు. కాని, ఈ యరటిబూరుగుల గంధము నలిపి ముక్కులొలలం దూర్చికొని యుగల్గివేసేగాని యిండుకేనియు లేలి య రాదు. ఆ యిండుకయు పరిమళము గాదు. ఆమోద మనందగినది కానేగాదు; అనగా మనుష్యప్రాణే ద్రియ గోచరంబుగా గలిలోఁ జేరి వ్యాపించునది కానే గాదు. "శిలీంధ్రముగొట్టిఁ జనవాయుధిఁ"

"విమర్శితేపరిమళో గన్గే జననునోహరే, ఆమోదస్సౌత్తినిర్వారీ.....

సమాకర్షితునిర్వారీ సురభిర్నామితరప్రభాః."

—అమరము.

"పరిమళః=వావాప్రకృత్యులను మెదుపుటవలనఁబుట్టిన జనులకు మనోహరమయిన గంధమునేరు. ఆమో

దః-అతినిర్వారీసః=మిక్కిలి మారముగా వ్యాపించునట్టి యా పరిమళము "చేమ" అని తీక.

మల్లె, సంపెంగ, గొట్టెంగ - ఏకమాదలను వాసన కలసి నే ఇరువది ముప్పుని యదుగుల మారమునుండియే కనులం గాంచకయే కలపని యెఱుంగవచ్చును. వాని వాసనయు కరమభివణీయము, కాననే వానిరి లోకు లు శ్రమపడియేనియు పంపాదింపి చెంతఁ జేర్చుకొందురు, ధరింతురుగదా. అరటిబూరుగుల యెనిని మాడ్చిచే నెఱుంగఁదర మేగాని బారములోనే యున్నను వాసనచే నెఱుంగఁ దరముగాదు. పరిమళార్థ మెవ్వరును అరటి బూరుగులను చెంత మంచుకొనట నివృత్తి కింకఁగని విని యెఱుంగము. గొట్టెంగను శేవంగింతోలే బూరుగును అరటిని (కత్తిరించి) జడయల్లుకొను భాగ్యకాలిములు లేరు.

అరటిపూరేకులు విలువం గల్గు పాలకు ఇంచుక వాసన కలదు, అవియు ఒకగజము దూరమేరి ప్రస రింపఁజాలదు, అభిలషణీయమునం గాదు. దానిని తొలి యవం జనును. అది-జగటుగా సయితము ఉండును. [ఈ య-భవించుననే శిలీంధ్రమన నరటిగదరి యెఱుంగం దగుత]. ముగంధిమరటి యను పృథివీరము ఫలప్రయోక్తము గాని పుష్పప్రయోక్తము గాదు అట్టి యీ పువ్వునకు పరిమళము చెప్పుటయు, అందును అత్యంతమదనోద్దీపక పరిమళముం జెప్పుటయు, అపరిమళ మనకు లోగని వానిని పసరమని మాఱుటయు నొప్పుఁ దగిన విషయములు గావు.

ఇవిధంబున ననుభవమునకును మరొకపుల రచనల కును విజృంభమయిన యరటిపూ పరిమళ మేరియు బూరుగుపూనైవిదేనియు నప్రసిద్ధపుల ప్రబంధముల యం దెవ్వరేని త్రవ్వి కనిపట్టినను అయ్యది సాహసి కోక్తి యని యనాదరణీయంబు.

పూర్వోక్తముయన రామకృష్ణ హఠాద్యులవారి రగవలో మోయెను సామాన్యవాచకమును సప్తపర్ణ రూప విశేషభిప్రాయకముగానేరి కొందరున్న నందు లకు ప్రతిబంధకముగా వారు మోహో మలముమారుక

మును తోడిదివారు. వలయునాకుకము పెసంతముం
దెల్పును సప్తస్థవికాసమున కడ మెల్లక యున్నది.
కావున మోచాకుసుమామోద ప్రయోగము
అపప్రయోగంబు.

శ్రీ పూండ్ల రామకృష్ణయ్య పంతులవారి
యాక్షేపంబు అసమాసితంబు.

ఇం దుదాహృత గ్రంథములు

మాఘము

గౌడపాము

బాలభారతము

భోజసంపుట

కారధరపద్ధతి

ధర్మశాస్త్రము

రఘువంశము

విక్రమార్కము

మేఘసందేశము

౧౦ సుభాషితరత్న భాండాగారము

మల్లి కామారుకము

మాలతీమాధవము

యాదవాభ్యుదయము

విక్రమాంక దేవచరితము

౧౫ ఋకుసంహితము

ఆ ధ్రమాఘము

మనుసరితము

నేమినిర్యాణకావ్యము

ప్రసన్న రాఘవవాటకము

౨౦ ఉదారరాఘవము

గువలయాశ్వవిలాసము

విద్యసాలభంజిక

ఆముక్తమాల్యద

జక్కన విక్రమార్కచరిత్రము

౨౫ బృహత్సంహిత

వైషణ్యము

కుమారసంధాము

నానార్థరత్నమాల

మేదిని

౩౦ శబ్దార్థము

విశ్వనిఘంటువు

వైద్యనిఘంటువు

సర్వశబ్దసంహిత

అనుగ్రహము

౩౫ కాకుంజము కాలిదాసము

,, వీరకళింగము

,, సరసము

,, క్రిరామియము

,, వేంకటరాజము

౪౦ అపర్యయదీక్షితివ్యాఖ్య

వల్లి కాథవ్యాఖ్యలు

జగద్రవ్యాఖ్య

త్రిపురారివ్యాఖ్య

రిరుమలతాచార్యవ్యాఖ్య

౪౫ రఘువంశహాసానువాదము

మేఘ హాసానువాదము

,, హాసానీక

విక్రమార్కహాసానీక

౪౯ Bain's Induction

౧

౨

వేదవదీ పాండవేయులు వెతలఁగూరి

యోర్మిరూఱి-మఱి-కెగించి యున్న వారు-
మెళువజెను: దుర్యోధనసంపద-యది
వారిమధ్యఁ గృష్ణుఁడు రాయబారి యయ్యె.

ఆడువాండ్రను మెలపించి, యగడు వదిన
యతఁడు—కృష్ణుఁడు! భరిర! రాజాధిరాజు
లందఱుండ—చుహారథు లిరథులగు
నవనిపు లటంచఁ గృష్ణుఁడా? యగుటదూత?

స్త్రీధనాద్యనురక్తఁ బ్రసేవజతుని
హత్యగావించి మణిఁగొనె ననుచుఁ గృష్ణు
నూరువాడయు నేకమై కాటులవరె?
అతని యపకీర్తి కొండంత యగుట వివమె?

అది గుఱింపఁడు చలపాది యతఁడు తివిరి
జాంబవతిచెట్మిఁ గై నేసి, నత్యభాషు
తనకుఁ బదసేవ నేయునంతకును విడఁడు
గోపికాలోలుఁ డాతఁడా కొనకు దూత?

స్థలము జలమని స్థలమని జలముఁ దలఁచి
మయనభను మాయచే ననమాన మంది
వచ్చె దుర్యోధనుండు ద్రోవది హసించె
నంత భారతాపావ బీజమయ్యె నదియె
అదియ ద్రావపీనస్త్రాహరణహేతు
వది: మరలఁ బాండవేయుల మదిఁ గలంచె
నిట్లు లొండోరుల్ పెరిగి రోపించునపుడు
ఆడుతగవుల మరియూద కగున చెవరొ?

ఏదినత్యమొ! యెఱిగి యోచింతుమేని
కృష్ణు నపకీర్తిగూర్చి భాషింపనేల?
తననతులతోడి యాటఁడి తానువజెను
గోపికలు * రుద్రగణికలకులమువారు

తడవె సాదీపునూర్ధ్వ రేతస్కవిద్య
నతఁడు: విబుధుఁడు రాజశాస్త్రార్థవేత్త
స్వార్థవిరిహితుండు గాయబరి యతఁడు
కృష్ణు నపబోల దతని కింకెవరు సాటి?

* "Deva dasi :—In old Hindu Works, seven classes of Dasis are mentioned, Viz., (1) Datta ... (2) Vikrita ... (3) Bhritiya ... (4) Bhakta ... (5) Hrita ... (6) Alankara ... (7) Rudra Ganika or Gopika, who receive regular wages from a temple, and are employed to sing and dance".—

—Edgar Thurston's

Castes and Tribes of Southern India.

గోపికలు = ద్రుగణికలు. బ్రాహ్మణులవ్రాజక కుటుంబాల్ బ్రాహ్మణకుటుంబు లోపించి పరివ్రాజకుఁడు మిలివట్టు, రుద్రగణములోనివారను వర్ణమున వైలుదేరిన రుద్రగణిక లముమాటలో రుద్రకృష్ణము లోపించి చేదు గణికలని మిలివడి. గోపికలనబడు కిరు కొందఱుతెలుఁడు నట్లు మిగిలెను కాదు.

శ్రీ కృష్ణ శేషరాయలయాస్థానమునఁ బ్రసిద్ధి నొందిన మహాకవులలో నీ రాధామాధవ కవియొక్కఁడు. రసవత్తరమగు నీతని కవితామృతము నాధునికరసికలోకమున కింకవజకుఁ బరిచయము కాకుంట విచారకరము. రావుబహద్దరు కం. వీరేశలింగము. పంతులువారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రములో నీ రాధామాధవుని బేర్కొనినగరు, పగర, తొగర, వగరు అను పదములు చరణాదియం దుంచి భారత భాగవత రామాయణార్థములతో నీకవి రచించిన పద్యరత్నములను మూటి నుదాహరించినారు. రసవత్తరము లగు నీపద్యములు సాహిత్యప్రియుల నాకర్షించి రాధామాధవుని కవితారసము జవిజూడఁబ్రోత్సహించినవి. కాలగర్భమున మరుగుపడిన యీకవి గ్రంథములు చదువుటకును జీవితచరిత్రము నెఱుంగుటకును దగిన యపకాశము లింతనజకును సమకూరకపోవుట శోచనీయము.

సారస్వతశోధకులును విద్యదగ్రులును గల బ్రహ్మశ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి (యం. ఏ.) గారీమహాకవి యుదంతమును మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ పత్రికమున నొసంగిన ఆంధ్రభాషాచరిత్ర మను నుపన్యాసమున నీ క్రింది విధముగఁ జెప్పినారు.

“చింతలపూడి ఎల్లయ్యకవి యొక్కవంశమునందు వరుసగా ఎనిమిది పురుషాంతరముల

వజకు పలుపురుకపు లుద్భవించిరి కడపజిల్లాలో పెన్నానదీతీరమున చింతలపూడి యను గ్రామమున వసించి కృష్ణరాయలచే నన్యనింపఁబడెను. రాధామాధవమను గ్రంథమును రచించి శ్రీ కృష్ణున కర్పించెను. అచ్యుతరాయలచే నీకవికి “ రాధామాధవ ” యను బిరుక మొనఁగఁబడెను. తారకయోగము, శ్రీరాముని ఆధ్యాత్మిక దైవిక మహత్త్వములను చెలుపు తారకబ్రహ్మరాజీయ మను వేదాంతగ్రంథమునుగూడ రచించెను. సకలము తిమ్మయమంతి యగు సంజయకుమారుఁడు తిమ్మయ కీపుస్తకము కృతయొనఁగఁబడెను. వీరి యేడవ మనుమఁడు మధురవాణి విలాసమును, నాలవమనుమఁడు సంజీవకవి చంద్రాంగద చరిత్రమును, మూడవ మనుమఁడు ఛాయాపతి రాఘవాధ్యక్షదయమును రచించిరి. ఈ కుటుంబమునందలి కవులలో నెల్ల నీతని కవిత్యము శ్రేష్ఠమై నది.

(చూ. ఆంధ్రపత్రిక, శే 22-4-21 యం.)

సూత్రప్రాయము లగు నీవాక్యముల యాధారమున నీకవి జీవితచరిత్రము తెలిసికొన యత్నించెదము. ఇంతవఱ కీకవి రచించిన గ్రంథములు మూడు లభించినవి. రాధామాధవము, విష్ణుమాయావిలాసము, తారకబ్రహ్మరాజము అను నీమూడుగ్రంథములలో విష్ణుమాయావిలాసముశ్రీ రామకృష్ణకవిగారు

పేర్కొనకపోవుటచే నిది వారి కడరిచితము గానోవు. ఇక్కవి తనవృత్తాంతము సీక్రింది విధముగా జెప్పకొనెను.

సీ. శ్రీవత్సలాంధన శ్రీముఖాంబుజమున
శ్రీవత్స మునికుంజేభగుండు
ప్రభవించె నామహాభాగువంశాంభోధి
దివ్యరత్నంబుల తెఱఁగుమీఱఁ
బట్టిరనేకులు పురుషార్థపరులైన
వారు వారలలోన మహేశ్వర
వర్ణితనత్కిర్తి వల్లభఁ డొప్పురె
నతనికి శ్రీకృష్ణఁ డవతరించె
నతనియందుఁ గామనార్యుఁడు జన్మించె
నతనికేను లచ్చమాంబయందు
జననమైతి నెల్లనత్కవించుదండ
సరసహితచకోర సంఘములర.

ఉదాహృత రాధామాధవ పద్యము వలనఁ బ్రకృతకవినామము ఎల్లనత్కవి. శ్రీవత్స గోత్రుఁడు. తాత శ్రీకృష్ణార్యుఁడు. తండ్రి కామనార్యుఁడు. తల్లి లచ్చమాంబయని తెలియును. ఈయెల్లయకవికి రాధామాధవనామము వచ్చిన సందర్భము రాధామాధవకృత్యాది యందలి యిక్రిందిపద్యమునందుఁ గలదు.

శా. రాధామాధవ మచ్యుతాంకితముగాఁ
ప్రౌఢక్రియం జెప్పి త
న్మాధుర్యంబునఁ గృష్ణరాయవిభుఁ గ
ష్టాటకు మెప్పించి, నా
నాధాత్మప్రతిమాఁ నత్కవులలో
నక భూషణశ్రేణితో

రాధామాధవ నామమందిన జగ
త్ప్రీత్యత చార్చితఁడ౯.

ఈపద్యమువలనఁ గృష్ణదేవరాయలే ఎల్లనకు రాధామాధవనామము ప్రసాదించినటుల స్పష్టమగుచున్నది. అచ్యుతరాయ లీ బిరుదము నొసంగినటుల రామకృష్ణకవిగా రూపించుట కుపపత్తులు గోచరింపవు. ఎల్లయకవి విష్ణుమాయా విలాసము రాధామాధవము గద్యములందు "రాధామాధవ యెల్లనార్యుఁడు, యెల్లనార్యుఁడు" అను నామము నుపయోగించి కొనెను. తారకబ్రహ్మరాఁమున నేనామము జెప్పకొనుటమాని బిరుదనామమునే నామము గాఁ జెప్పకొన్నాఁడు.

క. రాధారుణాధరోరుప
యోధర కాశ్మీర వరరసోదయ కవితా
మాధుర్యధుర్య నన్ను
రాధామాధవుని సుకవితరత్నముఁ బలికె౯.
గద్యము. శ్రీమదనగోపాలచరణ కమలసేవా
ధురీణ సత్కలాపారీణ కృష్ణభట్టారక
ప్రౌత్తి చింతలపూడి కామయ ప్రభును
పుత్ర శుద్ధసారవ్యతవిధవ రాధామాధవ
ప్రణీతంబైన శ్రీతారక బ్రహ్మరాజం
బను మహాప్రపంచంబునందు.

దీనిచే నెల్లయరిచించిన గ్రంథములలో రాధామాధవము మొదటి గ్రంథమనియు నాగ్రంథరచనమున కానందించి కృష్ణదేవరాయలు రాధామాధవనామము ప్రసాదించెననియు, రెండవ గ్రంథమగు విష్ణుమాయా విలాస

మైసూరు రాజభవనము-వింతదృశ్యము

ధాయాచిత్రకారుడు: డా॥ కే. రంగస్వామి అయ్యంగారు, చెన్నపురి.

సూర్యాస్తమయము

భాయూద్భితకారుడు: యం. కే. రంగపామి ఆయ్యంగారు, చెన్నై.

మున విజనామము, బిరుదనామము నుపయోగించుకొనెననియు, ననంతరము రాధామాధవనామమే జగత్ప్రసిద్ధమగుటచే విజనామము చెప్పకొనమాననియుఁ దోచుచున్నది.

రాధామాధవుని గ్రంథములు వివరములు

౧. రాధామాధవము

ఇది యైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. మదనగోపాలస్వామి కంకితము. ప్రధానరసమిందు శృంగారము. కవిత మృదుమధురము. జయదేవమహాకవి రచించిన సంస్కృత రాధామాధవమున కిది యాంధ్రీకరణము. రాధామాధవమునకుఁ జివర నీపద్యమును రచించి కవి తాను సంకల్పసిద్ధుఁడని చెప్పకొనెను.

ఉ. సంతత భావసిద్ధియుత

సంస్థితియున్, ననయక్రియా పరి
శ్రాంతియు, నర్వలక్షణ వి

చారతయున్ ఫలియించె, రాధికా
కాంతుఁడు ప్రాణవల్లభుఁడు

గావునఁ బావనమూర్తియైన యీ
చింతలపూడి యెల్లకవి

శేఖరు కోమలకావ్యకన్యకున్.

౨. విష్ణు మాయానాటకము

(విష్ణుమాయా విలాసము) ఇది యైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. ఉపలబ్ధమగు గ్రంథమునందుఁ గృత్యాదిలేదు. ఆశ్వాసాంత పద్యములవలన నిది శ్రీకృష్ణాంకితమని తెలియును. ఎఱుగుదీపాటి వేంకటకవి, రోసనూరి వేంకటపతికవి రచించిన విష్ణుమాయావిలాసముల కంటె

నిది పూర్వతరము. రసవత్తరము. ఈ యుత్తమగ్రంథము కృత్యాది లభింపకపోవుట సంతాపకరము.

3. తారకబ్రహ్మరాజము.

ఇది యైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. సంజయ తిమ్మమంత్రి కంకితము. పరమభాగవతోత్తముఁడును, ప్రయాగక్షేత్రవాసియు నగు నారాయణాశ్రములు రచించిన సంస్కృత వేదాంతగ్రంథమునకుఁ దెలుగు. ఇందలి యంశము వేదాంతము. ఈ కృతిభర్త యగు తిమ్మమంత్రి విద్యానగరరాజ్యమును గొంతకాలము భరించిన సకలము తిమ్మయకు మంత్రి యని రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసిరి. తారక బ్రహ్మరాజమున నీతిమ్మయ అచ్యుతరాయల యొద్ద మంత్రియని స్పష్టముగాఁ జెప్పబడినది.

“చ. తిరుపతిగల్పి పాంశ్యనర

దేవుని పట్టముగట్టి యుత్కలే

శ్వరుఁ గరుణించి మొక్కిన న

వాయికిఁ దా నభయం బొనంగి పెం
పరుదుగఁ గీర్తిచేకొనిన

యచ్యుతరాయలమంత్రిరత్నమై

తిరముగనున్న నంజవిభు

తిమ్మరుసుం దగుఁ బ్రస్తుతింపఁగన్.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులో నున్న ప్రతి
లోఁ దిరుపతిగల్పి యనుటకు బదులు తిరుపతి
గట్టి యని గలదు.

సంజయ తిమ్మమూర్తి

తారకబ్రహ్మరాజీయము సంకీర్తము నొం
 దిన తిమ్మమూర్తి కాశ్యపగోత్రుడు. శ్రీ రామ
 మంత్రోపాసకుడు. ఈయనతాత రాయ
 మూర్తి యమాత్యపదవిమందు సుప్రసిద్ధుడై
 నాటి రాచవారికడఁ జేరెన్నికఁ గన్నవాడు.
 తల్లి తిప్పమ్మ, తండ్రి సంజయ, తమ్ముడు
 సంకపరసు. భార్య లింగాంబ. ఈ తిమ్మయ
 మూర్తి కుమారుడు సంజయ. ఈయన కుల
 స్థాన పౌరుషంబులు విద్యానగర సింహాసనంబు
 నఁ బ్రసిద్ధము లనియు, తారకబ్రహ్మ రాజీ
 యోక్తివలన నీకృతిభర్త మిగులఁ బ్రసిద్ధుఁ
 డనియుఁ గులక్రమాగత రాజకీయాద్యోగియని
 యుఁ డెలియుచున్నది. ఈయన రాజకీయవ్యవ
 హారములయందేకాక సర్వవిద్యాపారంగతుఁ
 డనియు, సర్వలిపిజ్ఞుఁడనియు, మూర్తిత్వముతోఁ
 బాటుగ కంఠాసారలేఖితత్వముగూడఁ గల
 వాడని తారకబ్రహ్మరాజీయములోని యీ
 క్రింది పద్యములవలనఁ డెలియును.

“రాయదేవేంద్రుఁ డచ్యుతరాయవిభుఁడు”

క. ఆరాయలక్ష్మపఁ గంఠా

సారము వ్రాయుచును గీర్తి సంపాదించెన్
 ధీరగుణాధ్యుడు కంఠా

సారము సంజయ తిమ్మనచివుఁడు సిరులన్”

ఉ. వేదపురాణ శాస్త్రముఖి

విద్యలకెల్ల గురుండు బ్రహ్మవి

ద్యాదృఢబుద్ధి, నేర్పు లిపు

లన్నియు వ్రాయ, సమస్తదేశభా

మాదు లెఱుంగు స్వామిహిత

మైన ప్రయోజనమాచరించు నా

నాదిశలం బ్రసిద్ధుఁడగు

సంజయ తిమ్మనిజోల రెవ్వరున్.

చరిత్రాంశములు

తారకబ్రహ్మరాజీయము వలన అచ్యుత
 దేవరాయలు “ప్రతిసంవత్సరంబును శ్రీవేంక
 టేశ్వరునకు సత్కావ్యప్రబంధ పుష్పాంజలి
 సమర్పించుచుఁ గీర్తిసుకృతంబులు నిర్వహించు
 కొనుచున్నవాఁడని తెలియుచున్నది. అచ్యుత
 రాయల యఖండభాషాభిమానమున కీసూక్తి
 చాలును. ఈ రాజేంద్రుని కీర్త్యంకము లగు
 నాంధ్రప్రబంధము లెన్ని యంతరించినవో
 కదా! అనియతి ననుసరించి రాజగు సచ్యుత
 రాయలకుఁ దనకు శుభప్రాప్తికై తిమ్మమూర్తి
 తారకబ్రహ్మరాజమును రచింప రాధామాధ
 పుని బ్రోత్సహించెను. ప్రతివత్సరము అచ్యుత
 రాయలు రచింపించిన గ్రంథరాజములు విద్యా
 నగరసామ్రాజ్యముతోఁబాటు సశించియుండు
 ను. చరిత్రకారు లచ్యుతరాయలను సామాన్య
 వ్యక్తిగఁ దలంచి తూలనాడిరి. సమకాలికుఁ
 డగు నీ రాధామాధపుని వర్ణనముఁ బరికింప
 నాతఁ డుల్కలకు, అంధులకు, యవనులకుఁ
 బూజనీయుడై యాదర్శప్రాయముగ రాజ్య
 మేలెనని తెలియును.

నీ. పద్మావతునిమించు పద్మరాగపురవి

గూర్చినపతక మక్కువ వెలుంగ,

పసిడిన్వాతల పచ్చపట్టుపచ్చడ మొన
 పరివన్నయై కటి పరిధవిల్ల
 బహురత్న దీప్తులు ప్రసరించు మేలు కు
 ల్లా కిరీటముకంటె జోకగాఁగ
 కస్తూరికాతిలకము పుష్పమాల్యంబు
 మిండతుమ్మెదల కామెతయొనర్చ
 దండ నుత్కళయవనాంధ్ర ధరణినాథు
 లర్థి నేమిస రత్న సింహాసనమునఁ
 గొలుపు గూర్చుండుఁగృష్ణుని చెలువుమీఱు
 రాయ దేవేంద్రుఁ డచ్యుత రాయవిభుఁడు.

ఉ. కుంభిని చాల్చి తా నిరపు

కొల్పిన యచ్యుత రాయశాసన
 స్తంభము మేరుశైలముఁ బ్ర
 తాపయశో రవిచంద్రమండలి
 సంధ్యత లతఱు బనుచు
 సంతనమారఁగఁ జూచుచంద మా
 జంభవిరోధిముఖులు ది
 శావలయస్థితలౌట యేర్పడుక.

రాధామాధవకవిప్రశంస :

ఈ చింతలపూడి రాధామాధవ కవి
 నివాసము రామకృష్ణకవిగారు నిరూపింపకయే
 స్వప్నముగఁ జెప్పిరి. విశేషాంశములు దెలియు
 నటకు వారి నిర్ణయము విశ్వసింపఁదగును.
 ఆంధ్రదేశమున నెన్నియో చింతలపూడి
 యను గ్రామములు గలవు. పెన్నాతీరస్థమగు
 చింతలపూడియే కవి నివాసస్థలమని ఋజువు
 చేయు నంశములు దెలిసికొనుట కుత్సాహ
 పడుచున్నారము.

రాధామాధవ కవి కృష్ణదేవరాయల
 యుత్తరవయస్సునను అచ్యుతరాయల రాజ్యా
 రంధకాలమునను, విఖ్యాతుఁడై యుండెను. కృష్ణ
 దేవరాయలదర్శించునాటి కీయన రాధామాధ
 వము రచించెను. అల్లసాని పెద్దనార్యుఁడు
 విద్యాధికారి గావున ఆయనకడఁ బరీక్షలో
 నుత్తీర్ణుఁడై యిక్కవి రాయల యాస్థానమునఁ
 బ్రవేశము కలుగఁజేసికొని రాధామాధవమును
 వినిపించి బిరుదనామము సత్కృతులు బడ
 సెను. ఆతరుణమున రాయలసభ ధాతృప్రతి
 మాన సత్కృతులతో నిండియున్నదట. తరు
 వాత అచ్యుతరాయలసభయు నటులే ప్రశంసా
 పాత్రముగ నున్నదట. దీనినిబట్టిచూడ రాధా
 మాధవకవి క్రీ. శ. ౧౫౨౦ మొదలు ౧౫౪౨
 లోఁగా గ్రంథ రచనమున మేలుచేయియై
 ప్రసిద్ధి నొందియుండెనని గ్రహింపవచ్చును. ఈ
 కవివంశజాల గ్రంథములలో నేమేని చరిత్రా
 ధారము లభించినచో కంకను స్వప్నముగఁ గాల
 నిర్ణయము గావింపవచ్చును.

రాధామాధవుఁడు “కామయ ప్రభు”వని
 తనతండ్రిని బేర్కొనెను. ఈ ప్రభు బిరుదము
 వలన నీకవి రాచటికము, గ్రామాధికారిత్వము
 గల ధనికుఁడని తోచును. కృతిభర్త యగు
 తిమ్మమంత్రిని బేర్కొను తటి “నీకు నంకిత
 మొనర్పఁదలంచిన వాడ బంధు సంభావనకా”
 అని రాధామాధవుఁడు చెప్పెను. దీనిచే రాధా
 మాధవునకు నంజయతిమ్మమంత్రికి బాంధవ్యసం
 బంధముంట స్వప్నము. అందుచే రాధామాధ
 వుని నియోగి బ్రాహ్మణుఁడని విశ్వసింపవచ్చును.

రాధామాధవుని కవిత మృదుమధురపద
 భూయిష్టమై శ్రవఃపేయముగ నుండును. ధార
 నిరర్గళము. దీర్ఘసమాసములు, శబ్దాలంకార
 ములు, అస్వాభావికవర్ణనములు నీతని కవిత
 లోఁ గానరావు. ఈయన రచించిన గ్రంథము
 లన్నింటిలో రాధామాధవ ముత్తమోత్తమ
 గ్రంథరాజము. రాధామాధవుల శృంగార
 విహారము లిందు మనోహరముగ, రసవత్తర
 ముగ నభివర్ణింపఁబడినవి. పదియాటవ శతా
 బ్దిలో బయలుపెడలిన యుత్తమగ్రంథరాజము
 లలో నొకటి యగు రాధామాధవము నే
 రసజ్ఞశేఖరులేని ప్రచురించుట యత్యవసరము.
 విష్ణుమాయావిలాసము కృత్యాదిరహితముగ
 ను, దారకబ్రహ్మరాజము తుది యాశ్వాసమా
 కొంటెగను లభించినవి. ఇంక నిక్కవి యెన్ని
 గ్రంథములు రచించెనో, యెన్నటి కట లభిం
 చునో తెలియదు. రసవత్తరమగు నితని కవి
 త్వముఁ బాఠకలోకమునకుఁ బరిచయమొనర్ప
 రెండుపద్యములుమాత్ర ముదాహరింతుము.

చ. పవడపుమోవి నీనగవు
 పల్లవభాగతుపార వారిబిం
 దువుగితి నున్న నీవరిది
 తోయపుముత్రియముగ గడంబడక
 దివియఁగనీ ప్రకోష్ఠదుచి
 నింపుచు నుచ్చితిపం డటంటివా
 భనదుచితోక్తి నత్కియలు
 పాయన నామది తోయజేతుగా!

చ. పనివడి యేవిధంబునఁ ద
 పం బొనరించెనో లక్ష్మీ యీసనా

తను సుఖమూర్తి విష్ణుఁ బర
 తత్త్వముఁగూడి సుఖంచుచున్న ద
 త్యనుపమలీల నిట్లు మన
 మందఱ మింతులమై రమింతు మీ
 వనజదళాతు రాముని న
 వశ్యముగూడి తదర్ప నారతికా."

నారాయణాశ్రమి రచించిన తారక
 బ్రహ్మరాజముగాని జయదేవుని రాధామాధ
 వముగాని యిపుడు కనిపించుటలేదు. ఈ
 యుద్గ్రంథములకు భావానువాదములుగనున్న
 యాంధ్రప్రబంధములైన లభించినందుల కానా
 దింపవలసి యున్నది. రాధామాధవ కవికృత
 గ్రంథములు మూఁడును మదరాసులోని
 ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమునఁ గలవు. తారక
 బ్రహ్మరాజము ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులోఁ
 గలదు. ఈమూఁడుగ్రంథములు మేము నిజము
 రాష్ట్రమునఁ బరిశోధనము గావించుకొనినట్ల
 గొండ మండలమునఁ జూచినారము. ఇపుడా
 గ్రంథములయజమాని మరణించినాఁడు, వార
 నులను విచారించ గ్రంథములు తా మొఱుంగ
 మనిరి.

ఓరియంటలు లైబ్రరీవా గ్రంథపట్టి
 కయు, ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి గ్రంథపట్టి
 కయు, మేము సేకరించిన యంశములు జోడించి
 యీకవిశీవితము నీవిధముగ నాంధ్రలోకము
 నకుఁ బరిచయము గావించఁ గల్గితిమి. గ్రంథ
 ప్రకాశకు లీయుత్తమ గ్రంథములు ముద్రణ
 భాగ్యము నొందక యనుభవించునట్లౌతవాన
 దుర్గతి తొలగింపఁ బ్రార్థితులు.

○

—అది ఆతనికి మామూలయిపోయింది. ఏమీ తోచ నప్పుడొక్క వచ్చిపూర్పుని కవివించి పోట్లాడి పోతుంటాడు.

కాని ఆతనితో కలుగజేయడమంటే నాకమిత కులాసా ఆతడు చెప్పేకేరీ—చేపేనేమికాని—నాకు వచ్చును. అసంగతి అతిని! బాగా తెలుసును. అయినా ఎప్పుడో ఓమూరై నా మాట్లాడుకుండా—నాటాడకుండా—కోజాగడిచేదికాదు. అందుచేత నేమోనాడడు—నాకిద్దరికీ అంతన్నేహం.

మామూలుకేళకే, మామూలుకన్నా మరీచక్కగా నేమంటేకునిసి, ప్రశ్నకమైనాదు మందరం—నాచదువు చెడగొట్టడానికి. మారాన్నంటే నాచేతులలో పుస్తకం కనిపెట్టి, తనూ మేగా, చిరునవ్వుతో నానై పేయామూ వస్తున్నాడు: నేనూ అదిగ్రహించి, కాకుండామూసేసి, సిగరెట్టు ముట్టించుకొని తియ్యగా ఉన్నాను;

—మళ్ళా మొదలూ!

కోటిమీదకోటి ఎక్కిస్తున్నాడు: ఆతని భోర గంతా వింతగా ఉన్నది:

‘అవును ఆలాగే ఉంటుంది అర్థంగాకపోలే’ అని తుపడించాడు మందరం.

నాకక్కడితో మామరెక్కింది: ఇక ఊరుకో దలచలేదు:

‘అయితే, కవిత్వానికి, నేమిటికి సంబంధమే ముందీ?’ అని నేనందుకున్నాను.

‘తెలియకపోలే ఆలా అడుగు—దోషలోకిరా— ఏముందా? సోమయాజులుగారికి కాలువనూ ఏంబాంధ క్యమందో, అంతకన్న—’

‘అంటే’

‘ఏపాటి తనివ అట అపాటి అనురాలన్న మాట చూడేమా? తత్త్వాలు వ్రాసిన బ్రహ్మంగారూ, సిద్ధయ్య గారూ సన్యాసులయినారు. కృంగారం కురిపించిన నూరన్నగారు—’

‘మహానీకులనే—కాదు, నీవనలోయేది?’

‘అవును. ఆలోచనవరకే కాకుండా—అనుభవం లోకి తెచ్చుకున్న రసికత్వంకూడాను వారిది.’

‘అనుభవం లేకపోలేనే—ఉపహించ కూడమా?’

మందరం నవ్వాడు. నానూ అది పిచ్చుకన్నే మో నినిపించింది.

‘సరే అనుకున్నామైన పంపాకరం అజసరమని— పోనీ—ఒప్పుకుంటాను: మరి ప్రశ్నకమైన నేపథ్యం ఎందుకూ’

‘అజసరమే!—ఇవ నమ్మకానికి, ఇతరులని నమ్మించడానికి: రంధ్రతో ఇంబర్ పూత్ర ఆపించబోయే అవధాన గారు, వేదిమంతా దిగబడిచి, గానంచాతో బయలు దేలితాడేమో కనుక్కో— నేన పొద్దు కావద్దా?— అందుకనే కవితాకన్యకు ప్రియుల మపుదామనుకునే మాద్యకులు—’

‘అదేమిటోయ్—నీవు కవిని కాదు?—కవికన్న మాతురు కవి? ఏమవుతుంది?’

‘ఆ—ఏమవుతుందా?—నాజీ బ్రహ్మకు ఏమవుతుందో—నిత్యశంమీద అది అవుతుంది: అవన్నీ పూర్వపుమాటలోయ్—ఇప్పటి రకాలందరూ, పెంచుకొనే బాపగుకాదు.’

‘సరే, పెంచుకోండి, ఏమన్నా చేసుకోండి— మీరు చెడ్డదికాకుండా కవిత్వాన్ని ఓకన్ననుచేసి, దాన్ని చెడగొడుకున్నాను.’

‘అక్కడే మళ్ళా పొరబడుతున్నావు—అందరి కీ తలలో కన్నీనూ—అసలు లిల్ల ఒక్కలే: ఆమెను

ఏమహానుభావుడో ఎవరికి తెలియకుండా కై లెక్కిస్తాడు: మిగతా సందంతా, ఆ అమ్మాయికి పింఠల్ని పెట్టల్ని విడ్డూయ్—ఏవత్తై లేనేం—రక్తపుర్రు ఉంటేసిరి.'

'కనుక,'

'ఇంతయారం చచ్చినా మల్ల మొదటికేనా?—తీగబడి గా ఆలోచించుకో. నిశ్చయమీద నీకే అర్థమవుతుంది—'శృంగారీచేత్' మొదలైన వాక్యాల్ని సరిగా అర్థంచేసుకోకుండా ఎందుకూ వాడిస్తావు? మందరం అంతటితో ఆడుగొనించి విడిచిపెట్టాడు—అతనుబెలిపోయిన చాలా నేపటిదాకా వత్సవంటూనే ఉన్నాను.

చిన్నప్పటినుంచీ ఎకనున్నాను మందరాన్ని. ఎప్పుడూ ఇంతే! అన్నీవివరితం ఆలోచనలు: కొత్తగా మాట్లాడేవాడు మాత్రం కొంతసేపు ఉక్కిరిచిక్కిరవుతాడు—ఒకమాదిరిగా ఎరుగున్నవాడు 'క్రాక్' ఏమోననుకొని జాలిపడితాడు: ఏమైలేనేం మొత్తంమీద చాలా మరుక్త వాడు—అక్కరకు రావలసినవాడు:

ఉన్నట్టుగా ఉండి—కవికిప్రశ్నకంగా ఓకేను ముండాల్ని మందరానికి మూడించింది: వెంటనే వెనుకటి ఫ్లోఅంతామార్చేసి క్రొత్తపద్ధతిని రాయారయినాడు. అసలే యోగినివాడు: అంతకన్నా చక్కగా ఆలంకరించుకునేవాడు: అతను దోసను పోతూంటే చూసి, మెచ్చుకొని,—'ఇట్టిమనోహరాంగుడికడందయినవేకలజేరి అన్నపద్ధతి భావాన్ని స్పృశించి—పడుమపిల్లలందరూకుంటాను.

మందరానికి లక్షణమిదియే భార్య ఉంది: ఆమె భవించడానికి కావాలివంత ఆస్తి ఉంది: హాయిగాలిని, ఇంటిపట్టున కడుపులో పాలు కడలకుండా ముట్టొక ఏమిటా ఈవేమిల్ని అని ఒకొక్కప్పుడు వాడు కోపం వచ్చేది: కాని ఏం లాభం? వాచేత నేమవుతుంది? అతను తనకుతోచినంత తానుచేయడమేకాని.

ఇంకొకరు ఏమనుకున్నా—ఏం చెప్పినా—లక్ష్యంచేసేవాడుకాదు; విలేవాడూ కాదు:

9

అప్పటికి అరగంటనుంచీ కనిపెడుతున్నాను: మందరం ఆలోక కడలకుండా—నిల్చునే ఉన్నాడు:

వాడు కనబడి వారం అయింది అప్పటికి. ఎక్కడికన్నా వెళ్లాడేమో ననుకున్నాను: వాకొసమేవస్తా—

అక్కడ ఆగిపోయి ఉంటాడు—అందులో ఆకృత్యమేమీ లేదు. మందరం, ప్రకృతిదేవత సౌందర్యాన్ని ఉపాసించే జట్టులో ఒకడు: ఒక్కొక్కవాడు అన్నమాటకూడా మరచిపోయి, ఆకాశంలో మల్ల వాగుండవకుంటూనో, నక్షత్రాలు మిమికుంటున్న ఇసుకుంటూనో, నిలుచున్నచోటనే తొప్పచేయకుండా రాత్రంతా గడిపేవాడు.

వెన్నెల బాగావచ్చింది. సందమామ వాకే చూడటానికి చాలా ముచ్చటగా ఉన్నాడు:—పరిశేషం ఎవరి అవ్యుకింగా ఉంది: మేఘాలన్నీ బాలచంద్రుడు తాపతాడేమోనని పరిశ్రమలాగా పరుగెత్తుకున్నాయి: కొబ్బరిచెట్లు—చేయితాకి వాకొంత వాసేనని—కొనలు చాచి అందుకోవాలెనని తేంటలుపడుతున్నాయి—ఆ మనోహరదృశ్యాన్నంతా చూస్తూ, తలన్నా ద్రిష్టకుండా అక్కడే నిలుచున్నాడు మందరం.

అనునోహరదృశ్యం—

అద్భుతలెలుపులమీద ఆమెనీడ పడుతుంది—మేడమీంచి గ్రామోహాన వివరమతుంది:

చూసినకొద్దీ వాకు అనుమానంగానే ఉంది. కాని—ఏమో, ఎటుచెప్పడానికి నిలులేదు:

ఫోను పాటచాలించింది—లోపల నీవకాంతి కూడా—తగ్గింది:

—కోవియో జాలియబ్లో నీను సామెత్తిరించింది:

తెల్లనిచీర కట్టుకుని, వెన్నెల్లోమూడా తరతరలాడి పోతూ—ఆమెచాల్కనీలోకి వచ్చి నిలుచున్నది—

ఇక చూడనక్కరలేకుండానే సంగతేమో తెలిసిపోయింది:—ఏముందీ, మందరం, పైకి ఎక్కివెళ్లి—

మా కాతాదార్లకు

మే మెట్లు పనుల చేయుచుందుము?

నాణ్యము

ప్రథమమున యుండవలెను.

అట్టిది మావద్ద గలదు.

పనితనము

తదుపరి రాగలదు.

దీనిని మే మొనంగగలము.

తృప్తికరము

మీకు కావలసిన దిది యొక్కటియే.

దీనికి పూచీ నివ్వగలము.

మ.రా:—మా అమ్మకములు మా పూచీవలననే రాగలవు. దీనివలన సరిగా నచ్చని నగలు మగల వాపరుచేయ వీలుండగలదు. దీనివలన మీ ధనముకు తగిన వస్తువు లభించగలదు.

సురాష్ మల్ లల్లూభాయి ఆండ్ కో.,

వజ్రములవర్తకులు, నగలు, పె డిసామానులు

తయారుచేయువారు,

313, ఎస్.ప్లనేట్, మద్రాసు.

బ్రాంచి ఆఫీసు:—

రాకుభార్గు గేట్, తిరుచినాపల్లి.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును గళ
(గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టుబడిన
దివ్యోషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టరు)

ఈయోషధము శ్రేష్ఠతమము. ఇంగ్లీషుమందులను రోగియందులగునోషధములను

పుచ్చుకొనివను గుణము కలుగనియడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్సినులవలననుగూడ లాభము లేకపోయినయడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిచూడుడు. పెక్కుయేండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శోగసంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మాత్రము ఝారీగా వడలను. మాత్రముపోవుచున్న పుడును కలుగుమంట రక్తిపోవును. మాత్రవారీము వందలి చాపు తీసిపోవును. శోగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలన మాత్రము బొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మాత్ర ద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్రిటిసు, స్రాస్ట్రాటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకోరియా, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా నున్న పుడు కలుగు మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల పీసా ఖరీదు రు. 3-0-0 పి. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 3 పీసాలు తెప్పించుకొనిన పి. పి. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడసు:—డాక్టర్ డి. ఎన్. జసాని, 137 కికావీధి, గులాబ్ వాడి, బొంబాయి 4.
Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASANI, 137 Kika Street, Gulabvadi, Bomday, 4.
మద్రాసు సిటి ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 280 చైవాబజారుకోడ్డు, మద్రాసు.

రోల్టంగోల్ట రిస్టువాచ్

మాచుట
కు యెండము
గనుండిలివన
యంత్ర నిర్మా
ణముగల శ్రే
ష్ఠమైన గడి
యారము. 36 గంటల కొకతూరికి యిచ్చిన సరిగా పని
చేయు రైల్వే రిస్టులేదు. 2 పంలు గ్యారంటీ.

5 పంలు గ్యారంటీ యొసంగబడును.
కొలదికాలము మాత్రమే. ఎట్టిమాదిరి గడి
యార మైననుగర్హించుకొను తోలుపట్టుతో
సహా రు. 7/-ల కొసంగబడును. పైగడి
యారము కొన్నవారికి ఒక బర్మా అలా
రంట్లాక్ ఉచితముగ నొసంగబడును.

పై రెండును కొన్నవారికి ఒక జత కండ్లకోడ్డు,
రాళ్లుపొడిగిన ఉంగరము, ఒక కత్తి, ఒక ఎత్తెక్రిక్
లైటుతో సహా రు. 4/8/-లు.

ఎమ్. సి. మేయర్ అండు కో.,
వేచేరి, మద్రాసు.

పండిట్ ఎ. జె. సోమయాజీశాస్త్రి,
ఆయుర్వేదపార్యసీ.

రావిపాడు, అంబాకీపేట, P. O. మార్కెట్ వారి.

1. ధన్య, లేహ, ఆంప, తైలాది అన్ని ఆయు
ర్వేదోషధములకు శ్రత్యోశ్రద్ధతో రియా పచేయువారు.
 2. వైద్యసభ, సేమ:ల్ కాంగ్రెస్ లలో ధన్య
పతకయోగ్యతాపత్రములు పొందియున్నవారు.
 3. సోమవాధరసము:—కర్ణించిన సుఖవ్యాధులు
వగైరాలచే జనించిన అతిమాత్రమును బోగొట్టుటకు
సర్వసమర్థుడు దివ్యోషధము. తెలగు రు. 5/-లు.
 4. 12 ఔషధములు గల కుటుంబసంరక్షణ
పెట్టె (Family Medicine Chest) రు. 5/-
 5. అకోకఆరిష్ట, మాత్రలు, ధన్య, మార్గములు
కలసిన పెట్టు 1-కి రు. 3-10-0
- సర్వ స్త్రీవ్యాధులను అనేకవేలసార్లు జయప్రవ
తుగ కుదిర్చిన రాోషధములు.
- బ్రాంచి:—ఆర్. విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు,
తిమ్మవరల్లు, గుంటకల్లు రైలుస్టేషన్.
కేటలాగు ఉచితము. ఏజెంట్లు కావలెను.

కాదు, నేనే పొరబడ్డాను: నుండరం నిలుచున్న చోటినుంచి కదలలేదు: ఆమెమాత్రం—తెండునిమిషాలూ ఆలా నిలుచుని, తెరువార లోపలికి వెళ్లి తలుపు చేనుకున్నది:

దీపం సాఫుగా ఆరిపోయింది:

నుండరం అక్కడనుంచి బయలుదేరాడు. మొదట, తెరిగిపెళ్లిపోవాలనుకున్నాడు కాబోలీ, ఇంటిదోపబట్టాడు, కాని మళ్లీ ఏ మాలోచించుకున్నాడో, చప్పుర వెతుకుతెరిగి, తిన్నగా నూయింటికి వచ్చేకాదు:

నేను అతడురావడం కనిపెట్టి ఏమి ఎరుగవట్లుగా సిగరెట్టు కాల్చుకుంటూ కూర్చున్నాను — మధ్యమధ్య కూనిరాగంలో, 'మేరెమాలాలులాలో, ... అనుకుంటూ—

—నన్ను పలుకరించలేదు: వచ్చి ఎదురుగా ఊర్చిలో కూలబడి, చేజాచి, బల్లమీద, 'శ్వేతకాన్థం' పిక్చర్ ఆందుకున్నాడు—నేనూ చూస్తూ ఉరుకున్నాను.

'ఎక్కడనుంచి మొదలుపెట్టావా, కథ' అని అతనే ఎత్తుకున్నాడు కొంచెంనేపటికి.

నేను దానికి జవాబు చెప్పకుండా,

'ఈమధ్య నీవు ప్రకృతిని ఉపాసించడం మానేసి'—

'అవునోయి—ప్రకృతిని కొన్నార్ల దాకా మరచిపోవాలిసిచ్చింది—చైతన్యాన్ని...'

నాకు నవ్వువచ్చింది.

'సరేలే—కథ నీవు చెప్పాలి— నేను గ్రహించలేమా?' అన్నాను.

'అందుకనే నేను చెప్పేది. నీవు తిన్నగా చూస్తే కాదు సరిగా గ్రహించేది.

'తిన్నగానే చూశాను—కాని నీవనేదోమో మాత్రం గ్రహించలేను'

'పోనీ అక్కడికి కొంతవయసే—వింటావా?'

నేను కల ఉపాను:

'అ—అననూయ—నీ—నాకూ, న్నీహం లేదు—తెలిసిందా.'

'అంటే'

'నీవుచూపించాన్ని బట్టి—నిన్ను నేనూకాదులే—నీవేమి అనుకుంటావో, అది కాదంటున్నాను';

నేనేమిచూస్తూఉండేదు.

'క్రిందటి మంగళవారం నాడు—మియింట్లోనే భోజనంచేశాను—జ్ఞాపకం ఉంది కదూ?—ప్రాద్దుపోయేదాకా 'హిందూ' దర్శనకుంటూ కూర్చున్నాను. నీవు అప్పుడే నిద్రపోయివావు—

—మడుగున్నవాడిని లేపడం ఎందుకని, నీతో చెప్పకుండానే వెళ్లిపోయినాను. అప్పటికి పన్నెండు గంటలకి.

'ఎవరోపెళ్లివారు—అక్కడ ఆగారు. కాస్తవ్వు, 'నేనుగానలోలా' మాషోగ్గావాయిస్తున్నారు. వివడం కోసే నిద్రంతా ఆమాంథంగా మాయమయింది నాకు. అక్కడనుంచి కదలడానికి మనసు ఒప్పించికాదు.

'మైకి—ఉసికేసే—చూశాను: ఆననూయ నిలుచుని ఉంది:'

'అదివరకు చాలా సార్లుచూశాను, కాని ఎన్నడూ అంత అందంగా కనబడలేదు. చూపు మరల్చునే లేకపోయినాను. చూసినవాళ్లేమనుకుంటారో అన్నతలపేలేకపోయింది.

'నేను తెలివితెచ్చుకొనేటప్పటికి—పెండ్లినారు చాలామారం సాగిపోయినారు. కోడ్డుమీద కూడా ఎవరూలేరు.'

'కాని ఆమె ఇంకా అక్కడనే నిలుచున్నది.

'తలుచుకుంటే నాకే సిగ్గుచేసింది. ఆమె నన్ను కనిపెట్టే ఉంటుంది. ఏమనకుందో.

'ఇక అక్కడ నిలువలేకపోయినాను. ఇంటికి ఎట్లాపెళ్లాదో నాకే తెలియదు—ఎట్లా తెల్లవారిందో'

'మరచిపోదామనుకున్నాను. అలాటి సాపత్ర తలపులు చేరనియరాదనుకున్నాను—కాని, నామనకు నావశం మిరిపోయింది. ఆమెను చూడకుండా—ఆమెను తలచుకోకుండా—ఉండటం దుర్లభమనిపించింది.

‘బయటికి రావడానికి చాలా సిగ్గుపడింది - ఎవరి కన్నా తెలిసిందేమో - ఏమనుకుంటారోనని, చాలా తపించాను’.

‘కాని నావశమే కాకపోయింది. ఇంట్లో కూర్చోలేకపోయానాను. పవలల్లా వీలాగో వేగించి, చీకటిపడగానే ఎచ్చి అక్కడే నిలువబట్టుకున్నాను.

‘క్రమంగా నాకు తగనిదైర్యం వస్తూంది. ఎవ రన్నా బక్యంలేకుండా పోతుంది - ఆమె - ఆమెతప్ప లోకమేలేదు నాకిప్పుడు—’

‘నేనాతనిమాటకు అడ్డురాకుండా, వింటూ కూర్చు న్నాను. విన్న కొద్దీ-ఆతని ఉద్రేకాన్ని చూసినకొద్దీ- భయపడింది.’

‘ఏమంటావు?’ అని అడిగాడు మందరం.
ఏమంటాను—నీవు చేస్తున్న పని అంత బాగుండ లేమో—

- ‘ఎవరికి?’
- ‘లోకానికి’
- ‘నీకు-దావా?’
- ‘నామాటకేం లే’
- ‘నేను అడిగేది నీమాటే’

ఇక తప్పించుకోవడానికి వీలు లేక పోయింది. చూస్తూ ఉండటంలేక పోయానాను.—

‘మందరం-నా అభిప్రాయం మాత్రం—
‘నేను తప్పు చేస్తున్నాననేనా?—అని ఆతడు అందుకున్నాడు.
‘అవును.’

‘అయితే ప్రయోజనం లేదు—నీవు ఆర్థంచేసు కోలేవు?’

‘ఈపట్టున నీకు ఆర్థంకానిది—నీవు గ్రహించనిది కూడా కొన్ని విషయాలున్నాయి—తెలుసువా?’

‘ఏమో, నాకు తెలియదు—తెలియనక్కరలేదు— కాని-నా ప్రేమా-నా ఆసేవన-సంగతి నీకెల్లా తెలు న్తుంది?’

‘నేను ‘నిజమే’నని తల పోపాను.
తరువాత ఎవరమూ ఏమీ మాట్లాడలేదు.

3

రామమూర్తిగారు పడుచువంబలో చాలా చక్క గా ఉండేవాడట—కాని నేనెరిగినప్పటినుంచీ ఆటోగో ఉన్నాడు—పిలకకాట్టు, సగంవెరిపిన గడ్డం—చుడతలు పడ్డమొగం.—ఏమో, అప్పటి ఆకారాన్ని చూసి ఉపహిం చివైవా లేకపోయే వాణ్ణి, నిజములో ఉన్నప్పుడు ఎల్లా ఉండేవాడో.

మావైపుకుంచే రోజూ కారులో కాబ్బకి వెళ్లేవాడు. ఆయన్ని చూడటం వ్యవధానంగానే మాముసలమ్మ— ‘ఎల్లా ఉండేవాడవునన్నావు? సరిగా దొరలగా,— ఆమీసాలూ, ఆశుదురూ—వల్లలాంకోటు, జుర్రెలగుడ్డ, పెట్టుకుని వడుస్తుంటే, నీధంతా కలకలలాడిపోయేది.— ఈనాటిమాటా,—ఇప్పటికీ మున్నెవ్వరిండ్ల కిందట—అప్పుడు మీరాతయ్య కుంజోర్లులో పనిచేస్తుండేవాళ్ళూ—నీవేం ఎరుగున్నావు. మీ ఆమ్మేరంటిపిల్ల.....—అని ఆ యన్ని ప్రశంసించడం మొదలు పెట్టి, సాంకేతికలోకి దించేది. నేను విసువుకుని అక్కడనుంచి లేచిపోయే వాణ్ణి.

అనగాయ అయినయింటిపిల్ల. చాలాచక్కందీ, చదువుకన్నదీ. ఆ అమ్మాయి, రామమూర్తిగారికి అధమం మూడు పుష్కరాలన్నా లేదా ఉండచ్చు వయసులో.

—లోకంలో పాటుకథే. రామమూర్తిగారికి మొదటిభార్యతో విమోగం కలిగిన తరువాత, చాలా కాలం ఒంటరిగానే ఉండిపోయానాడు. ఏకాకో లేచి పోతాడేమోననకునేవాళ్ళుమాడాను. కాని ఉన్నట్లుగా ఉండి ఎవరికి తెలియకుండానే, ఇట్టే పదించుభార్యకు సంపాదించుకువచ్చాడు.

అనగాయను వీధిమొగం చూడనీయడనీ, చాలా కోరంటికం పెడుతాడనీ, కొడతాడనీ—పడుచుభార్య లన్నమనలివార్ల కళ్ళేదుర్బుధులన్నీ ఉన్నాయనీ— అందరూ చెప్పుకునే వారు.

యాపాన్ని కాకుండా, నుదాల్చి వరించే పిల్లలు కూడా ఈ కాలంలో ఉన్నారని నమ్మకం కాదు సేను. అయినా అనన్యాయ విషయంలో ఏమనుకోవడానికి పాలుబోలేదు. ఆపుటివరకూ పాల్లునూట బడకుండా, మానవతిగానే కాపురంచేస్తున్నది.

సేనామెను ఎన్నడూ పరిగమాడనన్నా లేదు. అసలు ఆ అమ్మాయి సాధారణంగా కనబడదుకూడాను. మాయింటికి దగ్గరనే కనుక, ఎన్నడన్నా, ఏమవుతున్నా వరించేది. రానుమూర్తిగారు—ఆకిరాతుడు—ఆ అమ్మాయిని తిరుగు కొనిపించేవాడు.

మందరంగాన విన్నపుటినుంటే, నానా అమె అంటే కులాసాపుట్టింది—‘నవరిహార్యేనముని పారవాదాం మనః ప్రకర్తతే—మనవాడికి హూడా మనసు మారిందంటే, ఆమె సామాన్యరాలై ఉండవన్నమాటే కామా?’

మందరం, ప్రేక్షనం విషయంలో ఆసలు చాలా బాగ్రత్తగా ఉంటాడు. ఆపట్లమాత్రం చంచలమకాదు. ఆతను అనన్యాయను వరించాడంటే—నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది మొదట.

కాని సందేహ మేమీలేదు. నిజంగా మందం పండివాడికి తగిందే. ఆమెకూ ఆతనే తగినవాడు. ఈ యుగంలో నీజులేదు కనుకగాని—ఏహంసో మధ్య రాయబారం నడుపుతే ఎంతో త్వరగా తేలిపోయేది కదా ఏదో ఒకటి అనిపించేది.

నే నాతనికి సహాయమూ చేయబోవలేదు. వారిం చ దలచుకూలేదు—చూసి సంతోషిద్దామనుకున్నాను.

... ..

అకాలజలదోదయమయింది.

మందరం పరుగెత్తుకుంటూ—నిజంగా పరుగు నుతోనే—వచ్చాడు. వేసవిలోకన్నా ఎక్కువగా ఎండ కీస్తూంది. నేనూ అప్పుడే కాఫీ పుచ్చుకుని—నిద్రపోవాలనుకుంటున్నాను.

అమాంకం వచ్చి వెన్నమీద పరిచాడు. మత్తం తా వదిలిపోయి లేచి కూర్చున్నాను. ఆకిమమాత్రం మాకోసం—ఒకచోట నిలబడుకున్నాను.

‘లేవోయి—మట్టకేళుకుని బయలుదేరు,—త్వరగా—లే—అలా మాస్తావేం—’

అది గబగబ నన్ను హెచ్చరించి, ఉత్తరీయము, మట్ట తీసుకువచ్చి నామీద పడేశాడు.

‘ఏమిటీవాదావది?’ అని నేను చాలా తీరుబడిగా అడిగాను, ఆతని తొందరంతా లెక్క పెట్టకుండా.

‘కాదు—దోవలో చెపుతాను ముందుబయలుదేరు.’

‘సంగ లేమో తెలియందీ, కదలను. అసలు ఇంకో రైలే, ఇప్పుడు లోనికి రానిచ్చేవాణ్ణీ కాదు. ఏమిటి ఎండలో నన్నాకాస్తేపు పడుకోవీయకుండా.’

‘ఎప్పుడూ నీతో ఇంలేవోయి’ అని విక్రమముగంటేడి, కూర్చున్నాడు మందరం.

కొంచెంనేపు తలవంచుకుని ఏదో ఆలోచిస్తున్నట్లుగా ఊతుకుని,

‘రానుమూర్తి—రమ్మన్నాదోయి మన్ని’ అన్నాడు చప్పన తలపై నానైపుమాస్తా.

‘ఏమిటి?’

మందరం మల్లా చెప్పాడు.

‘నిజంగానా?’

‘ఇంకా నమ్మకపోవడ మేనా.’

‘సరే చెబుదాను.’

‘తప్పకుండా—నీకే ఆలస్యం’

—‘కారణం ఏమిటో’

‘ఏమయినా, నాకు బక్ష్యం లేదు—అనన్యాయ...’

‘కనిపెట్టాడా?’

ఎన్నడో కనిపెట్టాలిపింది. అది ఆతని సారథాటే

‘దుర్మార్గుడు; మనంకాస్త బాగ్రత్తగా.’

‘అయితే లెక్క ఏమిటోయి—ఆతనితో చెప్పే—

అనన్యాయను—లాక్కుంటాను.’

‘అన్యాయ మేమో’

‘ఆతను చేసేదానికంటేనా?’

—ఇద్దరూకాల్లి రానుమూర్తి లైబ్రరీలో కూర్చున్నాము. లోపలికి కలుగుతుంటున్నాము.

నే నదివరకు ఎన్నడూలోపలికి వెళ్లలేదు. ఆయనకు అంత మంచి లైబ్రరీ ఉన్నదని కలలోనన్నా అనుకోలేదు. పాఠశాలలో దగ్గర ఉండేసరంబామా అనుకున్నానుగాని—చూసేటప్పటికి నాకు తలతిరిగిపోయింది.—నేనున్న ఆధునికుల గ్రంథాలన్నీ మంచి ప్రతులు, ముద్దులు మూలగడుతూ అలుమూరల నిండా ఉన్నాయి.—

లోపలికి రమ్మని నొకరువచ్చి చెప్పాడు. సుందరం, నేనూ,—లోపలికి వెళ్లును.

ద్రాయింసుయాను—ఫాలో గ్రాఫులలోనే కాని ప్రత్యేకంగా ఎన్నడూ ఆలాటిది చూడలేదు—ఎంతో బాగుంది—నాకు లోపలికి వెళ్లడానికి అదేదో అనిపించింది.

రామమూర్తిగారు ఛెన్నైకి వెళ్లడానికి కూర్చుని ఉన్నాడు. ప్రక్కన బ్రేలో కాఫీ సామగ్రి అంతా ఉన్నది.

మమ్మల్ని చూసి, లేచి ఎదురుగుండా వచ్చాడు. సబహుమానంగా లోపలికి తీసుకుపోయి కూర్చోబెట్టి తానుకూడా నాకు ఎదురుగా కూర్చున్నాడు, చేతులో ఫుస్తకం ప్రక్కన పెట్టేసి.

అందరమూ కాఫీ పుచ్చుకున్నాము.

అంతవరకూ సుందరం ఏమీ మాట్లాడలేదు—నేనూ ఏమీనడానికి తోచక ఉరుకునే ఉన్నాను. రామమూర్తిగారే మాట్లాడుతున్నారు ఏదో ఆమటలా—ఈ మాటలూను.

ఆయన మొగం, చాలకంచూస్తే, మోసమేమీ గుర్తించడంలేదు; కాని నాకాయన ఎదుట ముండ్లమీద కూర్చున్నట్టుగా ఉంది. ఎప్పుడు బయటపడుదామా అనుకంటూ, విధిలేక తప్పని పరిగా కూర్చున్నాను.

‘ఆనసూయా!’

రామమూర్తిగారు నెమ్మదిగా పిలిచారు. నాకు గుండెలు అగిపోతాయేమో ననిపించింది. నిలువున నీరైనాను. ముందరింట్టి గమనించడమేలేదు.

గాజాలచప్పుడు వినబడ్డది. గుమ్మానికి ఉడ్డకున్న తెరతో లగించుకొని ఆనసూయలోపలికి—

—రాలేదు. ముందరికి అడుగులేయబోతూ, మమ్మల్ని చూసి, చప్పున లోపలికి పోయింది.

‘షరహ లేదు—రా.’

ఆమె తలవంచుకుని వచ్చి దూరంగా నిలబడినది. నాకు నిజంగా భయంవేస్తోంది. ఆమె మొగంలో మాత్రం ఆశ్చర్యం కనబడుతుంది.

రామమూర్తిగారు లేచి నిలుచున్నారు. ఆనసూయ ఆయనకు చాటుగా ఉంది. మాకు కనిపించడంలేదు.

‘కష్టమవబోతుందా పిలువగానే వచ్చారు. కృతి జాణి! అని రామమూర్తిగారు ఎత్తుకున్నారు.

నాకు ఏంజవాబుచెప్పవలెనో నోచలేదు. ఆపిలు అనవరం లేదేమో నూదాను. మాట్లాడకుండానే కూర్చున్నాం.

‘సుందరంగానూ, మిమ్మల్ని నేను చిన్నప్పటి నుంచి ఎదుగున్నాను. మీ నాయన గారికి నాకు, ఒకప్పుడు నే పొంకూడా ఉండేది.

సుందరం తెల్లతోయి ఆయనపై పేచూస్తున్నాడు.

‘—మీకన్న వయసు చెల్లినవాడిని గృహక, రెండు ముక్కలు వేదాంతం మాట్లాడుతాను, విమలపురోహితం—మావల్లదీ! ఆయన ప్రభుగము కేతాధికం అని నిర్ణయం ఉన్నా, విధిమ్యుక్తే జంకానందీ—శంకరుడు తీవ్రవం విద్యుచ్చిరమనే అన్నాడు. అనభవం విషయంలో లోకాయితీభువమకమే నాకు నచ్చిందండీ—ఏమంటారు!’—

మేమేమీ అనలేదు. ఆయనే అందుకున్నాడు—

‘ఇక నామూలు ధోరణిలోకివస్తాను:—కులాసా రెండు విధాలని నా సోపా—సాంకం, పరకీయం అని అంటే, తాననుభవించడం, ఎవరినన్నా చూసి ఆనందించడం. ఎవరి ఆద్యమైన్ని బట్టి ఎవరికివారికి—ఏదో, ఈ రెండు రకాల్లో, ఒకటి—

సుందరం రెండుమూడుసార్లు మాటకు ఆర్జం కాబోయినాడు. కాని రామమూర్తిగారు మాట చొర

నీయలేదు. ఇక ప్రయోజనం లేదని, మాట అందుకోదానికి యత్నం మానేసి, అభినయంతో, తనకభిప్రాయం తెలియజెప్పాలని తంటాలుపడుతున్నాడు. ఆయన అది గ్రహించాడు కాబోలు చిరునవ్వుతో—

‘నానానా తొందరపడకోయి! నీకు నాలో మూడవపాలు వయ్యకుండా—వస్తున్నానుకదా? అన్నాడు,

నాకేక అగ్నినిని కూర్చోడం దుర్భరమయి పోయింది. అప్పటికి వదిలివెడలాలంటే చింటూన్నాకని చెడుతున్నా, మాటలకోర తేమిటో, మనసులో ఏమండో—ఏమీ—గోచరించలేదు. ఆయనపనులలో ఉండటమే యాతనగా ఉంది. ఆమాపు—

ఆమాపు తమాషాగా ఉంది, కాని అర్థం అయ్యేటట్టుమాత్రం లేదు మా ప్రజ్ఞలన్నీ మా అధినం దాటి పోతున్నాయి.

—అది అంతకన్నా చిత్రంగా ఉంది! ఇప్పుడు గాంధీర్యం ఉట్టిపడుతుంది అనుభవనశిలాలో, అ—ధీరుడు ఓహూదిరిగా, దుర్నిరీక్షితుడుగా ఉన్నాడు—చూరిపోయినాడు.

‘అనసూయను నీవు ప్రేమిస్తున్నావుకదా?’

నిడుగుపడింది:—కాని ఆయన చలించలేదే!

‘అడుగిడక్కర లేదు—నీకు—ఆ—మె—మీద చాలా ప్రేమ ఉంది—నాకు తెలుసును.’

అగ్ని పర్యంతం అడుగంటా కదిలి పోయింది:—తప్తధాతుప్రవాహం ముందుకువస్తుంది.

—సుందరం కూర్చున్నచోట నుంచి లేచి—ఎగిరి—నిలుచున్నాడు—మూకిపోతున్నాడు. కళ్లు, భావ—కవిత్వ—రాగాన్ని క్రమక్రమంగాన్నాయి.

రామమూర్తిగారు—నేను అనసూయను..... అనసూయ నీది—నాకు కావాలి..... అబంగారు బొమ్మకు—మీరు—మీరు—ఆమెకు మీరు తగరు—ఆమె తీవితాన్ని పొదుచేస్తున్నారు. ఆలావ్యురారో—ఆ....

రామమూర్తిగారు ఈధూళుడు చకితుడైనా కాలేదు. చిరునవ్వు—నిశంగానే—చిరునవ్వు నవ్వాడు—

‘అవునోయి—ఆమెనీకుకావాలి; నేనుసంతోషంగా అనసూయను, ఆమెప్రేమను అభ్యర్థనపురస్కరంగా నీ కిచ్చివేస్తాను. పృథ్వీపూర్వకంగా ఆమెను ఆమె వరించిన అదృష్టకాలిదగ్గరకు బ్రహ్మరథంపట్టి తీసుకుని వెళుతాను. నీవు పోషించినక్కర లేదు. నాకు కలిగిన దంతా ఆమెదే. ఇప్పుడే ఆమెకు యిచ్చివేస్తాను. ప్రేమకాదా, నీవు కోరదీ, నీకు కావనింది?—’

విన్నాం ఈమాటలన్నీ విన్నాం. కాని అప్పటి మాస్థితి ఏలా తెలియజేయడం?

నీలాంబుకాలమాటునుంచి తొలుకుతూ ఉన్న విద్యుచ్ఛక్తి తెరతొలగించుకుని మాకళ్లయెదుటపెరిసింది.

చెంనువ ముందరికి గుమికింది. అప్పటికి మేం ఆనసూయ మాటే మరచిపోయినాం. రామమూర్తిగారు కూడా.

అయనకూడా ఈకోరణిలో ఆమెను గమనించడమే లేదు. అనంతం, ముందుకు ఉరికి ఎదుట నిలువబడేటప్పటికి ఎంత నిగ్రహమున్నా మలాగే ఆయనా ఉరికి—పడ్డాడు.

‘ఏమిటి అగడం?’

ఎవ్వరయ్యా మాట్లాడలేదు. మెదలవన్నా లేదు.

‘అనసూయో!’

రామమూర్తిగారు చాలా అశ్చర్యపడుతున్నారని, ఇక అనసూయో.

ఆమాపుల, ఆమాపులకి అర్థం తెలియడం లేదు కాని ఆమెకళ్లయెదుట పడుటకన్న ఏమైపోయినా నాగుండవనిపిస్తూంది. ఆకోపం—అరిమడం;

‘అభిమానంలేదూ, మీభార్యను పరు దెవ్వడో మెచ్చుకున్నాడని ఆ—అరినికి దానంచేస్తారా? పశువుల్లో పశువుల్లో కూడా లేదే ఇంతధర్మబుద్ధి?

రామమూర్తిగారు అనసూయన తేరి బారచూశాడు—

‘వెళ్లవా?—నీ తీవితాన్నంతా వ్యర్థం చేసుకుంటావా?—నీవు గుళిపడటమే నేన కోరదీ—నీమీదప్రేమ—’

అనమాయ అదుపులిలాగా గర్జించింది—

‘వామిద—క్రేమ—అవును, నిజంగానే—వామిద
మిశ్రమేను—దయ—అపేక్ష—ఎన్ని ఉన్నాయి!— పంపక
చేసేవాళ్ళన్నా, ఆప్రాణిమీద కవికరిస్తారు—మీకా
మాత్రమన్నా బారితే?’

రామమూర్తిగారు తెలతెల బోయినారు.—

‘అనమాయ—పారబడ్డావా?’ అని సంకయిస్తూ
ప్రశ్నించాడు.

‘మీరు తప్పుచేకారని—ఈదాని అనగలదా, అన
దానికి అధికారముందా?—కాని, ఇంతకాల మున్నా,
వామనన్ను కనిపెట్టలేక పోయినారుకాదా?’

‘నీవు—ఈ—ఈయనను—’

‘అవును, మీ మాటలన్నీ విన్నతర్వాత యంగ
తంతా తెలిసింది. నాకు తెలియకుండానే నన్ను
ఇమిచ్చి ఎంతకథ అల్లాడు.’

‘ఏమిటి?’

‘మీరు—ఎవరూ?’

అని మమ్ములను చూపించి అడిగింది.—‘నేనూ నుం
దరం తెల్లబోయినాము. మేము ఎవరమెకాదా అన
నూయకి తెలియదా?’

కాని రామమూర్తిగారికి కోపంవచ్చింది. ఆయ
నకు అననూయమాటలు అర్థంకావడం లేదు కాబోలు!

‘ఏం చేయాలా—ఎవరో తెలియకుండానే,—
అనున్న—’

అననూయ నవ్వింది.

‘ప్రేమించావనేవా, మీరడుగబోయేది?—

‘అవును’—అని రామమూర్తిగారు తలదాగించారు
మళ్ల—ఈమారు విగ్గరగానే—వచ్చేసేది అన
నూయ.

‘అయితే—నేను ప్రేమించావా?—ఎవరినీ?’

‘ఎరుగవా!’

‘మీకు—తెలియదా!’

‘తెలుసును. నేను—మాకాను. ఆకన్నెల రాత్రు
ల్లో ఆతనికోసం నీవూ—నీకోసం ఆతడూ—పరితిపించడం—’

‘రామమూర్తిగారు ఉగ్రుడైపోయినాడు. మన
కులో దాచలేక, కథంతా చెప్పేకాడు—నిశ్చయ
నుందరం—అననూయకోసం నిరీక్షించడం—అమె ఆనీకి
కనబడటం—...

ఇంకా ఏదేవోమాట లన్నాడు—మింగ వ్యాఖ్యా
నాలు చేశాడు—ఆ కాంతమంతా ఎక్కడికి పోయిందో.

అననూయ అంతా విన్నది—

‘అలాగే—ఒకరిని మించినవారొకరూ—మీరు
ఆయన్ని చూశాడు—ఆయన—నన్ను చూశాడుకాదు— ఏదే
అంతవరకూ మీకథ చాగానేఉంది—ఒక్కటంచాం—కాని
మిమ్మల్ని ఇద్దర్నీ—నేను చూడలేదే?’

—ఇక ఎవరేం మాట్లాడుతారు!

‘—చూడకపోవడం వాదిపారబాటే—లేకపోతే
ఇంతకథ ఏలాజరుగమా. అయ్యో, స్మృతాగా ఎంతకష్ట
పడ్డానా? నన్నుగ లేకపోయినారా? వా—వామిదవా
మీ కపనమృతం. అంత విశ్వాసం లేకపోయిందా?’

‘అవును ఏలాఅడుగుతారు అబద్ధం చెప్తుతానేమో
ననుకున్నారకాదు. మీలో—మీలో—అబద్ధమాడుతానని
మిమ్మల్ని మోసం—మీకు ద్రోహంచేస్తానని ఏలా అను
కున్నారా! అంతమాత్రం నన్ను నమ్మలేకపోయినారా?
అబ్బ! మీది ఎంతరాతిగుండా!’

‘మీ ఎదుటబడి ఇంతకలున్నప్పుడు ఇంత నదురూ
దెదురూలేకుండా మాట్లాడడం తిప్పే. నాకూ తెలుసును.
కాని ప్రీతి ఇంతకన్న గొప్పపరీక్ష ఏమింది మీవంశ
గౌరవం, మీ ప్రతిష్ఠ, నన్ను కన్న వారిమర్యాద నేను
కాపాడుకోవద్దా?’

‘మీకూ తెలుసునుకాదు. భోజనం అయింది
వారి నిద్రపోకముందు కాన్నేపు చల్ల నాలిలో తిరిగే ఆల
వాటు నాకుందని? నేను కాపురానికి వచ్చివప్పటినుంచీ
మీరు చూస్తూనే ఉన్నారు. చిన్నప్పటినుంచీ కూడా
అంతే, కానలిస్తే మావాళ్లని కనుక్కొండి.

భాద్రపదమాసము]

చక్కగా చెప్పబడింది, చంద్రుడూ, నక్షత్రాలూ, మెరుస్తూ కలబడుతూంటే—క్రిందకోడ్లూ-కోడ్లు మీదపోయే ముమగ్నమనీ మాడటానికి—ఎవరికి మనపాపపు కుంపిండి?—వాధ్యాలలో నేనుంటే—పాపం. ఆయన నన్ను చూసి ఉంటాడు:—

‘వీరిచేషం, వైఖరి మా నే కవిత్వంచెప్పేవాణ్ణిలాగా కనబడుతున్నారే—మీరూ,—ఓరికలేక బయటికి ఆనక పోయినా—గువనులో ఉండికాదు మీకును ఆధోరణి—కనుక ఇది మీరుభయములా కలిపిచేసిన చందవా?;

‘—మా నాన్న ఆనేవాడు లేండి ‘నిరంకుశా: కవతు:’ అని—మాచిన్న ఇంకో సరిగా అర్థంచేసుకోలేక, తుకవులందరూ, సరిగా అర్థంపెట్టి పాడిచిమించిపోవ లోకి తీసుకువచ్చేవాడు లేక తులాచిడిపోతున్నారను కునేవారే—కాని బుద్ధితెలిసినాద్దీ, ఆ ఆమాయకపు ఊహలే నిజం అవుతున్నాయే?—మీరందరూ, నిజం చేస్తున్నారే?

‘మీ ఆలోచనలో మంచి చెడ్డలు మీకు తెలి యూరి—కానీ—అందరూ, మీలాగానే అనుకొని—అంద రూ మీ అందుబాటులోనా రక్షకుని—పుణగా కష్ట పెట్టకండి—మీరుకష్టపడకండి.’

వింటున్న కొద్దీ, కాలిదాసు కేవలంకలచేత చెప్పిం చిన తెప్పరు, దీనిముందర చాలా సీరసంగా కనబడ్డది— నిజంగానే, చక్కని వాళ్లకు, కోపంకూడా అదోమాదిరి అందమే—

ఆవనూయ, ఈమాటలన్నీ రామమూర్తిగారికి ఎదురై అన్నది. ఇకచాలించి, సుమృత్తి రక్షిస్తుందేమో

నవకున్నాం—నేనుమాత్రం, నాజన్మనూ—దానికి కార కూనూ, మావంశానికి మూలపురుషులనూ, బాలారిష్టా లన్నీ తప్పించి ఇందాకా బ్రదుకనిచ్చిన దైవాలనీ— ఎంత తిట్టానో—తిడుతూన్నానో—ఎవరి కరుణ?

కాని, మా కంఠటితో తప్పించుకుని బయటపడే భాగ్యం లేదు. రామమూర్తిగారి దిక్కుతుంచి మా వైపుకు తిరిగింది ఆరుపాను. ఒక్కటే నిగుడ.

‘అయ్యో! మీరెవరో ఎరుగను—క్షమించండి, కాని, మీతోబుట్టువునే, ఆమాదిరిగా—మాడటానికి మీ మనసు ఒప్పుదనుకుంటాను—కాదు?;

అని అన్నది మృదుమధురవ్యరంతో—ఎంతో నెమ్మదిగా.

ఆబెబ్బతో మాయిద్దరిపనీ ఆఖరయిపోయింది. గుండరం నేనూ.—ఎర్ర ముందో, విలాపిన్చి బయట పడ్డామో, తెలియదు.

నేను కాస్త వెనుకవడ్డా నడకుంటాను. రామ మూర్తిగారు అవనూయయెదుట సాంజలియై తుమార్నూ నేడటం, ఆమె ఆమెన్ని తగనిప్రేమతో వారిందరం చూశాను చూచాయగా.

గుండరం ఈయగ్గ అపలే కలబడుతున్నానేకాదు. వేసవికి ఊటే చెల్లాడేమో?

ఆమాటే—ఆ అమ్మాయి మాటే ఆమె అన్న ఆ మాటే ఎక్కడూ తలపునొంటుంది. తలచుకున్నప్పు డల్లా నవ్వుకుంటూంటాను. నిజమే—ఒకరిని పించినవా రొకరూ!

ఒక నాటి గీతి

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు

ఎన్నియబ్బలనుండో నాహృదయసుమము సమధికానందశాఖతో జంటబాసి భగ్నమై ధూళియై తుది భస్మమయ్యె

నే సహింసంగలేక నిర్మిదనయన జలదమాలాకనోష్ణంపు సలిలధారః దడవిపదనిడఁజూడ దుర్దైవహతక

చోదితుండయి యెవ్వఁడో చూరగొంచు
నెగురఁగొట్టెను నాకర్మ మేమనందు
కూర్పురాదయ్యెఁ గన్నులు గ్రుచ్చుకొనిన
మెతుకువోదయ్యె గొంతులో మెదపికొన్నఁ
గన్నులు మూసి సమాధిలోఁ గలసిపోవ
హృదయసుమసౌరభంబులు కదలుచుండె.

నే నభిలషింపవలసిన నిస్తులంపు
వస్తు వేదేని జగతిలోపలను లేదో?
ఉన్నను గ్రహింపలేకయే యొక్కదాని
తై, తపించుచునుంటినో? కాదుకాదు
యే సపేక్షింపవలసిన దిదియ నిజము
మఱల నామేను కష్టాల మరుగుచుండె

అంతమేలేని దార్శిద్యపావ్యవాహ
కీలలెగఁజిమ్మి మఱికొంత తూలనేసె
నదనెఱిగి వచ్చిపడుగాదె యరిబలంబు.
ఒంటిగానుండ భయము మహోగ్రరూప
ధారియై యొక్కయథముఁడు తారుకొనును

సంతపఱకును నాకష్ట మంతరింప
జలివిలిగ ముద్దుమాట తేనెలను జమ్ము
సుద్ది నన్నలరించు నాముద్దుబిడ్డ
యట్టె తానెగిరి చనునమ్మా! యటంచు
యెవ్వ తెరుఁగుదు రంత నేమేమిచనెనో

ఈశ్వరా! యిట్టిదుఃఖనిరీహమతిని
వేదనాదూయమానత వేఁగవేఁగ
నెన్ని హేమంతములు యెన్ని యెన్ని వార్ష
దినములు పసంతకములును జనఁగవలెనో?
నీవెఱుంగుదువా? లేక నిత్యసాక్షు
లయిన కొబ్బరికోనయా? యమల నలిల
కొళికయ? వృద్ధగౌతమికావ్యయా.....

ఎగిరిపోయిన సుమభస్మమెట్టులైన
శాంతికల్లోలిసీపరివరములందుఁ
బ్రోవుచేసి తడియ కల్లోలబోల
వాయుసుకుమారసఖుని సహాయమునను
సపుక పునరుద్ధరింపంగ నానపడితి
పరియె నాకూతుసఖయె పసంతలక్ష్మి

నిస్తులమనోహరపుఁ గుహూనిస్వనాల
నల్లదే! పోలుస్వాగతంబడిగి పిలిచి
పరచెఁ దెలితెలియినుక క్రొంబట్టుమరుపు
అనిలసుకుమారుఁ డల్లన నరుగుదెంచి
కోమలములగు నాదు ముంగురులఁ గేల
నూదియెగఁద్రోసి మూసి దోఁబూచులాడె
ముద్దుగూఁతురు నగుదు నామోలనిలచి
భావకునుమంబు రేకెత్తి పరిమళించె.

నీరసంబగు చేతుల నెత్తికొంచు
నాయవస్థలఁ గన్గొని నవ్వివస్వి
పొంగి బోరగిలఁబడెదు పొమ్ము చాలు
యెండినను వక్రగుణమ? త్రాచేటి బోటి
నాకుయశమల్పు నాన సుంతయును లేదు
యెరుల మెప్పిల మనునిచ్చ నుండనీను
దోడివారల యెగతాళిఁ ద్రుంగిపోను
మిత్రం నభివందంబుల మిట్టిపడను

నాదుముద్దుల కొమరిత సవ్యమధుర
మధురభాషాస్రవంతిపై మలయుచుందు
నాతనూజాత శుభవదనంబువైని
దొలఁకునపు పూలనావపైఁ దూఁగిపోదు
సోగకన్నులప్రకృతిక శోభలందుఁ
దూఱి యానందవాహినిఁ దోఁగిపోదు
అవధిలేనిది కాల మీయవని విపుల
యెవ్వ రేమనుకొన్న నాకేమి కొదువ,

అదివారము సాయంత్రము నాలుగు గంటలవరకు చంద్రశేఖరరావు వేపరు చదువుతూ ఈత చెక్కి మీద పడుకున్నాడు. "నాన్న గారూ, కాఫీఫలహారము తీసుకువచ్చినాను. పుచ్చుకోండి, చల్లారిపోతుంది" అని లలిత కాఫీఫలహారములను అక్కడపెట్టి లోపలికి వెళ్ళింది.

శ్రీమతి శ్రీ గంగరాజ సీతాదేవిగారు

"ఏమోడీ లలితకి పడమూడవ యేడుకూడా వెళ్ల వస్తోంది. నేనిదివరకు రెండేళ్ళమంది పోయినాను మీ కేమీ నాటడంలేదు. కడతీసుకు లున్నవని కొన్నాళ్లు, కొద్దలో దానాపను లున్నవని కొన్నాళ్లు కాలయాపన చేస్తూవున్నారు. ఈమాటమాసములోనైనా పెళ్లి చెయ్యకపోతే మనము నలుగురులోను తలమెత్తి తిరుగులేము" అన్నది అంతట్లో లోపలనుంచి వచ్చిన సుందరమృ.

"అవును నేను ఆలోచిస్తూనే వున్నాను మరి. ఇది వరలో మనమాలోండినసంబంధాలు భూవసతి లేకపోవడము, పిల్లవాడికి చదువులేకపోవడము, ఇవన్నీవుంటే అచ్చాయి కురూపి అవడము తటస్థమవుతున్నావుంది. మన యిందిరకు వచ్చినసంబంధములాటిచే చెలిక, మూడువేలై నాసరేకట్నంపెట్టి, లలితకి అనుకూలమైన వరుని కేవాలి. లలిత రూపవతి. ఇంగ్లీషుకూడా బాగా చదువుతుంది.

దానికేవచ్చిన వరుణ్ణి చెయ్యాలి. నాకు నారంగోజాలైన నా నెలవివ్వడు. ఉద్యమి తీసుకోటానికైనా తీరుబడిలేదు."

"నిజమే, యేం చెయ్యమి మరి. మా పినతల్లి కొడుకు కేవగిరిరావు నాలుగునెలలు ప్రివిలేజీ లీవు తీసుకొని కాలిగా యింటిదగ్గర కూరుచున్నాడు. ఆతని పేహి కులు గొప్పగొప్పవాళ్లు చాలామంది వున్నారట. ఈ సంబంధము విషయములో ఆతనిని సహాయము చెయ్యమంటే బాగుండును."

"అవునే, సమయానికి మా బాగాజ్ఞాపకముచేసేవు. నేనామాటే మరచిపోయినాను." అంటూంటే ఇంతట్లో ఖద్దరుపంచె కట్టుకొని తునాలు మీదవేసుకొని కేవగిరి రావు లోపలికొచ్చాడు.

"ఓహో! బావగారా, చెయ్యెళ్లు. కేమా, మీ చెల్లెల యిప్పుడే మీమాటనుకుంటున్నాము. ఈ కుర్చీమీద దయచెయ్యండి." అన్నాడు చంద్రశేఖరరావు.

"అన్నయ్యా, నారంగోజాలమంది యెక్కడా కనబడటంలేదే! పిల్లలంతా కులాసాగా వున్నారా? ఒక మాటు వద్దామంటే వకవురు ప్రయాణమైనట్టు రావాలి. మీరు యీవురువచ్చి గిరి రోజాలైనా ఒక్కమాటు మీయింటికి రాలేకపోయేను. పాపము వదిల యేలాగో తీరుబడి చేసుకుని వచ్చింది."

"అవునమ్మా చాలామారమే. నారంగోజాలమంది శ్రీనివాసానికి జ్వరం వస్తోంది, నిన్ననే పర్యంపెట్టేము. నాకు అందుచేత రావడానికి నీలులేకపోయినది, మాటల సందడిని మరచిపోయేను. నీమాటే అనుకుంటున్నామని అన్నారేమిటి బావగారూ?"

"ఏమీలేదు, లలితకి గిరి యేళ్లు చెడతాయి. సంబంధాలు చెరకదానికి నాకెక్కడ తీరుబడిలేదు. మీరు నెలవుమీద తీరుబడిగా కూర్చున్నారు. ఈ వుభకారం మాకు చెయ్యాలి. తగిన సంబంధమేదోనూచి యియేడు పెళ్లి చెయ్యక తప్పదు. ఈభారమంతా మీదే."

“అయ్యో! యీపాటిదానికే నన్నింత ప్రాధేయ పడాలా, బావగాయా; వాచేతనై నంతవరకు నే నీ ప్రయత్నం చేస్తాను. కేవలీకోజాన నేను కిక్కులుపడాలి చేడుకోటానికి అమలాపురం వెళ్లాలి. ఆ ప్రాంతాల్లో ధని కుటు నాకు. తెలిసినవాళ్లు కొంతమంది వున్నారు. ఏదో మంచిగౌరవమైన సంబంధం చూచుకొనిమరీ వస్తాను.”

“అమ్మయ్యో! లలితఅందానికి తగ్గ పెండ్లికొడుకు ను చూడాలినుమీ, నీ పిల్ల ఒకటి నాపిల్ల ఒకటి అను కోకు. ఈ భారమంతా నీమీదే వదిలేశాము.”

“అమ్మయ్యా, నాకింకా చెప్పాలా? మన లలి తకి తగినవరకు వెతకటం పూచీ నాది. బావగాయా, పెలవు. చేతుడయ్యం పడనీరైలు దేరుతాను. వారంతోజా ల్లో తిరిగిస్తాను. అమ్మయ్యా, చెడతాను.”

“మంచిది.”

* * *

చంద్ర కేళరావు కవిన్యూ ఇన్స్పెక్టరు పనిలో వున్నాడు. గౌరవమైన కుటుంబములోనివాడు. వారికి పాటుకి 2000 రూపాయలు రాబడిగల భూవసతి. పెద్ద గాలగిళ్ళ భవంతి. ఇంటిచుట్టుతోటలో ఫలవృక్షము లును, గులాబీ, సంపెంగ మొదలైన పువ్వులచెట్లును నిండి యున్నవి. ముగ్గురు మాతుళ్లు ఇద్దరు కొడుకులు. పెద్దకు మాత్రె యిందిరకు పెల్లియయి కావరానికి వెల్లింది. రెం డవమాతురు లలితకు వివాహవిషయమై రెండు సంవత్సరాల నుంచి ప్రయత్నం చేస్తూవ్వురు గాని ఒకటి అనుకూల మైంది దొరకలేదు.

ఒకనాటి సాయంత్రము గారడ, శ్రీనివాసం, మరి కొందరు కిల్లలా ఆడుకుంటూ కేమగిరావు గుమ్మంలోకి రాగానే “అమ్మ, అమ్మ, మామ వచ్చా” డని పరుగెత్తికొనిపోయి లోపలవున్న రెల్లితోచెప్పేరు. మందరమ్మ మిక్కిలి ఆశ్రమతో చావడిలోకి వచ్చి,

“అన్నయ్యా, యెప్పుడు వచ్చినావు, వెల్లివ పని యేమైంది?” అంది.

“ఏమిటమ్మ, ఇదేమి కూరగాయల వేరమా యేమిటి బజార్లో కొనుక్కురావటానికి? మంచి చెడ్డా లేదు.”

కాస్త ఆలోచించాలా? అమలాపురంలో బుర్రా కామేశ్వరావుగారి ఆశ్వాస వున్నాడుగాని చదువుబోధిగా లేకున్నాడు. మోడేమగ్రులో చేత్రోలువారి సంబంధము ఒక టుంది. అన్నివిధాలా బాగుంది కాని, లలితకి ఈడుకి తగదు. మల్యాలవారి ఆశ్వాస వున్నాడు; సాలీనా 2000 రూపాయలు వస్తాయి, టి. ఏ. ప్యాషయి, యల్. టి. చదువుకున్నాడు. ముప్పదియే క్లున్నాయి, రెల్లి, రెండే లేరు. ఇంట్లో మరెవ్వరూ దక్షతలేరు. ఈమాడుసమం ధాలామాడా నాకేమీ వచ్చు లేదు. విశాఖపట్నంలో 2, 3 మంచిసంబంధాలున్నాయని నాన్నే హితుడొకడు నిన్న పడవలో కనబడి చెప్పాడు. అవిమాడా ఆలోచి వ్దాము. నేను యింటికి వెడతాను. మరిబావగారు యింకా యింటికిరాలేరు కాబోలు! ఈసంగతులు ఆయనతో చెప్పు” అని వెళ్లాడు.

* * *

“ఏమే? కేమగిరావు, చెజవాడ వువ్వోగంలో కెల్లి ఆరుమాసాలయింది. అక్కడెవరన్నా పెల్లి కొడుకులుంటే వాకబాచేస్తానని చెప్పాడు. అక్కడా యేపీకుదరలే దనుకుంటాను. అశినికి చెజవాడమంచి విశా ఖపట్నం ట్రాన్సుఫరు అయిందని మొన్న వెంకోబరావు చెప్పాడు. ఆవుల్లో యేవో సంబంధాలున్నాయని యిది వరలో మనము అనుకున్నాంగామా? కేమగిరావు పేర విశాఖపట్నం ఈవార ఒకవుత్తరం వ్రాస్తాను.”

“ఏం రాస్తాలో, మీరురాయటం, అతను తిరగటం పరిపాతూందిగాని, యేమిలాభం లేదు. పెల్లికొడుకు బాగులేడనీ, ఆస్తిలేకున్ననీ, యేవోవంకలు పెట్టి వచ్చిన సంబంధాలన్నీ మించబెట్టారు గదా! పైకి చెప్పుకుంటే సిగ్గు. దానికి కార్తీకమాసానికి ౧౮ పెల్లి ౧౫ యేడు వస్తుంది. ఏమీ పాజపోవడం లేదు.”

“ఏం చేస్తాము మరి? అనుచైన సంబంధము దొరక్క పాతే, ఏదారేపాయేవాడితో కట్టబడితే, దానికి వాడి మీద యివ్వంలేకపోతే, బలిసన్నాళ్లు మన జీవానికి వునాయమని యేడుస్తూంటుంది. అది రజస్వలైతే అవు తుంది. మంచివరుడు దొరికేవరకూ నేను చెయ్యడలచుకో

ఇంతలో బహుబ్రతు కవలకటి యిద్వి
చెల్లాడు. చంద్రశేఖరావు తొందరతో విప్పిచదివాడు.

విశాఖపట్నం, మహారాణిపేట

౯-౧౦-౨౩

మహారాజశ్రీ బావగారి సన్నిధికి. నేను ఈవూరు
వచ్చి ౧౦ రోజులైవది. ఈవూర్లో దుస్థిరాల ఉమామహేశ్వరరావుగారి కొమారుడు బి. ఏ. చదువుచున్నాడు.
నమస్తదిధమల వారి కేలోటు లేదు. మన లలితకు ఆమ
మాలియమగా మున్నాడు. ఈసంబంధము స్థిరపరచవలె
నని యున్నది. రేపటి వ్రదయము నే మక్కడికి వస్తా
వున్నాను. అన్నిసంగతులు విశేషంగా మాట్లాడవచ్చును.

ఇట్లు : విశేషముడు,

సో. శేషగిర్రావు,

ఆరాత్రి తెల్లవారిది. "ఓము యెంతైంది. మేలు
నేరేయిందా" అని అందరూ ఆకళుంటూ వుండగా,
గుమ్మంలోబండి ఆగింది. "వచ్చాడు, వచ్చాడు, మామ"
అని పిల్లలు కేకలేయడం మొదలుపెట్టారు. తండ్రి ఆ
మాటలు విని నీళ్లు పోసుకొని తుడుముకొంటూనే చావ
ట్లోకి వచ్చి "దయచేయండి బావగారూ, అంతా క్షేమ
మా" అన్నాడు.

"ఆ తమవయస్సు అంతా బాగావున్నాను."

"అన్నయ్యా, మడి గట్టుకో, పాపము! నిన్న
యెప్పుడు భోంచేసివచ్చావో, సావుకాకంగా ఆనక
మాట్లాడుకోవచ్చు" వన్నది మందరమ్మ.

"బ్రాహ్మ, స్నానంచెయ్యండి బావగారూ!"

"అలాగే."

అంతా మడికట్టుగుని భోజనాలుచేసి తంటా
లంచేసుగుంటూ చావిట్లో కూచున్నారు.

"బావగారూ! ఈ ఆక్విజ బహుళ తదియరాత్రి
9 గంటలకు వకమామూర్త ముందిట. అది తప్పితే మళ్ళీ
వైత్రమానరాధాకా వీలేదట. అల్పాయు దసరాకాలపులు
ఆఖరవగానే చదువుకి తిరిగి చెప్పిపట్నం వెళ్లిపోతా
డు. యేమంటారు?"

"అయితే బావా, వాళ్ళ పిత్తిగతులేముటో తీరా
చెప్పావుగావు."

"ఉమామహేశ్వరరావుగారి కొక్కడేకొడుకు.
సాలుకు 1500 రూపాయలు రాబడిగలభూములున్నాయి.
ఒక యిల్లుంది. పిల్లవాడు బి. ఏ. చదువుచున్నాడు.
వాళ్ళు మంచి సాంప్రదాయం కలవాళ్ళని చాలామంది
చెప్పారు."

"అన్నయ్యా! పెళ్ళికొడుకు అందంగా వుం
టాడా!"

"అ, అందాని కక్కడికి, మాటు, బూటు,
క్రాపు వుంటే అందమా; లేకపోతే లేదా? పరువు,
మర్యాద ఆలోచించాలి కాని? నామట్టుకు బాగానే
వున్నాడు; తెలివిలేటలు కలవాడు."

"బ్రాహ్మీ బావగారూ, మీరన్నది నిజమే. ఈ
సమంధం బాగానేవుంది. అయితే కట్నంమాటేమిటి?"

"లాంఛనాలు 500 రూపాయలు పెడితే కట్న
ము 1500 రూపాయలు. లేకపోతే 2000 రూపాయలమే
మామూలయిపోయిందిగామా."

"సరే. ఈ తదియముహూర్తానికే అయ్యేట్లు
ఆరంజమెంటు చెయ్యండి."

"అలాగే; విశ్రయత్నాలు మీరు చెయ్యండి.
నేను వెళ్ళాలి. ఈవారే ఆదివారం గమక వాకు రావటా
నికి వీలయింది. పాయంకాలం ప్యాగుంటెరులో వెడ
తాను."

రాత్రి శేషగిర్రావు విశాఖపట్నం వెళ్ళాడు. /

* * * *

"మహూర్తం ఈవారకి 9 రోజులుంది. ఏమే?
మనసుబ్బాయమ్మకి, రమణమ్మకి కలుగువంపి మనవాళ్ళ
ను నలుగురినీ వీలించి, అప్పుడాయి, అటుగులు, ఒడియాలు
మొదలైన మహిమనులన్నీ చేయించు. పప్పులు, ఉప్పులు
యింట్లో చేయించడానికి వ్యవధిలేదు. పచ్చిపప్పులు బహి
రులో తెప్పిద్దాను. ఒరే, వెంకన్నా! ఇలారా, మన
లలితమ్మకి పండ్లి వారంరోజులుంది. పండ్లివారాలు

వేయించాలి. సుబ్బయ్యనీ, రామయ్యనీ పిల్చగొచ్చి యెల్లండికి ఆపకలన్నీ చేయించాలి."

"చిత్తం బాబూ, రేపురండి అబ్బాయిగారిది?"

"విశాఖపట్నంరా?"

"బాగుంది బాబూ. వీధులో పందిరిస్తంభాలకి మనతోటలోని 7లతోపున్న ఆరటిచెట్టు కట్టిస్తాను బాబూ."

"కట్టించు, ఎలావుండాలనుకొన్నావు, నీతాకకాళి నమండవలగుండాలి. ఇవుగో ఈవిదురూపాయలు, రంకులకాగితాలు తెప్పించి బుట్టలు మొదలై:వి పందిరిలో కట్టించు."

"చిత్తం బాబూ, సెలవు."

* * * *

గోదావరిదగ్గరకు స్నానానికి వచ్చిన ఆడవాళ్ళలో కాజేరమ్మ "ఏమమ్మా కిప్తమ్మా? వింజమూరి వారి లలిత పెళ్లిబు. యెప్పుడూ?"

"నువ్వెవ్వరగవా యేమిటి? అప్పుడే పండిట్లా పాకలూ అన్నీ వేశారు. చుట్టాలుమాదా చాలామంది ఈవాళ్ళవచ్చారు. ఎట్లుండి పెళ్లి. రేపు పెళ్లిమాకున్న చేస్తారు."

"పెళ్లికొడుకు ఏవూరు?"

"విశాఖపట్నంబు. వాల్లింటి పేరు దుగ్గిరాలవారు బు; భావరాజువారింట్లా నిడిది."

"దుగ్గిరాల దుమామహేశ్వరశిష్యానులుగారా? పరిమొన్న మా పేనగోడలిపెళ్లికి త్రోవోహితుడే ఆయన. ఇదేమి టమ్మా! యిన్నాళ్లు పెంచి యిలాటి సంఘం ధముపెరిగారూ? పదిహేనేళ్లూ నుట్టలొగిల్లని పెంచి అవిధానుకొడు క్కిస్తున్నారా? గొప్పవాణ్ణేపనిచేసివా బాగానే వుంటుంది."

"సుబ్బయ్య, నీకెందుకమ్మా, ఇచ్చేవాళ్లూ చేసు నుకేవాళ్లు వుండగానూ, ఆవుధాన్లు ఆవుధాన్లు అందు స్నాపు, అవుధాన్లు బ్రాహ్మకు గాదా యేమి?"

"హియోండమ్మా, కిప్తమ్మా, అవధాన్లంటే బ్ర హ్మవధానులుగారి భార్యకి కోపం వచ్చింది. మన కెందు కి అవధానమైన ప్రసంగాలూ? మాటలతో పొద్దొకా రూంది. మాఅబ్బాయికి కాలేజీవేళకి పదిగంటలకు పంట కావాలి నేను వెళుకున్నాను."

"నీకేనా? వాకుమాత్రము మావారి కచేరివేళకి పంటకావట్టూ, నేనూ వెళుకున్నాను."

అని లిండలు ముహూపచెట్టి :డ్డినిచెయ్యిపెట్టుకుని ఎవరితోనని వారు వెళ్లారు.

* * * *

యెట్టాలంత గలగల్లాడుతూ యింటినిందావున్నా రు, లలితని ఆవేళ పెళ్లిమాకుర్చి చేశారు. సాయంత్రం పేదంటాళ్లంతావచ్చి మంగళవారకు లిచ్చారు. "రౌరి 7గంటలకి మేయిల్లో ముగి పెళ్లివారంతా దిటతాయి. పెండ్లివారిని యెడురుసన్నాహం చేసుదానికి తోటలోకి వెళ్లాలి, దమ్మన అంతా జడలవేసిననని, చీరలుకట్టు గొండ్రా?" అని మందరమ్మకిల్లి అన్నపూర్ణమ్మ కేక లేస్తూంది.

"లైట్లు యింకా రాలేదేమిరా వెంకన్నా?" అన్నాడు పంతులు.

"ఒచ్చాయిబాబూ, వాలుగులైట్లు తీసుగోచ్చారు"

"మేళం వచ్చిందా?"

"అ, అంతా కిద్దంగావున్నారండి."

"మీరు లైటుదేరండి కి గంటల 25 నిమిషా లైం ది. త్వరగా రూవాలి అన్నాడు" త్రోవోహితుడు.

"లైటుదగ్గిరికి పెళ్లివారికి కారు పంపేరా, లేదా?" అన్నది మందరమ్మ రవికతోడుక్కుంటూ.

"అ అన్నీ పంపేనే, చీరకట్టేబుప్పటికి పట్నం మటు మణిగిం' దని నీ వింకా రవిక తోడిగలంతోనే వున్నావు, చీరకట్టావు? జడవేసుకోవాలా యిప్పుడు?"

"అన్నీ అయినాయి పదండి. వా ఆలస్యంలేదు. సుబ్బయ్య, రంగమా, అంతా రండి మీ తానాగారు కని పెట్టుకున్నారు."

అడవాల్లా, మొగాల్లా అంతా ముస్తాబయి వర పూజ చేసేటప్పుడు యివ్వమనిన లాంఛనాలన్నీ చట్టించు కొని గ్యానులైట్లతో గన్ బల్ మేకంట్ వైలుచేసి తోటలో బంగళాలోకి వెళ్లారు. పెల్లివారు పావుగంట క్రింకుటనేచిచ్చి అక్కడవున్నారు. అక్కడ వెయ్యి మనిన లాంఛనాలన్నీ జరిపి వరపూజచేసి తాంబూలాల పుచ్చుకొని పెల్లివారిని మేకంట్ తీసుకొచ్చి విడిచిలో దింపారు. రాత్రి 9 గంటలైంది. అంతా భోజనాలచేసి తాంబూలాల వేడుగుంటూ మచ్చటలు చెప్పుకుంటూ కూర్చున్నారు.

లలిత, ఆమె పింఠల్లికూతురు కమల, మేడ మీద ఒకగదిలో కూర్చుని తాంబూలం వేడుగుంటున్నారు. వారిద్దరూ చిన్న పుటినుంచీ కవ తరగతివరకూ ఒకబడిగా ఒకక్లాసులో చదివడివారు. చుట్టరికమే గాక స్నేహమెక్కువ. లలితకంటే కమల ఒకసంవత్సరము పెద్దది. కమల 10 మాసములక్రింకుటనే అత్తవారింటికి కాపురమునకు వెళ్లింది. అనంతపురములో ఆమెధర్మ ప్రిడరు. కమల కాపురమునకు వెళ్లినతర్వాత లలితను చూడవచ్చట ఇదియే మొదటిసారి.

“కనలా? యెన్నాళ్లయిందే నిన్ను చూచి? ప్రాణములేచి వచ్చినట్లుండే?”

“ఈమధ్య మీ బాపగారింట్లో జబ్బుచేయుటం చేత నీవు తరములకు జవాబువ్రాయుటకై నా, నాకు తీరిక లేకపోయింది. భగవదనుగ్రహమువల్ల నెలరోజుల నుంచి కొంచెములేచి తిరుగుచున్నాను. నీవు సిద్ధర్థ పెండ్లిపిల్లమీద కూర్చునియుండగా చూడవలెనని యభిలాషచే, పెండ్లి రోజులాంటి వచ్చెదనని మీ బాపగారిని కోరివచ్చితిని.”

“అక్కా, నిన్ను యిబ్బందులున్నా పిలుచేకుకొని అంతదూరము నుంచినవ్వుటకు నీకు నామీదగల ప్రేమకు సేనంతయు కృతజ్ఞురాలను. అయితే, నీవు యిందా తోటలోకి వెళ్లవా? విశేషములేమిటి?”

“విశేషలేమున్నాయి? నీవు యింకవరలో పెండ్లికొడుకుని చూచావా?”

“లేదు. ఏమి ఆలా అంటున్నావు? బాగా లేదా యేమిటి?”

“ఎక్కడికి బాగు? వేరయ్యకాస్త్రులిగారి కొడుకు వెంకటకాస్త్రుని చూచావా? మల్లయ్యకాస్త్రుగా రింట్లో వేరాలు నేర్చుకునేవాడు జ్ఞాపకముందా! అదే అప్పు పెండ్లికొడుకు. అదిగాక విద్యాలవారిసోపన్చిన వారిలో వోకరు విద్యుంబుట్టి అవధాన్లుగారూ అని పిల్చారు. అదేదో చైదికసంబాధములాగ కనబడుతుంది. అయినా యిప్పుడేమిమీకుంటే యేమిలాభము?”

“లాభమే, నీధమే, ఈసంబంధము మా నెయ్యిటమే. ఇది తప్పిపోయే మూత్రమేదో చూడాలి, యేమలాచన చెపుతావు?”

“లలితా, అంతా సిద్ధమైనాక యింకా యేమలాచన? ఇప్పుడే పెల్లి మానివేస్తే నలుగురు పెద్దమమయ్యలలో నాన్నగారికి అనుమానంకాదు; నీమీద ఆయనకు కోపం రాదా?”

“కోపంమాట కేమిలే, ఆయనకి అనుమానమా? అది నానెత్తికే పెట్టుకుంటానులే. ఆయనపట్టి ఆమాయకులు. ఆయనమాత్రం పెల్లికొడుకుని యిదివరకు మా కాలా యేమిటి?”

“అయితే మీ నాన్న కూడా యెలాపిరపరిచారు? ఈవాడె పెల్లికొడుకెక్కడ సందించాడు? ఈసంబంధము వెళ్ళినవారెవరు మరి?”

“అక్కా, అప్పు పింఠల్లికొడుకు శేషిగిర్రావు మామనెరగవు! అయితే దేకాలన్నీ తిరిగి ఆఖరికి ఈసంబంధము కుదిర్చాడు.”

గట్టిచిక్కువచ్చింది యిప్పుడు. రాత్రి ఒంటిగంట యింది. లలితకి కంటిమీద కునుకులేదు. యేమీ పాలు పోవటంలేదు. ఈపెండ్లి తప్పిపోయే ఆలోచన చేస్తూంది. తెల్లవారింది. “తలంటుగుండు గాని లే అమ్మ లలితా” అని పిల్చింది అమ్మమ్మ.

“ఏమిటంటే? నావంట్లో యేమీ బాగులేదు. తలనొప్పిగావుంది. వేలేవలేను” అని కప్పుకని పడుకుంది

లలిత. "అలాంటి యెల్లాగేయరీ, మందరమ్మ నీహతు రు తెలంటు గోడుట. వంట్లో బాగులేదని కప్పుకొని పడు వుంది." అని లిగ్గరగా కేక లేసింది. ఈమటలు విని చావట్లోంచి తండ్రి లలితదగ్గరవచ్చి, "అమ్మ లలితా? లేవవేయమ్మా?"

"యేమీ లేదండీ నాన్నగారూ, నావంట్లో బాగు లేదు."

"రాత్రి పగుండువరకు కులాసాగా తిరిగితివి గారూ? నిజముగా నీవంట్లో నున్నాగా ఉన్నదా, ఈ సంబంధములో యేదైనా లోటున్నదా? చెప్పు."

"యేలోటూ లేదుగాని నేను పెండ్లికొడుకుని చూడాలి"

తండ్రి యేమంటాడు? వాళ్ల కీసరమానం చెయ్య లేదు. ఆలోచిస్తూ గదిలోమాన్చున్నాడు. ఎనిమిది గంట లైంది. 10, 11, 12 గంటలైంది. ఇంట్లో యేవరిపట్టుకు వారు యేమీతోచకుండా కూర్చున్నారు.

మొగ పెల్లి వారింట్లో అంత చాలాపాదావిడిలో వున్నారు. కాని 12 గంటలైనా యింకా ఋక్కాత్రము రాలేదు. వియ్యంకుడు నీధి ఆరుగురిదమాచుని, "12 గంటలైంది. ఇంకా ఋక్కాత్రము కేలేలేమి చెప్పా" అని ఆలోచనచేసిచేసి ఒంటిగంట విన్నాడు.

"ఇంక మాచుని ఆలోచిస్తే యేమీలాభంలేదు. నేనే స్వయంగాపెల్లి కనుక్కుంటా" నని చెప్పి వైవదిరి ఒడి ఒకటి చేసుకొని వియ్యంవారింటికివచ్చి "ఒంటి గంట అయింది. ఇంకా ఋక్కాత్రము కావడి పంపక పోవుటకు కారణ మే"మని అడిగాడు. తండ్రికేళర రావు మామగారు విశ్వేశ్వరరావుగారు వచ్చి; వియ్యం కుని కుర్చీవిడమాన్చుండలేసి, "అయ్యో, మరేమీలేదు గాని తమ అల్పాయిని మా అమ్మాయి (పెల్లిమామరు) చూడాలని అంటూవున్నది. ఇందుచేతనే ఆలస్యానికి కారణమైవది. ఈసంగతి తమతో మనవిచెయ్యడానికి మాఅల్లుడు సిగ్గుపడుతున్నాడు. కుమించాలి." అన్నాడు.

"ఇందులో తప్పుమంది లేండి! మా అల్పాయి కుంటివాడా, నుడ్డివాడా? చదువురానియారా? నా

కలాంటిభయ మేమీ లేదు. ఇప్పుడేవెల్లి తీసుకొస్తాను" అని వెల్లి పావుగంటలో పిలకజాట్టు, చెవులకిఅంటుకోట్లు; కళ్లకి పెట్టిన కాటుక కనబడకుండా పెళ్ళకల్సని, కార్లకు పసుపుపారాడి కనబడకుండా ప్లాకింగ్స్, బాటుస్, గ్లాస్టోమెట్టులంద కట్టి, మెద్రాసు చాఫారం తొడిగి, కేలం అంచుపట్టుకుండువా వైనవేమిగొన్న పెల్లికొడుకు తోనూ, మరికొందరు బంధువులతోనూ సిద్ధమయ్యాడు వియ్యంకుడు. ఇంట్లో మొగాకూర్చు వచ్చినవాట్లా అంతా కచేరీచావిట్లో మాచున్నార. తలుపు వోరవాకిలిగానేను తొని సందుతోనుంచి చూస్తూంది లలిత. నల్లగావున్నా డు; కలమీద పిలకజాట్టు; పెట్టికల్సలోనుంచి కళ్లకి దిట్టంగా పెట్టిన కాటుక; చెవులకి అంటుకోట్లు; మొహాని కక్కిరా కక్కిరాకాంతులులేవు, నాజాకుతవము లేదు. మొద్దుస్వరూపమలా గున్నాడు.

ఇంతలో నుమ్మమువర్గర కొచ్చి "లలితా, కం హియర్" అన్నాడు తాత. గ్లాస్టోమెట్టపావడగట్టి తెత్తెకుచేతులు, కంటెమెడ, గల విజ్జోరియావల్లరవిగ తొడిగి, చేతులకు రెండు బంగారుగాజాలు, మెడలో ఒక నెక్ షైమూత్రమే కలిగి, పక్కపాసిడి, పిరుదుల నంటుచున్న పిల్లగరిబ్బుగల వాలుజడ, కార్లకు స్లిప్పర్లు చేసికొని యూరోపియన్ లేడివలె, "ఎస్, గ్రాండ్ ఫాదర్, వియూఆర్ కమింగ్" అని చావిట్లోకివచ్చి నిలబ డింది లలిత. పావుగంటనేపు చూసింది; ఎవరూ యేమీ మాట్లాడలేదు.

"ఈయనే పెల్లికొడుకు. బాగా చూచుకో, మెద్రాసులో లి. ఏ. వీరియర్ చదువుచున్నాడు. మాట్లాడలేమి లలితా" అన్నాడు మేనత్తమొగుడు.

"ఏమిటి, లి ఏ. చదువుచున్న మొహమేనా యిది? మెద్రాసులోవుండి కలమీద గ్రాఫ్ అయినా లేకుండా కల మన్నగా డెక్కించి వంగతొడిమలాగ పిలకవుంచుకోటానికి యీ లి. ఏ. మ్రాడెంటుకి సిగ్గులేక పోయిందా? అడిగాక తెలివిలేటలున్న మొహంలాగ కనబట్టులేదు. మీరు మీరు యేంతుట్లు తెట్టుకున్నావరే గాని, నాకుమాత్ర మీవరు డక్కరలేదు." అని చటా లున లోపలికి వెళ్లింది లలిత.

“అపిల్ల అలాఅంటూంటే మనమేం చెయ్యగలము? ఇదివరలో వరుని పిల్లకు చూపించకుండా వివాహము పెట్టించెయ్యటం తప్పు మాది. క్షమాచూ కోరుకొంటున్నా” నన్నాడు విశ్వేశ్వరరావు.

“క్షమాచూ మాటకేంగాని మేము పెళ్లి నిమిత్తం చేసుకొన్న సరంజాము, బంధుల రాకపోకల వై యిళ్లరులు అయిదునెండు రూపాయలు వృథాగా మీపల్ల అయినాయి. వాటికూట యేమంటారు?” అన్నాడు విశ్వేశ్వరరావు.

చంద్రశేఖరావు గదిలోంచి వూడి యివెతిలికే రాలేదు. ఉమాచూ పేళ్ళరరావు లోపలికి వెళ్లి అల్లుడి

తో ఈసంగతులన్నీ చెప్పి 500 రూపాయలు సంచి చాట్లోకి తీసుకొనివచ్చి వజగురిలో కళ్ల నీళ్లుకాడస్తూ వియ్యంకుడి చేతులో నుమ్మరించాడు. ఎవరిదోపని వారు చెల్లాదు. చంద్రశేఖరావు చాలా సిగ్గుపడిపోయాడు. “భగవంతుడా! ఈ అడవిల్లల పెళ్లిళ్లనుగురించి ప్రాణాంతకంగా వుంది. నేను స్వయంగా చూచుకోక ఈపని వొకళ్ల మీద పెట్టినందుకు తననకాస్తీ అయింది. చేసిన పనులన్నీ వృథా అయినాయి. వావుదోగ్గం పోలేపోయిందిగాని 4, 5, నెలలు తెలవు పెట్టి, నేనే స్వయంగా వెళ్లి వెతగాలి. ఈలోపుగా కారదావిల్లు ప్యానెలే రజస్వలా వంతరివివాహమునీ, నిషేధముకూడా వుండదు” అని నిశ్చయించుకున్నాడు.

౧. బద్దెకొమ్ముజుట్టు మళయాళీ

౨. ఆచార్య అయ్యవాల్లగారు

3. సుందరమగు వేలుముడి

కా.

ర. యుదియొక కొత్తపక్షము కాళ్ళపక్షము

కా.

కొంగ - రొట్టిముక్క

అయ్యగారి సత్యవారాయణ మూర్తిగార, వి. ఏ.

అనగనగా ఓకొంగ. ఆకొంగ కందిచేపంథా తిరిగి కందిగింజ, శవగచేపంథా తిరిగి శవగింజ, మినపచేపంథా తిరిగి మినపగింజ, పెనరచేపంథా తిరిగి పెనరగింజ, ఉలవచేపంథా తిరిగి ఉలవగింజ తేచ్చి రొట్టికాల్పింది. చూసి చూసి ఆ రొట్టి తినలేక కొంగ గేంచేసింది: పొద్దున్నే మేతకెడుతూ ఏకులొడికే ముసలమ్మదగ్గర కెల్లి దాన్ని దాచిపెట్టమని యిచ్చి చక్కాపోయింది. ఏకు లొడుకుతూ అవ్వకు కునికిపాట్లువస్తే రొట్టిముక్క బాగర్తగా పుండదేమో అని అవ్వ దాన్ని కాస్తా తినేసింది. సాయంత్రానికల్లా కొంగ తిరిగివచ్చి అవ్వదగ్గర కెల్లి “అవ్వా! అవ్వా! నా రొట్టి ముక్క నాకుతే” అంది. “నాకు సిద్ధవస్తూంటే బాగర్తగా పుండదేమో అని దాన్ని కాస్తా తినేశాను. ఆ కందిరొట్టి కేకులనూలు” అని అవ్వ కొంచెం నూలిచ్చి పంపేసింది. తరువాత ఓసాలాడు బట్టలు నేస్తూంటే వాడిదగ్గర కానూలు తీసికెల్లి అందికదా కొంగ “సాలి

బావా! సాలిబావా! నేనేమో మేతకెడు తున్నాను. ఈనూలు కాస్తా దాచిపెట్టుదూ” అని నూలిచ్చి చక్కాపోయింది. వాడేం జేళాడు తనబట్టి నూలు తక్కువయితే ఆనూలు కాస్తా నేనేనుకొన్నాడు. సాయంత్రం వస్తూనే కొంగ సాలాడిదగ్గర కెల్లి “సాలి బావా! సాలిబావా! నానూలు నాకి”మ్మంది. సాలా డన్నాడుకదా బట్టలోకి నూలు తక్కువైతే ఆనూలు కాస్తా నేనేనుకొన్నాను. కంది రొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ముల పంచ” అని ఓకమ్ములపంచ యిచ్చాడు. ఆ కమ్ములపంచ చంకబెట్టుకొని, మేతకెడుతూ దాన్ని దాచమని ఓ గుర్రాలకాపరి కిచ్చింది. ఆరోజునే గుర్రాలకాపరి యింటికి చుట్టాలూ పక్కాలూ వచ్చారు. వాళ్ల కీపంచ బహుమతి యిచ్చి కాపరి వాళ్లను సాగనంపాడు. కొంగ సాయంత్రం మళ్లీవచ్చి ఆకాపరిని పంచ ఇమ్మని అడిగింది. “ఇంకా నీ పంచ చెక్కడంది? చుట్టాలొస్తే వాళ్ల కిచ్చేశాను. అంచేత కంది

రొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం” అని కొంగ కో కొమ్ములగుర్రాన్ని పంపేశాడు. ఆ మర్నాడు కొంగ మల్లీ మేత కెడుతూ గుర్రాన్నో మావటివాడి కిచ్చింది దాచమని. వాడేంచేశాడు ఇంటికి చుట్టాలొస్తే దానిమీదెక్కించి పంపేశాడు. యథావశకారం సాయంత్రానికల్లా మల్లీ వచ్చింది కొంగ. “నాగుర్రం నాకు తే” అని మావటివాణ్ణి అడిగింది. వాడన్నాడు, “చుట్టాల నెక్కించి పంపేశాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ముల గుర్రానికి దాట్లయేనుగు” అని బాగా దాట్లువేసే యేనుగునిచ్చి పంపాడు కొంగను. మర్నాడు మేత కెడుతూ ఆయేనుగునో వరహాలవర్తకుడి కిచ్చింది దాచమని కొంగ. ఆవర్తకుడేంచేశాడు, దాన్ని కూతురి కరణమిచ్చి పంపించాడు. సాయంత్రానికల్లా మల్లీ కొంగ తయారు. వచ్చి ఏనుగునిమ్మని వర్తకుణ్ణి అడిగింది. “ఏనుగెక్కడుంది గనుక. కూతురి కరణమిచ్చి పంపించేశాను. కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు” అని మానెడు సోలెడు వరహాలూ కొంగకు కొలిచియిచ్చాడు. ఈ వరహాలన్నీ పట్టుకెళ్లి కొంగేంటిసింది మర్నాడు మేత కెల్లేటప్పుడు పిడకలమ్మేదానికి దాచమని యిచ్చింది. దొరకిందే సందని ఆవరహాలన్నీ ఖర్చుచేసుకొంది ఆ అమ్మి. సాయంత్రం కొంగ వచ్చి వరహాలడిగితే ఎక్కడున్నాయి? ఖర్చయినా” యంది పిడకలమ్మి. అని “కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు” అని గంపన్నరపిడకలిచ్చింది. మర్నాడు పొద్దున్న మేత కెల్లేటప్పుడు ఈ పిడకలన్నీ తీసుకుపోయి ఓ పెద్దమ్మదగ్గర దాచబెట్టింది. పెద్దమ్మంజేసింది పిడకలన్నీ పొయిలోవేసి హాయిగా అల్లొందుకుంది. మల్లీ సాయంత్రం కొంగొచ్చి అడిగింది పిడకలిమ్మని పెద్దమ్మను. “పిడకలతో అల్లొందుకొన్నాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు, గంపన్నరపిడకలకు అట్టున్నర” అని ఓ అట్టూ దానిలో సగమూయిచ్చింది పెద్దమ్మ. దక్కిందే శాన అనుకొని అట్టున్నరా తీసుకొని—అప్పుడైనా తినవచ్చునా—దాన్ని పొద్దున్నే మేతకుపోయేటప్పుడు ఊసుపోక కునికిపాట్లుపడుతూ కూర్చున్న ఓ ముసలమ్మకు దాచమని యిచ్చింది. కునికిపాట్లుపడుతూ పడుతూ పరాగ్గా ఆ అట్టముక్క కాస్తానోట్లోవేసేసుకొంది ముసలమ్మ. కొంగొచ్చి సాయంత్రం అట్టున్నర ముక్క అడిగితే “కునికి

లన్నీ ఖర్చుచేసుకొంది ఆ అమ్మి. సాయంత్రం కొంగ వచ్చి వరహాలడిగితే ఎక్కడున్నాయి? ఖర్చయినా” యంది పిడకలమ్మి. అని “కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు” అని గంపన్నరపిడకలిచ్చింది. మర్నాడు పొద్దున్న మేత కెల్లేటప్పుడు ఈ పిడకలన్నీ తీసుకుపోయి ఓ పెద్దమ్మదగ్గర దాచబెట్టింది. పెద్దమ్మంజేసింది పిడకలన్నీ పొయిలోవేసి హాయిగా అల్లొందుకుంది. మల్లీ సాయంత్రం కొంగొచ్చి అడిగింది పిడకలిమ్మని పెద్దమ్మను. “పిడకలతో అల్లొందుకొన్నాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు, గంపన్నరపిడకలకు అట్టున్నర” అని ఓ అట్టూ దానిలో సగమూయిచ్చింది పెద్దమ్మ. దక్కిందే శాన అనుకొని అట్టున్నరా తీసుకొని—అప్పుడైనా తినవచ్చునా—దాన్ని పొద్దున్నే మేతకుపోయేటప్పుడు ఊసుపోక కునికిపాట్లుపడుతూ కూర్చున్న ఓ ముసలమ్మకు దాచమని యిచ్చింది. కునికిపాట్లుపడుతూ పడుతూ పరాగ్గా ఆ అట్టముక్క కాస్తానోట్లోవేసేసుకొంది ముసలమ్మ. కొంగొచ్చి సాయంత్రం అట్టున్నర ముక్క అడిగితే “కునికి

పాట్లుపడుతూ పరాగ్గా నోట్లో వేసుకొన్నాను. అంతేత కందికొట్టి కేకుల నూలు, ఏకుల నూలికి కమ్ములపాచ, కమ్ముల పంచకు కొమ్ముల గుర్రం కొమ్ముల గుర్రానికి దాట్ల యేనుగు, దాట్ల యేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నర, పిడకలు గంపన్నర పిడకలకు అట్టు

న్నర, అట్టున్నరకు చెంపపెట్టున్నర" అని ఓ చెంపకాయ ఘట్టిగాను, ఓ చెంపకాయ ముల్లిగాను కొట్టింది. దానితో కొంగ యేడు పూ యింటికి చక్కాపోయింది. కథ కంచి శెల్లింది. మనం యింటి కొచ్చాం.

శంభులింగం

కొలచిన చటర్జీ గారు

సుమాను నూరేండ్లక్రిందట శంభులింగమనే ఒక బ్రాహ్మణుడుండేవాడట. వారిది పల్లెటూరుట. ఆచూరికి బాదిపోటు దొంగలు వస్తారని వదంతిపుట్టిందట. పుట్టగానే ఊల్లోవాళ్లందరు ఒకపెద్ద గడ్డివామిలో చెబులు తప్పేలాలు సామాను సామ్ములు అంతా పెట్టేశారట. అంతా ఎక్కడికోపోయి దాగుకొన్నారట. శంభులింగంమాత్రం "ఊరికి కావలికాస్తు ఏధిలో అరుగు మీద కూర్చున్నాడట.

“ఊరికి కావలికాస్తు

ఏధిలో అరుగుమీద కూర్చున్నాడు.”

అంతలో బందిపోటువాళ్లు వచ్చి శంభులింగం తప్ప పట్టపురుగున్నా కనబడక ఆశ్చర్యముతో “నీ పేరేమిటి” అని అడిగేరట. “నా పేరు శంభులింగం” అని చెప్పేడట. ఆ దొంగలు హాస్యానికి, “శంభులింగం, నీ చెంబు ఎక్కడ పెట్టవు” అని అడిగేరట. “అందరు గడ్డివామిలో పెట్టితే నేను గడ్డివామిలోనే పెట్టాను” అని

“అందరు గడ్డివామిలో పెడితే నేను గడ్డివామిలోనే పెట్టాను”

చెప్పేడట. దొంగలు కష్టము లేకుండా గడ్డివామి పెళ్లగించి దానిలో వున్న సొమ్ముంతా తీసుకొని వెళ్లిపోయినారట. ఊళ్లో వాళ్లు వచ్చి చూచి “చాదస్తపు శంభులింగం, నీ మూలముగా చెడిపోయినా మ”ని యేడ్చారట. శంభులింగం “నా చెంబు మాత్రం పోలేదా” అన్నాడట.

“చాదస్తపు శంభులింగం, నీ మూలముగా చెడిపోయినాను”

ప్రతిబింబము

భాయాచిత్రకారుడు : యం. కే. రంగస్వామి అయ్యంగారు, చెన్నై.

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

బొమ్మల పెండ్లి

బాలికలు చందనపు బొమ్మలకు పెండ్లితంతు నడిపితురు. అప్పు డీ పదము పాడుదురు.

చిట్టిబొమ్మలపెండ్లి చేయవలెననగా శృంగారవాకిళ్లు సిరితోరణాలు గాజుపాలికలతో గాజుకుండలతో అరటిస్తంభాలతో అమరె పెండ్లరుగు.

చిన్నన్న పెట్టినే వన్నచీరలు పెద్దన్న పెట్టినే పెట్టెల్లసొమ్ము నూరుదునెబొమ్మనీకు నూటొక్కకొమ్ము పోతునే బొమ్మనీకు పొన్నేఱుసీళ్లు

కట్టుదునె బొమ్మనీకు కరకంచుచీర తొడుగుదునె బొమ్మ నీకు తోపంచురవికి ఒడిబియ్యం పెడుదునే ఒడిగిన్నె పెడుదు అత్తవారింటికీ పోయి రమ్మందు అత్త చెప్పినమాట వినవె ఓబొమ్మ! మామచెప్పినవనీ మానకే బొమ్మ! రావాకుచిలకమ్మ అడవేపాప రాజులు నీ చెయ్యి చూడవచ్చేరు.

ప్రధానపుంగరం పదిడివత్తులు గణగణగ వాయిస్తు గంటవాయిస్తు గజబరాయడూ తర్లి రాగాను తర్లి ముందరనిలచి యిట్లన్ని పలికె

చిట్ట పాట్లకాయ
నీమనెల్లికాయ

గోడపుచ్చకాయ
గొబ్బినెల్లికాయ
అత్తకు పెడితే అల్లం
నేతింటే బెల్లం

కొత్తకుండల్లోని గోధుమల్లారా!
పాలపిడతల్లోని పసిబిడ్డల్లారా!
అమ్మఅమ్మ నీబిడ్డపేరేమంటే
నీల్లల్లో నిమ్మపండు,
పాలల్లో పనసపండు
నేతిలో నేరేడుపండు.

అన్న అందలమెక్కి తాగుట్ట మెక్కి
గుర్రముమీదను పల్లమున్నాది
పల్లముమీదను బాలుడున్నాడు
బాలుడిముందరికి కూతుర్ని దేరె

బొమ్మల పెండ్లి

కూతురిసిగలోకి కురువేరు దేరె
నాకొక్క ముత్యాలబొట్టు దేరమ్మ

బొట్టుకు బొమ్మలను చీర దేరమ్మ
చీరకు చిలకల్ల రవిక దేరమ్మ
రవికకు రత్నాలపేరు దేరమ్మ
పేరుకు పెట్టెల్ల సొమ్మ దేరమ్మ

చిన్నన్న దెచ్చాడు చింతాకుచీర
పెద్దన్న తెచ్చాడు పెట్టెల్ల సొమ్మ
రావాకుచిలకతో అడబోకమ్మ
రాజుల్లు సీచెయిది చూడవచ్చేను.
వీధిలో ముడివిప్పి ముడువబోకమ్మ
పల్లెత్తిగట్టిగా పలుకబోకమ్మ
పొరుగిల్ల కెప్పడూ పోవకేళమ్మ
నలుగురీనోళ్లల్లా నానకేళమ్మ!

ఈ బొమ్మల పెండ్లిలో వియ్యాల
వారి విందులు, అలకలు, మొదలుగా
పెండ్లి మర్యాదలన్నీ నడుపుదురు. ఇది
భావికాలమందు వాస్తవముగా జరుగబోయే
విషయములకు అభ్యాసకృత్య మనవచ్చును.
యాజ్ఞకుల శుష్కేష్టల వంటిది. దీనిచే
పసితనముననే బాలికలకు, కులూచార

సంప్రదాయములందు ప్రవేశ మేర్పడును. ఈ
యలవాటుచే నటుతర్వాత వానిని చక్కగా
జరుపుకోగల్గుదురు.

౪౮

చెమ్మ చెక్క
చేరెడేసి చక్క
అట్లు పోయ్యంగ
ఆరగి-చంగ [తెట్టంగ
ముత్యాల చెమ్మచెక్క ముగ్గు
రత్నాల చెమ్మచెక్క రంగు
 తెట్టంగ
పండిట్లా మాబావపెల్లి
ఆకులుపాకులు తెండి
అడిగివత్తారండి
సూర్యదేవుడి పెల్లి
చూచివత్తాం రండి
మావొల్లింటో పెల్లి
మళ్ళీవత్తాం రండి.

బాలికలు ఇద్దరిద్దరు చేతులు చేతులు
కలపి తట్టుతూ చుట్టి తిరుగుతూ ఈ పదం
పాడుతారు.

౪౯

జీర్ణంజీర్ణం వాతాపిజీర్ణం
గుత్తాలతిన్న గుగ్గిళ్లరిగి
ఏనుగుల్నిన్న వెలక్కాయ లరిగి
అగ్గునుడుతిన్న అరటిపళ్లరిగి
భీముడుతిన్న పిండివంట లరిగి
గణపతితిన్న ఖజ్జాలరిగి
అబ్బాయి తాగిన పాలు ఆముదము అరిగి
పందల్లే పాకి
కుందల్లే కూర్చుండి
నందల్లే నడిచి
గుట్టమంత పరుగు

ఏనుగంత నత్తువు ఉండేటట్టు
పాకుమీ యీబిడ్డను నంజీవిరాయ,

తల్లులు రెండు సంధ్యలను పసిబిడ్డలకు పాలు తిముదముకుడిపి పయిపదము చెప్పతూ కాళ్లుచేతులు సాగలాగి ఒంటికి తిముదము పూస్తారు.

౪౦

దొంగవో? దొరవో?

పెద్దవారు బిడ్డను ముందు కూర్చుండ బెట్టుకొని 'నీవు దొంగవో దొరవో? కనుగొం దునా' అని అడిగి—

దొంగవో? దొరవో?

దొంగవో? దొరవో?—

అంటూ ముడ్డిపూసదగ్గరనుండి ముచ్చిలిగుంట దాకా వెన్నెముకను అలాకనగా తాకుతారు. దానిచేత బిడ్డకు చక్కిలిగిలి యేర్పడుతుంది.

కొంతదూరము ఓర్పుకోవచ్చు నుగాని ముచ్చిలిగుంట చేరు వకు రాను రాను చక్కిలి గింతను నిబ్బరించుకోవడము సాధ్యము కాకపోతుంది. నిబ్బ రించుకోలేక చక్కిలిగింతపడి బిడ్డనవును. నవ్వితే దొంగ, నవ్వకుంటే దొర, అని నిర్ణ యము. 'నవ్వివాపు గనుక నీవు దొంగవై నావులే' అని చక్కిలి గిలి పెట్టినవారు కేలిచేస్తారు.

అందుకని బిడ్డ చక్కిలిగింత పడకుండా నిబ్బ రించుకునేటంకుకు ప్రయత్నించును.

శ్రీ ౬ శంకరాచార్యులవారు అద్వైత వేదాంతము అను ఒకగొప్ప మేడను 'అధ్యాస' అను పునాదిమీదకట్టిరి. ఈపునాదికి మొదట మొదట ఉప్పరపని చేసినవారు వాద్ధులని పురాతనవస్తుకోశకులు కనుగొనుచున్నారు.

ప్రాజ్ఞలు ప్రజ్ఞానేత్రముతో పరిపేక్షగిన బ్రహ్మసూత్రములకు భాష్యము వ్రాయబోవుచు శ్రీమూచార్యులవారు అద్వైతమతమునకు పీఠికగా అధ్యాసభాష్యమును రచించిరి. ఈ పునాదిలోని ఇసుకనే గీతాభాష్యమునందును వెకజల్లిరి. ఈరేణువులే మధురమగు వారి కవితాగానములో స ర గ మ ప ధ ని.

౧

బ్రహ్మము అనగా పరమేశ్వరుడు ఒకడే ఉన్నాడు; వేతేమియు లేదు.

౨

బ్రహ్మమునందు జగద్భ్రాంతి (అధ్యాస) కలుగును.

౩

జగత్తు లేనే లేదు.

పరమేశ్వరుడు ఉండెనో లేడో కానితానును జగత్తును ఉన్నటులు ఆకాలగోపల మొఱుగుచుగదా! జగత్తులేదనుట మొటులు?

ఎటులంటినోయి! బ్రహ్మమునందు జగత్తు కల్పిత మగుచున్నది! చీకటిలో త్రాటినిజూచి

పాము అని అనుకొనవా? ఎండలో తలతల లాడు ఆలిచిప్పను చూచి పెండిరేకనుకొనవా? ఎడరులలో ఎండమావులను చూడవా? ఈ త్రాటియందు పాము ఆరోపితమయినది. ఆలిచిప్ప పెండి యయినది. తెలిసిన పిదప త్రాడు త్రాడే ఆలిచిప్ప ఆలిచిప్పయే. ఈ రీతిగనే బ్రహ్మమునందు జగత్తు ఆరోపితమయినది. తెలియుచో అంతయు బ్రహ్మమే.

మూడు

మనకు మూడు పదార్థములు చూపట్టుచున్నవి. ౧. పరమేశ్వరుడు లేక బ్రహ్మము ౨. జీవాత్మ లేక నేను ౩. ప్రపంచము లేక జడము.

బ్రహ్మము

బ్రహ్మము సత్ + చిత్ + ఆనంద + స్వరూపము. సత్ అనగా ఎల్లపుడును (నశింపక) ఉండునది చిత్ = చేతన స్వరూపము, అనగా ఎఱుకయే స్వరూపముగా గలది. మఱియు ఆనందముగూడ ఆయనస్వరూపము.

పరమేశ్వరుడు చచ్చిపోవు స్వభావము కలవాడనిగాని, తెలివితక్కువ మొద్దని గాని, ఎప్పుడును ఏడ్చుచు కూరుచుండువాడని గాని ఎవడును అనుకొనడు కావున పరమేశ్వరుడు సచ్చిదానందస్వరూపుడని యనినచో ఎవరును వాదించరు. ఇట మతభేదము లేదు.

జీవుడు లేక నేను

నేను అను ఎఱుకకు తావు అయిన
వాడు జీవుడు. ఇతడు దేహేంద్రియాదు
లగు ఉపాధులతో కూడుకొని ఉన్నాడు.
ఇతడే ఆత్మ, జీవాత్మ, ప్రకృత్యాత్మ, విద్యాత్మ,
కర్త, భోక్త.

‘నేను పుల్లయ్యను’, ‘నేను వెంకయ్యను’
‘నేను పుల్లమ్మను’, ‘నేను వెంకమ్మను’ అని
ఇతఁ డనును. ఇతఁడు సుఖముకొఱకు దేవు
లాడును. ఆ సుఖము కొఱకు ఎన్నియో
దుఃఖములు అనుభవించును.

ప్రపంచము లేక జడము

బుద్ధి మొదలుకొని శరీరము వఱకు
అయిన ప్రకృతి పరిణామ మెల్లయు జడము.
ఇది అనత్తు, అచేతనము. సచ్చిత్ స్వరూపుని
కంటె వేఱయిన దెల్లయు జడము.

ఇది నేనుకంటె వేఱు. కావున దీనికి ‘నీవు’
అని వేదాంతములలో వాడుక. ఇది నేను
అను ఎఱుకకు తావైన జీవాత్మచే చూడఁ
బడును గావున విషయ మనిపించుకొనును.
కాఁగా జీవాత్మ లేక ‘నేను’ విషయి యాయెను.

ఈజడమే ఈజగత్తే అందఱచేతను
బోల్తాలు కొట్టించుచున్నది. వింతలో వింత

యేమనఁగా లేకుండఁగనే ఉన్నా ననిపించు
కొనుచున్నది.

* * *

నిక్కమునకు జడము లేక ప్రపంచము, విడిగా
లేదు. చైతన్యసంయోగము లేక జడము
దొరుకదు. ఆకాశసంయోగము లేక గాలి
విడిగా దొరుకునా? కావున నే పుట్టునటువంటి
స్థావర జంగమాత్మక మగునది మెల్లయు
ప్రకృతిపురుషసంయోగమువలన పుట్టునని గీత
చెప్పును.*

ఆత్మ అత్యంతనిర్మలము అతిశుద్ధము.
బుద్ధియు అత్యంతనిర్మలము అతిశుద్ధము.
అద్దమునందు సూర్యుడు ప్రతిబింబించినటులు
బుద్ధియందు ఆత్మచైతన్యాభాస కలుగును.
బుద్ధ్యాభాస మనస్సునందును, మనఃఆభాస
ఇంద్రియములందును, ఇంద్రియాభాస దేహము
నందును కలుగును.†

ఇట్టి బుద్ధి సంయోగము ఇటు ఇంద్రియ
ములకును అటు ఆత్మకును గలదు.

అధ్యాస

చీకటిలో త్రాడు చూచి పామునుకొను చున్నా
ము. త్రాటియందు పాము అధ్యస్తము అనఁగా
ఆరోపిత మగుచున్నది.

* యావత్ సంజాయతే కించిత్ సత్త్వం స్థావర జంగమమ్, తేత్రితేత్రజ్ఞసంయోగాత్. - ౧౩-౨౬.

† బుద్ధేశ్చ అత్యుపమైర్మల్యా ద్యుపపత్తేః, అత్యచైతన్యాకారాభాసోఽపపత్తేః, బుద్ధ్యాభాసం
మనః, రూపాభాసా నీంద్రియాణి, ఇంద్రియాభాస శ్చ దేహః. [అహో రాకృత ర్దేహమాత్రే ఏవ ఆత్మదృష్టిః
కలుతే.] - గీతాభాష్య. ౧౩-౨౦.

ఒకవస్తువునందు మఱియొక వస్తువు నారోపించుట అధ్యాన.

ఆకాశమున చంద్రుఁ డొకఁడే వెలుగుచున్న ను దృష్టిదోషము గలవానికి చంద్రు లిరువురు కానిపింతురు.

దవుదవుల ఎండమావులు కానిపించును. ఇట్టి మిథ్యారోపమే అధ్యాన.

అధ్యాన భాష్యము

‘నాయిల్లు నాశరీరము నాచేయి నామనస్సు’ అని మనము వ్యవహరించుచున్నాము. ఈవ్యవహారమునందలి ఇల్లు శరీరము చేయి మనస్సు అను వీనికంటె వేఱుగా నేను అని ఒకపదార్థము కలదు. ఈ నేనే దర్శనములు వక్కాణించు చిదాత్మ. ఆచిదాత్మకంటె వేఱయిన ఇల్లు శరీరము చేయి మనస్సు ఇవి జడములు, అనాత్మపదార్థములు లేక నీవు. పై నేను విషయి. ఈనీవు విషయము.*

ఈ నేను నీవులు లేక చిజ్జడములు చీకటి వెలుగులవలె వేఱువేఱు దినుసులు. నేను నీవు కాదు, నీవు నేను కాదు. నేను=చిదాత్మ. నీవు=జడము. చిదాత్మయందుండు ధర్మములు జడమునందును జడమునందుండు

ధర్మములు చిదాత్మయందును ఉండవు. ఇటులయినను చేతనధర్మములు జడమునందును జడధర్మములు చేతనమునందును ఆరోపించుచున్నాము.

దేహముకంటె, ఇంద్రియములకంటె, మనస్సుకంటె నేను వేఱుగా నున్నను ఆదేహధర్మములను ఆ ఇంద్రియధర్మములను ఆ యంతఃకరణధర్మములను ఈ నేను నందు ఆరోపించుచున్నాము. నేను ఎర్రగా నున్నాను అని దేహధర్మమును ఆరోపించుకొనుచున్నాము. నేను మూగను అని ఇంద్రియధర్మమును ఆరోపించుకొనుచున్నాము. కామము మొదలగు అంతఃకరణధర్మములను ఆరోపించుకొనుచున్నాము.

ఈయారోపము పేరే అధ్యాన.

అతిశుద్ధము అతినూత్నము అగు ఈనేను నకు (జీవునకు) బాహ్యజగత్తుతో సంబంధము కలుగునపుడు ఈయారోపము కలుగుచుండును.

ఈనేను అనుచిదాత్మ లేక వ్యక్తిగతమగు ఆత్మ విషయధర్మములచే అనగా జడధర్మములచే ఆవరింపబడి నేను అను ఎఱుకకు పాల్పడెను. ఇది సాక్షిగాదు కర్త. ఇది అప

* యుక్తపక్షత్ ప్రత్యయగోచరయోః విషయ విషయిణోః, తిమః ప్రకాశవిద్ విరుద్ధస్యభావయోః ఇతరేతర భావానుపపత్తౌ సిద్ధాయాం, తత్కర్మణా మనీ శతరా నితరేతర భావానుపపత్తి ర్వికృతే, అస్మత్ ప్రత్యయ గోచర విషయిణి చిదాత్మకే యుక్తత్వే ప్రత్యయ గోచరస్య తద్ధర్మాణాం చ అధ్యానం.

[బ్రహ్మసూత్ర భాష్య.]

† తథా దేహధర్మాక-స్థూలోఽహం, కృతోఽహం గోరోహం, తిష్ఠామి, గచ్ఛామి, సంభ్రయామిచేతి, తథా ఇంద్రియధర్మాక-చూషః, కాణః, క్షిబ్ధః, బధిరః, ఆంధోఽహమితి, తథాఽంతఃకరణధర్మాక-కామ సంకల్పవిచికిత్సాఽధ్యససాయాదీక.

-[అధ్యానభాష్య.]

రోమము కాదు కావుననే దీనికి అర్థభాసము మొందు.

దేహదులను నేనే యని అనుకొనుట భ్రాంతి. అటులయినను వ్యవహారమునం దది సంభవించుచున్నది. ఇది నైసర్గికము. అనాది, ఇదియ అధ్యాస.

త్రాటియందు మనకు అజ్ఞానమువలన అసంగ 'ఇది త్రాడు' అని స్పష్టప్రతిపత్తి లేమివలన సర్వభ్రాంతి కలుగుచున్నది. లోగడ మనము పాము నెఱిగియుంటిమి. త్రాటిని గూడ నెఱిగియుంటిమి. రూపుచే త్రాడు పామును పోలియుండును. చీకటిలో ఆ త్రాటి యొక్క మిగిలిన ధర్మములు కానిపింపవు. సర్పసామ్య మొకటియే కానిపించును. పూర్వ సంస్కారవశమున భయము కలుగును. దాన మోహ ముదయించును. దాన పాము అను భ్రాంతి కలుగును.

అన్ని భ్రమలకును ముమ్మొదట ఇట్టి* కారణములు ఉండును.

బ్రహ్మమునందు జగద్ భ్రాంతి కలుగుటకు ఇట్టి కారణసామగ్రి కలదా? అసలు జగత్తున కును బ్రహ్మమునకును సామ్యము కలదా? బ్రహ్మము సత్తు, జగత్తు అసత్తు. బ్రహ్మము చిత్తు, జగత్తు అచిత్తు. బ్రహ్మము అనందము జగత్తు దుఃఖము. ఇత నీ రెంటికి పోలికయేడ?

దీని ప్రకారం యిది కాదు జీవుడు జడ రథమును అధిరోపించినాడు. ఆరథముకూడ తా ననుకొనుచున్నాడు. జీవుడు దేహ మను చొక్కా తోడుగుకొన్నాడు. ఆ చొక్కా కూడ తా ననుకొనుచున్నాడు భ్రమచే బ్రహ్మస్వరూపము మనకు ప్రచ్ఛన్నమయి యున్నది. కాన మనము జగదాకారముగా బ్రహ్మమునే చూచుచున్నాము. భ్రమ పోయి నచో బ్రహ్మ స్వరూపము ప్రకాశించును. అపుడుమనకు బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును. పిమ్మట బ్రహ్మమునందు జగద్భ్రాంతి కలుగజాలదు.

శంకరులవారి యభిప్రాయ మేమనగా జగత్తునికాని, జగదాకారమనిగాని యే యు లేదు. ఉన్న దొక బ్రహ్మమే. బ్రహ్మము తక్కు జీవాత్మయని నేఱొకటి లేదు. జీవాత్మ పరమార్థమున లేదు. బ్రహ్మమునందు జీవాత్మ అధ్యస్త మగుచున్నది.

అధ్యాసవలననే మనకు దుఃఖములు. అధ్యాసకే అవిద్యయని మాటపేరు. అవిద్య మనకు సెలవిచ్చుచో ముక్తిద్వారము ఎదుట. అవిద్యను తొలగించుటకే వేదాంతశాస్త్రము దండధారి. ఇదియే శంకరదర్శనము.

జగత్తు, అధ్యాస (అవిద్య)

ఉండునది సత్తు. ఉండనిది అసత్తు. సత్తునకు మార్పు ఉండమి ఒకవిశేషము.

* నిక్కమైన వస్తువు నెఱుకచే గలదు సంస్కారము, ప్రమాత్వదోషతా, ప్రమాదదోషతా, ప్రమేయ దోషము, ఆధిష్టానముయొక్క చిత్తేష అజ్ఞానము, సామాన్యజ్ఞానము : ఇది అధ్యాస సామగ్రి.

బ్రహ్మ మొకటియే ఉండునది. మార్పులేనిది, కావున అదియొకటియే సత్తు. కాఁగా ఈజగత్తు ఈయధ్యాన ఎటనుండి ఉడిపడెను?

జగత్తు మార్పుచెందుచుండును; కాన జగత్తు సత్తుకాదు. జగత్తు ఉన్నటులు తోచును. కాని అసలు జగత్తు లేదు, ఈ లెక్కన జగత్తు అసత్తు.

జగత్తు ఉన్నటులు తోచుచేయునది అధ్యాన లేక అవిద్య. కావున అవిద్య, అసత్తు కాదు. కాని అవిద్యయు మార్పు చెందు చుండును. విద్య ఆవిర్భవింపఁగనే అవిద్య తొలఁగును, కావున అవిద్య సత్తుకాదు: కాఁగా అవిద్య సత్తు కాదు, అసత్తు కాదు. నడనసత్తు కానిది అనిర్వచనీయము. అనఁగా కలదనికాని లేదనికాని చెప్పరానిది. అని ర్వాచ్యమగు నీ యధ్యాననే ఈ యవిద్యనే మాయ యనియు నందురు.

ఇది బ్రహ్మము యొక్కయే అంశవిశేషము. విద్యయు అవిద్యయు బ్రహ్మాంశములు. విద్యకు అవిద్యకును చీకటి వెలుగులంత తేడా. చీకటి పోవుడు వెలుగు, వెలుగు పోవుడు చీకటియు వచ్చునటులు అవిద్య పోవుడు విద్యయు, విద్యపోవుడు అవిద్యయు దాఁగుడు మూఁత లాడును. విద్య ఆవిర్భవించుచో తత్త్వమును, అవిద్య ఆవరించుచో మిథ్య యగు జగత్తును కానిపించును. తత్త్వము విడి వడఁగానే బ్రహ్మముకంటె వే తేదియు ఎఱు కకు గాదు. అపు డెట్టి భేదజ్ఞానమును లేదు.

మిథ్యయగు జగత్తు కానిపించునపుడు ఆత్మ విషయిగా పరిణమించి విషయరూపమగు జగత్తును ఎదుట అనుభవము చేసికొనును.

‘సచ్చత్యచ్ఛాభవత్’ ‘విజ్ఞానం చ అవిజ్ఞానంచ’ అని ఉపనిషత్తు చేతనమును జడ మును తెలిపినను కేవల చేతనపదార్థ మనియు, కేవల జడపదార్థ మనియు విడివిడిగా లేవు. ఆత్మకే జడబుద్ధియు చేతనబుద్ధియు; ఈ రెండు బుద్ధులును పారమార్థికములు కావు. ఆత్మ యొక్క పారమార్థికజ్ఞానము అధ్యానచే రెండుగా తులసి రెండుతెఱఁగులుగా ప్రకాశ మొందఁను. అవిద్య పోవుచో దానితోపాటు ఇదియు పోవును.

ఆత్మను అనాత్మను కలుపు నొకతీరు, ఒక ధర్మము ఎఱుకకు కలదు. కాని ఆత్మకును, జడమునకును, చీకటి వెలుగుల కున్నంత తేడా. ఇంత తేడాగల ఆత్మానాత్మలకు కలయిక ఉండదనియే మొదట తోచును. శింకరులు ‘ఆత్మానాత్మలకలయిక పారమార్థికముగాలేదు కాని వ్యావహారికముగా నిక్కము’ అని అనిరి. ఆత్మకును జడమునకును వ్యావహారిక సంబంధము అనాదిసిద్ధము. అనాదిసిద్ధ మయినదానికి కడకు వ్యావహారికసత్తను ఇయ్యకొనవలయు.

ఒకదానికి పారమార్థికసత్త, మఱొక దానికి వ్యావహారికసత్త ఇయ్యకొన్నచో ఎట్టి సిద్ధాంతము తేలును?

పారమార్థికసత్త అనఁగా నిక్కమగు ఉనికి. వ్యావహారికసత్తకు ఉనికియే లేదు. నిక్కముగా

ఏది ఉండునో దానినే సిద్ధింపజేయుటకు వ్యావహారికసత్త కలదు అని తెలియవలయు. ఈ వ్యావహారికసత్తకు దీనికంటె వేఱు సార్థక్యము లేదు.

ఆత్మను అవిద్య ఆశ్రయించుట జేసి * అనాత్మ పాడమె ననరాదు. అటులన్నచో ఆత్మ పరిణామి అగును. శ్రుతి ఆత్మను పరిణామి అనదు. కావున ఆత్మ అపరిణామి. అగుచో అది ఎటులు అజ్ఞానవర్తి? అపూర్ణమును అజ్ఞాన మాశ్రయించును. ఆత్మ పూర్ణము. ఆత్మ దేని కిని అంశము కాదు. అది తనకొఱకు మఱొక దానిమీఁదఁ బడదు. కావున ఆత్మను అజ్ఞానము ఆశ్రయింపనేరదు.

వివరణాచార్యుఁడు లోనగువారు బ్రహ్మమును అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయము చేసిరి. ఈ మతముచొప్పున అజ్ఞానముగాని, అవిద్య గాని జగత్ కారణమగుచో జీవుని అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయము చేసిన భామతీకారుని మతముకూడ సంగతముగా దోచును. కాని జీవుఁడు అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయమాయెనా అతనికి పారమార్థికసత్తనుగూడ కట్టిపెట్టవలయును.

శంకరులు జీవునికి పారమార్థిక సత్తను ఇయ్యకొనలేదు. మఱియు జీవుని గాని బ్రహ్మమునుగాని అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయము చేయలేదు. వీరి మతమున బ్రహ్మము విషయము

గాదు, విషయయుఁ గాదు. 'నేను' అను ఎఱుకకు గోచరమగు ఆత్మకలదు. అది విషయము. నేను అను ఎఱుకకు విషయముకదా! ఈ నేను అను ఎఱుక ఎటునుండి వచ్చెను? అవిద్యనుండి.

అనఁగా 'నేను' అను ఎఱుకకు గోచరమగు ఆత్మ బ్రహ్మమునకు విషయము కాదు. అవిద్య బ్రహ్మమును ఆశ్రయము చేసికొననేరదు. అవిద్యవలన పుట్టినది బ్రహ్మమునకు విషయ మెటులు కాఁగలదు? ఇఁక 'నేను' అను ఎఱుక బ్రహ్మమును గాదు; బ్రహ్మము నుండి పాడమినదియుఁ గాదు. అవిద్య లేక మాయ బ్రహ్మాంశ మనుట నిక్కమకాని దానిచే బ్రహ్మమునకు లేపము లేదు.

ప్రకృతినుండి అహంకారము పాడమెనని సాంఖ్యులు. అవిద్యనుండి అహంకార మని వేదాంతులు. ప్రకృతి ఒక్కటియే అహంకారమును కనలేదు. పురుషుఁడు వలయు. ఇటులే బ్రహ్మసాన్నిధ్యమున అవిద్య అహంకారమును సృజించును. బ్రహ్మమునకు దానితో ఎట్టి లేపమును లేదు. దాన బ్రహ్మస్వరూపమునకు ఎట్టిమార్పును లేదు.

తేలిక దేమన, — జీవుఁడు బ్రహ్మము కాఁడు. జీవునికి పారమార్థికముగా అస్తిత్వము లేదు. జీవుఁడు అవిద్యాసంభూతుఁడు కావున జీవత్వము మిథ్య, ఉశక్తి.† అవిద్య

* పారమార్థికసత్త నెఱుగమని గాని, భ్రమచే గాని వ్యావహారికసత్తాస్పత్తి కలుగు ననుట.

† వివరణాచార్య ప్రభృతుల మతమున జీవబ్రహ్మ ప్రభేదము లేదు. బ్రహ్మమే అవిద్యాగ్రస్తవయి జీవాకాశిర మగు. అవిద్య పాయుడు జీవత్వమును పాయును. భామతీకారుల మతమున జీవుఁడే అవిద్యకు ఆశ్రయము.

వలనఁగాని, అజ్ఞానమువలనఁగాని పుట్టునది మిథ్య. దానికి జ్ఞానము పునాది కాలేదు. బ్రహ్మము నిర్వికారము అనానత్తము. కావున బ్రహ్మముతో జీవభావమునకు ఎట్టి సంపర్కమును లేదు. జీవుఁడు బ్రహ్మమును ఎఱుంగనూ లేదు, జీవునకు బ్రహ్మమునందు చారితార్థ్యము ఉండనూకాలదు అని తోచును.

ఇ దొకరీతి శూన్యవాదము. జీవనముగాని జగత్తుగాని దుఃఖమునకే మూలమగుచో ఈ మతమునకు సార్థకత కలుగును. ఈమతమున నిర్వాణముగాని, ముక్తిగాని సాధితమాయెనేని అంతయు శూన్యమయిపోవును.

బౌద్ధదర్శనము

నేటి నై యాయుకుల మతమున జ్ఞానముత్రిక్షణ స్థాయి. ఒకక్షణమున పుట్టును, ఒక క్షణము ఉండును, మూడవ క్షణమున మూలఁబడును. బౌద్ధులదర్శనమున జ్ఞానము త్రిక్షణము. దీనికి స్థితిలేదు. వెంటనే గిట్టుచు.

వీరు రెండుసత్యములు అంగీకరింతురు ౧. సంవృత సత్యము, ౨. పరమార్థ సత్యము. సంవృతసత్యమును తటవఁగా తటవఁగా దీనికి పునాది లేదనియు ఉభక్తి యనియు తెలియును. ఇంకను లోతునకు దిగుచో ఆ ఉభక్తి యు ఉభక్తి యని తెలియును. ఇది మాధ్య

అవిద్య నాయుగ నే జీవునికడ బ్రహ్మము స్వవ్యరూపమున ప్రతీతి మగును. భావతీకారము కాంకరభావ్యమునకు టీక వ్రాసిరి. వారును అద్వైతవాదులే. కాని జీవభావము బ్రహ్మము యొక్కయే అంశవిశేషమని వారి అభిప్రాయము. ఇటులాయెనేని జీవుఁడు బ్రహ్మమునకు అనాదికాలమునండియు అంశవిశేషముగా ఉన్నాడన్న మాట. వీరి అనాదికాలము నండియు ఉండునో అది అవంతకాల వ్యాపి.

*అచ్చేవ్యోఽయ మదాహ్యోఽయ మక్షేవ్యోఽవోష్య ఏవచ. గీత-౨.

మికుల మతము. దీనిపేరు అప్రతిష్ఠిత సర్వ ధర్మవాదము. ఇంక పరమార్థసత్య మేమనఁగా ధర్మభాతువు. అది అనిర్వచనీయము. దీనికే మతాకషేప శూన్యము. శూన్యము అభావవాదము కాదు, భావవాదమును గాదు. ఇది అనిర్వచనీయమగు ఒకానొకటి. ఇది అచ్చేద్యము, అభేద్యము, అచ్ఛిద్రము, దృఢము, సారము*, అదాపి, అవినాశి. ఇట్టి శూన్యత్వము పేరే వజ్రము. ఇది భావముకాదు, అభావము కాదు, భావాభావము కాదు, అభావాభావము కాదు. కావున ఇది మనధారణ కావల. అటులని దీనిని ఇయ్యకొనకుండ వీలు లేదు.

దీనికిని శంకరదర్శనమునకును గల పోలికనిబట్టి పలువురు శంకరదర్శనమును ప్రచ్ఛన్న బౌద్ధమని అన్నారు. కాని అది నిక్కము కాదు. శంకరులు బ్రహ్మమును చాటుచేసికొని శూన్య మతమును స్థాపింపలేదు. ప్రత్యుత వారి పరమగురువులగు శ్రీ ౬ గౌడపాదాచార్యుల వారి వలె వలసినదానిని కైకొని శూన్యసిద్ధాంతమును ధ్వంసము చేసిరి.

స పీ యు లు

నేను, లేక ఆత్మ, నిక్కమునకు లేనిచో నిక బ్రహ్మము ఉన్న నేమి ఊడిన నేమి? నేను

ఉన్నయెడలనే జగత్తుతో గాని బ్రహ్మముతో గాని ప్రయోజనము గదా!

కును బీజమునుగా నెఱుంగు మని భగవానుఁ డనుచు.

కావున అద్వైతమునకు భంగము రాని చందమున ఈ నేనును నిలువవలెనని నవీనులు అందురు.

ఈసంయోగము అధ్యాసకంబై అనఁగా భ్రమకంబై లేక అసత్యముకంబై దృఢమయి యుండవలయును.

‘నాకు రెండు ప్రకృతులు కలవు; ఒకటి పర, రెండవది అపర. పర-జీవప్రకృతి. అపర-మన్న మిన్ను నెప్పు నీరు గాలి మనస్సు బుద్ధి అహంకారము.* ఈ రెంటిసంయోగమే† జగత్తు. ఈ రెండు ప్రకృతులును నావే’ యని గీత యనును. మఱియు నన్ను సర్వభూతముల

జీవుఁడు నాయంశమే అనుటయు, అతఁడు శరీరము గొనుననుటయుఁ గలిగి ఇదంతయు వట్టి అధ్యాస యగుచో ఆమతము అశియాస యని నవీను లనుచున్నాడు. వీరి యభీష్టము తెలుపుటకు మఱొక వ్యాసము వలయును.

నిశాకాంత

నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు (కవితాసమితి)

(SHELLEY'S "TO THE NIGHT")

౧

రాగదమ్మా, నిశాకాంత, వేగిరమ్మ! - పడమటి కడలి యలలపై వడిగ వడిగ నడుగు లిడుచును నడిచిరావమ్మ, వేగ!

దట్టముగ మంచుతో నిండినట్టి తూర్పు-కొండ గుహలందు నుదయంబునుండిప్రాద్దు గ్రుంకునంతకు నొంటిగాఁ గూరుచుండి, - ప్రితియును భీతియును మొలపించుస్వప్న జాలములఁ జాలనల్లుచు, సౌమ్యపును భ-యంకరపు నొచు నుందు వీ వంజువలన : వడిగ రావమ్మ, యాగుహల్ వెడలి, చేవి!

* గీత.—౨-౪, ౫, ౬.

† త్రాటియందును అరిచిపుయందును అధ్యస్తము చేయఁబడిన సర్పము రిజతిము వీని సంయోగమువలె ఈ రెంటి సంయోగముగూడ ఇతరేతర తద్ధర్మాధ్యాప లకుఁ గుని శంకరులు.—గీతాభాష్య-౧౩-౨౬.

2

మినుకుమినుకుమటించును మెఱయుచుక్క-లందముగఁ జెక్కియున్న నీలాంబరమును
 గాయమంచెల్లఁ జక్కగాఁ గప్పకొమ్మ!
 కొమ్మ, దినసరోజాక్షయితులను నీదు - కప్పఁగొప్పతోఁ బూర్తిగాఁగప్పి, యాపె
 మూర్ఖిలఁగ ముద్దుగొమ్మ, యోముద్దుగుమ్మ! - పిదపఁ బురములందును జనపదములందు
 మత్తుమందుఁజల్లుచుఁ జరింపఁగదవమ్మ! - వేచియుంటి నీకయి కనుల్ వాచువట్లు :-
 జాగుమాని, నిశాకాంత రాగదమ్మ!

3

లేచి యరుణోదయమును నేఁజూచినపుడె, యుస్సురనుచు నీకొఱకు నిట్టూర్చినాడఁ!
 బ్రాద్దుపై కెక్కి, మంచెల్లఁబోయి, యెండ
 మింటినడుమనుండి విరులమీఁదఁ, దరులమీఁదఁ, రవి తనకరముల మోఁచినట్లు
 తీవ్రముగఁ బడినప్పుడు, దినసకాంత-యలసి, విశ్రాంతినొందఁగాఁదలఁచి, యింటి
 మొగముపెట్టి కిట్టని చుట్టముగతి మసలు-చున్న యిప్పుడు, నామదిగ నిన్నెతలఁచి
 యోనిశాకాంత, నేను నిట్టూర్చినాడ!

4

పొలఁతి, వింటివా? నీదుతోఁబుట్టువైన - మృత్యుదేవత నాదుసమీపమునకు
 సరుగుదెంచి, “నేవలయునా?” యనుచునడిగె;
 నీకుమారి, నిద్రాదేవి, సౌకుమార్య-మొలుక, మూఁతలుపడెడు కన్నుల ననుగని,
 “ప్రక్కకుఁ వచ్చె, యక్కునకక్కుఁజేర్చు-మందువా? నేనువలయునా?” యనుచు, నెండఁ
 బడిన తేంట్ల రవమువంటి నుడులనడిగె: - “నీవువలదు”; “రావలదమ్మనీ”, వటంచు
 వారలకు మాఱుపలికినవాడ నేను.

5

మృత్యువెట్లును దప్పకఁబోగుదెంచు - వేగమే: కటా! య్యంత వేగముగనె:
 ఆపెనుకనుండఁగాఁబోవు నీవు నాకు;
 నిదురయును రాకమానదుగద? యది నను - వదలిపోవునప్పటికిఁ బోవుచువు నీవు;
 మృత్యునిదల నేనుబ్రాధింపక యిదె - వరము నడుగుచుంటిని బ్రేమవలన నిన్ను;
 ఓనిశాకాంత, యెయ్యారమైన పెండ్లి-నడకలనుమాని శీఘ్రయాసంబుతోనె
 వేగ రాఁగదమ్మా, రమ్మ, వేగరమ్మ!

కన్నడిగలు-తెలుగలు

విద్యార్థి, కూరిగమూరు సరసింగరావు గారు, బి. ఏ., యల్. టి.

“సత్యమేవ జయతే నామృతమ్”

కన్నడిగలును తెలుగలును చాలకాలమువఱకు కలిసి

మెలిసి యుండిరి. సహవాసమువలనను, సమీపవాసము వలనను బుట్టిన సంబంధము ఆయాజాతుల సాంఘిక, రాజకీయపురస్థతలవలనను చక్కడక్కడ కన్పట్టుచున్నది. అట్టిసంబంధ మొంతమట్టుకుండెనని చెలిసికొన

వలయునన్న ఆయా జాతుల ఇతిహాస, గ్రంథములను, వాఙ్మయచరిత్రములను పరిశీలనవలయును అత్యమితకాతి భాషాభిమానమున పత్యాంశమును గప్పిపుచ్చుక, విషయముల నున్న వియున్నట్లు వితిహాసకాధారములతోను, గ్రంథాంతరీకవాఙ్మయములతోను సమర్థించి చెలివేసి సత్యప్రియులగు వాచకమహాశయులే స్వసిద్ధాంతముల జేసికొన విడువవలయును. స్వాభిప్రాయములున్న తెలుపవచ్చును గాని ఆకారముగా నితిరుల విండిందుటనుచితము. ఆత్మస్తుతిని తమింపవనుగాని పరనిండను భరింపతరము గాదు. ఇటీవల కొందఱాంధ్రులు వితిహాసకప్రఖ్యాతిజెందిన పరదేశభాగములను తమదేశములోనిది యనియు, పరాక్రమవంతులైన రాజులు తమ జాతికి చేరిన రాజు లనియు, విద్యావిధులైన పరదేశకవులను తమకవులనియు సాధింపబూని నిర్దేశముగా కన్నడిగల నొక ప్రక్కను, తమిళుల నొక ప్రక్కను చులకనగా జూచి వారిని గుఱించి వ్రాయవచ్చును నీవైతిని ప్రయోగించి నాడు. కర్ణాటభాషయందల్లపరిచయమున్నంతినే వారిట్లు కర్ణాటదేశజాతిలేవన వాఙ్మయచరిత్రముల రహస్యస్వారస్యము తెలుగక ఆబద్ధవాక్యములను కొన్ని చేర్చి

పక్రసిద్ధాంతము నొక్కదానిం గూర్చుట అవ్యాయము. ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రోపాధ్యాయమును దీని కుదాహరణముగా జూపవచ్చును. ఇట్టి చేరిలవలన పత్తిభంగము చేకుటటయే గాక పరస్పరజాతి విద్యేషమును అనైక మత్యమును వృద్ధియొనను. గనుక పత్యాంశ్యములను వామితులు బ్ర. శ్రీ. సోమేశ్వరశర్మగారు సంకేయగ్రస్తములైన కొన్ని విషయములను గుఱించి వ్యాసము, నొక్కటివ్రాయునుని ప్రోత్సహించి పరస్పరజాతివిద్యేషమును పోగొట్టుట కట్టిరేఖనము సాహాయ్యక మగునను తలంపున వై చేర్చొనిన విషయమును గుఱించి వ్రాయ సాహసించితిని.

నే నీవ్యాసమునందు కర్ణాటకదేశవ్యాప్తిని గుఱించియు, కర్ణాటజాతిలేవనమును జెఱించియు, కర్ణాటభాషా స్వరూపమును గుఱించియు, కర్ణాటసంగీత ప్రాచీనతను గుఱించియు, కర్ణాటసాహిత్యపోషణమును గుఱించియు కొంత పరిశోధించి అతిసంగ్రహముగా ముఖ్యాంశములను మాత్రమే వ్రాయుచున్నాను.

కర్నాడు—వామము పరిక్షణ మైనది; సార్థకమైనది. ప్రకృతి, పురుషుడు వని రెండువస్తువులు గలవు. వానిలో ప్రకృతి నింపభౌతిక బఃక్షిభములకు విరకాలము లొంగని లక్షణములు గలది. దాని లక్షణములు ధ్రువము లనియు వృష్టిగోచరము లనియు మనము నమ్మవచ్చును. ప్రకృతిప్రదేశముతోరె, పురుషదేహ మంతగా ధ్రువమైనది గాదు. జరాభారమునకును, వ్యాధిజేదవకు, మరణక్షుతికిని త్వరగా మఱిపోవు లక్షణములు గలది. ఈ కారణముబట్టియే వివిధజాతులవారు వారి వారి శాస్త్రములైన దేశవామములతోనే పిలువబడిరి. మఱియు లక్షణములు బాహ్యములు, ఆంతరములునని ద్వివిధములు. బాహ్యలక్షణములు చక్షుగోచరములు. అంతర్లక్షణము లతిగూఢములు. గనుక జజులు బాహ్యలక్షణముల వలలో కించియే దేశవామముల నిడసాగిరి. ప్రకృతి లక్షణములలోని ఔన్నత్యము, ఇర్లము ననునవి విస్పష్టములైనవి. కాబట్టి, జనులు జవాంగమును, జవసావమును, కనుగొనుటకు కొండలను గుఱుకులుగా నుంచుకొనిరి. నేలలను

గుఱుకులుగా నుండికొనిరి; ఏఱులను గుఱుకులుగా నుండి కొనిరి. ఈవిధానమున కర్నాడను నామకరణ మేలకు గములనుబట్టి కలిగినో పరీక్షింతుము.

కర్నాడు=కరు + నాడు=మిట్టసేలయని యర్థము. దొడ్డతెట్ట మొదలగు పర్వతములగలిగి మైసూరు పీఠభూమిలో గూడుకొన్న ప్రదేశమునకు మిట్టసేల యని పేరు పెట్టుట తప్పగారు. లక్షణమునబట్టి ప్రదేశములకు కేర్లుపుట్టుచున్నవనుటకు ఇకోపాఖండనుండలి పెదర్ ల్యాండ్సును పదిమును లక్షింపుదు. పెదర్ ల్యాండ్సు నిన్నభూములు, పల్లపుసేలులు. ఈ యొక్క నిదర్శనమే చాలు. కర్నాడు=కర్ + నాడు=కందు + నాడు=నల్లసేల యని యర్థము. దక్షిణహిందూస్థానముండలి పీఠభూమి యన్ని పర్వత దహన జ్వాలల ననుభవించినది. భూగర్భితములైన లోహములెల్ల ప్రవయాపమున ఏఱులైపాటి సేలను నల్లసేలగా జేసినది. భూమిశాస్త్రజ్ఞు లిట్టిభూమిని "అగ్నిపర్వతభూమి" ('Volcanic Soil') అందురు. ఇట్టి యన్ని పర్వతప్రకోపము పూర్వమున కర్నాడునందు కలిగియుండవచ్చుననుటకు మద్రాసు కర్నాడులోని బల్లారికుండలముననుండు లోహాయుమై సారవంతమైన రేగడసేలయ, కడపమండలమున దొరకు నల్లతాళ్లును, బొంబాయి కర్నాడునందుదొరకు పలకతాళ్లును మైసూరు రామగిరులందు కనబడుబంగారపు గనులును సాక్ష్యములు. ప్రధానలక్షణమున, కలభియగాతముకంటబడు సేలవన్నిను బట్టియే కర్నాడుని పేరిడిరి. కర్నాడునందుండు కొండలను నీలగిరులని=ల్ల కొండలని పిలిచిరి. అందలి యొన్ని తపర్వతము కర్నాడులోవిదగట చానికీ దొడ్డతెట్టయను కన్నడ పేరుపెట్టిరి. కర్నాడునందు పారునదిని కృష్ణానిది నల్లయేఱుని బలికిరి. తెలుగువారు కర్నాడు మేరనుండు అడవులను నల్లకుల లనిరి. ఇదియంగాక "కన్నడముకస్తూరి" యనునొక నానుడి గలను. ఒకవస్తువు నింగికవస్తువునకు బోల్చునపుడు ప్రధానలక్షణసామ్య ముండవలయునగా! ఇందు కస్తూరినలుపును సేలకలుపునకును, కస్తూరిగంధమును మైసూరు మొదలగు ప్రదేశములనుండు చందవవృక్ష గంధమునకును బోల్చిచెప్పియున్నారు. ఇట్లు పర్వమును వాసననుబట్టి కన్నడమును కస్తూరికిబోల్చిరి. కన్నడము

కస్తూరియనుటకడియే కారణము. తెల్ల + అగు=తెలుగు అనుటకును, "తెలుగుతేలు" యనుటకును కారణము తివియు, నిట్టివియు నుండు. చావిడులు సమధూమండున, సముద్రతీరభూములందును వసింపెడివారు. గనుకనే ఎత్తయిన కర్నాడును కరువాడని పిలిచివారు. స్వదేశజనులు భూవర్గమును బట్టియే కర్నాడుని వాడివారు. కర్నాడు అనుపదమువందలి రూపము కందు + సాక అను సమస్త పదమున నెట్లు కర్నాక (ఇనుము)అనిమాటినదో అట్లునే కరిడు + నాడు=కర్నాడునియైనది. 'కన్నడ' అను పదము 'కర్నాడు'ను పోమునకు రూపాంతరము. కర్నాడ=కర్నాడు + అ. 'అ' యను నది సంబంధార్థకమైన షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము. అద్దానినే ఆద్యలు తమభాషలో కర్ణాటకుని మార్పుకొన్నారు. కర్నాడుపదము వాడుకలో కన్నడమైనది. ఎలపరిశిలకు పూర్వార్థము ద్విత్వమును బోడు న్యాకరణవిశేష మిందు అన్వయముక: ఉ. కణుక = కబ్బు = (చెఱుగు) ఈ 'కన్నడ' శబ్దమును కర్నాడునందలిభాష కుపయోగించుచున్నారు. తదితరసాదర్శములందు విశేషముపదముగా వాడుచున్నారు. కర్నాడునందుండువాడు కర్నాడు + ఇగ=కర్నాడిగ=కన్నడిగయ్యె. కన్నడిగలు, తెలుగులు, తమిళ మలయాళులు దక్షిణ హిందూస్థానమున చిరకాలమునుండి యుండినవారు. ఆంధ్రులు త్రరహిందూస్థానమునుండి వచ్చినవారు. ఈ వాదమునకు, సంస్కృతపదములను జేర్చక జాతీయపదజాలములోనే రచించిన ఏలసాబు మొదలగు హామరజనుల పాటలును, సంస్కృతవృత్తలక్షణములకు భిన్నములుగా నుండు నీపపద్యము మొదలగుజాతివృత్తములును తెర్కాణములు. వేయే? వృత్తములను సంస్కృతవృత్తములనియు, జాతి వృత్తములనియు విభాగించుటయే యెంతదా? ఏజాతి? తెలుగుజాతి. ఇది యొక్కటియే చాలు తెలుగువారాద్యలు కారనుటకు. ఆంధ్రులార్యులై యుండవచ్చును. వారిట్లు తెలుగులలో గలసి వారిని వశముచేసికొని, తమజాత్యభిమానము విడచాలక తెలుగుపద్యములకు జాతి వృత్తములని పేరిడిరి. ఆంధ్రులు తెలుగులు ఒక్కరేయైన ఆర్యవర్గమునకు జేరిన యాంధ్రులు, చావిడవర్గమునకు

తేరిన బారివారి ఛందస్సును ఎరువు పుచ్చుకొందురా? పృథ్వీదేవతల నరగంట చూచుచు తమ అర్ధాంగీకార వ్యాయమున వారి ఛందోలక్షణములను గొన్ని యట్లు చేయుంచి తమ ఆర్యసంస్కృతపుత్రముల ననేకములను వానితో జేర్చి సంస్కృతపుత్రములు బారిపుత్రములని వివరు భేదమును లోగొన్న విభాగము నొక్కటి చేసిరి. కన్నడిగలు తాము ద్రావిడసంఘమునకు జేరినవారని చెప్పి కొనుట గౌరవహీనమని భావించురు. ఆర్యులైననే పృథ్వీ ప్రాప్తి యని వారు నమ్ముదు. కన్నడిగల తెలుగల స్వబాతిఛందస్సులు అనేకసమానలక్షణముల గలిగియుండుటచే నిప్పుట్టున నింత ప్రాప్తిని, ఆ ప్రసంగము నట్లుంచి యిక కర్మా దేవతలకు వ్యాపించియుండెనని చూతము.

తొమ్మిదవ శతమానముననుండిన రాజకవి శృంగేరుగదేవుడు తన “కవిరాజమార్గ”మును లక్షణగ్రంథమున కర్ణాటదేశపు ఎల్లలనుగులించి యట్లు వాక్రవిస్తాడు:

“కాశేరియందమాగో
 దావరి నరమిర్దనాడదా కన్నడదో
 భావిపిద జనపదంపను
 ధావళయవిలీనవికళ వివయ విశేషం.

—ప్రథమపరిచ్ఛేదము, ౩౬ పద్యము.

ఇది గ్రంథాంశికవాఙ్మూలము, నామాటగాదు. ఈ మేరలనుబట్టిచూచిన వెంగివాడును, దానియందుండిన కమ్మెవాడును ఈ ప్రదేశములోనివై యున్నవి. పై చెప్పినట్లు అగ్నిపర్యత కిళలచే దిగ్గమగటంబట్టియే వెంగివాడు=వేంగివాడు=దగ్గం ప్రమిది పిలువబడె. కమ్మెవాడు పరిమళ స్పృశ్యమృదుల బుట్టిపిల్లనటచేత నట్టి పేరునబరగ. వెంగివివయమే

“అభిగీతకునుమపరిమళ
 ఘోరసమందానిరా ద్రికాననలీలా
 విశేషనదింభోజుహీ
 తళమెనిపుడు వివయజనక వెంగివివయం.”

(రన్నని అతితపురాణము — ప్ర. ఆ. ౩౩ ప.)
 అని రన్న మహాకవివ్రాసినపుడు దానిలోనున్న కమ్మెశబ్దమును పారకముచేసికొనబాలు కమ్మెనాడెరియ పరిమ

శత్రుస్వభరితముగనే యుండెను. ఇప్పుడు వెంగిమండలము ను నివాసప్రదేశముగా తెప్పికొన్న అదిపంపడు పొన్నకు మొదలగువారు ఆంధ్రులుగాని తెలుగలుగాని ఎట్లగుదురు? గోదావరి కావేరియధ్య భూమి కర్ణాటకుని ప్రమాణవచనమున్న పుడు తద్దేకాంతర్గత వెంగిమండలముగాని, విజయనగరమును లోగొన్నద త్రమంపలములను గాని తెలుగవాడని యెట్లు చెప్పనగును? మఱియు పై చెప్పిన కారిణములంబట్టి బల్లారిమండలము నల్ల తెలుగలది. విజయనగర మందులోగది. ఏకాదశమునను తెలుగవాడులోనిది కాబాలదు. కర్నాడులోని ఊళ్ల కేరల పరిక్షించిన కొంచెమించు మించుగా నన్నియు కన్నడమాటలే. ధారవాడను తెలుగ పద మనకాలకుదా! బాడనన గ్రామము; ధారబాడ=ధారవాడ. తెజాడయు నట్టిదే. మధ్యమందు నెల్లూరు పీఠగల్లు మొదలగునవియు కన్నడపదములే. ఊర్ అన్న నందుచోటు. కర్ అన్న పర్యతప్రదేశము. నెల్లు=నల్లు ఊర్=గ్రామము నల్లును అర్థమున నెల్లును పదము తెలుగున లేదుకదా! పూర్వికులు గ్రామముల పేర్లకు ధాన్యపు పేర్లతోను, తాళ్ల పేర్లతోను, నీళ్ల పేరుతోను రిలుచుచుండెడివారు. ఉదాహరణము-తోళ్లదరాసి-తోన్నరాసి, సంగనకల్లు=సంగనకట్టు కర్ బాది=తాదిబాది ఇట్లు పై పర్లికాన్తసంబంధముతో రిలుచుటకు కారణము నేనప్పుడే పైన తెల్పియున్నాను. ఇక పంపడు తెలుగదేహి కాలవామములను పరిక్షించి కనుగొందము. పంపకవిత్తండ్రి జై నమతము నవలంబించెను. అతని పూర్వికులు చైకమతావలంబకులు. పంపనిత్తండ్రి అభిరామ దేవిరాయడు. అతడు పితృపరంపరగా వచ్చిన మతమును వశి మాతవమగమును స్వీకరింపలయునన్న విచేక విమర్శకుల పయస్థితియం దుండవలయును. అట్టి నయస్సు నలుబడేం డ్లందము. చిన్నతెనువనే బుట్టి యున్న యశనిగోడుకునకు ఇకవదియేండ్లయిన నుండునా. అప్పుడు అభిరామదేవుడు తెలుగవాడునుండి కర్ణాటమన కఱిగి తనకొడుకును కర్ణాటభాష నభ్యసంప నొజ్జలయొద్దకు బంపునా? అందు అర్బుకాలములోనే అద్యితముపొందిత్యము కన్నడమునబడిన దేశికబృము వ్రాయనగునా? సాధ్యములను పర్యాలించివుడు. మఱి

యొకమాట, పంపనికీ సాహిత్యముచేయ పాఠము తెప్పించిన గురువు లేవన? కర్ణాటకులే యుండవలయుగదా? పంపయను నామము నింత విచారించుడు. ఈ నామము పంపాక్షేత్రప్రాంతమునుండి వచ్చినది. తెలుగనాడులో పంపపదము నామకరణమునకు వాడినది విరళము. పంపడు తైవవిద్యేషముగల తెలుగనాడునుండి తైనుల కాశ్రయమును కర్నాటకుకు వచ్చెననుకొందము. అతని కొడుకునకు వైదికమతమునం దవిశ్వాస ముండిన నుండవచ్చుగాక. తెలుగుభాషలో పగయేల? ఉభయభాషలందు పాండిత్య మున్నదని చాటుటకై పంపకవి రస ఆదిపురాణమును కర్ణాటభాషలో వ్రాయుటయే గాక దానిలో సంస్కృతమున పద్యముల వ్రాసి జొన్పినాడు. తెలుగు తెలిసియున్న తెలుగునకు కేయరాదా? తెలుగుననే గ్రంథము చేసిన నేల వ్రాయలేదు? నిరర్థకమనియు, తనరాజుని కప్రియమనియు పదలెనన్నను కన్నడయను ప్రశంసచేసి యతనిమెప్పు బడయవచ్చును గాని పడకవి తెలుగవాడేయైన జాత్యభిమానమును జారవిడిచి, తెలుగును తెలుగునకు పొగడుకున్నను సందర్భ మొకటి కల్పించుకొని ఆంగ్లమును గూర్చి తనయాది పురాణమున

క. "కేరళవిజ్ఞకటీనూ

త్రాదుణుని యిలయయునతి దర్పణవాంఛీ

నీరంధ్రబంధురస్తన

హానుదారం సరస్వతీమణిహారం" — ప్ర. 32.

అని వ్రాయువా? వేంగినుండలము కర్ణాటములోనిది. పంపడు కుద్ధకర్ణాటకడు. అట్లునుంటియే కర్ణాటయునకుల సోపరీభావముగని గౌరవబుద్ధిని వారి నిందు చేపడయ్యె. పంపడు తెలుగుతైవిభారతమును జూచి కన్నడమున పరివర్తనము చేయుటంజేసియే వద్దాని నల్పకాలములోనే ముగించెనను ఆంగ్లవాఙ్మయచరిత్రమునందలిచాక్రము నిరాధార మైనది. ఇక పొన్నరన్న, నాగవర్మ, దికవులును కర్ణాటకులని తెలుచున్నది. కర్ణాటదేశమున జనపమును ప్రదీపకుడై రక్షిత్రయమున నొకడైన పంపకవి కర్ణాటదేశియుడనియు కర్ణాటకవిప్రువుడనియు గొంత

వలకు బర్యాలోచించితిమి. ఇకమధ్యయకవి చక్రవర్తి విరుదులనుబడసిన పొన్నరన్న జన్మలనుగూర్చి గొంత విమర్శితము. జన్నడు తనయశోధరచరిత్రమునం దిట్లు వ్రాసియున్నాడు:—

క. "కన్నరనాదరదీపకై

చూన్నం మనమొనెడుతైలవంతుడెరన్నం

మన్నిసి బల్లశంకుడె

జన్నం కవిచక్రవర్తి వెనరంతిశేదం."

ఈపద్యమున నేర్పొన్న రాజులందఱును కర్ణాటదేశమున రాజ్యముల చేరి కవిరాజులకు కవిచక్రవర్తులుగా జేసిన కర్ణాటకులు. పొన్నడు మల్లపయ పున్నమయ్యలప్రభువానుసారముగ పురాణయాదాదులీ యని పేరుగన్న కాంతిపురాణమును వ్రాసెను. మల్లపశేట్టయందలి 'అప్ప' శబ్దము కర్ణాటకపదము. 'అప్ప' శబ్దము తెలుగునందు అక్కయను యర్థముగల స్త్రీవాచకశబ్దముగా వాడబడుచున్నది. కన్నడయనం దయ్యదిఫెల్లింగశబ్దము. మఱియు మల్లపకు అమృతభక్తుడను ప్రఖ్యాతిగలడు. అమృతయన్న కర్ణాటభాషయందు తండ్రియని యర్థము. ఆప్ప యనుపదమునకు పర్యాయపదముగా వాడబడుచున్నది. అమృతభక్తుడై కాంతిపురాణమును కర్ణాటభాషను వ్రాయించిన మల్లప్ప కర్ణాటకుడు. అతడు గోదావరి నుండి కావేరీజలము వ్యాపించియుండిన కర్ణాటదేశములోని కమ్మనాడునందలి పుంగనూరు నివాసి. కాంతిపురాణమును వ్రాసిన పొన్నకవి నామము సహితము కర్ణాటశబ్దమే. నాడునుబట్టి చూచినను, నామమునుబట్టి చూచినను పొన్నకవి తెలుగువాడుకాదు. కుద్ధకర్ణాటకుడే. రన్నని పొవకుడును రన్నడును వై తెప్పిపట్టి కారణములచే కర్ణాటకులే జన్నడు నట్టి కన్నడిగడే. ఇక కర్ణాటకభంసనన్ను కర్ణాటక కాదంటరిని వ్రాసిన నాగవర్మ నింతకనుగొందము. అతడు తన భండోంబుధిని వ్రాసికొన్న దేశవర్ణనమును, తెలుగువారు ఎల్లవేళలందెల్లెడలను చదివి, నాగవర్మ తెలుగడని చాటుచున్నాడు. అతడు తెలుగడు కాడనుటకు సరిని కర్ణాట గ్రంథములే ప్రబలతార్కాణములై యుండుటయేకాక

అతడు చెప్పిన వెంగిమండలమును వెంగిపళువు గ్రామమును పృథకుంగని వాక్యముపారముగా కర్ణాటకదేశములోనివి యగుచున్నవి. బొంబాయిరాష్ట్రములోని కర్ణాటప్రదేశమునందు వెంగిపళుపనునది యొకటి యున్నదని కర్ణాటకపరిశోధకులొకరు ఆశేకసంవత్సరములకు వెనుకనే కర్ణాటపరిమత్పత్రికయందు నూచించిరి. అది యటుండనిండు. వెంగిపళునను శబ్దములోని శకారము కర్ణాటపర్వమాలలోనూండు దేశీయాక్షరము లైదింటిలో నొకటియగు శకారము. ఈ శకారము కర్ణాటకమునందు, ద్రావిడమునందుమాత్రమే గల వర్ణము. తెలుగునందీవర్ణము లేదు. అట్టి శబ్దముగలమాటను గ్రామమున కిడ నెట్లు పొసగును? కన్నడిగలు కన్నడమాటలో నాయూరికి 'వెంగిపళు' నని పిలిచినారు. పళుపన్న నదివియని యర్థము. పూర్వమున నన్ని పూర్వప్రకృతిపూర్వములలోపారసమున నెంతివేగినను దండకారణ్యభాగమై యుండిన వెంగివిషయమున పృక్షసంపత్తి లేకుండువా? కొండగుఱులు, శోనగుఱులు, అడవిగుఱులు, మడుపుగుఱులుబట్టి పేరులు పెట్టుచుండిన దేశీయులు తమ పూర్వపద్ధతి ననుసరించి పృక్షసంపత్తియే ప్రధానలక్షణముగా గలిగిన యిచ్చాటికి వెంగిపళుపను పేరుపెట్టిరి. తరుమండలములలో నిండిన ఈ ప్రదేశమును బ్రాశ్చీనులు తమనివాసయోగ్యులును అగ్రహారముగా జేసికొనుటకు నిదియే ప్రబలకారణము. పళువునంతిలో ఁఃలి నాగవర్మ కవి తండ్రిపేరు నింతిపరీక్షింకము. నాగవర్మ తండ్రిపేరు వెల్లాయుర్లు. అమృతబ్దమునకు ఆయ్యశబ్దము పునరుక్తియగు. అమృతమునూట, పుల్లింగమున కర్ణాటభాషయందు మాత్రమే, కర్ణాటనామములందుమాత్రమే ప్రయోగింపబడుచున్నదని నే నప్పుడే చెప్పియున్నాడను. పొన్నరన్న నాగచంద్ర మొదలగు కవులు తమ గ్రంథములందీపదమును వాడియున్నారు.

మల్లికార్జున.

మల్లపయ్యన తమ్మనమ్మనధర్మక నామముదా తనీ
మల్లపయ్యనో శొప్పగుం పితృధర్మయ్యం వివయోక్తి
—పాన్ననికాంతి పురాణము ప్ర. ఆ. ౪౦, ప. [యుం

చంపకమాలె.

ప్రవాళచైత్రవో
దుదోశరచైత్రవోదుదోలలాటది నింగళగల్గదైత్రవో
దుదోగురుమానుతానుమగుమృన లంపురుదైత్రవో
[చుకో.

—రన్ననిగదాయుధము త్వి. ఆ. ౫౦, ప.
నొసలొకో కర్ణడ మొందునచ్చి పారదెంతనచ్చి

[తమ్మమ్మన
క్లిషలంబం తిరువాణ్ణైతందరివరే
—రన్నని గదాయుధము.

చంపకమాలె.

ధిమవేరారతిమండలము నెన్నునుజంగవగమ్మనిక్తుసా
[దం
వసుధాయనీవెనెందుచునదోకో తిలీపందముదా త్తి
[రాఘవం.

—నాగచంద్రుని పంపరామాయణము మ. ఆ. ౧౧౬ ప.
నాగవర్మయు ఎతనిపితృపరంపరయు కర్ణాటవాస్తవ్యులగు
కన్నడిగలగుటనే వారి నామధేయములం దీగుద్ధకర్ణాట
శబ్దము కావలెనుచున్నది. ఎప్పుడునాయక, కృష్ణమ్మ
కృష్ణమాచార్యులు అను పేరంగలవాడతోలిగన్నడిగలే.
కర్ణాటభాషలో తైమినిభారతమును వ్రాసిన లక్ష్మీకుండను
కవి తాను 'అల్లనాంకనసుతం' అని చెప్పికొన్నాడు.
ఇందలి అల్లను యకపదము తత్పదధారి కన్నడిగ
డిని చాటుచున్నది. మఱియు నాగవర్మార్థి
పేరు తుది-శబ్దశబ్దమున్నది. ఆయ్యది అంబాశబ్దాద్భ
వము. దానికి తత్పమము అంటె. తెలుగున 'అంబా'
శబ్దమునకు తక్కినము 'అంబ'; తద్భవము అమ్మ. ఇదియు
నాగవర్మ పూర్వీకుల కర్ణాటకత్వమును నూచించుచు
న్నది. గతుక, చిలుమూరి నారాయణరావుగారు,
వంగూరి శుబ్బారావుగారు వ్రాసి వాదించినట్లు
పంపకవి మొదలగువారు ఆంధ్రులుగాని, తెలుగులు
గాని కారు. శుద్ధకర్ణాటకులే యగుదురు. వారు
ఆంధ్రులునుగారు, ఆంధ్రదేశమునుండియు వెడలిరాలేదు.
ఆంధ్రగ్రంథముల నెవ్వియును వ్రాయలేదు. ఆశ్రిమిత
బాత్మభిమానసంచోదికమైన వారివాదము సత్యవిరుద్ధ

మును, అబద్ధమునైయున్నది. ఆంగ్రులనిగాని తెలుగులని గాని చెప్పికొనని పంపకవి మొదలగువారిని వారు లేని వాదము నొక్కటి లేవదీసి ఆంగ్రులనిరిగాని, నిక్కముగా కర్ణాటకపురినినియకొనజాలు వారాయణధట్టు, వన్నయధట్టు, పొలుక్కిటి సోనువాధి, శ్రీవాళి, కృష్ణ దేవరాయ మున్నగువారిని లెక్కకు గొనలేరి. నీ నీటు చెప్పుటవాదమునకు ప్రతివాదము చేయునభిలాషుంగారు. నందంపూడి కాసనమున—

“యస్సంస్కృతకర్ణాట ప్రాకృతివైవాచికాంగ్రభాషానుకవిరాజశేఖర...”

యని వారాయణధట్టును వన్నయ తానును రాజవాక్యములతో కావ్యముగా ప్రకండియున్నాడు. సమాస పదమును గూర్చుటయందు అల్పక్షరశబ్దములను అబలాశబ్దములను మొదలు నుంచుట వ్యాకరణవిధిగా నున్నది. విపులశబ్దానుకాసనమునకు, సంస్కృతవ్యాసభారతి పరివర్తకునును నగు వన్నపార్యును కాసనమునందు సమాస వాక్యమును గూర్చుటయందు తప్పుచేయదుగదా! అయిన నాంగ్రశబ్దమును గొననుంది సంస్కృతమునకు తరువాత ద్వితీయస్థానమును కర్ణాటమున కొననియున్నాడు. ఇది యంతయు పూర్వయంగముగా నున్నది. దీనికి కారణ ముండివలయుగదా? మఱియు కాసనకర్త, వారాయణ ధట్టును కవియనక సువియనియు నందునను సుకవిరాజ శేఖరుడనియు, కవీధవక్రాంతుకుడనియు సంబోధించి యున్నాడు. కాలకాతిబలగౌరవములకు బట్టి సమాస వాక్యములందు పదములకు తత్తమవిత్తస్థానము లొసంగుటకు కవిప్రయోగములు గలవు. కాలక్రమమునుబట్టి గూర్చిన మీన, కూర్మ, విరాహ, నారసింహ, వామన, పరశురామ, రఘురామ, కృష్ణ, బుద్ధ, కల్కయితారములను వాక్యమును, జాతిక్రమమునుబట్టి గూర్చిన బ్రాహ్మణ, శూద్రులు, వైశ్య, కూడ్రులను వాక్యమును, బల గౌరవములనుబట్టి గూర్చిన రామలక్ష్మణధర్మతీత్రుస్సులను వాక్యమును ఉదాహరణములుగా గొనవచ్చును. ఇంగు వారాయణధట్టు పొండిత్యమునకు మాత్రమే పొగడబడలేదు. ముఖ్యముగా వివిధభాషలందు కవిత్వము

తేయజాలు బలగౌరవములకు క్లాప్తంపబడినాడు. ఆంగ్రవైవాచికప్రాకృతభాషలందు కవిత్వము తేయుకంటె కర్ణాటభాషయందు కవిత్వముచేయు శక్తియు నద్దానియందుకంటె సంస్కృతిమున కవిత్వముచేయజాల శక్తియు పెక్కువగునండి యుండివలయు. కావున కర్ణాటపదము సంస్కృతిపదము వెంటనే గౌరవపదవి నలంకరించినది. వారాయణధట్టు కర్ణాటకుడుగాకున్న ఆంగ్రభాషయందుకంటె ముఖ్యముగా వరసముగా కర్ణాటమున కవనము చేయగలుగువాడెయినవిది యందు ముఖ్యాంశము. పూర్వచాతుక్యులు పశ్చిమచాతుక్యుల సంకళానివారుగదా! పూర్వ సముద్రతీరమున నున్న తెలుగుల గలిచి వారిని చెంతెనున్న కన్నడిగలతోజేర్చి, పూర్వచాతుక్యులు వెంగితుండలమున రాజ్యభారముచేసిరి. ఇక్కాలమున జై నమత్రిప్రాబల్యమున కునికిపట్టగు పశ్చిమకర్ణాటమునువదలి, వైదికమతపామధూతిగల చాతుక్యరాజకాళి వెంటి వైదికమతవిద్వేషులగు జైనులతో నరవారాయణులతోలే మతయుద్ధము తేయబూనిన వారాయణధట్టును వన్నయధట్టును వచ్చియుండవలయు.

ఉ. పాయక పాకకాసనికి భారతహోరరణయెనందు నాయణునట్టు తానును ధరామరవంశ విధూషణుండు నారాయణధట్టు వాద్యయ ధురంధరుడుకా తిడిమిడుకా సహాధ్యాయుడనై నవాఁ డిభిమ తెలుగుఁ దోడయి నిర్వహింపగళ.

వారు సహాధ్యాయులేగాక స్వవంశజులై యుండురని నాయభిప్రాయము. ఈయభిప్రాయమున కాధారమునందంపూడి కాసనమునందు ‘సన్నివారాయణ’ యనుచోట వారాయణనామమునకు ముందు నన్ని యను పదము ప్రయోగింపబడియున్నది. సన్ని యన్న కన్నడమున సత్యమని యర్థము.

ఆ. ‘నిత్యసత్యవదను మత్యురరాధిపాచార్యునుజను వన్నపార్యుఁజాచి

శరమధర్మవిదుడు శరమధర్మశాస్త్రము
 భరణు డిట్టలనియె కరుణతోడ.
 అని యున్నది.

“కావ్యావాంకర నన్నియభిప్రాయో లీఖకో గంధాచార్యుః”
 అని సంధంపూడి కాపనియలో క్రింద నున్నది. పత్తి
 నగునైవ నన్నపాద్యుడు - నన్నియభిప్రాయో -
 పత్తియొక్క భిత్తి యగునున్నాడు. ‘అ’ యను
 వ్యవహిత ప్రత్యయంకముతో గూడిన ‘నన్నయ’
 యను విశేషణపదము కర్ణాటభాషకు జీరినది. నన్నపాద్య
 యను నామములోని అప్రకృత్యము కర్ణాటభాషకు జీరి
 నది. నన్నప్పయను నామకరణమునకు ప్రయోజనము
 నన్నప్ప-కాతండ్రియనిగాని, నారాయణస్వయను పదము
 నకు ప్రేమచాచికము గాని యుండవలయు. ఇవియన్ని
 యు పమన్వయించి సిద్ధాంతముచేసిన నన్ని నారాయణ
 భట్టును నన్నినన్నపాద్యభట్టును పశ్చిమ కర్ణాటదేశము
 నుండి, పూర్వకర్ణాటదేశమునకు చిరకాలంకాలముతోగూడి
 వచ్చి, వైదికమతాభిమానములను, తైవమత విశ్వము
 లును భారతాదివైదిక గ్రంథములను వ్రాసి, వైదిక
 ధర్మపరిక్షణమును జేసికొనుచు ధనయశోధనములను
 బడసెరిసి జేయుచున్నది. నారాయణ భట్టును నన్నియ
 భట్టును సహాధ్యాయులుగా నుండుటయు, తైవభారత
 పురాణములు వ్రాసిన కర్ణాటకవులతో ప్రతిభటించి
 కర్ణాట కవనమునుచేయకాని నారాయణభట్టునకు మరే
 కవిలా యుధమున నన్నియభిప్రాయ నారాయణ పదవి
 నొసంగుటయు, తాను నరస్థానమును స్వీకరించుటయు,
 తాను విశ్రులకైవాను కాసనుడిగుటకు తోడ్పడిన వివిధభా
 షాభిజ్ఞుడగు నారాయణభట్టునెడ తనకృతజ్ఞతను గవబు
 యటై ‘పాపకపాక కాపనికీ’ యనుపద్యమున సహాధ్యాయి
 యనుపము నుపయోగించి రాజరాజునుండి నన్నియ
 భట్టు సంధంపూడి గ్రామము వలెని కగ్రహారముగా
 నిర్మించుటయు, కాపనగ్రంథాంకర తిహాసికాధారములై
 వై సిద్ధాంతమును సమర్థించుచున్నవి. ఇట్లు కర్ణాటకులే
 తెలుగుభాషను సంస్కరించి, లక్షణసమేతముగాజేసి,
 భారతాది ధనలక్ష్యగ్రంథములను వ్రాసియుండిరనుటకు
 చోటున్నది. గాని, ఆంధ్రవాన్మయచరిత్రమున విఖించి

నట్లు ఆంధ్రులే కర్ణాటలక్ష్యలక్షణగ్రంథములను వ్రాసి
 రనుట యబద్ధము. అదిపంపని ముందే వ్యవశంకుడు
 కవిరాజ మార్గమును లక్షణగ్రంథమును వ్రాసి లక్ష్యముల
 నిచ్చియున్నాడు. అతడు విశులోదయనాగార్జునాది
 కర్ణాట పద్యగద్య మహాకవుల లక్ష్యలక్షణగ్రంథముల
 ననుసరించి తనగ్రంథమును వ్రాసినట్లు చెప్పినాడు.
 మఱియు నన్నయ తనభారతకథను వ్రాయుకముందు
 పంపని కావ్యములను రన్నవికావ్యములను అవలోకించి
 యుండవలెను. రాజవరేంద్రుడు బహుభాషల బహు
 విధముల భారతముల తనయాస్థానమున విన్నట్లు నన్న
 పాద్యుని మహాభారతమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఆ
 భారతములలో కర్ణాటతైవభారత మొక్కటియై యుండ
 వచ్చునని పంసూరి శుబ్బరావుగారును ఒప్పించి యు
 న్నారు. వినుట యంతరికేవము గారు. నన్నపాద్యుడు
 పంపభారతమును రన్ననిగదాయుధము నొందు రెండెడల
 ననువర్తించుట ఆశ్చర్యకరముగా నున్నది. పంపభారతము
 ‘విక్రమార్జునవిజయ’ మను నామాంతరము గలది. రన్నని
 గదాయుధము పన్నుదృష్టి నట్లు చేరివడి నాయకదృష్టిని
 ‘పాపాపభిమవిజయ’ మని నామాంతర మొనగబడెను.
 అందలి అనువర్తనస్థానముల నించి బోధుపరచెదను.

చ. సకలశ్మశర భేదరాంచితమహా
 మాణిక్యగాణిక్య హా
 ద్వికరతోర్విత్తదక్రవర్తి విభవం
 మున్నంబిత్తైర్గండయై
 హికపారత్రిక భోగమంకుడునినం
 మాణిక్యభట్టారకాం
 తికమంసార విశేయరాజిగజయం
 భద్రాం శుభం మంగళం.
 —పంపని ఆదిపురాణము, ౧౬ ఆశ్వా. ౮ ప.

చ. మగమాతంగకురంగ కాంచనల
 సన్నోణిక్యగాణిక్య పం
 పదలోలికాగోవితెచ్చియిచ్చి ముదము
 పుకాగాంచి నేందిర
 య్యుదయాస్థాచాల సేతుశితకను
 భోగ్యరీప్యకుల్యంతత

భువనముకాగర్మక తత్వభాస్వితు జగ
శూన్యప్రతాపదయుక.

చ. ఆలగ్నదీపః-తై పూతే పాప
మల్లిగకంపనభ్రంకులిర్వతం
తెలగురివంగల్బుగవ కుం
లిగరధ్వనియు-కులిర్వకో
గిలెనెకో-జీవజ్యోతికమా
మరనో-కొనలల్లడ యువు
య్యెలపాపగావరంపులి
శేనానెదత్త బవంకమానదోకో.

—పంపభారతిము ద్వి. ఆ. ౧౨ ప.

లయగ్రాహి-

కమ్మనిలతాంతిమల కుమ్మననిచ్చు మధు
పమ్మల నుగిసినవమ్మ తిడగంకా
తిమ్మలలపత్రి, పులుమ్మల ముగంధిముకు
శమ్మలము నానుచు ముచమ్మలరవాచా
లమ్మలగు కోకిలకులమ్మలరవమ్మ మధు
రమ్మలచు వీ చెననికమ్మ మునునోభా
రమ్మననకోకనికరమ్మలను జంపక
రయమ్మలను గింతుకవనమ్మలనానోప్పెకో.

—ఆరణ్యపర్వము.

మొదటిపద్యమునందు వృత్తిమనహితమొక్కటియే.
పంపకవి తన ఆదిపురాణముననిట్లు చెప్పికోన్నాడు.

క. ఇరుచినుకవిప్రమాద

ప్రదమిచుచ పమ ప్రభవ్యలోకప్రమాద
ప్రదమిచెనెగడ్డదిపురా
గాకోకిపుడుకాన్యధర్మముం ధర్మమునుం.

అట్టి కాన్యధర్మములపెల్ల గలిగిన ఆదిపురాణము మించ
వలయునను బుద్ధితోనైన నన్నయ గాంచియుండదా?
పైతెప్పిక పద్యముల రెండింటియందును భావములు పద
ములు యేకగా పరిపరిపబడినవి. ఆది పంపకభావ
మునుగాని, పదమునుగాని సంగ్రహశీతినిగాని తెలిసిగాని
మించలేదు కాని ఇమిడిందలేక గంపము విస్తరించి
వ్రాసివాడు.

మ. మొదటాశ్వంతినూనుపట్టు దినపం
చాపాగమాచార్యవ
ద్వయదినంభాస్విర నందవం దినయుగం
శిల్యంభగం గెయ్యెదా
దశివార్ధం దిందర్ధదిందినగదా
యుద్ధంపరిచ్ఛిన్నమిం
కుదినంకో పదితెంబరింపమెను
దాడుద్రాపాపం భారతం.

—రన్ననిగదాయుద్ధము, ౯ ఆశ్వా. ౩౬ ప.

పంచదా-రము :

పదిదినంబులు భీష్ముదాపాప భారకందు గురొందుపం
దోవంబులు కర్ణముకొ దినపద్యయంబు దివార్ధమం
దుదిత శేనాడుకేలుగ దత్తధిక్కుగ వీరగదారణం
బదిదివార్ధము గాగనిట్లు భయంకరంబగు వృత్తితోకో.
—ఆదిపర్వము.

ఇందు మఱియొకవిశేషము. నన్నయ వైపద్య
మయొక్క భావపద్యకృతిని గ్రాహినియందుటయేగాక
దాని దయను ప్రాసాక్షరంబును సహితము ఆశ్రయించి
వాడు. ఇది యన్నియు నన్నయ కర్ణాటకైవకపుట భావ
పద్యాలతైలుల ననుకరించివాడని స్థాపించుచున్నది ఏ
యుద్ధమునంజేగాని పరపదార్థగ్రహణము తంత్ర్యమందు
యగుదా? మూలనవిషయములకు తన తెలుగుభారతమున
దూర్వబుద్ధులందును, మూలమున నన్న పర్ణనను మార్పుట
యందును నన్నయ చెమకడియువాడుకాడు. గోదావరీపర్ణ
నమును దూర్చినాడు. కుమారాస్త్రలిప్త్యాసందర్శన సంద
ర్భమునందలి పర్ణనను మార్చినాడు. ఈమార్పును రాఘ
వరావుగాను తమ ఆంధ్రగద్యకావ్యయ చరిత్రమున ప్రశం
సించిరి. వారు వ గూరి నుబ్బరావుగారిజెలె పరనిందజేయ
వందులకై పూజ్యులు. అయిన, వేదవ్యాసునికంటెను
నన్నపార్థుడు రమ్యతరముగ వ్రాయువాడని అత్య
మితస్తుతిజేసినందుకు వారపరాధులే. అందలి గద్యము
నించుక తీసి విమర్శింతుము.

“అట్టియశవరంబున వాచార్యుండు శుక్లాంబరా
ధరణ...కోభిరుంధురంగమగ్యంబుననశ్వభానుపహింసం

దైవియు క్తజలధరవియవ్యగ్యంబున సంగారకసహితం దైన
 యాదిత్యుండునుంట్లో నున్న మూలమున వ్యాసమహర్షులు
 బ్రోణుని చంద్రునికి పోల్చి వ్రాసియున్నారు. తోలికము
 పెండ్లబుజ్జవలెనుండినను చాలును పైయుపమానము వాసం
 దించుటకు తెల్లగుడ్డల తోడిగియున్న బ్రోణాచార్యుని
 పుట్టగుడ్డలతోనుండు అశ్వత్థాముని చంద్రమంగళులకు
 గ్రహముగా పోల్చినయ్యె. వర్ణమువలెటి చూచిన చంద్ర
 గ్రహము తెలుపునన్న గలదియు మంగళగ్రహ మెఱుఱు
 వన్నెగలదియు నగుచున్నది. ఇక యశ్వథావముండు
 చంద్రగ్రహము సౌమ్యస్వభావము గలది. పేరున మంగళ
 గ్రహముగాని మంగళగ్రహము ప్రారస్వభావము గలది;
 మారకగ్రహము. గురువు దేవగురువ్యంశమువాడు అశ్వత్థామ
 యన్న నోరు ద్రాంతమువాడు. చంద్రుడు చల్లనివాడు.
 అశ్వత్థామ తీక్షణదృష్టిగలవాడు. ఇదియెంతయు నోస్వ
 చున్నది. తోలికమకాస్త్రమునరయక కవిసమయయత్రాం
 తిని బ్రోణాచార్యులను నూర్చునకు బోల్చుట కతిదు
 భారతముద్ధరంగమున నిలిచిన నేవాధిపతియైన వీరద్రో
 ణుడు కాడు. గురువై తనశిష్యుల అస్త్రవిద్యాబామును
 చూడ నుత్సాహముతోనుండు ఆచార్యుడు. చంద్రుని
 తెలిసిండు మంగళులనన్నను కనుగొన నగును గాని
 నూర్చులేజమునకు లోబడిన భూమిజునివన్నె కంటబడు
 నెట్లు! ఇక గ్రహముల వయస్సును వాచిగిబట్టి
 వ్రాయవలసియుండిన, అశ్వత్థామని, గ్రహవర్ణములో
 చిన్నవాడగు మంగళులకేల పోల్చవలయు? అంత
 కంటె దౌచిత్యముగల చంద్రపుత్రుడగు బుధుః! పోల్చ
 రాదా! అటుపాసగదు. ధాతాంబరమునకును సౌమ్య
 స్వభావ దృష్టులకును భంగము వచ్చును. బుధుండు
 సౌమ్యగ్రహముతోనున్న సౌమ్యుడుగానుండు, ప్రారగ్రహ
 ముతోనున్న ప్రూరుడుగానుండు. అంగారకుడన్న నెల్ల
 స్వదునుప్రూరుడే. ధాతాంబరమునోట తెల్లనియా
 కాశమును క్లేషాక్షిగలరు. అన్నిటికంటెను ముందు
 రాతొవు పరిణామములను చూచించునదిగానున్నది సంద
 ర్భము. ఈ ప్రదర్శనమునందే పాండవకారవులకు కలహము
 గలిగినది. పాండవ పక్షపాతముగల ద్రోణుడు వారి
 విజయమునందు పొంగుటయు, అశ్వత్థాముడు పాండవు

లకు భారతయుద్ధంబునందు మారకుడగుటయు, చంద్ర
 యోగమున కుజదృష్టి ఉపపాండవుల విధవోనే యప
 శాంతికిందుటను చూచించుచున్నది. తోలికమకాస్త్ర
 మును నెఱుగని వాకే ఇన్నిరమణీయతలు మీదికి దోచి
 నవి. తోలికమకాస్త్రవేత్తలగు పండితుల కింక నెంత
 ముఖప్రదమోచెప్ప నలవిగాదు. సమస్త వేదకాస్త్రపురా
 ణజ్ఞుడును విష్ణునివీకవింశోన్మతకములలో నొకడును నగు
 శ్రీవేదవ్యాసపహర్షు లెక్కడ కేవలమానవుడైన నన్న
 పాద్యుడెక్కడ! అట్లు ఆకురమున నెద్దియును పరిశీ
 లింపక జెప్పరాదు. నన్నయయే భారతమును కావ్యమని
 కవిస్మృతులును, పురాణమని పుణ్యపురుషులును ఇంక
 వనేకములుగా వనేకులు చెలియుచున్నారని దాని
 బహుముఖత్వమును, ప్రగాఢవ్యమును గూర్చి గ్రంథారంభ
 మున లిఖించెనుగదా? దేవరహస్యోక్తులను చెలిపిచూడ
 వలయు. పాత్రాపాత్రతను కాడవలదే. ఇట్లునే మఱి
 కొందఱు ఇతిహాసికర్తయు, పరమజ్ఞానియు నగు బాద
 రాయణమహర్షిని ప్రతిభకల కవులలో నొక్కడైన
 కాలి దాసునితోపాల్చి మహర్షిని ఈ మానినీతో
 సరికాచాలడని యందురు. ఆయ్యది అజ్ఞాన సంజాత
 వాక్యము. ఇతిహాసమున దుష్కృతికథ నున్నట్లున్న
 దిగా చెప్పవలయును నాటకమున వస్తువును మార్చి
 పెచ్చును. పూటార్యుల వ్రాతలో నుండు జ్యోతి
 యనునీజగము తదిత పాత్రలను ప్రతిభాకర్తవై షేక్స్
 పియర్ జ్యోతియననీజరు ఆంటోనీ మొదలగువారితో
 సరిరావన్నట్లున్నది. ఇతిహాసముని కర్తవ్యమే వేఱు.
 నాటకకర్త కర్తవ్యమే వేఱు. వ్యాసపహర్షి మూల
 గ్రంథమున తిద్దుపాటుకీసిన నన్నయమహర్షి ఇంత
 వ్రాయవలెనె. ఇప్పుడు నన్నయభిట్టు కర్ణాటకు దగుటచే
 పారపాటున జేసిన స్వజనోపయోగ సహింపతిగనది.
 అయిన సత్యంశమును చెలిబుచ్చవలసినదలట సంతచర్చిం
 చితిని. ఇక పాల్కూరికి సోమశాధుడు కన్నడగ్రంథ
 ముల వ్రాసి, కర్ణాటదేశమునకేబోయి యక్కడ సమాధి
 యగుటం చెలిసినవా రతిదు కర్ణాటదేశమువాడని నన్యక
 యుండరా. తెలుగుదేశమున నుండి నన్నియవలె
 తెలుగుగ్రంథముల వ్రాసివాడు: ఓప్పికొందుము, ఈమత

భాద్రపక్షమాసము]

యోధుడున నన్నయ సోమవాధాది ప్రభృతులు వ్రాసిన పురాణములు జైనపురాణములభక్తి మన్నవి. ఆదిపంపని జైనభారతమునకు ప్రతిగా నన్నియ బ్రాహ్మణ భారతము వ్రాసెను. పంపకవి తా నుభయభాషలందు ప్రసిలు డనిపించుకొనుటకై తనయాదిపురాణమున కర్హాటకభాషయందు మాత్రమే పద్యములను వ్రాయుట గాక సంస్కృతమున పదీతము గొన్నివృత్తముల వ్రాసి నాడు. దానింజూచి నన్నియభట్టు భారతేతిహాసప్రారంభమున మంగళశ్లోకమును సంస్కృతమున వ్రాసి పదప లేలుగుగ్రంథమును వ్రాసినాడు. అందలి సంస్కృతపద్యములు జినప్రపములు. ఇందలి సంస్కృతవృత్తమును త్రిమూర్తుల ప్రపమై యున్నది. కావ్యముల కుండవలయు శబ్దాలంకారాది కావ్యశృంగారమును నన్నయ రన్నని గ్రంథములనుండి చూచి వ్రాసినాడని తోచుచున్నది. రాఘవరావుగారు నన్నయప్రతిభను దెలుపుటకు తార్కాణములుగా నొకగవ రీతులన్నియు రన్న గ్రంథోక్తి ప్రతిబింబితములు. కొన్నిటి నిందు మచ్చున కై వ్రాసెదను.

క. 'తన్నవ్తయ
న్నదీయతే' ఎనిపుడత్తి మచ్చెయదావం.
—అజితపురాణము.

ఇది త్యాకపరిశేష్టనము
ఇట్టి వెన్నియో గలవు.

క. ఎనితం కుక్కుళగుడిదప
యెనితం కక్క-నకళల్లపయ్ దీపననీ
నెనితం మల్లలమణుగువ
యెనితం సంసారదోళగ తిట్టనె రిరివయ్.
—అజితపురాణము.

ఇయ్యది బాతీయపదములు
క. పొల్లమె పరమతదోళోళు
విల్లవత్రోళో తోడయ్ కిడదిరెలెజీవననీ
నల్లియె తోడవకాయ్ తిలవర
నల్లదె కుటిమెచ్చదెంబ నుడితప్పుగుటే.

అజిత, పు.

ఇది నానుడి

వ. ఆతనేకాంగ వీరనుం, ఉభయ కులకుద్ధనుం,
త్యాగాదిమహాగుణత్రయ పవిత్రనుం, చతుర్వ్యకాఫల
పభోగియుం, పంచాంగమంత్ర నిరతనుం, మిథ్యగ్యవయా
ళం కృతనుం, సప్తాంగ రాజ్యసంపన్నునుం, అష్టదిక్పక్
విజయియుం, నవనిధిపరిపూర్ణనుం, దశకులధర్మనిర్మల
నుం, ఏకాదశోపవాసకాస్థానవేదియుం, ద్వాదశర జ
మండలనియోజిత ప్రధానవిజిగీషవృత్తనుం, త్రియోదశ
మహోపచారపరితప్రకటిత కుంగకాగము పరిజ్ఞాననుం,
చతుర్దశమనునీచరితనుం, పంచదశకర్మభూమిస్థిత విభాగ
ప్రగల్భయతియుం, యోడశతీర్థక భావనోపచిత జన్మ
నామోత్పత్తి హేతుభూతనుం, ఆగినత్యుఖిదివిరత. —
—అజిత పురాణము.

రన్ననికందములు జగద్విఖ్యాతిమలుగదా! ఇక పంపరి ఆదిపురాణమురీతిని పొన్నని పురాణరచనా విధానమును జూచి పొల్కురికి సోమడు తానును ప్రతిభటించి వీరకై పలుపపపురాణమును వ్రాయుటలో చూపినాడు. పొన్నడు అత్యురాను క్రమముగా జివాత్మరమాలయందు శ్లోకములు వ్రాసియుండ తాను నశ్లేజీసినాడు. ఇంక నశేకపోలికలున్నవి. ఇందు యెడములేమి వ్రాయవదలి నాడను. శ్రీనాథునింతయాతము. వెంగిమండలమువాడని చెప్పికొన్న పంప మొదలగువారి నే ఆంధ్రులని ఆంధ్రులు వాదించుచున్నారకాని,

ప్రాధిపతికింప సంస్కృత భాషయంద్రు
పలుకునుడికారమున వాంద్రభాషయంద్రు
ఎవ్వరేమన్న నంద్రు వాకేమికొరత
వాకవిత్వంబునిజము కర్ణాటభాష.

—భీమేశ్వర పురాణము.

అని నిర్దీనినిఖంటాభాషముగా బజకుమన్నమాటను ఆ చంద్రతారార్కముగా తనయద్భుతంభమునందు పదిగ్ధియాపమున నెక్కించిన శ్రీనాథుని కర్ణాటకుడని యెప్పికొనుటకు వెనుదీసి లేని పోనివాదముల జేయుచున్నారు. కైవకపులగ్రంథములందు తెలుగుభాషకు

విలక్షణములుగాను, విశేషవిలక్షణములుగాను కన్పట్టు ప్రాధప్రయోగము లన్నియు కర్ణాటభాషాదృష్టిని పరికించిన నిర్దుష్టములు, సాధువులు ననుచున్నవి. దానిని ప్రత్యేకముగా నిరూపించవలెను. ఆయ క్రమాల్య దయందలి ప్రయోగములు వట్టిదియ. ఏల? కృష్ణరా యడు తుగుకర్ణాటకుడు. కృష్ణరాయని విషయమై యొ కమాట. అతడు శేషలము కర్ణాటదేశమునకు జేసినవాడు. తండ్రి తుగునరసింగరాయడు. తుగుజనులు దక్షిణకన్నడ మువారు. కృష్ణ దేవరాయలు నరసింగరి భోగినీపుత్రుడు. వీరనరసింహరాజు పట్టమహిషియందు బుట్టినవాడు. అతని రాజ్యపరిపాలనానంతరము కృష్ణ దేవరాయలు పట్ట మునకు వచ్చెను. కృష్ణ దేవరాయలకు తిమ్మిణ్ణ కవీంద్రుడు వ్రాసిన కర్ణాటభారతభాగము అంకితము చేయబడినది. కృష్ణ దేవరాయలు కర్ణాటకుడైన వ్యాపయోగిశిష్యు డు. ఈవిషయమున నెరియో సక్త్యమును జరిపేయు సోమనాథకవికృత “వ్యాపయోగిచరిత్రము” అను గ్రంథ మొక్కటి కలదు * విజయనగరచిహ్న ప్రదీపకము లైన విషయములు ౪, ౫, ౬ ఉల్లాసము లందున్నవి. నరసరాయకృష్ణరాయల నుడిచిన విషయ ములు ౫ ౬ ఉల్లాసములందున్నవి. గ్రంథసంపాదకులు ఈవిషయములనుగూర్చి సంక్షిప్తీకరణము వ్రాసినవాక్య ములను ఇది తెలుసుల వ్రాసెదను.

“నరసరాయని గుండ్లు తిరుపతినుండి వ్యాపరాయ లను విజయనగరమునకు రావేడుట, విజయనగరార్జవము, విజయనగరమున వ్యాపరాయకు స్యాగకమిచ్చుట. వారి కలగుదువుగా పట్టమగట్టుట. ఇతిరపండితులవారి నెదుర్చుట. వ్యాపరాయలు పండితపరీక్షకుండు విజ యము నొందుట. నరసరాయడు వ్యాపరాయుని గౌర వించుట. అతనితరువాత వీరనరసింహరాయడును, కృష్ణ దేవరాయడును వాదిన పూజించుట. శ్రీ వ్యాపరాయల

పూజించుటకే తనసర్వస్వము నొసగెదనని కృష్ణ దేవరా యలు ప్రతిజ్ఞ నీయుట. — ౫ వ ఉల్లాసము.

“కృష్ణ దేవరాయలు తనరాజభవనమున వ్యాపరా యలకు కనకాభిషేకమునీయుట, వ్యాపరాయ లటు తరువాత వ్యాససమీప్రుడును కట్టించుట, వ్యాస సమీప్రుడవ్వనము. కృష్ణ దేవరాయలు వ్యాసానుజ్ఞనుగొని పరమపదమున కరుగుట. ఆయ్యతరాయలవర్ణనము. వారా యుగాంతి సోమనాథుని వ్యాపరాయల సభకువించుట. సోమనాథుడు పోయి వ్యాపయోగిచరిత్రము వ్రాయుట; ఆయ్యని క్లామిఃపబడుట. సోమనాథుని వంశవర్ణనము. ౬ వ ఉల్లాసము.

అదైతమతాపాంశునివలె కన్పట్టుసోమనాథ కవి నిమ్యక్షసాక్షియైతి దైతమత మతాధిపుడును విజయనగరవిద్యాపితాధిపతియు నను వ్యాపరాయల చరిత్రము నున్నట్లున్నదిగా వ్రాయుట యని సత్వ పియ త్వమును అననూయాగుమును సాగుశ్వమును పొండిత్య సంపత్తి వేనోళ్ల చాటుచున్నది. కర్ణాటకులగు తుగున నరసింగరాయడు, వీరసింహరాయడు, కృష్ణ దేవరా యకు, కర్ణాటకుడైన వ్యాపయోగిని కులగుదువుగా నెన్నుకొన్న విషయము నొక్కటి జ్ఞాపకమునం దుండునని కృష్ణ దేవరాయని గ్రంథముల నింత పరీ షీంకితు. కృష్ణ దేవరాయ లనేక సంస్కృతగ్రంథము లను వ్యాపయోగి కృత్యములనుండి సంపాదించి పంపిస్తూత పొండిత్యగరిమ వ్రాసియుండు టంతగా విశేషాశ్రము గాదు. అతడు తెలుగు కబ్బమునొక్కటి వ్రాసినాడు. దాని పేరు “ఆయ క్రమాల్యద లేక విష్ణుచిత్రియము.” ఇది వైష్ణవగ్రంథము. గ్రంథప్రారంభమున కృష్ణ దేవరాయ లేల తెలుగున కబ్బమున వ్రేసినటకు కారణము నియ్యబడి నది. “మున్నె కలింగదేశ విజిహిమనీమన్ దండెత్తి పోయి విజయవాటిం గొన్ని వాసరంబులండి శ్రీకాకు

* ఈ గ్రంథమును ఉత్తమురీతిని సంపాదించి యితిహాసిక కాలభాగినిర్ణయచర్చతో ప్రకరించున వెల్లడిచేసి మైసూరు సివిల్ సర్వీసునకుం దుండిన బి. వెంకోబరాయలు అందఱికి వందనీయులు. వాడుముద్రించిన సంస్కృత పుస్తకము ముక్త్యుయైన అంగ్లేయవ్యాఖ్యానములతోగూడి వెలయుచున్నది. కర్ణాటభాష నెఱుంగని సంస్కృత పండితులను అంగ్లేయభాష నెఱిగిన ఆంగ్లేయండితులును చదువువచ్చును.

శనిశేతనందను నాంధ్రమధుమధును నేనిపవనోపాయ హరి
వాసరోపవాసంబులు గావించుపూర్ణగృహాత్రిపతుర్థయా
మంబుఁ.....దేవుడుకలయందుంచి యిట్లు తెప్పె
నట. దేవభావయను సంస్కృతముగాను మాతృభావ
యను కర్ణాటకము గాదు.

“తెలుగదేవనన్న దేకంబు తెలుఁ గను
తెలుగువల్ల భండఁ చెలుంగకండ
యెల్లనృపులుగొలువ నలుగవేదాసాది
దేశభావలందుఁ చెలుగు లెప్ప.”

తుదనుండు వాక్యము తెలుగువల్లభునిది. కృష్ణదేవరా
యలది కాదు. ఆరియు రసమంజరీ ముఖ్యమధురకావ్య
రచన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణభావ నాంధ్రభావ
యసాధ్యఁబె యందు నొక్క, కృతివిన్మీపు చికమాకు
ప్రియముగాగఁ. “అతం దేశమనృతసేవ దత్తదామ
తెలుంగవే”యనట ఈవాక్యము లన్నియు రాజనీతిపరా
రదుడైన విజయనగర సామ్రాజ్యాధిపతియగు కృష్ణదేవ
రాయల కలహాని మాటలు. కలయంతయు కల్లగాదు
గదా? కావున ఆముక్తమాల్యదను కృష్ణదేవరాయలు
తెలుగువారియొక్క, విశిష్టదైవకులయొక్క రాజ
ధర్మని కాపాడికానుటకై వ్రాసిన గ్రంథము. అందలి
విచిత్రపదము లన్నియు ముఖగర్జనలు భావనానివి.
స్వకార్యసిద్ధికి, స్యామికార్య సిద్ధికి కృష్ణదేవ
రాయలు విహికామష్టిక ముఖప్రసంగం బగు “ఆముక్త
మాల్యద” యను గ్రంథమును వ్రాయఁలసివచ్చె. కృష్ణ
దేవరాయ లనుపేగు నతనితండ్రియొక్క ఉడుపి శ్రీకృష్ణ
దేవభక్తి సంసూచకముగా నిడివది. ఉడుపియందలి శ్రీ
కృష్ణమూర్తి కర్ణాటకుడైన శ్రీమహాచార్యప్రతిష్ఠితము.
కృష్ణరాయలతండ్రిపేరు నరసింగరాయల. ఇదియుకర్ణాట
సంప్రదాయమునబట్టియే యున్నది. ఆంధ్రులు సింగ
శబ్దమును తమవామధేయము లందుండికొనరు. నరసింహ
రావందురుగాని నరసింగరావెరు. మురురాయరగండ,
అళియ రామరాయవనములను కర్ణాటశబ్దములే. ఆముక్త
మాల్యద ఆక్యాసాంతపద్యము లన్నియు రాయలసేమ
కర్ణాటక మనియు నతడు కర్ణాటకుడనియు చాటుచున్న

వి. కక్కినరు, మీన్, డింగరీలు మొదలగు పదములు
కర్ణాటపదములు. “ఇది యాంధ్రోక్తి యథార్థవామ
యవసాసృక్కుర్ణకంబావి” ఇందు కంబావికన్నడపదము
ఆంధ్రోక్తియని రాయలేల చెప్పిరో? చారి తావున
కన్నడము తెన్నీరను పదము దోచియొందె కాబోలు.
కన్నడమున తెన్నీరన్న రక్తమరి యర్థము. ‘యవసా
సృక్కుర్ణకంబావి’యనుచోటియవనులర క్తముతోనిండిన
దనుటకంబావి-స్థినినీళ్లతో నిండినబావియని యుక్తే
క్షీయటయొప్పు. కంబావి శనుపదముయందు అస్పృశ్య
మని నిశేదముగా వ్రాయబడినది. తెన్నీరన్న నెత్తురని
తెలుగునవాడుకకాగరాదు. కందామర, కంగలు అను
పదాపవదములున్నవి. అయిననవి ఎఱుపుతోమాత్రము
సంబంధించినవి. ఇందు ఎఱుపునీళ్లు=నెత్తురనుభావమునకు
సంబంధించినవిగావు-కంబావిశనునది కర్ణాటోక్తి. ఏల
ననదానిచెంత చిక్కమాగురు, దొడ్డమాగురు అనుకన్న
డపదములు గడిగిన మఱియెందు గ్రామములన్నవి. ఇయ్యి
పినే రాయమాడు ఘోరయంద్రమాయెను.

మఱియొక విశేషము. హరివాసరోపవాసము
దైవకులకు ఆశ్చర్యకర్త్యమైనదిగా నున్నది. ఆవాడు
భోజనము నిషిద్ధము. రాయలు కర్ణాటదైవమరీది హా
వాసరముచేసిరి కర్ణాటక సింహాసన సంస్థాపనాచార్యు
లగు మాధవవిద్యారణ్యులు కర్ణాటకులు. అయిన వార
దైవకులు. శివార్చకులు. పిందూధర్మసంరక్షణార్థమై
విజయనగర సింహాసనమును కర్ణాటకులగు హరిహర
యక్కల్లలతోస్థాపించి, వారినందుంచి వారికిపంపా
తేత్రవాసియగు శ్రీవిద్యాపాక్షుని రాజ్యదేశముగా
నిర్ణయించిరి. హరిహరయొక్కల్లలు కర్ణాటకులని నంజండ
కవి “కుమారరామచరిత్ర” అను గ్రంథములోని యీ
వాక్యమునుండి తెలియుచున్నది.

“పరిపరియార్థరంగగర్భ రత్నదహరహద్యదాగు
కల్లెనెవ నిలియుల్పవారివనిగ ధింబారద హరిహర హరి
తాయతాక్షి”

హరియల్లకుమారర ముని తండ్రికంపలిరాజ్యమున
కోకాధ్యక్షుడుగానుండెను. శ్రీప్రభువా వర్ణనసందర్భ

మనవచ్చిన ప్రభువులను, అధికారులను పట్టించునపుడు కవిహరిహరణ్ణును పేర్కొన్నాడు. వీరుచైవముతసాను భూతిగలవారై యుండిరి. తరువాత వచ్చినవారు కొందఱు చంద్రగిరినుండి తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామిని ఇష్టదైవముగా గొని వైష్ణవులై వైష్ణవమత ముతను జూపిరి. తిరుపతి వేంకటేశుని శ్రీవైష్ణవవాద్యులు తగనికార్యములు చేసినందున వారు శిక్షింపబడిరి. వ్యాసరాయలు పండ్రెండు సంవత్సరములు శ్రీనివాసుని పూజచేసిరి. అందుండి నరసరాయ వీరవరసరాయ కృష్ణరాయ అయ్యతరాయలకాల మందు ద్వైతమతసానుభూతి వచ్చినది. ఆనెగొంది దగ్గరనున్న ద్వైతయతీంద్రుల నన బృందావనములే దీనికి ప్రబల సాక్ష్యములు. మాధ్వమతానుసారముగ ద్వైతకులకు శివద్వైతము లేదు. విష్ణుని సర్వోత్తము డన్నను శివుని పూజింతురు. ఇయ్యది సమరసభావమును లోగొన్నది. విజయనగరప్రజలు రాజ్యదేవతయగు శ్రీవిరూపాక్షుని ఆరగంటగొనుట వివాళికరమని భావించుచుండిరి. రాజుల కిష్టదైవమును శ్రీనివాసుని విడనాడి రాజద్రోహులగుటకు వెలుచుచుండిరి. హరిహరపూజ కియ్యకొను ద్వైత మతానుసారముగ రెంటికిని భంగము లేకుండు. హరిహరులను పూజింపవచ్చును. విశిష్టయ్యగోళరమన నిష్ఠకు వికలవిగ్రహములేకున్నను పూర్వమున పండితు రమునుండి విగ్రహమును మహమ్మదీయుల దాడితాళ జాలక తెచ్చి యుండియుండిరి. తురుష్కుల దాడితగ్గినంతనే యియ్యది స్వస్థానమునకు పంపబడెను. ద్వైత వ్యాసకూటమువారికిని, హరితాసకూటము వారికిని ఇష్ట దైవమును పొందురంగవికలుని కృష్ణరాయలు భ్యావించుచుండిరని కుమారధూర్జటిగ్రంథమునందలి ఈ పద్యము దెలుపుచున్నది.

కా. ఆత్మజీ రమణాగగణుడు
విరూపాక్షేశ్వరస్వామికా
రక్షాత్ముడుడైన విత్తలునకు
రంజిల్లునితోక్తినిం

బత్తయ్యంబుగ మించునందు
నిజభృత్యులేటి దెబ్బకొనితాం
తక్షిమంకరుడైపురి జనులు నానం
దంబునం జెందగకా

కృష్ణరాయవిజయము, ద్వ. ఆ. ౧౧౩.

ఇట్లు ఆముక్తమాల్యద కర్తయగు కృష్ణదేవ రాయలు కర్ణాటకును, వీర్యపరంపరనుండి కర్ణాటకును, దీనిని మేడేపల్లి వెంకటరమణాచార్యులు ఆముక్తమాల్యద యుపాధ్యాయున నొప్పికొని యున్నారు. అది యెంతయు నొప్పుచున్నది. కృష్ణదేవరాయ లంతియొగాక కర్ణాటద్వైతమతాధిపతియగు వ్యాసయోగి ప్రియశిష్యుడు. కావున తెలుగుగ్రంథమువ్రాసిన రాయలు శుద్ధ కర్ణాటకులు. రాయలసీమ శుద్ధకర్ణాటకము. “ఇది కర్ణాట ధరాగృతి పిరభుజాహేవాక లక్ష్మీధరాల్” ఇది కృష్ణ దేవరాయల వాక్యము.

శ్రీమంతలై గోదావరికిండి కావేరివటకును వ్యాపింది యఖండంబుగా వెలసిన వికాలకర్ణాటదేశము కాలవిశేషమున అంగ్లేయవినిర్మిత రాజకీయవిధిరాష్ట్రములలో ఖండరూపముదాల్చి సమయమన్నది. ఇరుగు పొరుగున నుండు హితకేత్రుజవాంగములు దానిని తమ దేశాంగమునకేర్చిలోభబుద్ధిని బుద్ధితారకముగా లోగొన విశ్వప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. అంగ్లేయప్రభువులు భాషారాష్ట్రములను జవాంగఖండముకార్యమై జేయుటత్యాగశ్రేయముగా నున్నది. రామకృష్ణాద్వైతార కాలములనుండియు ప్రఖ్యాతిగని విరోహఖండమందలి స్వీట్జర్లందువలెదీనులకు కరణాలయమైయుండిన ఈకర్ణాట స్వతంత్రదేశము దీనదేశలో నున్నది. దాని వైకాళ్యమును వైభవమును పరులు గావజాలకున్నారు. దయామయ డైన దేవుడు మరల నీదేశమును స్వస్థితికి దెచ్చుగాత!

(SERMON IN THE MOUNT)

కవివాక్యము

శ్రీచలువనీటి చిలుసెలయేటిగములు
జంటితేనెలగురియు ప్రసూనతతులు
నమ్మతరసమొల్కు ఫలసమూహములతరులు
జలుగుటందాల కేత పచ్చికబురుళ్లు
వెలయు నీనేల విచ్చువిడిచి జరింప
ధనము కేవలదుఃఖభాజనము సుమ్ము.

ప్రభువాక్యము

ఎవడు ధనకాంక్షతోక సంతృప్తుడగుచు
బేదయై న్వచ్చజీవనవిధ మెఱింగి
మనగలం డాతఁడే ధన్యుడనెబరంగు
వానిదే స్వర్గరాజ్యసౌభాగ్యమెల్ల.

కవివాక్యము

పట్టుగోల్పోయి మధుకణ భాగ్యమునకు
బిట్టువిలపించు నీతేటిపిల్లజూచి
కొల్లగా విడ్డమధుమానకుసుమతతులు
మూఁగమొగమునఁ గన్నీటిబొట్ల రాల్చి
మధురఫలభోగభాగ్యసంపదలనందు!

ప్రభువాక్యము

జ్ఞానలేకమ్ముఁ గోల్పోయి సౌఖ్యమునకు
బిట్టుకొల్లాడున య్యవివేకజూచి
యెవడు గాఢానుతాపాన నవయు నతఁడె
చాల పెంపొందు దివ్యోపలాలనమున.

కవివాక్యము

మృదులతమమైన హృదయమ్ము బెదరుకనులు
మంచినడవడి దనర నమాయికమున
బోవు నీమేకపిల్లకై పుడమినతము
మొలకలరచించు, దీవల మొనలు దీర్పు,
అనకఁజివురించు దరులసంపదలఁ బెంచు.

ప్రభువాక్యము

పరమసాత్వికుడై స్వార్థపరతఃపోక
విమలవర్తనమున జీవనమును గడపు
నాతఁడే ధన్యతముఁ డీయనంతస్పష్టి
రాజ్యమాతని కాణాచిరాజధాని.

కవివాక్యము

చలువనీడలకొమ్మల చక్కదనము
వలచు చెంగావిచివురుజొంపముల మురువు
తేనియల పూలగుత్తుల దిద్దుబాటు
నమ్మతరసమొల్కు పండ్ల సోయగము నింపు
మేలిగొనముల తీయమామిడికిఁ గాక
గలుగునే బామ్మజెముడు డొంకలకు నెందు?

ప్రభువాక్యము

కోరి యెవ్వఁడు లోకోపకారతృప్తఁ
దహతహృదౌడు నాతఁడే ధన్యతముఁడు
వానిముంగిటఁ బ్రేమప్రసవంతి వారు
వెలయ దివ్యామృతము వానిపెరటఁ గురియు.

కవివాక్యము

పాపనంకులమై ద్వేషబద్ధమైన
నృష్టిగనికరమున భరియించుకతన
బెండువలె నంచయెఱకల చెండువోలె
నేల నవిలాసముగ గాలిఁదేలుఁగాదె?

ప్రభువాక్యము

ఎవడు కరుణార్ద్రహృదయుడై కృప దలం
యితరులను సర్వదా తమియింపఁ జూచు
నాతఁడే ధన్యుడనెదగు—భూతలమున
నాతఁడే దివ్యకరుణార్ధుడై చెలంగు.

కవివాక్యము

మౌరజల మంటనీక విశాల జలధిఁ
దరళహృదయాన మనలు ముత్త్యంపుఁజిప్ప

యోగముత్తములను గడుపారఁ గాంచు
బురదఁ బారలాడు నత్తలో ముత్రమున్నె ?

ప్రభువాక్యము

ధగధగలనోపు మించు టద్దమ్మునోలు
విమలహృదయాన నెవఁడు జీవితముగడపు
నతఁడు ధన్యుఁడు వాని హృదంతరమున
నతము దివ్యాకృతి తనంతఁబ్రతిఫలించు.

కవివాక్యము

కాకి గూటనుజక్కి యిక్కట్టుఁ జెంచు
కోకిలమునకు మంచిచిగుల్లు మేసి
వాయనమునకుఁ గడుపారఁ బుడ్లనొనఁగు
నీరసాలము సురసాలమై రహించు.

ప్రభువాక్యము

పగలనడఁగించి శాంతినంపదల నింది
యెవఁడు సాధాత్రమును వెలయుచు, నతఁడె
ధన్యతముఁ డాతఁ డొక్కఁడే దైవమునకు
గోముమై మెంచికొన్న గారాముఁటి.

కవివాక్యము

నకలరాజన్యమకుటభూషణము గాఁగ
వెలిఁగి నానాటరత్నమై వెలయఁగోరు
మానికమునకుఁ గలిగె నీనానరాపు
గులకతాలకురాపుల గోడు గలదె?

ప్రభువాక్యము

కరఁగుహృదయాన లోకోపకారపరత
నెవఁడు రాపులఁబడి బాధ నవయు నతఁడె
దనరు నీలోకమున ధన్యతముఁ డనంగ
వానిచే స్వర్గరాజ్యసాధాగ్యమెల్ల.

ప్రభుకుమారునిపేర నెవ్వఁడు జగాన
నొక్కులంబడి నిందల నొగిలి నవయు
నెవఁడు బాధలఁబడుఁ జిక్కు లెవఁడుపొంచు
నతఁడె పెంపొందఁజాలు ధన్యాత్ముఁ డనంగ.

పూతవర్తనుఁ డానందపూర్ణుఁ డగుచుఁ
జలిసి దూఱులలవములక్షింపఁబోక
దివ్యసన్యాసమును బొంది తేజరిల్లు
తొంటి మతకర్త లీకొంటు కంటకముల
పాలఁబడి నిర్మలానందపదవి జనరె?

పాలుపుగావిడ్డ మధుమాన పుచ్చుమెల్లు
నంతతవికాసవంతమై జాలువారు
సృష్టిహృదయానఁ దేనిచు చినుకునోలె
బరగు నద్వర్తనుడైన నరుఁడొకండు.

పలుచబడి తేనెతిప్పి గోల్పడియె నేని
నీరమై పూవురేకుల జారిజారి
కణకణమ్ముల మంటిలోఁ గలియుఁగాక
నీరమునకబ్బు నెల్లు తేనియల రుచులు?

సృష్టినన్మార్గముల వేర్వరింపలేక
తివిరి యజ్ఞానతిమిరాన దేవులాడు
విపులలోకాన నిడ్డపీఠిక యనంగఁ
బరఁగు నద్వర్తనుడైన నరుఁడొకండు.

విమలహృదయాన మిపుల పవిత్రుఁడైన
మానవునిజ్ఞాన తేజమ్ము మాటువడునె?
కరము మెపొందు పర్వతాగ్రమున వెలయు
పట్టణముడావఁగల కాండపటము గలదె?

జ్ఞానియై దివ్యమార్గసంసక్తిబోవు
ధన్యుఁడా జ్ఞానసంపద దాచికొనక
దివ్యమహిమోన్నతిని జాటి తేజరిల్లు
వెలుఁగ నెత్తి యెంటిపీఠిక నెవండు
బుట్టలోదాచి చీకటిఁ బారయఁజూచు.

బొమ్మ పెండ్లి
చిత్రకారుడు: శ్రీ ఆర్. వారాయణరావుగారు, రాజమహేంద్రవరం

తాత లేక సాతవాహనుల శాసనములలో చాలాభాగము, బొంబాయిరాజధానియందున్న కార్లీ, నాసిక్ గుహలందు గాన్పించెను. మిగిలినవి కొన్ని ఆంధ్రదేశమున అమరావతి, కొడవోలు మున్నగు తావులందును లభించెను. వీటి నన్నిటిని ఆంధ్రులచరిత్ర సమూలముగా చదవదలచుకొన్న విద్యార్థులకు ఆంధ్ర భాషలో చేతికందివచ్చుటకై యొక్కచోట సంపాదించి ప్రకటింపదలచితిని. ఈ శాసనముల పతనమువలన ఆ వంశీయుల చారిత్రమే గాక, వారి కాలపునాటి ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక ధర్మపరిస్థితులు మున్నగునవికూడ యెఱుకపడగలవు. ఆంధ్రులచరిత్ర మనకు మొదట ఆంధ్ర జాతీయులగు శాతవాహనుల చరిత్రతో ప్రారంభ మగుచున్నది. శాతవాహనుల ఆంధ్ర జాతివారా యను సంశయము నివర్తితముగాని యీ దినములలో “శాలివాహన-శక-వర్షము”న కాదిపురుషు డెవ్వడో నిశ్చయముగాని యీదినములలో - చరిత్రాన్వేషణ మందు పూర్ణోత్సాహము గల ప్రతివ్యక్తియు చరిత్రాధారములగు నీశాసనములను చక్కగా పరిశీలించి సం దేహములను బావుకొనవచ్చును.

ఇంతవరకు ఆంధ్రదేశములో శాతవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించలేదు. ఈ

వంశీయులలో మొదటివారి శాసనములు ఇంచుమించుగా అన్నియు పశ్చిమదేశములందే లభించియుండెను. అందువలన శాతవాహనుల ఆంధ్రులు కారని వాదము చెలరేగెను. కాని యీవాదము సిద్ధాంతము కాలేదు. మనదేశమందు ఇంకను శాలివాహనుల శాసనములు దొరకగల వనునాశ కలదు. చరిత్రపరిశోధనకై సాయపడుచున్న ప్రభుత్వపువారి ఆర్కియోలాజికలు డిపార్టుమెంటువారు దేశమంతటను చుట్టుపెట్టి తిరిగినచో శాతవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించగలవని నా దృఢ విశ్వాసము. ఇంతకు ఆంధ్రదేశమును వారు శ్రద్ధగా పరీక్షించియుండనేలేదు. ఈయపేక్షకు తోడు కృష్ణాజిల్లాయందలి భట్టిప్రోలు, బుద్ధవని స్తూపములను నిర్మూలములు గావించి యింజనీరింగు శాఖవారు అవకట్టలు-లాకులు కళంగులు కట్టుటకు నచ్చటి స్తూపములందలి, కట్టడములందలి చలువరాళ్ల నన్నింటిని పెల్లగించి సున్నము చేసుకొనుటకు కాలివేసిరి. ఆరాళ్ల మీద నేవైన యక్షరము లుండనేమో యా మహాత్ములు చూచి జాగ్రత్తపెట్టియుండలేదు. మన ధురదృష్టవశమున పూర్వము మహాపట్టణములు నగరములుగా నుండిన స్థలము లన్నియు నేడు పాడువారి డిబ్బలతో నిండియున్నవి.

* ‘జయంతి’ రెండవసంచికనుండి కైశ నమిదినది, నాసిక్గుహలందలి యీశాసనములలో నైదు జయంతి రెండు, ఆఱు సంచికలయందు ప్రకటితములు.

దేశముం చెక్కచెక్కక చూచినను బౌద్ధ కాలమునాటి-అనగా శాతవాహనుల రాజ్య కాలమునాటి-స్తూపములను సూచించు “లంజ దిబ్బలు” అని పిలువబడుచున్న పెద్ద మట్టి దిబ్బలు గానవచ్చుచున్నవి. ఈ దిబ్బల నన్నింటిని ఆర్కియాలజికలు శాఖవారు దేశ మంతా తిరిగి అన్వేషించి త్రవ్వించినచో నూతనశాసనము లెన్నేని వెలికి రాగలవు.

ఇంతవరకు లభించిన శాసనములను తెలుగున ప్రకటింపవలసినదని, నా మిత్రులు శ్రీయుత కోలవెన్ను రామకోటిశ్వరరావు గారు నన్ను పురికొల్పిరి. వారి యాదేశానుసారము ఈ ప్రయత్నమును సంకల్పించితిని. ప్రాకృతమందున్న శాతవాహనుల శాసనముల నాంధ్రమునందు ప్రకటించుట కిదియే ప్రథమ ప్రయత్నము. ఈ శాసనములలో చక్క శాతవాహనులవే గాక వారి నమకాలీనరాజుల శాసనములుకూడ చేర్చదలచితిని. వాటి పతనము ఆంధ్రదేశ చరిత్రమున కావశ్యకమని నా నమ్మకము.

ప్రస్తుతము ప్రకటింప బూనుకొన్నవి నాసిక, కార్తీగుహలలో చెక్కబడినవి. వీటి వెనుక అమరావతి మొదలయిన ఆంధ్రదేశ స్థములయిన తావులందు లభించినవాటిని ప్రచురింతును, ముందు నాసిక గుహలందలి శాసనముల నెత్తుకొందును. నాసిక కార్తీగుహల వర్ణనలకై చదువరి యింగ్లీషుభాషలో బర్గెసు షెర్లీసను పండితులు రచించిన “రాక్ కట్ ఆం పిల్పు ఆఫ్ ఇండియా” అను గ్రంథమును,

బాంబాయి రాజధానియం దున్న పెస్టరక్ ఇండియా ఆర్కియాలజికల్ శాఖవారి రిపోర్టులలో నాల్గవ సంపుటమును చూచుకొనవచ్చును. మొదట నీశాసనముల నన్నింటిని రాయల్ ఏషియాటిక్కు సొసైటీవారు — బాంబాయి బ్రాంచివారు — తమ ప్రతికలో (జర్నలు) ఏడవ సంపుటమునందు ప్రకటించియుండిరి. ఈ శాసనముల కర్థములు చెప్పి వ్యాఖ్యలు రచించి అందలి చరిత్రాంశములను లోకమునకు స్వగయలయిన డాక్టరు రామకృష్ణగోపాల భండార్కరుగారు ౧౮౭౪ వ సంవత్సరమున “ట్రాన్ సాక్షన్సు ఆఫ్ ది లండన్ కాంగ్రెసు” నందు వెల్లడించిరి. మరల వీటి నన్నింటిని పరిశీలించి, బూలర్ పండితుని ఆంగ్ల భాషాంతరీకరణములతో నంప్రతించి, పఠించి, దోషములను తన యోషినకొలది సంస్కరించి, డాక్టరు భగవాన్ లాల్ ఇంద్రాజిగారు చరిత్రాత్మకమైన వ్యాఖ్యను రచించి, ‘బాంబాయి గెజిటీర్’ నాలవ సంపుటమున నాసిక జిల్లా చరిత్రతో చేర్చి వ్రాసియుండిరి. ఈ మూడింటిని పురస్కరించుకొని ప్రాంసుదేశీయుడును, ప్రాకృత సంస్కృతభాషా కోవిదుడును, మహాపండితుడు నగు సేనార్టుమనీషి తిరిగి చక్కగా పరిష్కరించి కీ. శే. లయిన డాక్టరు హుల్లుగారి కోరికపయిన ‘ఎపిగ్రాఫి యా ఇండికా’ ఎనిమిదవ సంపుటమున ప్రచురించెను. ఇట్లు ముమ్మారు సంస్కరింపబడిన మూలములబట్టి నేను వాటి నిక్కడ సంపాదించితిని.

ఈ శాసనముల నిపుడు ప్రకటించుటలో మూలము వివరించి, నాయభిప్రాయము నిర్దుష్టము. నాయుద్దేశము ననుసరించి ప్రాకృత భాషా పాఠకులు నామతము ఏమాత్రము యథార్థమూలమును, అందులకు గల సంస్కృత మనిగాని, దోషరహితమనిగాని, యూహింపఁ గుండురుగాక. అంగ్లభాష రానివారికి నయి ఛాయను, సులభమైన ఆంధ్రీకరణమును ఇచ్చె తము వీలయినంతవరకు దోడ్పడుట యీ ప్రయోగము. సంకేతాస్పదములును, చర్చనీయము లును అగు విషయములను, పదములను, తనము తలపెట్టితిని కావున నిది యంతవరకు పేర్లను వీలయినంతవరకు చర్చించి మతభేద సఫలీకృతమైనదో పాఠకులే నిర్ణయింపవచ్చులు.

౬

(ఇది ఆరవనామ నామరాజు వెనుకపట్టు గోడపై నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

- ౧ సిద్ధం విర గహపతిస న్యగమంసం లెణం
- ౨ దేయ ధమ కుటుంబిణియః చ స నందసిరియః ఒవరగొ దుహుతం.
- ౩ య చ స పురిపదతావ ఒవరగొ ఎవ లెణం చతుగధం
- ౪ నియుతం భిక్షుసంఘస చాతుదిసస నియాచితం.

సంస్కృతము (ఛాయ)

- ౧ సిద్ధమ్! వీరగృహపతే: నిగమన్య లేణం
- ౨ ధేయ ధమ్మం కుటుంబిన్యః నందశ్రియః అపవరకః దుహిత్రా
- ౩ చ స పురుషదత్తః అపవరకః ఏవలేణం చతుర్గధం
- ౪ నియుక్తం భిక్షుసంఘస్య చాతుర్దివసస్య నియాచితమ్.

ఆంధ్రీకరణము

సిద్ధం. (విజయ నామకము) ఈగహ, గృహపతియును వైగమదును (వస్త్రకేశణి లేక చక్రకనికాయము నకు చెందిన కులజుడు) అగు వీరునియొక్కయు, నిందోక అంతర్భాగము అతని భార్య యగు నందశ్రియొక్కయు, నిందోక అంతర్గతా కూతురు రగు పురుషదత్తునియొక్కయు ధర్మములు. చతుర్భాగములుగా నిర్మితమైన యీ గుహ మార్గములుగా వచ్చి నాలుగుదిసము లుండిపోవు భిక్షుసంఘమునకు ఏమర్పింపబడినది.

౧. గమప. ఇచ్చట అనుస్వారం ఉండకూడనప్పటికిని పూర్వ విద్యువును నూరించు నెత్తిపై చుక్క స్పృష్టమగు గన్పట్టుచున్నది. ౨. లెణ. ౩. కుటుంబిణియ. ౪. నందపరాయ అని యొకపాఠ మున్నదిగాని 'నందసిరియ' పురియైన దనుట నిస్సంశయము. ౫. నియుత.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

ఇందు దానపతి 'వీరగపాపతి' యని పేర్కొనబడినాడు. 'గపాపతి' యనునది గృహమేధికి పర్యాయ పదము. కావున నది యాతని గౌరవమును మాత్రమును సూచించుచేగాని యాతని వాచుములోనిభాగము కావాలి యను. 'గపాపతి' అనగా, 'కుటుంబి', 'గృహస్థు' అని యెవరికిని పేర్లుండవు. కైలాశవాడీ కాసనముం దొకచోట 'వందగపాపతివా' యని గలదు. జాన్వార్ కాసనములలో నొకచోట "పముసుప ధంతు నిగనుపు" యని యొక దానపతి పేర్కొనబడియున్నాడు. ప్రస్తుత దానపతియగు వీరుకును, జాన్వార్ కాసనదాత యగు వీరసేనుడును, ఒక్కరేవా యని సందియము కలుగుచున్నది. లిపిభేదములు కొంతము కీ సందియమును బాపుచున్నవి. కాని యా భేదములు దేశభేదములచే కలిగియుండవచ్చునని సమాధానము చెప్పుకొనినను ఉభయదానపతులు నొక్కరే నుటకు వీలుకలుగదు. కావచ్చును, కాకపోవచ్చును. 'గపాపతి' వలెనే 'నెగను' అనుపదముకూడ వాచుము కాదనుట నిస్సంశయము. ఉచ్చారణభేదముచేత 'నిగను' కబ్బము 'నెగను' యనియు, 'కబ్బ'యు 'యనియు' లేఖకునిచే వ్రాయ బడియుండవచ్చును. బౌద్ధయుగమునందు, బౌద్ధసంఘమునందు 'గపాపతి' వాచకము అన్ని కులములవారును సామాన్యముగ నుపయోగించుచుండిరి. కావున గౌరవమును ధనమును గల వైశ్యకుటుంబములవా రుపయోగించుకొనుటలో విశేష మేమిగలదు? ఇందు వీరగపాపతి నైగముడని చెప్పబడుటచేత వాతకు వైశ్యకులకా డనియు శ్రేష్ఠుడనియు నూహచేసితిమి.

2

(ఇది వీరసేనువాఁడొక్క చెనుకగోడపయిన కవాటమున కెదమప్రక్క నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

- ౧ భయంత-నవసానం అంతేవా-
- ౨ సినియ పవయితాయ తాపసి-
- 3 నియ చ దేయధమ్మ [లేణ]
- ౪ చాతు దినస భిక్షుసంఘస దతం.

సంస్కృతము (భాషా)

- ౧ భదంత నవసాన అంతేవా
- ౨ సిన్యా: ప్రవజితాయా: తాప
- 3 న్యా: చ దేయధమ్మ: లేణం
- ౪ చాతుర్ది వసన్య భిక్షుసంఘస్య దత్తం.

అంశీకరణము

ఈ గుహ పూజ్యుడైన పవనునియొక్క శిష్యురాలును, పరివ్రాజికయు నగు తాపసిచే వాచుకొనినట్లు అంది పోవుచుండు భిక్షుసంఘముయొక్క నివాసముకొలకు ధర్మముగా సమర్పింపబడినది.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

ఇందు ఆశ్చర్యకరమయిన విషయములు కలవు. ఈ దాపపత్ని పేరు తాపసి యని మాత్రమే తెలుపబడినది గాని నిజనామము ముగ్ధుపరుపబడియున్నట్లు తోచుచున్నది. గురువులనామమును తెలుపుట కింత ప్రయాసపడిన యామె తనపేరేల తెలుపుట కిచ్చుకొనలేదో గ్రాహ్యము గాకున్నది. ఆచార్యుని నామము 'నవనన' యని యుండుటాశ్చర్యకరము. అట్టిపేరుండు బెలుగము. అయినను దానిని 'సావన' యని పాశము చదివినచో 'సావనక' యను పేరును జ్ఞప్తికి రెచ్చును. అప్పుడు సంస్కృతమున నాపేరు 'సాపార్ష' దనుకొనవచ్చును.

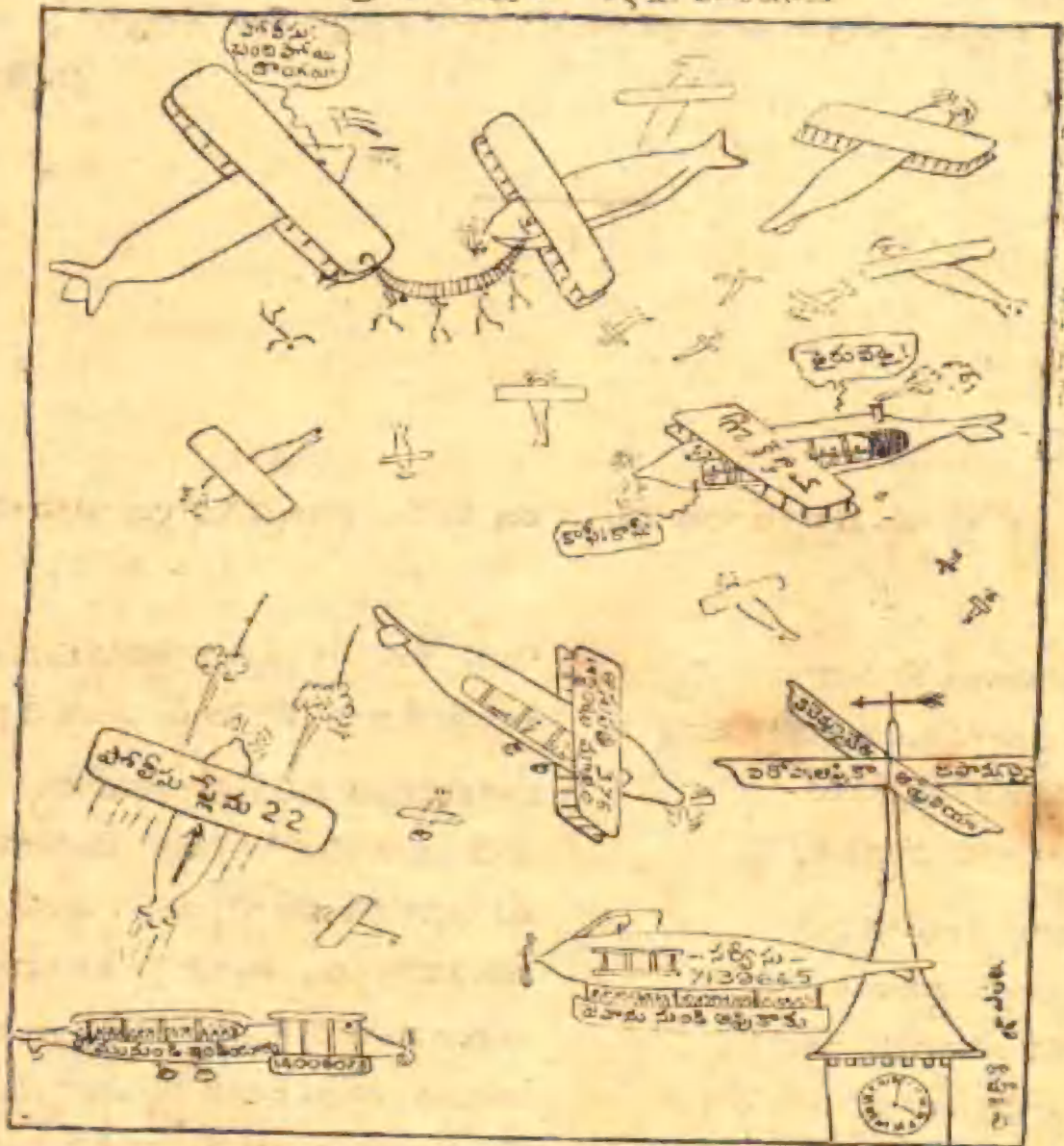
(సశేషము.)

ప్రణయజీవి

కొల్లూరు ధర్మారాయ కవి గారు, వి. ఏ. (ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యపరిషత్తు)

మానసిక భావములకు సన్మానమిచ్చి
యక్షరస్వరూపము నిమగ్తి దివ్య
కవన వీణావిలాసినిరవ మదేమొ
నేడు నిశ్శబ్దకుహరాన నిద్రఁజెందె;
పూర్వగాధావిధాన సంభూతపూత
దివ్య కేజుపరీత తల్పతీన్ద్రవంబు
నే నెటులు మేళవించినగాని రాదు!
మీటునందున నాపారపాటా యేమొ
కాని తల్పతుల పులకితగాత్ర లగుచు

'నీవు కేవల ప్రణయైక జీవి'వనుచుఁ
బలుకు నేకాని వేరొందు పలుకవేమొ—
పూర్వవీరుల జీవితములనుగూర్చి
పాడి యలసితివో కవివరి! మదీయ
మానసావేశ మాత్మీయ గానమందె
మరగిపోయెను, తుదకల్లె కరగిపోయె;
మధురమగునొక నేత్రయుగ్మంబునుండి
యంబక పరంపరలువచ్చి యస్మదీయ
హృదయమున నాటె, నాగీత మిందుకొరకె.

భరతఖండమున నేటికి కుమారు కం, ౦౦౦ మైళ్ల ఆయోమార్గము లేర్పరుపబడిన విషయము మెల్ల రింగినదే. కాని యాయుపదారుల, దేశమునవ్యాపింప జేయుటలో యిండియా ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయము? వీటిపై చెప్పించిన ధనము, యే మరతులపై యెచ్చటినంటి చెప్పింపబడినది? వీనిమూలమున కృషీవలు దెట్టిలాభమును పొందగలుగుచున్నాడు?

ప్రభుత్వపక్షపాదులు, హిందూదేశము ౧౦౦ కి ౨.౫ మొదలు ౫ వరకుగల స్వల్పవడ్డీకి లండను నగరము నుండి ధనమును గ్రహించి యుపదాయలు నిర్మించుకొనెననియు, అందులకుగాను భారతదేశము కృతజ్ఞత చూపింపవలసియున్నదనియు, పలుమారు నుడువుచుండును. ఇందుగల నివాసిజములు తిర్కించుచో దెల్లమును, ఈరైలు దారుల నిర్మించుటకు యిండియాదేశపు ప్రభుత్వము ద్రవ్యము వడ్డీకి పుచ్చుకొనలేదనియు, యాపైనికెప్పిన లెక వారు వడ్డీయని పారపడునది, హామీగా (Guarantee) కంపెనీలధనముపై నష్టము సంభవించునెడ ఇచ్చుటకు ఒప్పుకొనిన రేటుయనియు, చెప్పవలసియున్నది. అందుచేతనే యీ రైలుదారులు గవర్నమెంటువి గాక, ఇంగ్లండుదేశపు కంపెనీలపై యున్నవి. వెల్లెన్సీ ప్రభువు నాటినుండియు, యాకంపెనీలు హిందూదేశమును అభివృద్ధి చేయుటకుగాను రైలుదారులేర్పరుచునట్లుగను, సదరు కంపెనీలు యీరైలుదారులపై చెప్పించినధనముపై వచ్చిన లాభ మనుభవించుటకును, నష్టము వచ్చుచో హిందూ

దేశపుకర్తకు డద్దానిని ధరించి, కంపెనీవారి కట్టినప్రము లేకుండజేయుట యనుపద్ధతి యనులులో పెట్టబడినది. ౧౮౭౨ వ సంవత్సరములో పార్లమెంటరీకమిటియేడుట పాక్ష్యమిచ్చుచూ భారకొటకొగారు యాపైపద్ధతిని నిరసించుచూ యాక్రిందివిధముగా నడిచిరి, “హామీ పద్ధతి లేకయే యుండియున్నచో హిందూదేశపు ఆయోమార్గనిర్మాణార్థము హామీలేనిసామ్య (Unguaranteed Capital) హిందూదేశమునకు వెల్లియండెడి దని శేషు దూధిగా నమ్ముచున్నాను. ఈదేశములో ధనము వృద్ధి పొందుటచేతను, పదా విశేషధనము యెవ్విధముగాను యింగ్లాండుదేశమున పెట్టుబడి పెట్టుటకు దారిగానకుండుటచే దక్షిణఆఫ్రికా మున్నగువిదేశములకు పోవుచుండుట చేతను, అట్టిధన మేల యిండియాను తిరస్కరించుచో నేనూహింపజేరకున్నాను.”*

ఈకంపెనీలు యీ హామీని పురస్కరించుకొని వ్యవహరించినరీతి యొక్కింత విచారితము. వీరు సహజముగా నష్టముపొందకుండినను, తమయొక్క యపమర్థత, యనవిపరవ్యయములవలన కల్గిన, నష్టమును నుకరముగా హిందూదేశపుపన్నునుండి గైకొనుచుండిరి. విశేషించి వీరికంపెనీలకు గావలసిన స్థలములను ప్రభుత్వమువారు ఉచితముగా విసంగుచుండిరి. ౧౮౪౯ మొదలు ౧౮౦౦ వరకు జి. ఏ. పి. రైలుదారి హామీ పద్ధతిపై నుండియుండెడిది. ౧౮౦౧ లో గవర్నమెంటువారిచే రిని కొనినను ఏకారణముననో యాకంపెనీవారిచే తమ

* I do believe unguaranteed capital would have gone to India for the construction of Railways, had it not been for the guarantee. Considering how this country is always growing in wealth, and that an immense amount of capital is seeking investment which it cannot find in England and goes to south America and other countries abroad, I cannot conceive that it would persistently have neglected India.

తరపున యేజంట్లుగా నుండునట్లేర్పడిరి. పదమూహామీ కాలములో యీకంపెనీ ౧౮.౯౧ కోట్ల రూపాయలు వడ్డమును గనబడినది. ౧౦౦ కి కి చొప్పున యీ వడ్డముపై వడ్డీ ౧౮.౫ మొదలు ౧౯.౫ వరకు ౮.౯౩,౫౦,౩౭,౭౮౧ లు అయినది. ప్రభుత్వమున కేజంట్లుగా ఈకంపెనీవారు ౧౯౦౧ మొదలు ౧౯౨౩ వరకు పనిజేసినకాలములో వడ్డము ౧.౭౩ కోట్లు. ఈవడ్డము లన్నియు హిందూదేశము భరించియుండెనుగదా! కంపెనీ నిజముగా యింకవడ్డము పొందినదా యను విషయము నీ క్రిందియంశమునుబట్టి పాతకు లూహింపవచ్చు. ఈవడ్డము ను పొందుచున్న కాలములో ౧౮౫౫ లో యీ కంపెనీ యొక్క ౨౦ పానుల పేరు ౨౫ మొదలు ౩౦.౬౨% యొక్కవకు అమ్మబడినది. వడ్డము వచ్చుచుండిన కంపెనీ యొక్క పేరు, ఖరీదులో పదిపావుటకుమా కేలకో నృద్ధి గాంచివది!

ఈహామీపద్ధతిక్రింద కంపెనీలు యెట్లనవసర వ్యయమొనర్చుచుండెడివో పూర్తిగా దర్శించుమా సి.సి. తివారీగారు నవంబరు ౨౯, ౧౯౨౫ లో "పీపుల్" పత్రికలో వ్రాసినసంగతినిబట్టి చెలియవచ్చు. ౧౮౮౦ సం.రం వరకు జి. వి. పి. రైల్వేకంపెనీవారు ఒకమైలు రైలు దారి సేర్పరచుటకు రు. ౧,౯౫,౯౮౫ లనువచ్చించిరట. తోటి వాగపూర్—ఛాటిస్ గార్, థాండ్—మన్నాడ్ ప్రభుత్వపు రైలుదారులు (Nagapur- Chhatisgarh and Dhond-Manmad state Railways) మైలు నకు వరుసగా రు. ౫౭,౩౧౫ లను, రు. ౭౧,౭౫౬ లు న్ను ఖర్చుపెట్టినవట. ఎంతవ్యత్యాసము!

౧౮౮౩ లో ఎ. కె. కొనెత్ గారు "The Economic Revolution of India" యను పుస్తకములో వ్రాసినసంగతులెంతయు ఈ సందర్భమున విచారణీయములు. బీరిప్రకారము ౧౮౮౦-౮౧ సం.నకుహామీ రైలుదారుల పెట్టుబడిధనము ౯౬,౭౯౪,౨౨౬ పౌన్లు. ఇందులో ౪౬,౯౧౮,౧౭౭ పౌన్లు యింగ్లండునుండియు ౪౯,౮౭౬,౦౪౯ పౌన్లు యిండియా నుండియు వైయున్నది. కాని వడ్డీ కుమారు ౨౮,౦౦౦,౦౦౦ పౌన్లు యింగ్లాండువెకే పంపబడినది.

ఇంతధనము వచ్చించి తెచ్చుకొన్న ఆయోమాగ్గములవలన హిందూదేశములు యీరైల్వేలో పెట్టి పాకర్లములను పొందగలుగుచున్నాకో యందరకుమా చెలిసియే యున్నది. దినమున కొక్కపూటయైనను సరియగు తిండి లేని భారతీయులు ఏ, ౨ తరగతులలో ప్రయాణ మొనర్చలేరుగదా! చునము ౩ వ తరగతి రైల్వేప్రయాణీకులసభ తెన్నిచేసి ప్రజాపాకర్తార్థ మెన్ని తీర్మానములలో రైల్వేకంపెనీవారిని ప్రార్థించిననూ వారు సరకుగనకున్నారు గదా! కాని యీ ౩ వ తరగతి ప్రయాణీకుల మూలముననే డి. ఇ. వాచాగారి ప్రకారము రు. ౧౩ కోట్లు సాలనకు రైల్వే కంపెనీలకు చెందుచున్నట్లు చెలియుచున్నది ఇంచితేవకమిటీవారుగూడ ప్రభుత్వము వారి రైల్వేవిధానము తీవ్రముగా ఖండించి యనసరమగు ఖర్చుపెట్టుచున్నారనియు, రైలుదారులపై వడ్డము వచ్చుట కవకాశము లేదనియు, ౫౪ లేక ౬% లాభము తీసు ప్రయత్నము లొనర్పవచ్చుననియు చెలిసియున్నారు.

ఈ రైలుదారుల నిర్మించుటలో ఉద్దేశములు ప్రభుత్వము చెల్లవునవి రెండు. మొదటిది: ప్రజల రాకపోకలపాకర్తార్థమునూ, వర్తకవ్యాపారము లభివృద్ధిగావించుటకునూ, రెండవది: గౌరవ మొంటునకు లాభము కల్పటకును అయియున్నది. రెండోది: దేశములో నెచ్చట నైన ఔషధము సంకలించునెడ యచ్చగల ప్రజాపీఠానివారణార్థముపై యున్నది. ఇక ఇందుకొక్కనూత్రము గలదు. మొదటిదానిపై వెచ్చింపబడుసామునకు లాభము వచ్చుటకు వీలున్నదిగాన అందులకు వలయు పెట్టుబడిధనము తగువడ్డీకి తీసికొని అట్టి రైలుదారుల నిర్మించుచుండురు. గాని ఔషధనివారణార్థ మేర్పరుపబడిన రైలుదారులవలన యెల్లప్పుడును వడ్డమే సంకలించుట సహజమైయుండుటచే ప్రభుత్వము, పైనజెప్పబడిన మొదటిరకపు రైలుదారుల నిర్మాణార్థము కైకొను అప్పు వరతులకు ఎలాగాక, యిట్టిరైలుదారుల నిర్మించుటకు దము సంవత్సరపురాబడినుండి పెట్టుబడి పెట్టుట ముఖ్యావసరమైయున్నది.

ఇక నీని లాభాలభములగుర్చి యించుకవిరించి విరమించెన.

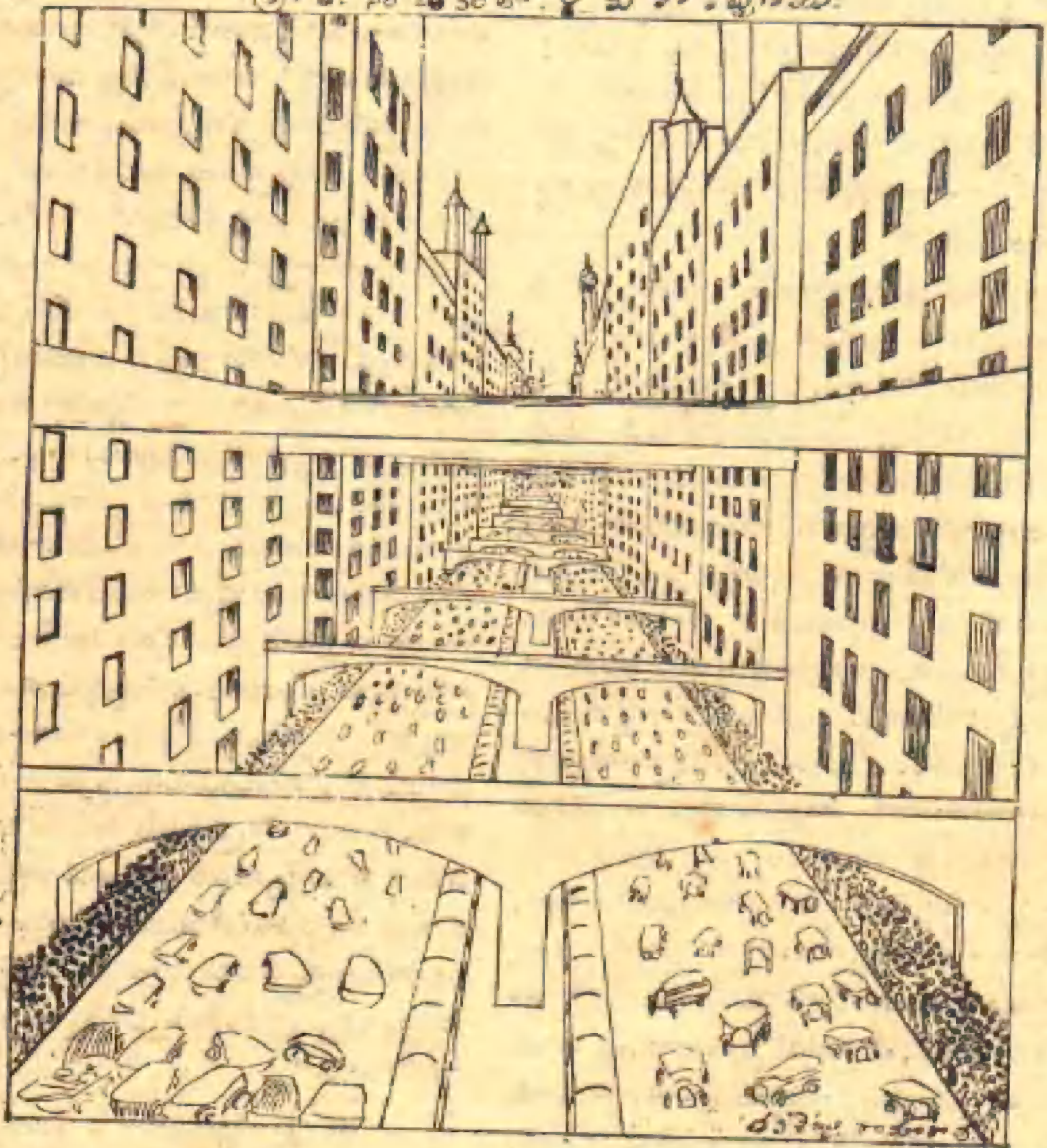
ఈ యినుపదారులు, దేశాంతర్గత భాగములనుండి వర్తకపుదినులును పనుద్రతీరములకు గొంపోవుచున్నవి; రేవుపట్టణములనుండి విదేశములనుండి దిగుమతియైన పదార్థములను దేశమునందలి ప్రతిపట్టణములకునూ చేర్చుచున్నవి. హి. మాదేశమున స్వేచ్ఛావాణిజ్యపద్ధతి (Free Trade) ఇండియాగవర్న మెంటువారిచేపనులులోనుండుచున్నది. ఈ Free Trade పద్ధతినగూర్చియు, అయోమార్గవ్యాప్తిని గూర్చియు కొనెకో గారి యభిప్రాయ మిక్రింది వాక్యముల నొందుపఱుపబడినది.

“హిందూదేశము తనకు వలయు బట్టలను, తానే సప్లయి చేసికొనుచుండెడిది. ఇప్పుడో, ఇంగ్లాండు పంపుచున్నది. హిందూదేశపు సేతగాండ్ర విశేషము రాబడి, స్వల్పధరలకే విదేశీపుబట్ట వచ్చుచుండుటచే అంత మొందినది. విదేశీయులనుండి దెచ్చుకొనుపదార్థముల నూలుగా భారతదేశ మాహారపదార్థముల సేగుమతిచేయ మొదలిడినది.... ఈపనికి రైలుదారు లావక్యమై, విశేషపైకము పెద్దింపబడినది. ఈదినమున హిందూదేశమునకు విదేశీపుబట్ట దిగుమతి, ఆహారపదార్థముల యెగుమతి నూనినచో హిందూదేశమునకు లాభమును, గవర్న మెంటు వారికి కలతయు కల్గును..... ప్రభుత్వపక్ష పాతులు ఔమకాలములలో ఈరైలుదారు లాహారము లేనిఫలముల కాహారమును గొంపోయి ప్రజాసౌఖ్య మొన గూర్చుటనుగూర్చి యుగ్గడింతురు. మతయు, జాతియు, మద్రాసు, పశ్చిమోత్తరప్రదేశాలలోని ప్రజలు రైలు లేనిచో గతికఱవుకాలములలో యేమై యుండురని వారందురు. నా జవా లేమన, ఏమైనది? రైలుదారులు తాము మున్ను గొంపోయిన యాహారపదార్థము లాయాఫలములకు మొల నాలుగురెట్లుచెలతో తెచ్చియిచ్చినకూట నిజము. రైలుదారులే యాహారపదార్థముల గొంపోగుండినచో దేశాచారప్రకారము పాఠశ్లనేయబడిన యాహారపదార్థ

ములు ఔమకాలములలో నుపయోగపడుచుండెడివి. రైలు దారు లములునకు పెచ్చిపెచ్చిమట్టు కర్షకును చెంటనే యెదురుగావచ్చు లాభమునకు బ్రయసిగాని, పన్నుల యొత్తిడి వలనగాని, దనపంటను విక్రయించి పూర్వమువలె యాహారమును నిలువజేయుటకు మాటు ధనమును నిలువజేయుచున్నాడు. కాని నగలుగాని, రూప్యములుగాని భుజింపలేదుగదా. ఔమకమిషనర్యుండుమాలముననే రైలు కఱపుదివములలో నాలుగురెట్లు యిచ్చుచున్నాడనియు, మొదటపెక్కుచెల కమ్మివనూ, తుదకు లాభము నొందుట లేదనియు, యభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు. భూమిలేని భూలివారు ధర వారి కందుబడిలో లేకుండుటచే మిక్కిలి ఊధించుచున్నారు. ప్రజాసమూహమునకు సహజశ్రేతువులగు యుద్ధము, ఔమము రైల్వేలపై పెట్టుబడిపెట్టిన విదేశీయులకు దేశమాతలు, పరమమిత్రముగా నున్నవి. హిందూదేశమునుండి రైల్వేలపై పెట్టిన పెట్టుబడి సొమ్మునకు నిడ్డిక్రింద నిచ్చుటకుగానూ, పన్నుమాలముగా 30,000,000 పామలు నిండబడినవి. ఆ సొమ్మే రైలులచేతిలోనుండుచో కఱవుకాలమున సులభముగా నాత్మరక్షణ మొనర్చుకొనుచుండెడివారు. గవర్న మెంటు వారిది గుర్తించక యింకనూ మరలరాబోవు ఔమనివార దార్థమయి రైలుదారు లభివృద్ధిచేయువలసినదిగా చెప్పచున్నాడు. పాపము, ఊరకే యయాచితముగా దయారస పూరితులై విదేశీభుధనికులు రైలుదారులు నిర్మించినయే కాని, హిందూదేశప్రజలు విశేషముపైకమును పన్నులనూ పమున తొమిచ్చితిమని దెలియకున్నారు. అదిగాక, ఔమకాలమున ప్రజలు జీవించునిమిత్రము రైల్వేలకై లేకేమి, తదితరములకై లేకేమి హిందూదేశము 40,000,000 పాస్లు ఇచ్చి యుండినప్పటికిన్ని 40,000,000 జనము చనిపోయిరి.”

ఈ పైవ్యాపమున విశేషకృషి సల్పిన మహా నీయులయొక్క యభిప్రాయములను కొలదిగా పొందుపఱచుచూ, గవర్న మెంటువారియొక్క రైల్వే పద్ధతినగూర్చి వ్రాసియుంటిని.

3. 6. 10 20 30 లోక. 4 మ హాభ్యంతరం.

హిందూదేశ పారిశ్రామికాభివృద్ధి

చావలి వెంకట హనుమంతరావుగారు, యం. ఏ.; యఫ్. ఆర్. ఇ. యన్. (లండను)

౨

హిందూదేశపరిశ్రమల సభివృద్ధిచేయుటకు ముఖ్యవిధానము సంరక్షణయై యున్నది. మన పరిశ్రమలు పెంపొందుటకు విదేశపరిశ్రమలపోటీ ఎక్కువగ నున్నదనియు, దానినితొలగించినకాని లాభము కలుగదనియు మనము చాలకాలము క్రిందటనే గ్రహించితిమి. మన ప్రభుత్వము జాతీయప్రభుత్వము కాకపోవుట వలనను, ఆప్రభుత్వమువారు లంకాపైరు మొదలగు బ్రిటిష్ పరిశ్రమల శ్రేయోభివృద్ధి నే వాంఛించుచు వారి చేతులక్రింద నుండుటవలనను, దేశీయపరిశ్రమలకు తగిన పోషణ లేకపోవుటయు, ఆకారణముగ నవి క్షీణించుటయు జరుగుచున్నది. కొద్దికాలముక్రిందట హైందవ వాణిజ్యసంఘమున కధ్యక్షత వహించిన బిర్లా గారు ఈవిషయమై చాల గట్టిగ నుడివియుండిరి. ఇతరవర్తకప్రముఖులును, అర్థికశాస్త్ర పండితులునుకూడ చాలమంది ఆవిషయమై ఏకాభిప్రాయులై యున్నారు. హిందూదేశమునకు ప్రస్తుతము కావలసినది జాతీయప్రభుత్వమును, ఆప్రభుత్వమువారిచే అమలులో నుంచబడు సంపూర్ణరక్షణ విధానము నై యున్నది. ప్రభుత్వమువారు తాముచేయు ప్రతికార్యమందును జాతీయజీవనమును పునరుద్ధరించుటకు ఉత్సా

హవంతులుగ నుండినకాని మనదేశీయ పరిశ్రమాభివృద్ధి జరుగుటకు కాని, అర్థికస్థితి బాగుపడుటకుకాని అవకాశములు లేవు.

* * * *

ఒక్కబట్టలపరిశ్రమ విషయమై ప్రస్తుత మాలోచింతము. ఈపరిశ్రమ మన దేశీయపరిశ్రమలలో ప్రధానస్థాన ముక్రమించుచున్నది. పూర్తిగ మనదేశములోని మూలధనముతోడనే ఇది సాగించబడుచున్న దని చెప్పవచ్చును. మొదటనుండియు లంకాపైరువారి ఒత్తిడి దానికి ఎక్కువగా నుండెడిది. లంకాపైరువర్తకుల విన్నపముపైన ప్రభుత్వమువారు దానిని సహాయముచేయుటకు బదులు హిందూదేశపు మిల్లులలో తయారగుచుండిన సరకుపై ఎగుమతిపన్నును విధించుచువచ్చుచుండిరి. ఆపన్ను ౧౯౨౨ సంవత్సరములో మిల్లుయజమానులు ఆందోళనపై తొలగించబడినది కాని అప్పటి నుండియు జపానుమిల్లుపరిశ్రమపోటీ ఎక్కువయ్యెను. మిల్లుయజమానులు జపానుదేశపు పోటీనుండి రక్షణకావలయుననియు, దానివలన పరిశ్రమకు చాలనష్టము వాటిల్లుచున్నదనియు, తమ పనివాండ్రకు కూలి ఎప్పటికప్పుడు ఈయ లేకపోవుచున్నామనియు అనేకసార్లు కోరి

యుండిరి. దానిపై ప్రభుత్వమువారు రొక్క ప్రత్యేక సుంకముల విచారణ సంఘమును (Textile Tariff Board) ఏర్పాటు చేసి వారి రిపోర్టుపైన కొంత సాకర్యమును కలుగజేయుటకు పూనుకొనిరి. కాని వారియుద్దేశము పూర్తిగా త్యాగబుద్ధితో కూడుకొని యుండలేదు. జపాను దేశపు పరిశ్రమ పోటీనుండి హిందూ దేశపరిశ్రమను రక్షించునందర్భములో లంకామైదు పరిశ్రమకు లాభము కలుగజేయుటకు ప్రభుత్వమువారు కన్నాగము పన్నిరి.* ౧౯౧౯ సంవత్సరములో మోక్షగూర్కానంస్కరణములను విచారించుట కేర్పాటుయిన బాయింటుపార్లమెంటరీ సంఘము (Joint Parliamentary Committee) వారు హిందూ దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన విధానము నేర్పాటు చేయుటకును, ఆచరణయందుంచుటకును సాధ్యమైనంతవరకు ఇండియా ప్రభుత్వమువారికి ఆధికార ముండవలెననియు, ప్రభుత్వమువారును శాసనసభవారును ఏదేని యొకవిధానము విషయమై ఏకాభిప్రాయము న్నకు వచ్చినప్పుడు ఇండియామంత్రి దానిలో ఏవిధముగను కలుగజేసికొనకూడదనియు ప్రవాసియుండిరి. కాని ప్రభుత్వమువారు బట్టల పరిశ్రమసంరక్షణ సందర్భములో ఈ పరిశ్రమ విధానపు అగ్రిమెంటు—ఫిస్కల్ కన్వెన్షన్ (Fiscal convention) కు విచారితార్థమును కల్పించి తమ అభిప్రాయములకు తగినట్లు దానికి అర్థము చేప్పిరి. దానిపై పండిత మూలవాద బిల్లు మొదలగు అసెంబ్లీ

సభ్యులు తమ అసమ్మతిని తెల్పుటయు, ప్రభుత్వమువారు అసమ్మతిని లెక్కపెట్టకపోవుటచే మాశవాద ప్రభుత్వము అసెంబ్లీ సభ్యులతో తూటామాటా నిచ్చుటయు మొన్నమొన్నటి విషయములే కాన విఫలముగ వ్రాయ నక్కరలేదు

* * * *

కాని ఒక్కసంగతిమాత్రము మనము జాపక ముంచుకొనవలెను. హిందూ దేశమునకు సంపూర్ణమైన ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య మియ్యబడినగాని మన పరిశ్రమాభివృద్ధి సక్రమపద్ధతులపై జరుగుట పట్టిమాట. ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యముండినప్పుడు ఏవిధానమును ప్రభుత్వమువారు రవలంబించిన హిందూ దేశమునకు ఎక్కువ లాభము కలుగునో ఆలోచించుట కవకాశ మేర్పడును. ఇప్పుడు ఇంగ్లాండునందు కొంతమంది కన్సర్వేటివ్ పక్షియులు బ్రిటిషు సామ్రాజ్య సభ్యులకు మధ్య అడ్డంకులులేక వర్తక వ్యాపారము సాగినకాని బ్రిటన్ దేశమునకు నిరుద్యోగనమస్య మొదలగు కష్టములనుండి మోక్షసాధనము లేదనియు, అట్టివర్తకపద్ధతిని ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వమువారు రవలంబించవలెననియు ఆందోళన నల్పుచున్నారు కాని వారి ఆందోళన కాదేశమునందే ఎక్కువ ఆమోదము లేకుండ పోవుచున్నది. ఇతర సామ్రాజ్యాల తర భాగములగు ఇండియా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణ ఆఫ్రికా దేశము లంతకుముందే అట్టి విధాన

* ఈ విషయమై పూర్తిగా మేనల భారతీయ నేడు ప్రాసిన వ్యాసమునందు చర్చించి యుంటిని.

మునకు వ్యతిరేకములుగ నుండునని వేరుగ చెప్ప నలయునా? కాని ఇతిర సామ్రాజ్యంతర భాగములకు ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము పూర్తిగా నుండుటచే వాటినేమియు ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వ మువారు చేయలేకపోయినప్పటికిని, హిందూ దేశమున కట్టి స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటచే మనలను నిర్బంధపెట్టవచ్చును. పైమనుకమీషనువారు తమ నివేదికయందు ఫిస్కల్ కన్వెన్షను (Fiscal Convention) నుగురించి వ్రాయుచు ఏయే విషయములలో ఇండియా మంత్రి కలుగజేసికొనవచ్చునో ఏయేవిషయము లలో కలుగజేసికొనగూడదో అది ఆతనిబుద్ధికే వదలివేయవలెననియు, దానినిగురించి ఏవిధమైన కట్టుబాట్లుగాని నియమములుగాని ఉండకూడ దనియు వ్రాసియున్నారు. దానినిబట్టి వారి యుద్దేశము ఇండియా మంత్రియొక్క అధికారమును ఎప్పటిమోస్తగుగనే నిలువబెట్టవలె నని స్పష్టమగుచున్నది. పైమను కమీషను వారి సూచనలు ఇతరవిషయములలో భారత దేశాభిప్రాయమునకు ఎంతవిపరీతముగ నున్న వో అందరకును తెలిసినవిషయముమే. కాని ఈసందర్భములో వారు పైన చెప్పిన సూచన చేసిరనుటలో ఆశ్చర్యమేమియు లేదు.

* * * *

ఈరక్షణపద్ధతి ననుసరించుటలో వేరొక సంగతి మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలసియు న్నది. మారకపు రేటు ప్రభుత్వమువారి ఇష్టమువచ్చినట్లు పెంచించుటకు తగ్గించుటకు

అవకాశము లుండుటవలన మనదేశపు ఆర్థిక స్థితి నీరసించుటకు ఒక రాజమార్గ మేర్పాటుయి నదని చెప్పవచ్చును. రూపాయ మారకమును మనదేశపు వర్తకప్రమాఖులందరును ఎదిరించు చుండగా మూడుసంవత్సరముల క్రిందట పిల్లింగు నాల్గు పెన్నులనుండి పిల్లింగు ఆరు పెన్నులకు పెంచుచేయుటచే ఈదేశమునుండి ఎగుమతియగు ధాన్యము, ప్రత్తి, జనుము మొదలగు వస్తువుల ఖరీదులో రూపాయకు రెండు అణాలు చొప్పున వర్తకులకు నష్టమువచ్చుచు న్నది. ఒక విధమైన ఎగుమతినరకుకు ఇదివరలో మనదేశస్థులకు గాని రూపాయలు వచ్చుచుండగా ఇప్పుడు పెంచుమారకము మూలముగ నుమారు రు. ౧3-౧౨-౦ లు మాత్రము వచ్చుచున్నవనిన ఈమారకములో మార్పువలన ఎంతనష్టము గలుగుచున్నదో స్పష్టమగును. ప్రస్తుతము మనదేశపు విదేశ వర్తకము దీనస్థితిలో నున్నదనిన దానికొక ముఖ్యకారణము ప్రభుత్వమువారి మారకపురేటువిధానమే. వర్తకులు సరకును ఎగుమతిచేయుట కిష్టపడకయున్నారు. సరకంతయు బజారులో బేరములేక పడియున్నది. ఇప్పటికైనను ప్రభుత్వమువారు తమ పట్టుదలను వదలి మారకపురేటు తగ్గించడరేమోయనుటకు సూచనలేవియు కానవచ్చుటలేదు.

* * * *

హిందూ దేశ పరిశ్రమాభివృద్ధి సక్రమముగ జరుగవలెనన్న దానికి కావలసిన ముఖ్య

పరిశరములలో ధనసాహాయ్య మొక్కటయన్నది. మన దేశపరిశ్రమలలో ఎక్కువ మొత్తము విదేశధనసాహాయ్యమువలన పోషింపబడుచున్నవి. — విదేశస్థులు ముఖ్యముగ ఇంగ్లీషువారు — మన దేశమందు స్థావర మేర్పాటుచేసుకొని వారి దేశమునుండి మూలధనమును గొనివచ్చి ఇచ్చట ఫ్యాక్టరీలు, మిల్లులు స్థాపించి పరిశ్రమల నభివృద్ధిచేసి వాటివలన వచ్చులాభమునంతను తమతమ దేశములకు తీసికొనిపోవుచున్నారు. ఇట్లు మన దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికై పెట్టిన పెట్టుబడిలో విదేశమూలధనము సుమారు ౧౦౦౦ కోట్లు రూపాయలుండునని మనము అంచనా వేయవచ్చును. ఈధనముపై వచ్చురాబడి వైదేశములకు పోవుటయేకాక దానికి వడ్డీకింద ప్రతినంవత్సరమును సుమారు ౨౦ కోట్ల రూపాయలు మనము విదేశస్థులకు చెల్లించవలసి వచ్చుచున్నది. ఈ సందర్భములో మన మాలోచించవలసినది మన దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన ధనము లేవా యనువిషయమై యున్నది. హిందూదేశమునందు మూలధనము లేదనువాదము వట్టి నిర్దోతుకమైనట్టియు, నిస్సారమైనట్టియు వాదన యై యున్నది. కాని దేశమందు కలధనమును సరియగువిధమున బయటకు తీసికొనివచ్చి పరిశ్రమాభివృద్ధికై దానిని వ్యయపర్చుటకు తగిన సాధనములు సదుపాయములుమాత్రము కావలసినన్ని లేవని మన మొప్పుకొనవలసి యున్నది. అట్టిసాధనములు కల్పించి సదుపాయములు చేయుటయే ప్రస్తుతము కర్తవ్యంశమని వేరుగ చెప్పవలయునా?

ములు చేయుటయే ప్రస్తుతము కర్తవ్యంశమని వేరుగ చెప్పవలయునా?

ఇదివరలో మన దేశమందున్న బ్యాంకులు అనగా ఇంపీరియల్ బ్యాంకు, ఎక్స్ ప్రెస్ బ్యాంకులు, జాయింట్ బ్యాంకు బ్యాంకులు — ఈ పరిశ్రమలకు పెట్టుబడిధనమును ఏర్పాటు చేయుటలో కొంత పనిచేయుచున్నవి. కాని అవి పూర్తిగ ఈపనికిమాత్రమే ఏర్పాటై యుండక పోవుటవలనను, వాటిముఖ్యకార్యప్రణాళికలు వేరుగ నుండుటంబట్టియు పరిశ్రమలకు పెట్టుబడి పెట్టి వాటి నభివృద్ధిచేయుపనియందు పని ఎక్కువ శ్రద్ధవహించుటకు ఏలులేకున్నది. కాన మన దేశపరిశ్రామికాభివృద్ధికి ప్రధానముగ కావలసినది దేశీయుల ధనముతో ఏర్పాటుచేయబడి ఆపనికొరకే ఏర్పాటు కాబడిన పారిశ్రామిక బ్యాంకులై యున్నవి. అట్టిసంస్థలు ప్రస్తుతము మన దేశములో లేవనియే చెప్పవచ్చును. కొన్నాళ్లకిందట ఇప్పుడు గొప్ప ఉక్కు పరిశ్రమనుపెట్టి దిగ్విజయముగ నడుపుచున్న తాతాకంపెనీవారు ఒక బ్యాంకు నట్టిదానిని తాతా ఇండస్ట్రీయల్ బ్యాంకు (Tata Industrial Bank) అనుపేరుతో ఏర్పాటుచేసి యుండిరి; కాని ఆసంస్థ కొలదికాలముమాత్రమే పనిచేసి నష్టముపొంది పెంటలుబ్యాంకుకింద మారిపోయినది. సర్ బాసిల్ టాకెట్ గారు ఇండియా ప్రభుత్వపు ఆర్థికమంత్రిగ నుండగ ఆయన అధ్యక్షతకిందపనిచేసిన 'విదేశపెట్టుబడిధన పుకమిటీ' (External Capital Committee) వారి ఎదుట

వచ్చినసాక్ష్యములో హిందూదేశమున కంత కును పరిశ్రమలకు పెట్టుబడిపెట్టు బ్యాంకుకాకటి యుండవలెనను సూచన చాలమందిచే చేయ బడినను. వారు దానినిగురించి పరిపూర్ణాభి ప్రాయము నేమియు నీయకపోయినప్పటికిని అట్టి సంస్థయొకటి ముఖ్యవసరమని ఎల్లరును అంగీకరించినదే. దేశముమొత్తమున కంతకును ఒక ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకు నేర్పాటుచేసి దాని ఆదరణక్రింద పనిచేయుటకు ప్రతిరాష్ట్రము నందును రాష్ట్రీయ ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకు లను జిల్లా బ్యాంకులను స్థాపించి పనిచేసినచో 'పారిశ్రామిక పెట్టుబడి' ధనసమస్య చాలవరకు పరిష్కారమగును. వ్యవసాయదారులకు పెట్టు బడిధనము సమకూర్చుటకును, వారిని వారి దుర్భర ఆర్థికిస్థితినుండి తొలగించుటకును భూమి తనభాబ్యాంకులు ఎంత అవసరమో పరిశ్రమాభివృద్ధి సక్రమముగ సాగుటకును, పరిశ్రమల నేర్పాటుచేయువారికి కావలసిన మూలధనమును సమకూర్చుటకును పైన చెప్ప బడిన ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకు లంతఅవసరము.

* * * *

మన దేశమందు చిన్న చిన్న పరిశ్రమ లనేకములు చిరకాలమునుండి యుండినప్పటి కిని ప్రస్తుతకాలములో కొంతవరకు వాటికి తగినపోషణ లేకపోవుటవలనను, కొంతవరకు విదేశపునరకులయొక్కయు, ఇతరమిల్లునరకుల యొక్కయు పోటీవలనను అవి దినదినముక్షీణిం చుచు ఎచ్చుచున్నవి. వాటిని పునరుద్ధరించుట

వలన దేశమునకు మహాపకారమని వేరుగ చెప్పవలయునా? ఆపనికి పైవసూచించినబ్యాంకులు సహాయకారులుగానున్నట్లుఇంకేసంస్థలు నుండవను విషయముకూడ నిర్వివాదాంశము. అవి కొద్ది వడ్డీపైచాలకాలమునకు తీర్చుటకు వీలైన అప్పులను తగినంతహామీపైన ఈపరిశ్రమలకు ఇచ్చుచుండినచాలలాభముగనుండును. ఈబ్యాంకులలో ప్రజాసామాన్యమునకు నమ్మకము కలుగునట్లుగా ప్రభుత్వమువారు కొంత ధనమును డిబెంఛర్ల (Debentures) మూలముగ వాటియందుంచి ఎప్పటికప్పుడు అవి సరిగ పని చేయుచున్నచో లేచో చూచుచుండుట కూడ అవసరము. ఏదైన పరిశ్రమలు స్థాపించినవారు వాటియందు అప్పు తీసుకొనునప్పుడు ఆపరిశ్రమ లస్థితిగతులను పూర్తిగ విచారించి వాటికి సహాయముచేయుట అవసరమో కాదో తెల్పుటకు సలహాసంఘములను అచ్చటచ్చట ఏర్పాటు చేయుట ముఖ్యము. తగినంత బాగ్ తతోను శ్రద్ధతోను ఈపనియంతయు నిర్వర్తించినచో దేశపరిశ్రమలకు ఎక్కువ ప్రోత్సాహము కలుగుననుటలో సందేహములేదు.

* * * *

పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన ముఖ్య పరికరములలో పరిశ్రమలలో పనిచేయువారిొకరై యున్నారు. ఫ్యాక్టరీలలోను మిల్లులలోను పనిచేయు కూలివారిని పరిశ్రమ యజమానులు సరిగ చూడకపోవుటచేతను, వారికి తగిన వేతనముల నీయకపోవుటవలనను పరిశ్రమాభివృద్ధికి

చాల ఆటంకము కలుగునని వేరుగ చెప్పనక్కర లేదు. పరిశ్రమాభివృద్ధి సరియైనవద్దతులపై జరుగకపోవుటచే ఒకేపనికి సంబంధించిన కూలివారి బృందము బయలుదేరుటకుకూడ ఏలులేకుండ నున్నది. ఫ్యాక్టోరీలలో పనిచేయువారు పూర్తిగ ఆపనియందే యుండక సాధారణముగ వ్యవసాయపరిశ్రమలమధ్య నూగులాడుచుండుట సామాన్యముగ మనదేశములో జరుగుచున్న విషయము. పరిశ్రమాభివృద్ధి సంపూర్ణముగ జరిగిన, వ్యవసాయము సవినవద్దతులపై సాగుచుండిన ఏదనిలో పనిచేయువా రాపనిలో కేటాయింపుగ నుండుట తటస్థించును. అప్పుడే వ్యవసాయము కాని, పరిశ్రమలుకాని ఆటంకములేక

వృద్ధిపొందుటకు ఏలుండును. పనిచేయువారు అదియు ఇదియుకాని సందిగ్ధావస్థలో నున్నంత కాలము పరిశ్రమ లభివృద్ధి పొందజాలవు; దానివలన, పనిచేయువారలకుకూడ అనేకనష్టములు కల్గును. పనిచేయువారి సమస్యలన్నియు చర్చించుట కిది తావుకాదు. పరిశ్రమాభివృద్ధికి సంబంధించినంతరకు మాత్రమే వారి సంగతి చర్చించుట అవసరము. ఏపనికైన ధనమొరే ముఖ్యమో మానవసహాయము కూడ అంత ముఖ్యమైనదే. మనదేశ పరిశ్రమాధికారులు ఈసంగతిని గమనించి ప్రవర్తించిన దేశక్షేమమునకు చాలనహాయము చేసినవారగుదురు.

విరహావతి

పేంకట కాలిదాన కవులు (ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషత్తు)

చిక్కువడి మాసిపోయి నీ చికురజాల
మకట, సంస్కారకూన్యమై యమరునేల?
తేనియల్లుద్రావఁ బూవుపొత్తిల్లఁ జేరి
ధూళి నొదిగిన పట్టదపాళి రీతి.
సహజరూపలావణ్యతేజములతోడ
శోభితమ్ముగ నీవయస్రాధవమ్ము
దాగియున్నది నీవిషాదపుఁ గలంత
లల్లుకొనియున్న భావోదయముల తెరల.

కానఁబడనివస్తువునకుఁ గాంక్షలూర
పెట్టియన్వేషణమ్ముఁ గామించునట్లు
విరహవైవర్ణ్యవైముఖ్య పరిచితమ్ము
లైన కన్నులఁ ద్రిప్పుచు నరసెదేల?
గభితవలయమ్ములైన నీకరము లిప్పు
డనుగుణములగు సంజ్ఞల నభినయించి

తావకహృదంతర రహస్యభావనముల
నొక్కటొక్కట యెరిగించుచున్న వబల!

ఏమనోజ్ఞగళమ్మున కింతి, నీదు
కేలుదోయి మ్లానత లేని పూలమాల
యై వెటుంగునో? యపుడు నవ్యప్రమాద
చిహ్నములు నీముఖమున వసించునేమొ?

ఆగవాక్షమ్మునొడ్డ నిత్యము వసించి
వీణిఁ గన్గొందు వేటికి విసువులేక,
మారుచేలేని నయనయుగ్మమ్ముతోడ,
సఫలమేకాని వాంఛాద్రవ క్షితోడ?

సాంధ్యవేళల నెన్నియెసారు లేను
నిన్నుఁ గనుఁగొంటిఁగాని తస్వీలలామ,
నీవ్రతమ్మున కర్థమ్ము నీవిచిత్ర
దేవితమ్మున కర్థమ్ము చెప్పలేను.

చిత్రము 3

చిత్రము ౪

చిత్రము ౫

చిత్రము ౬

కళాప్రపూర్ణ, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలువారు

బావశబలత

దృష్టనకు భయంకరుడు; దాపునకు అభయంకరుడు. విమతులకు పులి; విశ్వాసభాజనములకు చెలి. చనపుమించిన నేస్తము; నమరనమైన ప్రసంగము. తండ్రివంటి బుద్ధి. స్వార్థమూర్తి. కోపము వలె క్రోధమును తాత్కాలికము. ఐహికావతారము. ఆముష్మికచింతకు దూరము. పదార్థజిజ్ఞాసయే కాని పరమార్థదృష్టి కలిగినదికాదు. ప్రత్యక్షప్రమాణమేకాని పరోక్షానుభూతి యందు నమ్మకము కుదురలేదు. ఆచారకాండ కఠినుడు. దామరిక మెఱుంగని ధనకాంక్ష, దార్పిద్యమును మిగిలిన వైష్యము. దృఢునను దాక్షిణ్యము మెఱయుచుండెడిది. ప్రత్యక్షమున స్తుతి, పరోక్షమున నింద. స్తుతిపాతమున భాష్యశాంతి చేసినాడు; ఉపాలంభనమున శంకరాభరణవర్ణమును, జంపె జోడించి మూడవ కాలమున ముక్తాయించినాడు. మాటపెద్ద; మనసుపేద. పరోపకృతికి వెనుదీయలేదు; పరశ్రేయ స్పృహనమునకు మునుకొన లేదు. నిమోన్నతమగుచూపు. శుక్రునకుఁ బాతము సెప్పఁగల నీతిగోవిందుడు; కాని ప్రయోగ కౌశలము చాలదు. లౌకికా లౌకికములకు మధ్యవర్తి. లౌకికులలో అలౌకికుడు; అలౌకికులలో లౌకికుడు. స్వపర

భేదముల కెడమిచ్చుబుద్ధి. దృష్టలవారినిఁ జూడఁ గుతూహలపడలేదు. దండనున్న వారిని వీడ నిష్టపడలేదు. భోగములేదు. త్యాగము లేదు. ధనికుఁడుగాఁడు-దరిద్రుఁడుగాఁడు. డబ్బులేదని వగవని గడియలేదు. డబ్బులేని నిమిషములేదు. వైసా చేతికివచ్చినక్షణమానుండి పప్పుబెల్లమే. ప్రాచిధనమును మిగిల్చిన పాపమునఁబోలేదు. ఆర్జించినదానిలో ఆఖరుకు మిగిలినది లేవడి.

సందర్భశుద్ధి సద్యస్సురణము సహజములు. శారదాదేవికి ఆయన చేసిన కైంకర్యము నిస్తులము. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లవాఙ్మయములందలి గణ్యగ్రంథములలో జదువక విడిచిన పంక్తి యుండదు. చదివి మఱచిన అక్షర ముండదు.

విద్యావ్యాసంగమందలి ఆయాస క్తతకు ఆయాస్థకు ఆచింతనాపరత్వమునకుఁ దనివి యెక్కడ? ఆ యభినివేశనమునకు, ఆ వైదుష్యమునకు, ఆమనీషకు ఉపమానమేది? నిత్య నైమిత్తికములయందుఁ దప్ప ఉద్యోగకాలమున కలాశాలలో ఉపన్యాసవేదికమూడ నిలిచిన ఆ నలువది నిమిషములు. తప్ప ఇంటను, కలాశాలలోను కుడిచేత కలము, ఎడమచేత పుస్తకము బట్టి సమాధియందుండవలసినదే. పతనమొరచనయో నిరంతరము సాగుచుండవలయును. నడుమ విశ్రాంతియనునది యుండఁ

గూడదు. ఏ నిమిషమునను భ్రమప్రమాదము లాజీవిని చేరలేదు.

నిరర్థకమైన పండితుడు. నిశ్శృంఖలమైన ప్రామాణికుడు. ఆతన్మయతలో 'అవిదిత గతయామా రాత్రిరేవ వ్యరంసీత్' అనిన సతిశయోక్తి కాదు. ఇట్టిరాత్రి లెన్ని! అనుపమేయధారణాశక్తి. ఆయాధప్రజ్ఞ. సారస్వతమున సమగ్రుడు. విద్యావినోది - వక్త. సభారంజకుడు. చాటూక్తులలో చతురుడు. శాద్వికుడు. లక్ష్యలక్షణాధికారి - నియంత. రసోపాసిత - రసద్రష్ట - రసప్రప్త. వాఙ్మయమధనమునను వ్యాఖ్యానచనలయందును పాతాళహోమముచేసిన మైరావణుడు.

అరమరికలులేని గురుడు. సాధుమార్గమున లాలించి శిష్యులను శిష్యవత్సలుడు, శిష్యసంపన్నుడు. ఆయన శుశ్రూషచేసిన వానిది భాగ్యము. శైశ్వుని చిత్తవృత్తి కనుగుణముగ బోధించిన నిపుణులలో గణ్యుడు. చాత్రులాయనయెడ సభక్తికమగు భయముతో వర్తించిరి. కలాశాల సహాధ్యాయకులు మొదలు పిన్నిపల్ వఱకు ప్రీతి పురస్కరమగు జాగ్రత్తతో మెలగిరి.

శబ్దమంజరితోఁ బ్రారంభించి రఘువంశ మేఘసందేశాది సంస్కృతకావ్యములను పరిష్కరించి తెలుఁగువారికిఁ దంగెటి జున్ను చేసినాడు. కథాసరిత్సాగరమును తెనిగించి దేశమునకు తెలుఁగు వాక్యరచనాది సంప్రదా

యముల నేర్పినాడు. శాకుంతలప్రముఖ సంస్కృతనాటకము లందలి రసము దేర్చి తెలుఁగు దొన్నెలలో నించి పంచి నాడు. ప్రతాపరుద్రీయమును రచించి యాపకమునకు దృష్టాంత మొనఁగినాడు. యుగంధరునివంటి మహామంత్రిని, చెకుముకివంటి నీతిదక్షుని, విద్యానాథునివంటి రాజకార్యధురంధరుని సృజించి తెలుఁగువారిలో బ్రదుకుఁడని యమ్మ తాళీర్వాద మొనఁగి విడిచినాడు. ప్రసన్న రాఘవనాటక విమర్శలం బ్రయోగించి జయదేవాదుల వాసి గాపాడినాడు. నైషధమును వ్రచ్చి నర్వంశము చేసినాడు. ఆముక్తమాల్యదకు సంజీవని గూర్చి మూర్ఖదేర్చినాడు. ఆలంకారికమతము గఱపినాడు. సార్థకప్రయోగాది వాక్యరచన మీఁదను, శైలిమీఁదను నిజసంప్రదాయమును నిజవైలక్షణ్యమును ముద్రించినాడు. తన ఆర్జించిన విజ్ఞానము నర్వము గ్రంథకరండముల భద్రపఱచి ఆంధ్రులవశము చేసినాడు. ధన్యోస్మియని శబ్దబ్రహ్మమున లీనమైనాడు. అక్షరపద మందినాడు. జీవయాత్ర విషమగతికి లోనైనను అఖండజాతకుడు.

అనవసరముగ కయ్యమునకుఁ గాల్పాఁపలేదు. పైకొన్నవానిని బజాయించి పల్లటి చొట్టింపక వదలలేదు స్నేహితులై శతించిన వారికన్న శతించి స్నేహితులైనవారే ఈ జాతకున కెక్కుడు మంది. బాల్యయావనకామారవార్ధక దశలన్నియు సంతతభాషానురక్తితో గడపి కడలేజిన యేకపత్నివ్రతుడు.

ఆయన శిష్యవాత్సల్యమునకును శారదకుఁ జేసిన ఉడివోనిఁజొడిగమునకును నమస్కారము.

క తి య వా రు ప్రే డింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధిగల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు, అత్తరులు
మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):-
తలనూనెలలో పాటిలేనిది. సంపన్నులు మెచ్చినది.

వల సీసా 1 కి రు. 1-0-0

జైల్ రోజ్ హాయిరాయిలు నెం. 777

(రిజిస్టర్డ్):-గులాబీపువ్వులనిజసౌరభ మిందుగలదు,
రోజాపూవుల కాసక్తి గలవారి కామోద మొసగును.

వల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోకోనట్ హాయిరాయిలు నెం. 777

(రిజిస్టర్డ్):-టెంకాయనూనె తలనూనె కుపయో
గించునని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధ
ముచేసినచో నది ప్రతీష్ఠమో తెలియదు, ఈ 777

నెం! రలో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ టెంకాయనూనె

కుద్దిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి
నూత్నమనాసనానకలితముగా తెయబడినది. అం

దుచే అందరిచే మెచ్చునొందినది. వల సీసా 0-14-0

పువ్వుమాలీ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):-మాలీ పువ్వుమనాసనతో అతిమనోహరమై వ్యావయరంజక
మై యొప్పు తలనూనె యిది.

వల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సువర్ణమాలా హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):-యిది సర్వజనాదరణీయమైన కుసుమార సువాసనగల తలనూనె.

వల సీసా 1 కి రు. 0-9-0

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

ఆటో మధుకర్ నెం. 777:-ఈ అత్తరువందుగల సౌగంధ సువాసనచే మోహితులై అనేకమంది
యీ అత్తరును తమ యభిమానసౌరభముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారి యుపయోగించినచో సర్వదా పరించిన
ట్లగును.

వల ½ టౌ. సీసా 1 కి 1-12-0

½ టౌ. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓటో కుసుమాల్ (రిజిస్టర్డ్) పరిమళమలం దపూర్వస్థితిములు:-అప్పుడు కోపిన పూవులవాసన యీ అత్త
రువందు కలదని సౌరభప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. సారా ఆరఖులతో చేర్చిన యితర అత్తరులను జూచి విశు
గుచెందినవారి మనోభిప్రాయమునకు తగిన అత్తరు. నిది! కుసుమారమైన నూత్నసౌరభము చెదజల్లును.

వల ½ టౌన్ను సీసా రు. 2-0-0

½ టౌన్ను సీసా రు. 1-0-0

నెం. 777 ఓటో జాస్మిన్, ఓటో హీనా, ఓటో రోజ్, ఓటో లిలియానం, ఓటో మస్క, ఓటో నీరోలీ,

ఓటో బకూల్, ఓటో మురంగి ప్రతిది వల ½ టౌన్ను సీసా 1 కి రు. 1-12-0

½ టౌ. సీసా 1 కి రు. 1-0-0

పాకింగు ప్యాకీటీ ప్రత్యేకము. రెండవకాలుచీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరి సీసా లేక
కోరిన తలనూనెలు ఏ రెంటినైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. ఏనికీబదులుగా వేసివైనను
అంగీకరించకుడు. ఘరానాగల ఔషధముల దుకాణములన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

కతియవారు ప్రేడింగు కంపెనీ, బాంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజంట్లు:-కాదర్ సాహెబు అందు సన్స్

కామినియా నూనె

నేనకు వేల కుటుంబములందు ఉపయోగించబడుచున్నది
ఎందుకు?

కామినియా నూనె

కంట్రుకలు ఉడికిపోకండా వాటంకపరచును.

కామినియా నూనె

యందును పోగొట్టును.

కామినియా నూనె

తలకు చల్ల దనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధు లన్నిటిని వదులును. ఉదా
యగా నున్న పుట్టికలు చల్ల దనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు వంట్రుకలు పెరుగుట కవసరమైన వస్తువులు, మెం
దకు కావలసిన అయూర్వృక్షస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు ఆహ్లాదకరమైన సువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము. ఇట్టి సుగుణము లంగుటవలననే వేలకొలది కుటుంబము
లందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించునట్టివారు గనుకనే దీనిని "శిరోజములకు ప్రాణము" నీవి
యందు గల లాభకారియైన సుగుణములను బట్టి తెలుపుచున్నారు.

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1. వి. పి. ఖర్చులు అ. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓ టో ది ల్ బ హార్ (రిజిస్టర్డ్)

హిందూ దేశమున దంతలను యిది విరివిగా అమ్ముబడుటనుబట్టియే దీనికి
గల అపారధారగా మైన శ్రేష్టత్వమును దుజువుచేయుచున్నది. కొన్ని బొట్లు చేతి
దుమాలపై చల్లిన నేనుపుష్పములు; మల్లెపుష్పముల వాసనవలె మనోహరమైన
దీర్ఘ సువాసనను గలిగించుచున్నది.

$\frac{1}{2}$ టే. బుడ్డి 1 కి రు. 2. $\frac{1}{4}$ టే. రు. 1-4-0. 1 డ్రా. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అగాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాలు తపాలబిళ్ళలు పంపిన కాంటే బుడ్డి పంపబడును.

కామినియా నూనె ఓటోదిల్ బహార్ ను ప్రసిద్ధమైన ప్లాంట్ లన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్స్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలవెట్టె నెం. 2132. బాంబాయి నెం. 2.

విష్ణుకుండి మూడవమాధవవర్త ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తుననము

కీ. శే. కొమర్రాజు వేంకట లక్ష్మణరావుగారు

శాసనప్రాముఖ్యము

త్రోర్వుచాళుక్యులకు (౬౧౦) పూర్వము దక్షిణకలింగము, వేంగీరాజ్యము² అనబరగు హిందూదేశ ద్వీపకల్ప ప్రాక్తిరభాగమును పరిపాలించిన రాజులను గురించి మన కంతగా తెలియదు. మహమ్మదీయుల పరిపాలనమున ఉత్తరసర్కారు³ లనుపేర వ్యవహరింపబడినదికూడ ఇంచుమించుగ ఈ భాగమే. ఉత్తరమున⁴ ఏ కొద్దిభాగముననో తక్కు మిగి

లిన ప్రదేశ మంతటను తెలుగుమాటలాడువారు నివసించుచున్నారు. రెండవ పులకేశియు, రాజమహేంద్రవర పూర్వచాళుక్యవంశ ప్రతిష్ఠాత యగు అతనిసోదరుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడును ఈ ప్రదేశమును జయింపక పూర్వమునేటువేటు వంశములకు సంబంధించిన రాజులనేకులు దీనిని పరిపాలించినట్లు చిల్లరగ దొరికిన తామ్రశాసనములవనుసరించి తెలియవచ్చుచున్నది. ఇత్యోకు⁵, బృహత్పలాయన⁶

1. ఈకావ్యమును ప్రకటనార్థము శ్రీలక్ష్మణరావుగారు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయవారి 'జర్నల్ ఆఫ్ ది డిపార్టుమెంట్ ఆఫ్ లెటర్స్'కు ౧౯౨౩ లో పంపిరి. కాని యిది వారు దివంగతులైన యశవంతిరము ౧౯౨౪ లో కాని ఆ 'జర్నల్' న దు ప్రకటింపబడలేదు. ఆంధ్రదేశచారిత్రిమున కిది ముఖ్యమైన దగుటచేతను, ప్రధానములైన చారికాసన వ్యాసములలో నది యొకటి యగుటచేతను చారి యావ్యాసము వనవదించి యి దు ప్రకటింపచున్నాను. — మ. పో. శా. ప్రి.

2. అసలు కృష్ణాగోదావరి నదులకు మధ్య జేన్నపము ప్రతీకస్థదేశమే వేంగీ: ప్రయము కాని చాళుక్యులు దానిని జయించి తిర్వాత సాధారణముగ వారి రాజ్యమునకే ఆపేరు వాడువారు. మొదటి రాజరాజు (౧౧౨౨-౧౧౬౩) కాలమున రచియింపబడి, అతనికే అంకితమాయబడిన ఆంధ్రమహాభారతమున రాజమహేంద్రవరము వేంగీదేశంబునకు నాయకరత్నంబుగ నుండినట్లు వర్ణితి మైనది [ఆదిపర్వము, ౧-౮].

జల్లాయను వర్ధునిన వాడియున్నారు. ఈ ప్రాంతమును మహమ్మదీయుల క్రమించినప్పటినుండి ఉత్తరసర్కారు అనుపేర వాడుకలోనికి వచ్చెను. అప్పు డిది ఆయిదవ సర్కారులు: అవి ఏవన, ముద్దుబాన్నగరు, ముద్దెబాన్నగరు, వీలూరు, రాజమహేంద్రవరము, శ్రీకాకుళము ఇవి యిప్పుడు పెక్కుసరిహద్దుమార్పులతో గంజాం జిల్లాపట్టణము, గోదావరి, కృష్ణ, గంటూరు అనుపేరులగుచున్నవి. సంస్కృతమునకు ౫౦,౦౦౦ల సొనుల శిస్తుకట్టి నిజామువారు ౧౭౬౬లో ఈ సర్కారులను కుండిలే (తూర్పు ఇండియా కంపెనీ) వారి కిచ్చివేసిరి. కీ. శ. ౧౮౨౩ లో కుండిలేవారు నిజామువారి ౧౧౬,౫౦,౦౦౦ రిచ్చి ఆఫ్రువు కుత్తరసర్కారులకు నుండు హక్కులను తొలగిండ్రి.

4. గంజాములోని యుత్తరభాగమువందలి దేశ భాష పీఠ్రము.

5. జగ్గయ్యపేట మ్రాపకాసనములు, Ind. Ant. Vol, XI, P, 286.

6. కొండవీడు కావనము, Ep. Ind., Vo

3. సర్కారును పదమును ధూనిభాగము లేక- VI, P. 315.

శాలకాయవ్య, వల్లవ్య, విష్ణుకుండిన వంశజుల శాసనములు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ ఈ ప్రదేశమున చాల దొరకినవి కాని యీ వేలు వేలు వంశములు వేసినవారిత నేవి పాలించినవో యీ పరస్పరసంబంధమును దెలుపు కాలము మాత్రము తెలియుటలేదు. ఈరాజుల కాలనిర్ణయమునకు గల యాధారమెల్ల వారి తామ్రశాసనములలోని లిపియే. నీని యాధారమున కాలమును తృప్తికరముగ నిశ్చయింప గాదని శాసనపరిశోధకులకు బాగుగ చెలిన విషయమే. ఇట్టి సందర్భములలో విష్ణుకుండిన మూడవ మాధవవర్మయొక్క యీ ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పాసనము చాల ముఖ్యమైనదని భావించుచున్నాను; ఏలయన తూర్పు చాళుక్యవంశమునందలి మొదటి ప్రభువుకు సమకాలిగుడును, ప్రాయశముగ అరినిచేత జయింపబడినవాడును కాదగు విష్ణుకుండినం శివు కడపటిరాజు కాలమును సరిగా నిర్ణయించుట కిది యాధారపడుచున్నది. ఈ కాలము నాధారముగా గొని చాళుక్యులకు పూర్వము వర్ధిల్లిన చాలవంశముల కాలమును అంత కష్టము లేకుండ నిర్ణయింపవచ్చును.

7. సందివర్మ కొల్లేరు శాసనము, Ind. Ant., Vol II, P. 175; బర్మీస్ "హిస్ థిరీయక్ పెరి యోగ్రఫీ" పుట ౧౪, పేజీలు ౨౦, ౨౧; విజయవర్మ ఏలూరు శాసనము, Ep. Ind., Vol. IX, p. 56.

8. మైదవోలు శాసనము, Ep. Ind., Vol. VI, p. 84; చెండలూరు శాసనము, Ep. Ind., Vol. VIII, p. 233.

శాసనపరిశ్రమ

గోదావరి జిల్లా పాలమూరు గ్రామమున తూర్పుచాళుక్యవంశమునకు చెందిన మొదటి జయసింహవల్లభుని శాసనముతోపాటు ఇది భూమిలో పూడిపోయియుండుగా ౧౯౧౩లో దొరకినది. కాకినాడ వాస్తవ్యులు శ్రీ దుగ్గి రాల సూర్యప్రకాశరావుగారు ఒక తెలుగు పత్రిక (ఆంధ్రభారతి) లో ఈ శాసనపాఠమును బ్రకటించియున్నారు. అటుపిదప ఈ శాసనమును ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ తూర్పు ప్రాంతమునకు బంపిరి. తరువాత నిది మద్రాసు గౌనర్నెంటు శాసనశాఖవారి కంపబడినది. ఇది ఆ శాఖవారి ౧౯౧౩-౧౯౧౪ వ సంవత్సరపు నివేదికలో⁹ ౭-వసంఖ్యగల తామ్రశాసనముగ నమోదయినది. మద్రాసు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి వస్తుప్రదర్శనశాలయందు భద్ర పఱుపబడియున్న అనలు శాసనమును ప్రతి చింబములతో గూడ మొట్టమొదటిమాటు (ఇంగ్లీషులో) వివరణ వ్యాఖ్యానములతో బ్రకటించుచున్నాను.

అకారాదికములు

ఈ శాసనమున నాలుగు రాగిరేకులు కలవు. ఒక్కొక్కదాని పొడవు 6³/₈; వెడల్పు

9. ఈపూరు శాసనము, C. P. 12 of 1919-1920; రామతీర్థము శాసనము, Ep. Ind., Vol. XII, p. 133; విష్ణుకుండిన శాసనము, Ep. Ind., Vol. IV, p. 193; C. P. 11 of 1919-1920.

10. Ep. Reports (S.C.), 1914, p. 102, Para. 35.

2½". ఇవి ఒక రాగి కడియమునకు తగిలించి యున్నవి. ఆ కడియము మందము ¼". రేకులును, కడియమునుగలసి దాదాపు 41½ తులముల యెత్తున్నవి. మొదటి రేకు, చివరరేకు మిగిలిన రెండవ, మూడవ రేకులకంటె పలుచనగ నున్నవి. ఇందువలన వానిలో నచ్చటచ్చట బెజ్జములు పడినవి. మొదటి రేకు దిగువభాగమున కొంచెము పగిలినది. అందువలన ఒకటి రెండవరములు చెడి పోయినవి. అసలు కడియమున కతుకుకొని పోయియుండు ముద్రక పగిలిపోయి ఎచ్చటనో పోయినది. దానిలోని చిన్న భాగముమాత్రము కడియపు కొనలలో నొకదాని కంటిపెట్టుకొని యున్నది. కడపటి చాళుక్యుల శాసనములలో వలె ఈ రేకుల కొనలు అక్షరములను గాపాడుట కంచులుగ తీర్చబడి యుండలేదు. ఇది చాళుక్యులకు పూర్వపు శాసనములయొక్కయు, మొదటి చాళుక్యశాసనముల యొక్కయు లక్షణములలో నొకటి. మొదటి పల్లవ, శాలంకాయన, విష్ణుకుండిరాజుల శాసనములన్నియు నిట్లే యుండును. క్రీ. శ. అయిదవ, ఏడవ శతాబ్దాలకు మధ్యకాలపు రాగిశాసనములు పెద్దవిగను, బరువుగను నుండు కడపటి

వేంగీచాళుక్య తామశాసనములకు భిన్నముగ పలుచగాను, చిన్నవిగాను నుండును.

భాష

ఈ శాసనభాష యంతయు సంస్కృతము. ౧౪-౧౬ పంక్తులలో శాసనకర్త రచించిన శ్లోకము తక్క తక్కిన శాసనమంతయు గద్యముననే కలదు. శాసనము కడపట ౨౯-33, 34-౪౧ పంక్తులలో స్తుతి శ్లోకములును, వ్యాసగీతశ్లోకములును గలవు. ౨౯-33 పంక్తులలోని శ్లోకములు స్వయముగ శాసనకర్త రచించినవో లేక ఏ శాసనములలోనుండి యైనను, గ్రంథములలో నుండి యైనను తీసికొన్నవో తెలియదు. సంస్కృతపద్యరచనము, గద్యరచనము శాసనకర్తకు క్రొత్తయని తోచును. ౧౪-౧౬ పంక్తులలోని అనుష్టుప్ శ్లోకమున సాహిత్యగుణము ఏదియు నున్నట్లు కనిపింపదు. అందువలన ఏదో 'బంధము' కాని లేక యేదో చారిత్రకవిషయము కాని తెలుపుట కది యుద్దేశింప పబడలేదుకదా యని సంశయము కలుగుచున్నది. దానినిగుఱించి పెక్కుమంది విద్వాంసులను సంప్రతించినప్పటికి అందు గూఢార్థమున్నట్లు నా కేదియు పొడకట్టలేదు. 11-౨౯-3౧పంక్తు

11. ఈ ప్రాధానము వ్రాసిన పిదప ఈ శ్లోకము లోని గూఢార్థమును దిలకికొనటకు తోడ్పడు నొక యభిప్రాయము రిట్టిది. ఈ యానా సరియైన దనినో కాదో యని ఇంకను నాకే యవమానముగ నుండుట వలన దిగువ "పుట్టినోట"లో దానిని తెలుపుచున్నాను. కైకపం సత్త్విం, విందపం కాంతిం, విక్రమాదాప ధూర్ధిహా, అను పదములలో క్షేప కలదని నా యను

మానము. విక్రమ ముగా పరాక్రమమున, విక్రమ నామాంకితుడైన రాజును. మూడవ మాధవవర్మకు పను కాలికుడైన చాళుక్య మొదటిపులకేశి ధూపతికి రణ విక్రమ డను బిరుదము కలదు. రెండవ పులకేశి అయ్యి ౭0 (Aihole) శాసనమునుబట్టి ఆశ్రమితాశ్రయింప మొదటి పులకేశి వాతాపి జయింపక పూర్వము ఇంద్రకాంతియను నగరమున నుండినట్లు తెలియచున్నది (ప్లీ. ౬) [ఇంది.

లలోని మొదటిశ్లోకమున అనుష్టుప్ చరణమున నుండవలసిన వానికంటె ఒకమాత్ర ఎక్కువగ నున్నది. 30-వ పంక్తిలో “శ్రేయా కీర్తిః” అనునది “శ్రేయాశీర్తిః” అనియు¹², “మహామాత్ర యోధయో స్తేషాం” అనునది “మహామాత్ర యోధయో స్తయోః” అనియు నుండవలెను.

లిపి

లిపి క్రీస్తుశకము ఆరేడు శతాబ్దాలలో తూర్పుతీరమున వాడుకలోనుండిన తెలుగు కన్నడ లిపి. ఇది నాలుగైదు శతాబ్దాలనాటి

ఆంటి. పం ౮, పు ౨౩౯లో ఈశ్లోకముఃకు స్త్రీలు దొర యిచ్చిన యర్థమును, “ఆర్కయలూకలో పశ్య ఆఫ్ పెప్టెరై ఇండియా” అను గ్రంథము, మూడవ పంపులను, పుట ౧౩౬లో బర్నెట్ దొర యిచ్చిన యర్థమును జూడుడు. “కైశం పత్త్వం” అనగా విష్ణువు యొక్క బలము అనికాని లేక నిరుద్ధమైన పారివర్తన కోల యికాని యర్థము కావచ్చును. పత్త్వముఃకు సంస్కృతమున గిరియనిపాడ అర్థము కలగు (?). ఎనికో యొక జయసింహుడను నరకు ఆకోలకు సైన్యాధిపతి యని ఉండినాటికాపరిమన గలదు (Ep. Ind. Vol, VIII, p. 163; Ind. Ant., Vol XXX' p. 514). డాక్టర్ డుర్రాయిల్ (Ancient History' p. 111) అన్నట్లు ఈజయసింహుడు రణవిక్రమ విరుదాంధరు డైన మొదటి పులకేశి తాతగారైనందున ఈ కోల పులకేశి స్వాధీనమున నే యుండి యుండవలయు. నే ననునట్లు ద్వంద్వార్థమే యున్నయెడల, అటుని పంవత్సరముఃకు పైగా రాజ్యమేలిన మూడవమాధవీర్వు మొదటిపులకేశిని, రెండవపులకేశిఃగూడ పదునొండుకుడుగ నుండెననియు, అతడు రణవిక్రమ మొంటి పులకేశినుండి ఇందుకొనినగరమును, నిరుద్ధమైన పారివర్తన కోలను దీసికొనెననియు ఆశ్లోకములన నుభయించును.

శాలంకాయనుల ‘వేంగీలిపి’ అని “బర్నెలు¹³” పేరు పెట్టిన లిపియొక్క క్రమపరిణామమును సూచించుచున్నది. ప్రాయశఃముగ నిది ‘ఇండిషీ పేలియోగ్రఫీ’ అను గ్రంథమున “బూలరు” “కన్నడ-తెలుగు లిపియొక్క ప్రాతవడ్డ రూపము” (“ఆర్కయిక్ పెరయిటి ఆఫ్ ది కెనరీస్ అండ్ తెలుగు ఆల్ఫబెట్”-౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౫ కాలములు-విడవప్లేటు) అని చెప్పినదాని కడపటి పరిణామమే. ఆదొం యుద్దేశప్రకారమిది వేంగీచాళుక్యులలోని మొదటి ఇరువురు ప్రభువుల పరిపాలనాంత్యకాలమువఱకు వాడు

మాగంపర్తి మామగారి త్రిపురవరము జబ్బల్ పూరుల్లా లో తేవారయి ముంబయ్యగారన, మాధవార్క ఎప్పటనో జబ్బల్ పూరు ప్రాంతమున మహాదేవస్వములలో నుండెనెబడు పారివర్తన కోల వెల్లుపాధించెనని యనుమానింప నవసరము. అది ఆపార్థము కాదు. చాళుక్యులపై తనమామగారైన వేడిం శేపురాజునకు పాయమగిరిపప్పుడో లేక స్వతంత్రముగనో ఇల్లి మాధవార్క యా నిరుద్ధమున సాధించుచుండు. ఆయినను నేను చెప్పుదాని కొక్కయోక్షేపము కలదు స్త్రీలు, బర్నెట్ దొరలు ప్రకటించిన కథ ఆయాచరితావళిమును దాక్షరు కీర్తనార్కదొర మఱల ప్రకటించినపుడు (Ep. Ind, VI) అతడు తన ఆశ్లేయానుబంధమున ఇందుకాంతిపరముఃకు ద్వంద్వార్థము చేయలేదు.

వాకింక గొన్నిటికి ద్వంద్వార్థములను ప్రాఫలనమినోలి గారు నూచించిరి.

12. [యూ మున అసలు శ్రేయాశీర్తి అనియే కలదు గాని ‘శ్రేయాశీర్తి’ యని లేదు ఇచ్చట జిహ్వమూర్తి యపు యర్థులు చున నెఱుపబడినది. —య. సో శ.]

13. Burnell's South Indian Palaeography, 2nd Ed., p. 16 and plate 1.

కలో నుండెను. పరిమాణమున చిన్నవిగ నున్న యీ ప్రస్తుత శాసనాక్షరములు— శాసనమును చెక్కినవాడు అచ్చటచ్చట కొంత అజాగ్రత కనబడిచినప్పటికి— బాగుగ చెక్కబడి సుస్థితి నున్నవి. ఇవి 'గుండ్రఖత్తు' అక్షరములు: పృథివీమూలుని గోదావరి¹⁴, ఇంద్రభట్టారకవర్మ రామతిర్థము¹⁵, రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ చిక్కుళ్ల¹⁶ శాసనములలోని యక్షరములను బోలియుండును. వీటిని కుబ్జ విష్ణువర్ధనుని చీపురుపల్లి¹⁷, తిమ్మాపురం¹⁸ శాసనాక్షరములతో గూడ పోల్చవచ్చును. మనశాసనమునందలి కొన్ని యక్షరములు పై నుడివిన రెండుతరగతుల శాసనములలోని యక్షరములకు మధ్యస్థమైన పరిణామమును సూచించుచున్నవి. ఈ శాసనమున సంఖ్యా సంకేతము లైదు కలవు. నాలుగురేకుల మీదను వరుససంఖ్య లుండుటవలన ఒకటి మొదలు నాలుగువఱకు సంఖ్యలు కలవు. నాలుగువరేకు చివర రాజయొక్క విషయ రాజ్య సంవత్సరము రం కలదు. మొదటి రెండుసంఖ్యలు డాక్టరు బర్నెల్ ౨౩-వ "ప్లేటు"లో నిచ్చిన వేగీపల్లవసంఖ్యలవలెనే యున్నవి. మూడవసంఖ్య తెలుగులో ఇష్టదు వ్రాయు అచ్చు 'లి' వలె నున్నది. నాలుగవ సంఖ్య ఆకృతి శిలువ (+) మాదిరి నున్నది. ఈ సంకేతము అకోకలిపిలోను, పూర్వగుహ

లిపిలోనుగూడ కనబడును. ఇక చిట్టచివరం-వ సంఖ్య రం సంఖ్య సంకేతమున ౮ సంఖ్య సంకేతమును కలియ జేర్చుట తెలుపబడినది. రం సంఖ్యసంకేతము పశ్చిమ గుహలిపిలోను, ౮ సంఖ్యసంకేతము చిక్కుళ్ల శాసనములోను గాననగును.

వర్ణక్రమము

ఈ శాసనమున వర్ణక్రమమునకు సంబంధించిన విశేషములు కొన్ని కలవు. వర్ణవివర (పం. 3), విషయ్యే (పం. ౧౯) అను పదములు వర్ణ (పం. 3) గాను, విషయ్యే (పం. ౧౯)గానుగూడ వ్రాయబడినవి. వమ (పం. ౬-౧౪లు) పదమున 'మ'కు ద్విత్వక లేదు కాని శమ్మ (పం. ౨౨-౨౩లు) అనుపదమున 'మ' కు ద్విత్వము కలదు. 'అప్ప్రిహిత' (పం. ౧) లో వనర్ణద్వయము కలదు; శౌయాశాదాయపదము శౌయాశాదాయ్య (పం. ౧౦)గా వ్రాయబడినది. అనుస్వార మొక్కొకప్పుడు దానికిసంబంధించి యక్షరమునకు తరువాతిదానిమీద నుండు కలదు (పం. ౪౦). లేఖకు డొక్కొకప్పుడు అనుస్వారమును—సంస్కృత వ్యాకరణముప్రకారము మట్లు మారని పట్టులగూడ—'మ'కార పొట్టుగా మాచ్చుచున్నాడు: ఉదా: పరద మ్మా (పం. 3౭). ౬-వ పంక్తిలో ప్రియయ అనునది 'ప్రయతనయ' గాను, 3-వ

14. J. Bo. B. A. S. Vol. XVI p. 114.
15. Ep. Ind. Vol. XII, p. 133.
16. Ep. Ind. Vol. IV, p. 193.

17. Ind. Ant. Vol. XX, p.16; Burne S. I. Palaeography, 2nd ed., plate XXV
18. Ep. Ind. Vol. IX, p. 318.

క్రిలో వృద్ధ అనునది విద్ధగాను వ్రాయబడినది. వర్ణక్రమమునం గల యీ తాళు మాటులనుబట్టి ఆటవశతాబ్దియంతటి పూర్వ కాలముననే సంస్కృతపు అచ్చయిన 'ఋ'కు దాని అజంతస్వరము పోయినట్లును, దానిని సరిగా 'రి'వర్ణమువలెనే ఉచ్చరించుచుండినట్లును ఊహింపవగును. పితృపదము ౧౭-వ పంక్తిలో పిత్రుగా వ్రాయబడినది. ప్రస్తుతము ఋ అను అచ్చునకు ఉత్తరహిందూ దేశమునను, దక్షిణహిందూ దేశమునను రెండు భిన్న స్వరములుకలవు. ఉత్తరహిందూ దేశీయులును, బంగాళీలును దానిని 'రి'గా ఉచ్చరించెదరు. దీనిని గొడోచ్చారణ మనవచ్చును. మహారాష్ట్రీలు, కన్నడులు, తెలుగులు, తమిళులు - ఈ దక్షిణహిందూ దేశవాస్తవ్యులు దానిని 'రూ'గా నుచ్చరించెదరు. ఇది యాస్వరము యొక్క ద్రావిడోచ్చారణ మనవచ్చును. మన శాసనమున పితృ అనునది పిత్రుగ వ్రాయబడుటవలన దక్షిణమున నీ యచ్చుకు స్వరము మాటుట కదియే యారంభమని మన శాసనము సూచించుచున్నది. ఈ శాసనమున ఈ యచ్చుకు గొడ, ద్రావిడోచ్చారణములు రెండును గలవు. ప్రాయీకముగ పండితులు గొడస్వర శాస్త్రముననుసరించుచుండ

ఇతరులు (పండితులు కానివారు) వారి యిచ్చు వచ్చినట్లు దాని స్వరమును మార్పుచుండి రేమో.

శాసనవిషయము

దాతయైన మాధవవర్మ గోవిందవర్మ యొక్క ప్రియపుత్రుడు (పం. ౬). విష్ణుకుండి విక్రమహేంద్రవర్మపౌత్రుడు (పం. ౮). ఈ విక్రమహేంద్రవర్మ శ్రీపర్వతస్వామి పాదానుభ్యాతుడు (పం. ౧) సామంత రాజుల నేకులను జయించినవాడు (పం. ౨). గోవిందవర్మ అనేక యుద్ధములలో జయమును పొందినవాడు. ఇతనికి విక్రమాశ్రయబిరుదము కలదు (పం. ౬). మాధవవర్మ ప్రసిద్ధి కెక్కిన గొప్పవీరుడు (పం. ౬-౭లు). ఇతడు త్రివరనగరభవనగతయువతి జనవిహరణరతుడు. వేయికతులను జేసినవాడు. పదునొకండు అశ్వమేధయాగములను జేసెను (పం. ౧౨) అనేక సుగుణసంపన్నుడు (పం. ౯-౧౧లు). హిరణ్యగర్భప్రసూతుడు (పం. ౧౩). ఇతనికి జన్మాశ్రయబిరుదము కలదు. ఇతడు తన విజయ గజ్యము ర౮-వ సంవత్సరమున (పం ౮౧) తూర్పుదిక్కున నున్న దేశములను జయించవలెననుకోర్కితో దండువెడలి గోదావరినదిని దాటి (పం. ౧౨-౨౨) గుద్దవాదివిషయములోని పులుంబూరు¹⁹

19. ఈ గ్రామము పేరు మాలమున పులంబూరు అని కలదుగాని 'పులుంబూరు' అనిలేదు. అందువలన 'పులుంబూరు' పాతము సరియైనదికాదు. ఈ శాసనముతో పాటు పాలమూరిలో దొరకిన చాళుక్య మొదటి జయసింహవల్లభుని శాసనమును చూ. మల్బారావు

(ఎస్. పి., ఎల్. టి) గారు ఆంధ్రురిక్రమశోధకసంఘమువారిపత్రిక వారి గవసంపుటను (పు. బి. ౨౩-౨౬) చూచింది యున్నారు. వారెప్పుడు ఈ గ్రామనామమును 'పులింబూరు'గ ఇదివియున్నారు '2' రూపము జయసింహుని శాసనమున ౨౩-వ పంక్తిలో 'పాలితాల'లో

గ్రామమును నాలుగునివర్తనముల తేత్రముతో గూడ కమ్మరాష్ట్రములోని కుండూరు గ్రామము వాస్తవ్యుడును, యజుర్వేదతైత్తిరీయశాఖకు సంబంధించినవాడును, గౌతమ నగోత్రుడును అగు శివశర్మకు (పం. ౨౨-౨౪) దానము చేసెను. ఇతడు నాలుగు వేదములను జదివినవాడు : దామశర్మకొడుకు : రుద్రశర్మ మనుమడు. ఫాల్గుణ పౌర్ణమి సోమగ్రహణ సమయమున (పం. ౨౪-౨౬లు) మూడవ మాధవవర్ష ఈ దానము చేసెను. ఈ ధర్మమునకు 'అజ్ఞప్తి' హస్తీకోశ, వీరకోశులు, ప్రతిగ్రహిత కీదానానుభవమున ఎవరివల్లను బాధకలుగకుండ జాగ్రత తీసికొనవలసినవారు వీరు (పం. ౨౮-౩౪లు).

స్థలనిర్దేశము

దాదాపుగ శాసనమున వచ్చు స్థలముల నన్నిటిని సులభముగనే గుర్తింపవచ్చును.

గాంధవగును. 'పులింబూ'రని చదువబడిన దానిలోని ద్వితీయవర్ణ రూపమును, 'పాలితా'లోని ద్వితీయవర్ణ రూపమును, వరస్పరము భిక్షువుగ నుండుట చూడ నగును. జయసింహవల్లభుని ఈ శాసనమునే శ్రీమాన్ గాంధవగారాచార్యులు (ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి) గారు 'ఎన్. గ్రాఫియా ఇండియా' (సంపుటము ౧౯, పుటలు ౨౪౪-౨౪౫) లో ప్రకటించి యున్నారు. వారు దీనిని 'పులింబూరు'గ చదివెను. ఈ యనుస్మారము 'లీకి సంబంధించినది కాని 'బూ'కు సంబంధించినది కాదు. ప్రాచీనశాసనములలో ఏ యక్షరమునకు సంబంధించిన యనుస్మారము ఆ యక్షరముమీదగాక దాని తరువారితొక్షరముమీద నుండుట గాంధవగును. దీనికి గారణము లేకపోలేదు. ప్రాచీన వర్ణక్రమము ప్రకారము ఈ పేరును 'పులూమ్మూరు' అని వ్రాయవలసి యుండును. 'మ్మా'లోని అనునాసికమైన 'మ'యే కాలక్రమమున అనుస్మారముగ

దానము చేయబడిన పులుంబూరు¹⁹ ఇప్పటి పాలమూరు గ్రామము. ఈ గ్రామముననే ఈ శాసనమును, ఇందలి దానమును స్థిరపఱచుచు మొదటి జయసింహు డిచ్చిన శాసనమును—రెండును గలసి యొకచోటనే భూమిలో కప్పడియుండగా దొరికినవి. ఈ గ్రామము గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురం తాలూకాలో గోదావరినది కుత్తరమున ఆనది పాయయైన తుల్యభాగతీరమున నున్నది. గోదావరి కనకట్ట కట్టిన పిదప ఈ తుల్యభాగమురుగుకాలువగ మారిపోయినది. మన శాసనమున మైందవాటకి (పం. ౨౦) అను పేరు గల యొక గ్రామము వచ్చును. ఇది పాలమూరు దక్షిణపు సరిహద్దు సరిహద్దునుండి నిప్పటి మహేంద్రవాడ గ్రామము కావచ్చును. శాసనమున పులుంబూరు¹⁹ దలియవాది తీరమున నున్నట్లు చెప్పబడినది. ప్రాయీక

మారినది. అట్లుగుటచేసి యది కొంతకాలముగాను 'మ' స్థానమున 'బ'కు పైపడి చూపబడుచుండెడిది. అనునాసికములే కాలక్రమమున అనుస్మారములుగ మారుటచేత, ప్రాచీనశాసనములలో ఏయక్షరమునకు సంబంధించిన యనుస్మారములు ఆయక్షరముమీదగాక దాని తరువారి యక్షరముమీద (ఇప్పుడు నాగరిలో వలె) ఎగువ నుండుట కిదియే కారణము. రామరాను ఎగువ నున్న యనుస్మారము దానికి సంబంధించిన యక్షరము ప్రక్కకు జేరినది. 'పులంబూరు' పాతమే కాని, 'పులింబూరు', 'పులింబూరు' పాతములు సరియైనవి కావు. 'లూ' రూపమును పుష్పముగ ఈ శాసనమునందలి ౩౧ వ పంక్తిలో 'లూ' ధేవ' పదమున జాడవగును. ప్రాచీన శాసనముల ప్రాప్త్య, దీర్ఘములు ఓ, ఓలకు, ఎ, ఎలకు ఒక్కరూపమే యుండెడిది.

—మ. పో. క.]

ముగ ఆకాలమున తుల్యభాగము దేశభాషలో నట్లు పేర్కొనువారేమో. పులుంబూరు¹⁹ గ్రామము గుద్దవాది విషయములోనిదిగ జెప్పబడినది. రామచంద్రపురము తాలూకా దాక్షిణ్య రామములోని అసంఖ్య శాసనముల వలన అగ్రామము గుద్దవాదినాటిలో²⁰ నుండి నట్లును, కండ్లండు, కందుకూరు కత్తాట్లలలో ఈనాడు గంగగొండచోడవలనాటిలోని యొక విభాగముగ నుండినట్లును తెలియుచున్నది. ఇట్లే కోరుమిల్లి²¹ శాసనమువలన ఇప్పుడు రామచంద్రపురం తాలూకాలోనున్న కోరుమిల్లి గ్రామము ప్రాచీనకాలమున గుద్దవాది విషయములోనిదని తెలియనగును. ఇట్లే మిల్లి దేవునియొక్కయు, మన్మనత్య భూపతియొక్కయు పితాపురము శాసనము²² గుద్దవాదివిషయములోని ఒదియూ రనుగ్రామ

ము నొకదానిని పేర్కొనుచున్నది. ఇది రామచంద్రపురం తాలూకాలోని యిప్పటి ఓడూరే. కావున రామచంద్రపురం తాలూకాలోని చాలభాగము ప్రాచీనకాలమున అఱుకతాట్లులుపైవఱకు గుద్దవాదివిషయ మనుపేర బరగుచుండెనని నిశ్చయింపవచ్చును ; కాని యీ గుద్దవాదివిషయమును, కృష్ణాజిల్లా గుడివాడకు చుట్టుప్రక్కలనుండిన ప్రాచీన గుదాహార లేక గుదారవిషయమును పేరుని తెలిసికొనవలెను.²³ మన శాసన ప్రతిగ్రహిత కమ్మరాప్తములోని కుంఠూరు వాస్తవ్యుడు. కమ్మరాప్తము దక్షిణ హిందూ దేశ శాసనములలో చాల ప్రఖ్యాతి కెక్కినది. ఇప్పటి నెల్లూరుజిల్లాలోని యుత్తరభాగమును, గుంటూరుజిల్లాలోని కొంత భాగమును గలసి ప్రాచీన కమ్మరాప్తము చున్నది.²⁴ ప్రతిగ్రహిత నివాసస్థలమైన కుంఠూ

20. Ep. Rep. (S. C.) 1894 p. 5.

21. Ind. Ant. Vol. XIV, p. 53.

22. Ep. Ind. Vol. IV, p. 83,

23. గుద్దవాది విషయమునకును గుద్రవార (గుద్రవార) విషయమును పేరుండినట్లు చలనాటి పృథివీశ్వరుని పితాపురము శాసనమునందలి యీ క్రింది శ్లోకములను చూపింప వలకాక మున్నది.

‘తత స్సాచార్యసంకుప్తః కుశ్యవర్మచహీభృతే,
విమలాదిత్యభూపాలౌ గుద్రవారద్యయం దదౌ.’

తనకు చలనాటి వృథుడియైన కుశ్యవర్మ చేసిన పాదమునకు సంకుప్తుడై విమలాదిత్య భూపాలుడతనికి గుద్రవారద్యయమును (గుద్రవార మను పేరు గల విషయములను రెంటిని) ఇచ్చె నని కానియార్థము. గుద్రవార మన బరగిన విషయము గుడివాడ ప్రాంతపు దొకటి తెలియుచున్నది యున్నది గనుక ఆపేరేగల రెండవ విష

యము గుద్దవాదియై యుండునని తోచుచున్నది. కాని రామచంద్రపుర ప్రాంతమునకు గుద్రవార మనునది కాక గుద్దవాది యను పేరే యాధిపతిపట్టు శాసనములవలన పుట్టుచునున్నది. పైశ్లోకమున గుద్రవారములోని వారము ‘వారము’యొక్క యాపాంతరమే. వార మనది కడుప్రాచీనకాలమున దేశవిభాగమునకు పేరు. ఉదా : సారివహనివారము : కూమారవారము. ఈ కడపటి కూమారవారమే కుద్రావారమై తుదకు గుద్రావార మయ్యెను. కాలక్రమమున నీ ‘వారము’ అసలు పదమున జేరిపోయి, దేశవిభాగమని యర్థమిచ్చు విషయము కూడ దీనికి చేర్చి వ్యవహరింపబడుచుచున్నట్లు శాసనములవలన తెలియుచున్నది. దానంతటియే యది గుద్రావారవిషయ మయ్యెను. గుద్రావారమే గుద్రవార (గుద్రవార) విషయము. పావునవార విషయముకూడ నీ క్లేర్చుచినదే.

—చ. సో. క.]

24. Ep. Ind. Vol. XV, p. 250.

రుగ్రామ మెచ్చటిదో సరిగా చెప్పలేము. సత్తెన పల్లితాలూకాలో ఒక కొండూరు కలదు. గుంటూరుజిల్లా తెనాలితాలూకాలో పెడకొండూరుని ఇంకొక గ్రామము కలదు. ఈకడపటి గ్రామమున కొండూరిని పేర్కొను పండ్లండవ శతాబ్దినాటివి కొన్ని శాసనములును²⁵, కొండూరిస్థలమును పేర్కొను పదునాలుగవ శతాబ్దినాటి యొక శాసనమును²⁶ గలవు. మన శాసనమున రాజు “త్రివరనగరభవనగత పరమయువలీజన విహరణరతు” (పం. ౪-౫లు) డని వర్ణింపబడెను. మధ్యపరగణాలలోని (జబ్బల్ పూరు జిల్లా) తేవారే (Tewar) ఈ త్రివర నగరమని నా యనుమానము. తేవార్ ఒక వృద్ధు చాల ప్రసిద్ధి గాంచిన పట్టణము: అది చాలకాలమువఱకు చేదిరాజులకు రాజధానిగ నుండెను. జనరల్ కన్నింగ్ హామ్ దొర తన “ఆర్కియలాజికల్ నర్వే ఆఫ్ ఇండియా” అను గ్రంథము ౯-వ సంపుటమున²⁷ ఈ చేది లేక కలదురిరాజుల అనుస్మృత చారిత్రమును వ్రాసియున్నాడు. అభోనా²⁸, సర్పన్నీ శాసనము²⁹లవలన ఈ రాజులను గుఱించి మనకు మఱి కొంత స్పష్టమయిన సమాచారము తెలియుచున్నది. క్రీ. శ. ౧౩౫౫ నుండి పరిపాలించిన శంకరగణభూపతియో లేక ప్రాయికముగ నొక వేళ అతనితండ్రి కృష్ణరాజో మన మాడవ మాధవవర్మ మామగారై యుండవచ్చును.

చిక్కుళ్ల శాసనముననుసరించి విష్ణుకుండి వంశజులకు వాకాటకస్వపతులకు సంబంధబంధవ్యములు కలవని తెలియుచున్నది. అందు మొదటివిక్రమేంద్రవర్మ విష్ణుకుండి వాకాటవంశద్వయాలంకృతజన్ము డని వర్ణింపబడెను. దీని ననుసరించిమాడగా అతనితండ్రి వాకాటకవంశజయైన రాజకుమారిని బెండ్లియాడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కన్నింగ్ హాము దొరగారి దేశపటముప్రకారము³⁰ వాకాటక రాజ్యము చేదిరాజ్యము నంటి దానికి సరిగా దక్షిణమున నున్నది. క్రీ. శ. ౧౦౦౦ల ప్రాంతమున వాకాటకరాజ్యము పడిపోయిన తరువాత ఆ దేశమును చేదిరాజు లాక్రమిండుకొని, మఱియొకశతాబ్దవఱకు దానిని పరిపాలించి యుండవచ్చును. ఈ కాలముననే కావచ్చును విష్ణుకుండి ప్రభువులతోపాటు వారును ఏక కాలముననే పశ్చిమ చాళుక్యుల వలన నిర్జింపబడి యుందురు. కావున మధ్య హిందూదేశమున రాజ్యమేలుచుండిన బలవంతములైన రాజవంశములతో విష్ణుకుండి ప్రభువులు సంబంధబంధవ్యములను గలుపుకొనుచుండిరని యాహింసవచ్చును. బలవంతులైన యీ వాకాటకరాజుల తోడ్పాటున వారు నాలుగవశతాబ్ది యారంభమున ఆంధ్రదేశ సముద్రతీరస్థ దేశములను జయించి విడప. చేదిరాజుల సహాయముతో వాటిని నిల

25. Ep. Rep, (S.C.) 695, 696 of 1921.
 26. Ibid, No. 715.
 27. P. 112.
 28. Ep. Ind. Vol. VI, p, 294.
 29. Ep. Ind. Vol. VI, p. 295.
 30. Arch. Sur. of India, Vol. IX, map at the end.

బెట్టుకొని యుండవలెను. అతివశతాబ్ది కడ పటి భాగమున పరాక్రమవంతులైన పశ్చిమ చాళుక్యులు ఈ చేదిరాజులను, విష్ణుకుండి ప్రభువులను గూడ తుడిచివైచిరి.

మాధవవర్మ విజయములు

మూడవ మాధవవర్మ ప్రాధికన జయింప వలయు నను తలంపుతో గోదావరినదిని దాటినట్లును, అప్పుడు అత డీదానమును జేసి నట్లును (పం. ౨౨) మన శాసనమున గలదు. ఇందువలన అతడు ఈ శాస్యదిశకు అనగా కళింగ దేశముపై దాడివెడలె ననియు, ఇప్పటి కృష్ణాగుంటూరుజిల్లాలలో ఎచ్చటనో యుండవలసిన రాజధానినుండి అతడు వచ్చు చుండెననియు నూహింపవలసియున్నది. ఇప్పటికి నీజిల్లాలలోనివారు విశాఖపట్టణము, గంజాము జిల్లాలవారిని తూర్పువారని పేర్కొను చుండురు. చిక్కుళ్ల శాసనము³¹ ననుసరించి మాధవవర్మ తాతగారైన రెండవ విక్రమేంద్ర వర్మ రాజధాని వేంగి, ఏలూరులనమీపమున నున్న దెందులూరని తెలియుచున్నది. ఈ శాసనము కృష్ణాజిల్లాలోను, రెండవ, మూడవ మాధవవర్మల ఈపూరు శాసనములు³² గుంటూరు జిల్లాలోను దొరకినవి. ఇందునుబట్టి మూడవమాధవవర్మకు పూర్వము అధమము నాలుగుతరముల నుండియైనను వేంగీదేశము విష్ణుకుండిరాజులక్రిందనేయుండినట్లు నిరాతంక

ముగ నూహింపవచ్చును. మన శాసన ప్రతి గ్రహీతను మూడవ మాధవవర్మయే కమ్మ రాష్ట్రమునుండి అంతకంటె నిస్సంశయముగ సారవంతమైన ప్రదేశముగు గుడ్లవాడి విషయ మునకు దీసికొనివచ్చినట్లు కనబడును. ఇందు వలన కమ్మరాష్ట్ర మంతయు గూడ మాధవ వర్మ రాజ్యములోని దనియే యూహింప దగును. ఈమూడవ మాధవవర్మయే పదు నొకండు సంవత్సరములకు పూర్వము అనగా అతని ముప్పదియేడవ విజయరాజ్య సంవత్సర మున ఈ గుడ్లవాడి విషయములోని గ్రామ మునే దాన మొసంగియుండెను కాన నీ విషయ మతడు తన నలువది యెనిమిదవ విజయరాజ్య సంవత్సరమున క్రొత్తగ జయించినది కాదు. కాని యీరాజు గుడ్లవాడి విషయాధికారుల కాజ్ఞాపించినది తన విజయ స్కంధావారము నుండియే. ప్రాయశముగ నత డాకాలమున ఎడప దడప నియతప్రకారము చేయు కైత్రయాత్రలో నుండి యుండును. మాధవవర్మ ప్రతితామహుడు ఇంద్రభట్టారక వర్మరాజ్యము విశాఖపట్టణము జిల్లాలోని 'పష్ట (అ)కి' రాష్ట్రము³³. అప్రాంతపు కళింగరాజ్య మెప్పుడు విష్ణుకుండి ప్రభువుల కుండునో యూ దునోయన్న స్థితిలో నుండెడిది. ఏలయన కృష్ణా నదీతీరమున దెందులూరినుండి ప్రాయశముగ సీతూర్పుదెన రాజ్యమును కట్టుబాటులో

31. Ep. Ind. Vol. IV, p. 193.

32. C.P. No. 12 of 1919-1920, (Ep. Coll) (S.C).

33. Ramatirtham plates, Ep. Ind Vol. XII, p. 133.

నుంచుట వారి కసాధ్యముగ నుండియుండును. అందువలన సాధారణముగ కలింగదేశాధిపతులలో లేక వారి సామంతులలో ఆక్రమించుచుండు నీ సముద్రతీరపు ఈశాన్యదిగ్భాగముపై ఈ విష్ణుకుండివంశపు రాజులు ప్రాయశముగ నెడచ దడవ దండయాత్రలు నలుపుచుండి యుందురు.

కాలనిర్ణయము

ఈశాసన కాలమును, దీని ననుసరించి మాధవవర్మయొక్క పరిపాలన కాలమును కొంచెమించు సరిగానిశ్చయింపగలుగుట గొప్ప విషయము. ఈశాసనమును, మొదటి జయసింహవల్లభుని³⁴ (౭౩౩-౭౭౩) శాసనమును కలసి దొరకినవి. జయసింహవల్లభ శాసనము నందలి ప్రతిగ్రహీత మాధవవర్మ శాసనప్రతిగ్రహీత కొమారుడు. పాతకులు రెండు శాసనములలోని ప్రతిగ్రహీతలను గుఱించిన వర్ణనను పోల్చిచూచుకొనుటకై జయసింహవల్లభ శాసనము మూలపాతమును అనుబంధముగ నిచ్చియున్నాను. ఈరెండు శాసనములలోని ప్రతిగ్రహీతలయొక్కయు, వారి పూర్వులయొక్కయు పేర్లు పోల్చిచూచినయెడల మాధవవర్మ గుడ్డవాదివిషయములోని పులుంబూరు³⁵ గ్రామమును తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారియు, గౌతమన గోత్రుడును, రుద్రశర్మ మనుమడును, దామశర్మ పుత్రుడును అయిన శివశర్మ కిచ్చినట్లును,

మొదటి జయసింహవల్లభుడు ఏతద్దామదానమునే తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారియు, గౌతమన గోత్రుడును, దామశర్మ మనుమడును, శివశర్మ కొడుకునుఅయిన రుద్రశర్మకు మఱల స్థిరపఱచినట్లును తెలియగలదు. శాసనమున రుద్రశర్మ “పూర్వాగ్రహారికు” డని, అనగా అదివఱకే యాయగ్రహారము ననుభవించుచున్నవాడని వర్ణితు డయ్యెను. ఈ విధమున మాధవవర్మ ప్రతిగ్రహీత జయసింహవల్లభశాసన ప్రతిగ్రహీత తండ్రియగుటవలన మాధవవర్మ జయసింహవల్లభుని తండ్రియు, వేంగీచాళుక్యుల వంశస్థాపకుడును అయిన కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కిని, అతని పెదతండ్రియు, శ్రీహర్షుని దక్షిణ హిందూదేశ సుప్రసిద్ధ ప్రతిస్పర్ధియు అయిన రెండవ పులకేశికిని సమకాలికుడుగా నుండి యుండవలయును.

ఈ విధమున ఇంచుమించుగ ఆటవీర శతాబ్ది యంత్యభాగమును, ఏడవశతాబ్ది ప్రారంభభాగమును మాధవవర్మ పరిపాలన కాలమని స్థిరపఱచుకొని దీని నితరకన్న స్వేచ్ఛముగ నిర్ణయింపగలమేమో ప్రయత్నింతము. ఈదానము ఫాల్గుణ వార్షమినాడు చంద్రగ్రహణ నిమిత్తమున జేయబడినట్లు శాసనమువలన తెలియుచున్నది (పం. ౨౫-౨౭). క్రీ. శ. ౫౭౫, ౫౮౩, ౫౮౪, ౬౦౧, ౬౧౦ సం॥లలో చంద్రగ్రహణము ఫాల్గుణ మాసమున పచ

34. చాళుక్యరాజుల రాజ్యకాలమునకు ప్లీటూవోర ‘ఇండియన్ ఆంటిక్వరీ’ ఇకవదన సంపుటమున దెలిపిన కాలములే గ్రహించితిని.

ను. కుబ్జవిష్ణువర్ధనునిచేతనో, అతని సోదరుడు రెండవ పులకేశిచేతనో జయింపబడియుండవలసిన రాజయొక్క ౪౮-వ పరిపాలన సం॥ముగ నుండుటకు మొదటిసంవత్సరము మరియు ముందటిది కాన దానిని త్రోసివేయవలసియుండును. క్రీ. శ. ౬౧౦ ప్రాంతమున ఏడవ శతాబ్ది ఆరంభమున ప్రాయీకముగ పులకేశిచే జయింపబడిన రాజునకు కడపటి సంవత్సరము(౬౨౧) చాల తరువాతిది యగునుగాన దానిని గూడ త్రోసివేయవలసియుండును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు ౬౧౬ ప్రాంతమున స్వాతంత్ర్యమును బ్రకటించెనని మనకు తెలియును. మిగిలిన మూడు సంవత్సరములలోను ౫౯౨, ౬౧౨ సంవత్సరములలోని చంద్రగ్రహణములు హిందూదేశమున సూర్యుడు దిక్పక్రము (Horizon) న కెగువనున్నప్పుడు సంభవించినవగుటచేత⁸⁵ అవి హిందూదేశమున గానరానివి. కావున మాధవవర్మ ఈశాసనము నిచ్చిన సంవత్సరము ఇక ౫౯౪ మాత్రమే కావలెను. ఈశాసనకాలము ప్రాయీకముగ ౫౯౪-వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి ౧౧ వ తేదీ కాదగును. ఈశాసనమున చివర ఈధానము రాజయొక్క ౪౮-వ విజయరాజ్య సంవత్సరమున చేయబడినట్లు తెలుపబడినది. కావున అతనిరాజ్యము క్రీ. శ. ౫౯౬ లో ప్రారంభమై యుండవలెను. రెండవ పులకేశి కాని లేక అతనిసోదరుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు కాని వేంగినాక్రమించుకొనక పూర్వము జయిం

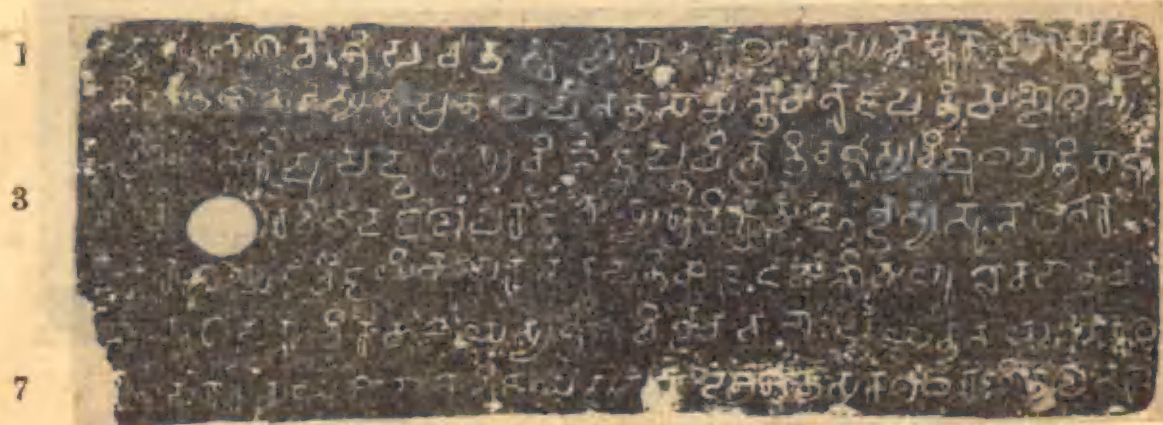
చిన యీమాధవవర్మ విష్ణుకుండివంశజులలో కడపటివాడేయైనయెడల ఇతడు ౬౫ సంవత్సరములకు (౫౯౬-౬౧౦) తక్కువ కాకుండ పరిపాలించియుండవలెను. ఈ మాధవవర్మకు మంచణ్ణభట్టారకు డని యొక కుమారుడు కలడు⁸⁶. తనతండ్రికాక ఒకవేళ ఈమంచణ్ణయే పులకేశిచే సంపూర్ణపరాజయము నొంది యుండవచ్చును; లేదా పులకేశివంశనో, కుబ్జవిష్ణువర్ధనునివలననో తనవార్ధక్యమున మాధవవర్మ జయింపబడినను తాము వప్తపోయిన రాజ్యముకొరకు అతని కొమారుడు మఱి కొంతకాలము పోరాడుచుండియైన నుండవచ్చును. పూర్వగ్రహర దానమును మఱల రుద్రేశ్వర్మకు స్థిరపఱచు నీ శాసనమును మొదటి జయసింహుడు విజయస్కంధా వారమునూడి యొనంగెను. పులుంబూరు⁸⁷ ప్రాంతముల మొదటి జయసింహు డోడించిన శత్రువు మూడవమాధవవర్మ ప్రియకుమారుడైన మంచణ్ణభట్టారకు డగుట అసంభావితము కాదు. ఇదియే నిజమగునెడల, జయసింహుని పాలమూరుశాసన మాతని అయిదవ విజయరాజ్య సంవత్సరమునాటి దగుట చేతను, జయసింహుడు ౬౩౩లో రాజ్యమునకు వచ్చినట్లు మనకు తెలిసియుండుట చేతను మంచణ్ణ విష్ణురాజ్య సంపాదనమునకై అధమము ౬౩౮-వఱకైన నిరర్థకముగ ప్రయత్నించుచుండినట్లు హింపవలసియున్నది. (సశేషము)

85. కా కి విజయమును దాక్టర్ యల్. డి. స్వామికన్న పేర్కొను తెలిపిరి. వారు దయతో వాచాచంద్రగ్రహణములు సరిగా ఎప్పుడు పట్టినవో ఆ కాలములకు వాకొరకు గుడించిపెట్టిరి.

86. మూడవ మాధవవర్మ ఈపూరు శాసనము, C. P. No. 11 of 1919-1920. దీని యాజ్ఞాప్రీతియ పుత్రుడైన మంచణ్ణభట్టారకుడు (అశ్వాత్థాప్రీతిపుత్రో మణ్ణభట్టారకః). Ep. Rep. (S. C) 1920, p. 98.

మూలము

ముదటిరేకు : రెండవపెద

1. స్వస్తి భగవత్ శ్రీవేదతస్మామి పాదానుభ్యతస్య విష్ణుకు[డ్డినో-2]ప్ర²
2. తిహతశాననస్య స్వప్రతాపా(పా)వనతసామన్త మనుజవతి మణ్డలస్య
3. విరహితరిపుషద్వగ్-స్య విధి[వ*]దుపచిత త్రివగ్-స్య విబుధవతిసాధ్య
4. శరవీరవిధవ బలపరాక్రమస్య శ్రీవిక్ర(మ)మపేష్ట్రస్య సూనో[ః*] అనేక
5. సమరసంఘట్ట విజయినః పరనరవతి మకుట మణిమయూఖావదాతచ
6. [ర*]ణ యుగళస్య విక్రమాశ్రయస్య శ్రీ గోవిందవమఃణః పృయతనయః అశుల
7. [బ*]లపరాక్రమ యశోదాన వివయనంపనో దశశతం సకల ధరణీతలనర

1. ఆసలురేకులనుండి.

2. నాలుగవయత్నర మైన 'డ్డి' లో దిగువ 'దా' కనబడుచున్నది. 'నో' లోని కొంతభాగము పరిగా గానరాదు.

['విష్ణుకుడ్డినా మ]ప్రతిహత' యని మూలమున గలదు. 'విష్ణుకుడ్డినో-2ప్ర'తిహతి' పాఠము పారపాటు. 'జర్నల్' లో ప్రచురమయిన యీ వ్యాసమునకు కడకింటి స్యయముగ 'ప్రూపులు' యాచుట పడకుండున గావచ్చు మూలపాఠమున ఆందండు కొన్ని పారపాట్లు దొర్లినవి. అయినను 'జర్నల్' లో నున్నరీతినే కావనమూలపాఠము నిచ్చియున్నాను. — మ. సో. శర్మ.]

3. అనుస్వారము 'సు' మీద గలదు.

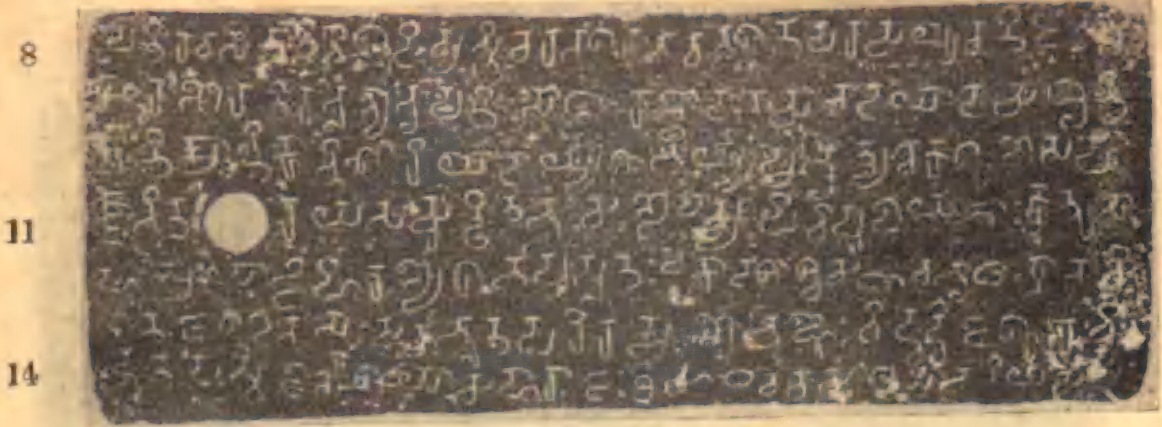
4. 'ప్రియ తనయః' అని చదువవలెను.

5. 'సంపన్నో' అని చదువవలెను. 'ప' మీద, 'నో' మీద అనుస్వారములు కలవు. 'నో' ఇర్ణయనకు దిగువభాగము కొంచెము పగలినది. అందువలన అది 'నో' అగునో కాదో నిశ్చయముగ తెప్పలేదు.

6. 'వంశేగత' అని చదువవలెను. 'శో', 'గో' లు ఇందుమించు నొక్కపాటిక నుడుటచేత ఉత్కీర్ణకు డిట్లు తప్పు చెక్కియుండును.

['వంశేగత' యని లక్ష్యణరావుగా రించు దిద్దిరి. కాని యిట్టి దిద్దుబాటు అవసరముగ దోచును. 'దశ శత సకలధరణీతల నరపతి' అనగా దశశతపరిమితి సకల

రెండవ రేకు : మొదటి పేజీ

- 8. పతి రవసి[త]వివిధదివ్య త్రివరనగర భవనగర పరమయువతి(తీ)జవని
- 9. హరణరతి రన్నన్యోన్యపతి సాధారణ దానమాన దయాదర్శిధృతి
- 10. మతితాన్తైకాన్తై తౌరియాదాయక¹⁰ గాంధీయక ప్రభృత్యనేకగుణసంప
- 11. జ్ఞాతరయ సముద్ధిత భూమణ్డలవ్యాపి విపులయశో(శో) క్రతుసా
- 12. హస్తయాజీ హిరణ్యగభప్రసూతః ఏకాదశాశ్వమేధావభృథ స్నాపవి
- 13. గతజగదేనన్యః సవ్యభూతపరిరక్షణయజ్ఞః నిర్వద్విజగురుని
- 14. ద్ధ¹¹తపస్విజవాశ్రయో మహారాజః శ్రీమాధవవమా¹²[*] అపిచ[*] నియమా¹²

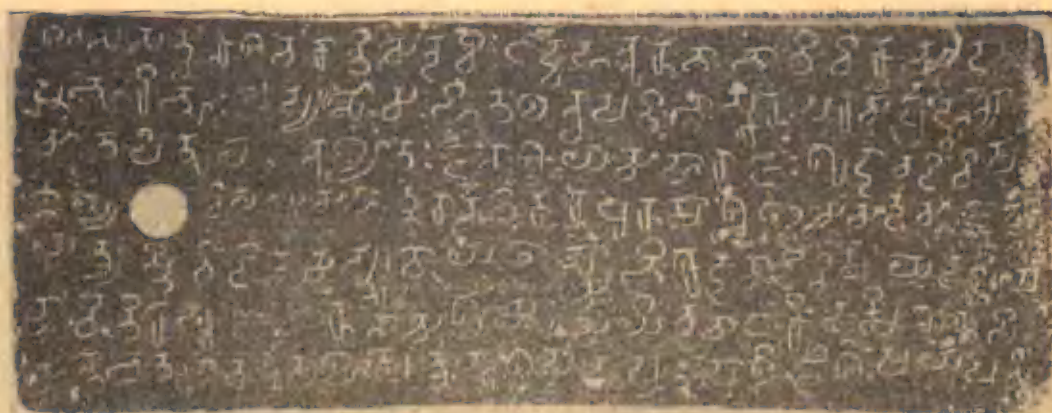
ధరణీతలమునకు అధిపతి. దశశత మన వేయి. ఇతడు పరిపాలించినది వేంగియే. కావున వేంగీరాజ్యం పీఠమే యీ సమాసమున తెలుపబడిన దని నా యభిప్రాయము. అనగా మాధవవర్మకాలమున వేంగీరాజ్యము (దశశతము) వేయి. వేంగీ సహస్ర మని ('వేంగీగ్రామ సహస్రకం'— S. I. I. IV. No. 1153; 'వేంగీ సహస్రక్షమాధీశో'— S. I. I. VI. No. 96; ఈ కడపటి యుదాహరణము నకును, 'దశశతకలధరణీతల సరపతి' కిని పోలిక చూడుదు) ద్వావశేషహస్ర మని (ద్వావశేషహస్రప్రమాణ వేంగీ మండల—చురగవిజయూచీతుని పాతలూరు కాపనము, భారతి సం. ౧, పుట ౧౦౨), దాదశేషహస్ర మని ('వేంగీవిషయ దాదశే సహస్రావినీవల్లభ' S. I. I. IV. No. 174) చాళుక్యముల కాపనములలో గలదు. నే నమకొనుపట్టు ఈ 'దశశత.....సరపతి' అను సమాసమున వేంగీరాజ్యం పీఠమే తెలుపబడిన యెడల వేంగీపేరుపెట్టి కాళహస్తియనను శివరాజ్యప్రమాణమును తెలిపిన మొదటికాపన మిదియే. —మ. సో. శ.]

- 7. 'తి' చాల చెడిపోయినది కాని 'వి', 'వి' లకు గుర్తింపబడుచు.
- ['వివిధదివ్య త్రివరనగర' అని మూలమున గలదు. —మ. సో. శ.]
- 8. 'రన్నన్యో' అని.
- 9. 'భవ' అని.
- 10. 'తౌరియాదాయక' అని.
- 11. 'సృష్టి' అని.
- 12. 'సయమాశనము' అని. మొదటి రెండక్షరములు 'ని', 'య' లు. మూడవయక్షరము కొంత చెడిపోయినను 'మో' గ గనబడును. ఆప లది 'మా' అయి యుండవచ్చును. నాలుగవయక్షరము 'గ', కాని యీ రీతిలో 'గ', 'శ' లు రెండు కొంచెము లేదాతో నొక్కరీతి నుండును. అలేదా రోదన 'శ' వర్ణమున వొక యడుగు టుండును. అందువలన 'ని', 'శ' లు లేఖకప్రమాదము లేమో యని పైని వ్రాసినరీతిని దిద్దిరి.

15

18

21

15. గనసంసర్వం కైశవం కాన్తి మైద్దవీం[*]శిద్ధహన్తురుభా[*]భాతి విశమా దా
 16. ప్రభూరిభూ[*] అవ్యసా మహితలవ్యపతిభాన్కురః పరమబ్రహ్మణ్యో
 17. మారాప్రిత్రు¹³పాదానుభ్యారః జనశ్రయమహారాజః గుద్దా(ద్ద)వ(వా)దివిష
 18. య్యే(యే) విషయమహత్తరా¹⁴ నధికారపురుషాంశ్చ ఇమమర్థః మాజ్ఞాప
 19. యత్య(తి)అస్తి[*] విదితమస్తు వో యథాస్మాభిః గుద్దవాదివిషయే దళియ
 20. వావితీరే పులుంబూరునామగ్రామః మయిద్దవాటకి దక్షిణతః[*]నీ
 21. మాస్తే చతునివర్తనశ్చ¹⁵ తేత్రం యుగపత్సంప్ర[ద*]త్తం[*]ప్రాగ్ది[క్*]శిషయా
 ప్రసిద్ధి

13. 'విత్ప్రి' అని.

14. [మూలమున 'మహత్తరా' నని కలదు. — మ. సో. క.]

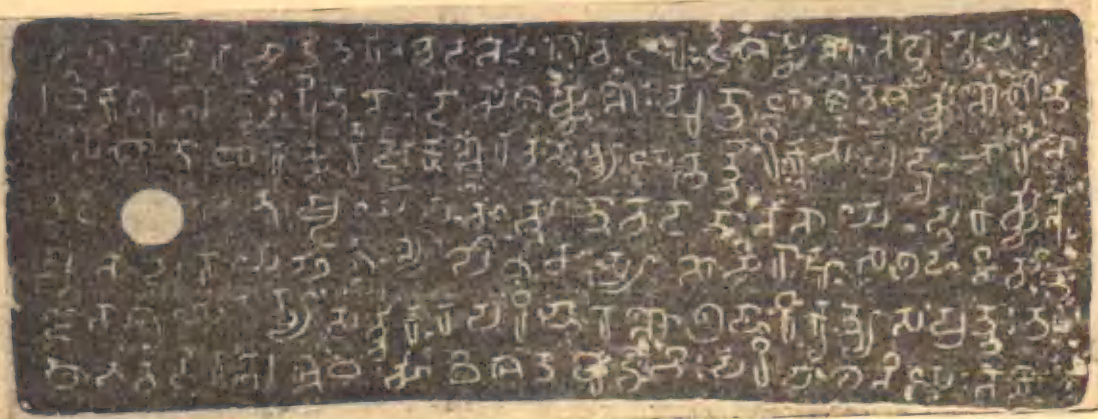
15. 'చతునివర్తనశ్చ' అని.

మూడవరేకు : మొదటిపేజి

22

25

28

22. తః నోదావరీమతిరక¹⁶ వేదవేదాంగవిదో రుద్రశమ్మణో నప్త్రీ స్వ[పితు]
23. రధికగుణాధ్యాసిరతనో¹⁷ దామశమ్మణఃపుత్రాయ శివశమ్మణే గౌత
24. మనగోత్రాయ కమ్మ¹⁸రాప్త్రీ కుణ్డార¹⁹వాస్తవ్యాయ తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారిణే
25. వేదచతుష్టయసమామ్నా తావదాతావనాయ స్వశమ్మాను
26. ప్లాసపరాయ ఫాల్గుణ్య(న) పోణమాస్యాం సోమరాహుసగ్రహనిమిత్రే
27. జనాశ్రయదత్త్యాం సవ్వేశరపరిహారేణాగ్రహరి(రీ)కృత్య సంప్ర[ద*]తః[1*] త
28. థా భవద్ధి రవైశ్చ కమాధికతబుద్ధిభిః²⁰ పరిపాలనీయః[1*] న తై

16. 'నోదావరీ' లోని 'రీ' 'ర' వలె మన్నది. [మూలమున 'నోదావర మతిరక' అనియే కలదు. — మ. సో. క.]

17. ['గుణాధ్యాసిర తనో' లో 'కడపటి' 'త' దాని పూర్వపు 'త' మను, 'నో' కను దిగున వ్రాయబడినది. — మ. సో. క.]

18. [మూలమున 'కమ్మ' అనియే కలదు. — మ. సో. క.]

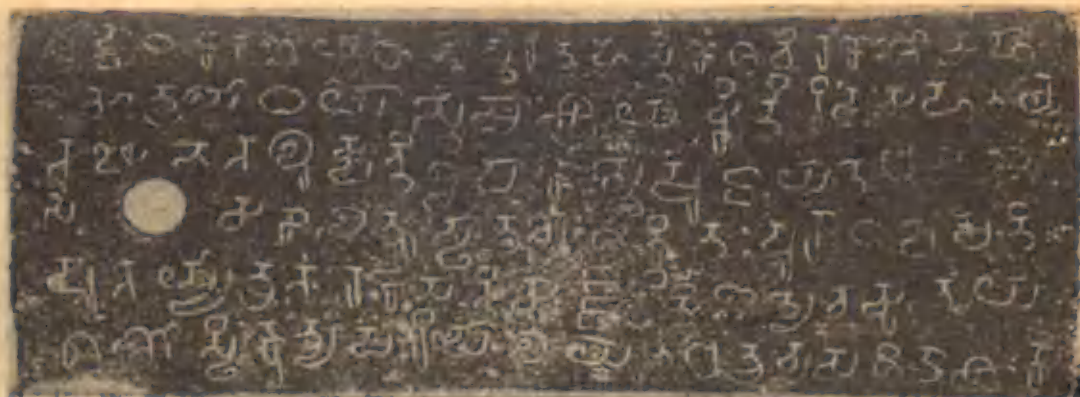
19. [ఇచట 'వా' క్రింద ప్రాచీనకాలపనములలో మన్నయట్టి పొట్టలో అద్దుగీటు గీయబడు సంకేతము కలదు. కుణ్డార ? — మ. సో. క.]

20. 'భమాధి గతబుద్ధిభిః' అని.

29

31

34

29. శ్విద్భాధా కరణీయా[*] ఆజ్ఞప్తి రత్ర²¹ హస్తీకోశ వీరకోశా[*] మహా²²

30. మాత్రయోధయో నైషాం శ్రేయః కీర్తి రిదం మహత్[*] యే

31. న శోభన యుక్తు శ్వపాకా నైషాం జాయతే²³[*] అన్యాయ

32. సమకాలేతు స్థాతవ్యం శక్తిరః పురా[*] ఉపేక్షతి

33. పున య్యైత్ర సరకే సనిమజ్జతి[*] ఇ త్యేవ ముభయ

34. గణా స్వీకృత్య²⁴ పరిపాలయేత్[*] అత్ర వ్యాసగీతా శో(క్లో)కా[*]

21. [యాలమున 'ఆజ్ఞప్తి' అని కలదు, — కాని యది పాథయూషముగ గనబడదు.
మ. పో. శ]

22. ఇచ్చట 'హయంతే' అని యుండవలెను.
23. ఇచ్చటనుండి అక్షప్తం శ్లోక మారంభము. కాని యామూర్త్యుచేసిన భందోభంగ మగును.

కాని మొదటిదరగామున ఒకమాత్ర ఎక్కువ. 'మహా
మాత్ర' అనువాచిని 'మామాత్రా'గ మార్చిన పరిపావును మ. పో. శ.]

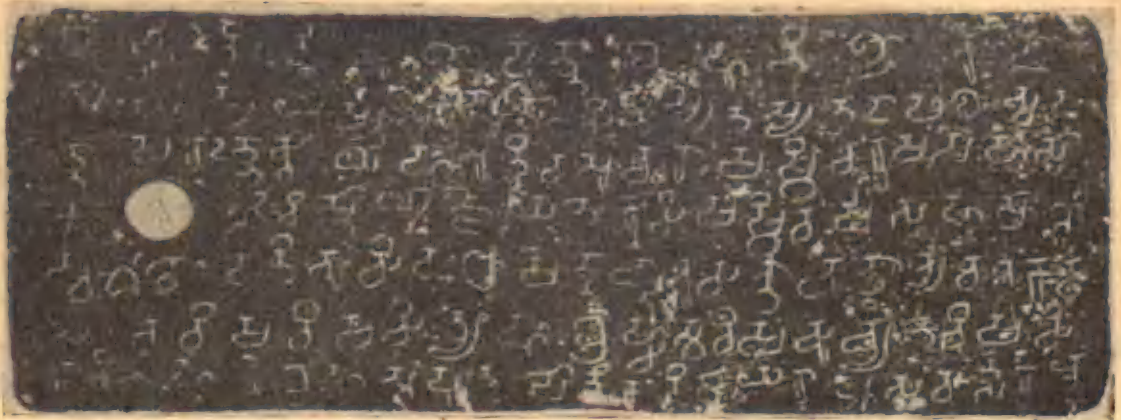
24. [యాలమున 'స్వీకృత్య' అని కలదు, —

నాలుగవరేఖ: మొదటిపేజ

35

38

41

35. బహుభి వ్యనుధా దత్తా బహుభి శ్చనుపాలి

36. తా[1*] యస్య యస్య యదా భూమి న్తస్య తస్య తదా ఫలం[1*] స్వద

37. త్తాం పరదత్తామ్వా²⁵ యో హారేతి(త) వసుస్థరాం²⁶[1*] మష్టివమ²⁷నహస్రా

38. ణి విష్ణాయా జ్ఞాయతే కృమి[1*] మష్టివమనహస్రాణి

39. స్వగే మోదతి భూమిదః[1*] ఆత్మేత్తా²⁸ చానుమన్తాచ తాన్యేవ న[ర*]క(కే) వ40. సేత్[1*] న విమం²⁹ విష మి త్యాహుః బ్రహ్మన్వం³⁰ విష ముచ్యతే[1*] విష మే

41. కాశినం హన్తి బ్రహ్మన్వం పుత్రపౌత్రికం[1*] విజయరాజ్యసంవత్సరే 48[1*]

25. 'పరదత్తం'వా అని.

27. 'మష్టివమ' అని.

26. [మూలమున 'వసుస్థారాం' అని కలదు.

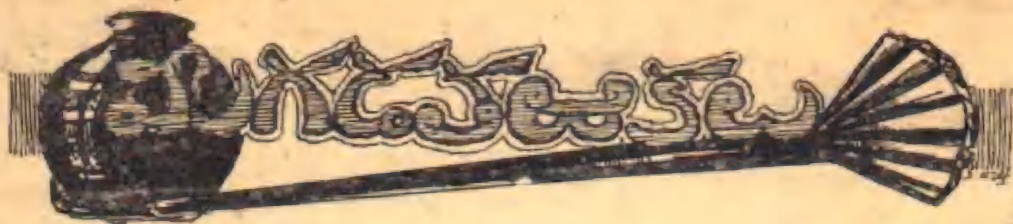
28. 'ఆత్మేత్తా' అని.

ఇట్లే మూలమున ప్రాస్యమునకు దీర్ఘమును, దీర్ఘమునకు ప్రాస్యము నిచ్చినచోట్లు చాల గలవు. చూడుడు: పం. ౧౩-మహితల స్మృతః; పం. ౨౪-నస్తవ్యాయ; పం. ౨౬-సౌఖ్యమస్యాయ; పం. ౨౯-కరణియా; పం. ౩౪-మృగతా. —మ. పో. క.]

29. అనుస్వారము 'మ' మీదగాక దాని తరువాతి 'వి' మీద గలదు.

30. ఇచ్చటగూడ అనుస్వారము 'స్వ' మీదగాక దాని తరువాతి 'వి' మీద గలదు.

చేత మిగులొత్త నొక నల్లరాతిలోన-మలచినాడవు భయద సింహముల తలలు
 వసుధ గవ్వట్టు సర్వపర్యతములందు-చిత్రముల నెన్నిగతుల జూచెదవా నీవు.
 సున్నితంబైన నీచేతి సుతైరుండి-బయలువడె నెన్నియెన్ని దేవస్థలములు
 సార్థకముగాని యెన్ని సాహసములకుఁ-గలిగె నీనాడు వసుపుఁగుంకములపూజ.
 కవి కలంబునఁ గల యలంకారరచన-కలదు కలదోయి; శిల్పి! నీ యులిముఖమున
 కాకపోయిన నీ రాతికంబములకు-కుసుమవల్లిక లేరీతి గ్రుచ్చినావు?
 ప్రతిమలు రచించి యొక మహారాజువరిత-వల్లెవేయింపఁగలవు చూపరులచేత
 కవనమునఁ జిత్రములు గ్రుద్దు కవికి నీకు-తారతమ్యంబులే దబద్ధంబుగాదు.
 రాల నిద్రించు బొమ్మల మేలుకొలిపి-యులిని సోకించి బయటికి విలిచినావు
 వెలికి రానేర్చి నీపేరు నిలువకున్నె-శాశ్వతుఁడవోయి నీవు నిశ్చయముగాను.
 తల యెత్తెగద నీదు చాతురి యజంతాగహ్వరశ్రేణిఁ గే
 వల సాహసములందు, జీవకళ నిల్పించాలు నీసుత్రైలో
 మొలుచు న్మానవవిగ్రహంబులు మహాపుణ్యుండవోయీ! హరి
 త్తులు నీ బొమ్మలచేత ముగ్ధగతిసందుకా శిల్పికంఠీరవా!
 నునుపుల్ దీర్చి మదంబు జిందిపడ నేన్దుం గున్నలం తెక్కి వై
 చిన చాతుర్యము నీ శిరోగ్రమున నిల్చె నత్కిరీటాకృతికా
 తెరుఁగుందేశము నిన్ను వంటి పనివానికా జూచి యుప్పొంగుచు
 డును, నీలేమిఁ దలంచి కంటఁ దడిబెట్టుకా, శిల్పవిద్యానిధీ!
 తెలిరాతకా తెలువార నచ్చరపడంతిఁ దిద్ది యాసోగక
 న్నులపజ్జకా నిను నీవు దీర్చుకొని సంతోషించుచున్నాడవా!
 భరిరే! శిల్పి! జగంబులోనఁ జరజీవత్వంబు సృష్టించుకో
 గల నీకవ్యుడు సాటివచ్చును? నమస్కారంబు నీమూర్తికి.

శృంగారనైషధము

అవ్వారి నుబ్రహ్మణ్యకాశ్రిగారు

శ్లో. పాణియే బలిహారభ ధైర్యాశితకోమల కరగ్రహ మగ్న మే;
భేదజం చిరచితాశనివాసవ్యాపదా ముపది దేశరతీకా.

ఇంద్రునిచేతికి మన్నకుండు చిరకాలాశనివాసమునఁ
గలిగిన వివాహముఁ పోవుటకై దళయంతీకోమల
పాణిగ్రహణము ముపదేశించె ననునది యీశ్రీహర్షశ్లోకము
లోని సముచితకల్పన. దీని శృంగారనైషధకర్త యిట్లు
మాన్యము.

మ. పదినంగంబునఁ దాప మొందిన శచీ
ప్రాణేన కంగరీతిక
శివులం గైదువుతోడు నైద్య ముప
దేశించె రహస్యంబుగా
నవనిహారపయోమిశస్మయజ
స్నానార్ద్రపర్యంతమై
యివతాలిండు విదర్భరాజతనయా
హృద్య ప్రసద్ద్యంద్యముక్.

౫ ఆ. ౮౩ పద్య.

పాణిగ్రహణము మందుకావనియించి యివతాలిం
డు ప్రసద్ద్యంద్యము మందని మురిసికొను కవి నైషధమును
శృంగారనైషధ మనుకొనివాడనుట యంతయుఁ బోషి
యున్నది.

భీమకాచ హృది మే పరమాత్మే
తీవితాదపి ధనాదపి నరీర్వి;
న స్వమేవ మమసాఽర్థ రియస్యా
హ్లాదతీప్తిపి కలాం కిల నోరీర్వి.

ఇంద్రాగ్నియమవరూపులు త న్మర్థించునపుడు
నలుఁ డెనుకొనుమాట యిది;

"తీవితముకన్నను ధనముకన్నను మిన్నయైనదిను
యంతి నా హృదయమునఁ గలదు. భూమి యామె పది
యాజనిభాగమునకైనఁ దగదు. కాని యామె యంత
వలకు నానాత్మ కాలేదు."

ఈ యంశము శృంగారనైషధమున విట్లు మార్పబడె.
క. ప్రాణంబుకంటె భీమ
హోదీపతిమాజుమదఁ గూర్మిగలదు గీ
ర్యాజాధీశ్వరుఁ డయ్యలి
చేటిక మదిఁగోరనేని వేగము యిత్తుక.

తనసా త్తింకను గాలేదనుమాటను నలుఁడే మఱి
చెనో, కవి నలునిలోఁజేరి తానే వలచెనో కాని యు
న్నాడవ్యభిచారిచే శృంగారస్థాయి మిగులఁ బోషితము.
దీవను శృంగారనైషధము కాదను.

౬ పద్య. ౩ శ్లో.
భ్రైమ్య సమం నాఽజగద ద్వియోగం
స నూతిధర్మ స్థిరధీ రధీకా;
పయోధిపావే ముని రంతరాయం
దుర్వారము హ్యర్థ మివార్థశేయం.

"నూతిధర్మనిర్వహణదీక్ష నలునిలో స్థిరపడినది.
వియోగమును లెక్కనెయిలేదు." అని యించిరి ప్రకృ
తార్థము. "అగస్త్యుఁడు సముద్రపానసమయమున బడితా
గ్నిని విఘ్నముగఁ బరిగణింపలేదు" అని యుపమ. ఈ ప
మానమున బట్టిచూచినను బ్రస్తుతపద్య ననుబట్టి యాలో
చించినను నలునియందు శృంగారస్థాయికఁ బ్రాముఖ్యము

నొసంగక ధర్మవీరరసస్థాయికి పట్టాభిషేకము నేయవలె నని శ్రీ హర్షుడు పూనినట్లు తోచెడిది.

దీనిని శృంగారవైషణ్య మెట్లు మార్చిచూపుచున్న దో చూడుడు.

విరహభారంబుతోన యుర్విధవుండు
ప్రబలముగు దేవకార్యభారము భరించె
నార్యభింతోన జలరాశి యంబుపూర
మార్యశీయుండు భరియింపడయ్యె నెట్లు.

ఇందు శృంగారస్థాయికిని ధర్మవీరస్థాయికిని సరియైన తావు నలునం దొసంగఁబడినట్లు ప్రకృతివర్ణనలోఁ బూర్వార్థమునఁ దోచెడిది. ఉపమాధ్వని నాలోచించిన రతికి ప్రాముఖ్యము గన్పట్టు. బడతానలముతోఁ బోల్చఁ బడినది రతి. అంబుపూరముతోఁ బోల్చఁబడినది దూతిధర్మ దీక్ష. బడతానలము నీటిని లీల్చివేయుచుఁ బొంగుండఁ జేయఁచున్నట్లు రతి ధర్మదీక్షను లీల్చివేయుచున్నది. ఇట్టిధ్వనికేమందు వర్ణనములుకా లంబము నొచ్చుచున్నవి. చూడుడు :

దమయంతీసుకుమారపాదకమల
ద్యుంధ్యార్పణాధవ్యుల
టీమహర్మ్యుంబగు పట్టణంబుపుడు
గంజీక మంటి నం చెంతయుకొ
బ్రమదం బందె దిగీకార్యఘటనా
భారంబు చింతించి దీ
ర్ఘము నున్లంబును గావోనచ్చె
ధరణీకాంతుండు నిశ్వాసముకొ.

ఇందు రసీకవర్ణనమును నలునియొందు శృంగార స్థాయి రాజ్యమునీయుచున్నట్లును, దూతికృత్తి నిర్వహణోత్సాహమును బాధింపఁజోవుచున్నట్లును గన్పట్టుచున్నది కదా.

ఇంతమాత్రమున నలుని ధర్మవీరత లోపించి య నాచిత్యమును గల్గించు వడకొఁగూడదు. ప్రబలమైయున్న దమయంతి త్యమరా గమచే దూతికృత్తియు లోభముఁ జేసి స్వార్థపరుడైనచో నలున కనొచితి వాటిట్లును. అట్లు

నేయలేదు. సైన్యకమై చిరస్థాయియగు ప్రియాదురాగ మెంకయుం బ్రబలమైయుండినను ఆగంతుక మైన దూత కృత్తిదీక్షను స్వకార్యవిఘాతకమైనదాని నెంతయు ధర్మవీరుడు కేవల నేనిర్యపింపఁగలిగినది యాచిత్యమే నీదించుక. నలునికథలో వైషణ్యకావ్యమున శృంగారమే ప్రధానము. దానిని బలపఱచుటకే ఆంతుకమైన ధర్మ వీరరసమును ప్రస్తుత శృంగారమునకుఁ బ్రతిబంధముగాఁ గూర్చి ప్రతిబంధకవీరరసమును బాధింపఁగలిగి శృంగార మే ప్రముఖమయ్యెనని చూపించినాడు.

ధ్వన్యాలోకమున నానందవర్ధకఁ డిట్లు వ్రాసె—
వివక్షితే రసే లభప్రతిష్ఠేతు విరోధినామ్;
బాధ్యానా మంగభావంవా ప్రాప్తానాముక్తిరచ్చలా,
ఒకరసము ముఖ్యముగనుండ నితరరసము లను
కులములైన నంగములుగ నుండవచ్చు. ప్రతిహలము
లైన బాధ్యులుగా నుండవచ్చు.
శృంగారవైషణ్యకర్త శృంగారశ్రీయుఁ డెవట
కింకొక పద్యముం జూడుడు:

చ. ప్రికిలిన నీవిఁ గేల పవ
రించు తలొదరినోర్దుఁ గాంచి లోఁ
గదిరిన పాపభీతిఁబడి
గన్నులు మోడ్చి నొకల్లోకర్లకై
యెదురుగవచ్చినచ్చి యొక
యిద్దఱు మద్దియిలొత్తి రవ్యభుక
మదగజరాజశంభముల
మచ్చరికించు కుదద్యయంబులకా.

దీనికి శ్రీహర్ష శ్లోకముం జూడుము:—
అంతపురంత పువీలోక్యబాలం
కాంచిత్యకులఱు మసంవృతోయమ్,
నిమిరీతాక్షః పరయా భ్రమంత్యా
సంఘట్ట మాసాద్య రమచ్చికార.

‘సమాల్భు మసంవృతోయం’ అనుమాటం దీపివేసి ప్రికిలిననీవి కేల పరించుననెట్లు శృంగారపోషక మగు మార్పు. కన్నులు మోడ్చి అని నలునియందు ధర్మ

విరుద్ధమైన యజరాగోదయమును దీసివేసినను నాయొక యందు శృంగారానుభావము భాసిల్లుచున్నది. పిమ్మట నొకనాయక యదృశ్యుఁ డగు నజుఁడు కనుమూసికొని తొలగమిచేఁ గొట్టుకొనవని ధ్వభావోక్తిగా శ్రీహర్షుఁ డెఱుఁగెను. మనశృంగారకవి శ్రీహర్షుని యొకనాయక నిర్దలఁగాఁజేసి యూరకకొట్టుకొనుటనుగూర్చి మనద్యయ ముతో ముందొకరును వెనుక నొకరును నలుని గొట్టు

కొనినట్లు వర్ణించుచు శృంగారోద్దీపనరిభావసామగ్రి యగు నా మనద్యయద్యయము 'మనగజరాజకుంభముల మచ్చరికింపు' అను విశేషముతో జోడించివాఁడు.

ఇట్లు పరికించిన శ్రీహర్షనైషధమునఁ జాలవోట్ల శృంగారము ప్రముఖమై శృంగారనైషధ మనుపేరును శ్రీహర్షకవి కావలెనని పెట్టెనేమో! అనిపించెడి. నిఁడు జన్మనంబున సంకరించిన కల్పముకదా.

తొలకరి

పెద్దురాజు లక్ష్మీవతిగారు

ఎక్కటికాలమూర్తి, జగదేకధనుర్ధరు డెక్కువెట్టి నా డక్కజమైన యింద్రధను వల్లదె; యాత డమోఘశాసనుం డొక్కట నిత్యసవ్యవిజయోత్సకుడై జను, రాచకార్యపుక జక్కదనంబులోని పరుసందనమేర్పడ సంఘటింపుచుక!

సౌందర్యాశ్రుముచే వియద్వలయ మాశాంతంబుగా గెల్చి; య స్పందానందరమాసముజ్వలమహీసామ్రాజ్యముక నిల్చి; పౌ రందర్యాఖ్య ధనుర్లలామము, నిసర్గప్రాధవోపేతమై యందించుక గనుమీ వసుంధరకు దివ్యాపూర్వసందేశముల్.

వికసనమందుచున్న యరవిందమొ నాజను ధాత్రిపై, జగ త్ప్రకృతి, నిగూఢభావ భరభంగిమముల్ వెలయించు చిత్రనా ట్యకలన చూపుచున్నది, విహాయసముక భవియుక వెలుంగగా, నొకతొలి సంజ తా బాడమెనో! కనుమోయి కృషీవల్కగణ!

జరమధ్యానసమాధినిష్ఠ వెలయక, బంచాగ్ని మధ్యంబునన్, దిరమై నిల్చి జపించె, నీజనని పృథ్వీదేవి, యుద్ధంకభా స్కర దేవుక నడియెండకాలమున, నీ చైతన్య నవ్యోదయ స్థిరసాభాగ్యము నీకు గూర్చ, నది సిద్ధింగాంచె నీనాటికిక!

భాద్రపదమాసము]

మానును సర్వమున్, ప్రకృతిమాన్యులరాసి, యటెట దానితో
మూరనివార లెందుకును మూర రనుడుగా భిన్నభిన్న శో
భారమణీయముల్ ప్రకృతిభావము, లందలి యర్థమెంచు సం
స్కారులు, కాలచిత్రఫలకంబున గాంతం రసంతసత్యమున్!

రంగులనీమ యాప్రకృతిరాజ్యము సర్వము, దీని గన్నులా
రం గని హాయిసొందుచు కరంగుము, నీ కిది దైవదత్త, మే
రంగునులేని నిర్గుణ నిరంజన తత్త్వములో కృషీవలా!
వింగియులేని నీమ లటు విచ్చెన లెవ్వడు నిల్చుచాలునో!

ఏతరినైన నందియ మొకించుకయున్ గనబోక, యౌతలి
మాతృపదారవిందము లమాయికభక్తి భజించి, భూజన
ప్రీతియొనర్చు శీలమున చేర్చుచు ధన్యతగాంచుచున్న యో
పుతకృషీవలా! హృదయపూర్వకవందనముల్ గ్రహింపుమా!

నీవొక కర్మయోగివి గణింప; త్వడాశ్రమజీవకోటులొ
గోవృషభాది జంతువులఁగూర్చి, కృషిం బచరించి, సర్వలో
కావన కర్మయోగరతి గ్రాలెడు; నీ మహనీయతల్ మదిన్
నీ పెరుగంగజాల వవనీరమణీప్రియపుత్రరత్నమా!

నాగలి నీవు చేగొననినాడు సమస్తము నాటకట్టు భూ
భాగమునందు పౌరుషము, పల్కులువేయును నేల చెప్ప, నీ
త్యాగగుణంబె సర్వవసుధాప్రజ కారయ పట్టుకొమ్మ నీ
నాగలిచాలు పెంబడి సనాతనధర్మము జాడ తోచెడిన్!

జనకుడ వీవు, నీ హలముచాలున నుద్యవమందు నీత భూ
జనములపాలి లక్ష్మి, మనుజాశననాశనహేతుభూత దే
వుని సహధర్మచారిణియు, భుక్తియు ముక్తియు నిచ్చుతల్లి; వం
చిన తలయెత్త వింతకుఁ గృషీవల! యెంత యమాయకుండనో!

అదిగో చూడుము గాతిలోపలి యహల్యాదేవి శ్రీరాము స
త్పదరాజీవపరాగమింత తనకుం బ్రాపించుసంతక సవా

భృగదయస్ఫూర్తివహించి మించినగతిక పుణ్యాత్మ! నీపాదముల్
కదియకవచ్చిన భూమి నూతనకళాలాళిత్య ముప్పొంగెడిక!

కాలము మారిపోయినది కర్నక! యెప్పటియట్ల యింక నీ
కేల భయంబునంద? తలయెత్తుము; చూడుము, నేత్రపర్వమై
నాలుగు దిక్కులక మొలచు నవ్యవికాసము, కేలుమోడ్చి యీ
నేలయె, నాయనుంగు జననీమణి యందు నమస్కరింపుమా!

తనతి పుణ్యదీపనల పందిన ధన్యుడవన్న, యాత్మవి
శ్వాసము నీకు గల్లునెడ, వ్యగ్రము నీయది, భూమి నీది, నీ
దే సుమి నర్వవైభవము, దేవుడవీన నిరక్ష జయింప దే
వాసురు లేకమైన వశమాన? తలంపుము కర్న కాగ్రణి!

వ్యవసాయంబున కల్లు కష్ట మదియే హాలాహలం బిట్టి శీ
మ్మ విషం బల్లన దా భుజించి పృథు సస్యశ్రేణి బండించి, యీ
యవనిక స్వర్ణముగాగ మార్చియు నిరాహారంబు, నిర్వస్తుడ
ర్థవిహీనుం డగు నాకృషీవలుని స్వార్థత్యాగ మేమందునో!

తగినసుతుండు తాను తన తల్లికి భూమికి నింతభారమా
జగము భరించు శక్తికి నిజంబుగ, బాధల దా భరించియుక
వగవడు కీడుగోరడిక పండినవంట నరుల్ గ్రహింపగా
మిగిలినదాన బ్రాణములు మేన నెటో భరియించు నిచ్చిలుక.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిలక్షరములతో బంతులు
దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ
చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే
కాక తప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భా ర తి'

పునరివిమర్శనము

మనుచరిత్ర రచనాకాలము

చరిత్రాధ్యాపకులు, చరిత్రపరిశోధకులు వగు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి పునరివిమర్శనకుఁ బ్రత్యుత్తరమియవలసిన నిర్భరభారము వాపైఁ బడినది. ప్రయోమాత సంతతిరాదిసంఘికయందు వ్రాసిన వ్యాసమునందే, మనుచరిత్ర రచనాకాలనిర్ణయము, పారిభాతాప పారణరచనాకాలనిర్ణయవంత ముఁభయు కాదని మనవి చేసుకొంటిని.

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు తలపెట్టిన వాదములు రెండు; అందొకటి నేను రాయలు గుల్బర్గాపై వేదలిన దండయాత్రనుగూర్చి నేను తలపెట్టలేదని, రెండవది 'ఆంధ్రకవితాపితామహా' యన్న బిరుదు గ్రంథరచనాకాలమున కంతఁగా సాయపడదని కొంత సాయపడునని వీరి యభిప్రాయమేమో!

రెండవవిషయమైన బిరుదుమునుగూర్చి యాయనకు సమాధానము చెప్పి, మొదటివిషయమైన గుల్బర్గా దండయాత్రగూర్చి వ్రాసెను.

పెద్దన 'ఆంధ్రకవితాపితామహా' డెట్లయ్యె?

మనుచరిత్ర గడ్యవృత్తన పెద్దన కాంధ్రపితామహా యన్న బిరుదుకూడ లభించియుండెను. ఆయన కా బిరుదు మనుచరిత్ర రచించిన తరువాతనే వచ్చియుండును కాని తత్పూర్వము వచ్చియుండితేర దని నేను వ్రాసిన దానిని నిరాధారమైన వ్రాత యని వారు నెలవిచ్చిరి. ఈ అభిక్షేపమునకు వారు పాతకమహాశయలకు రెండుకారణములఁ జెప్పిరి. మొదటిది—'పెద్దనగారు సంస్కృతములోను, తెలుగులోను పెక్కుగ్రంథములు

వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది అని. వీరి కి మాతనచరిత్రాంశము నెవరు చెప్పిరి? ఆంధ్రలోక మింక వాగ్రంథ ములపట్టిక నెఱింగియుండలేదు. పెద్దన రచించినదనెడు పారికథాసార మునెడు గ్రంథములోని కొన్ని పద్యములు మాత్ర మాంధ్రభూమిగ్రంథముల కెక్కినవి. ప్రతి గ్రంథ కర్తయు గ్రంథారంభమునందే తా నప్పటికి రచించిన గ్రంథములు పేర్కొనుట, ఆంధ్రసారస్వతపరిచిదిగలవా రెల్ల శ్రుతింగినవిషయము. పెద్దన మనుచరిత్రలోఁ దా నంతకు ఆంధ్రకవితాపితామహాఁడై విరచించిన గ్రంథముల పేర్కొనదనినను తెప్పకొనకుండుటకుఁ గల కారణము లేమో? శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు రాంధ్రలోకమున కా యుత్తమగ్రంథములఁ దెలిపి, సారస్వత నేని పలిపెదరుగాక. శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు జూపిన రెండవ కారణము : పెద్దన్న తద్గ్రంథరచనమునకు సంతసించి రాయలు తన కాంధ్రపితామహా యన్న బిరుదిచ్చి నట్లు చెప్పకొనలేదు అని. ఇందులకు వారి పాక్ష్యము రాధామాధన బిరుదాంకితుఁడైన యల్లయకవి, పెద్దన చెప్పిననేమి? చెప్పకుంకిననేమి? అల్లాడభూపతి శ్రీవాఘనిగూర్చి కాశీఖండమునం దిట్లు సంఖ్యాధించెను.

‘అధ్యక్షంబుం గవిసార్యభాను భవదీ
య ప్రాధ పాహిత్యము’

శ్రీవాఘుడు తా నీగ్రంథమునందు తన కి బిరుద మెచ్చట యెవ్వ రెందుల కిచ్చిరో, యేల వాకొనలేడు? శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారికి, ఆంధ్రకవితాపితామహా బిరుదునుగూర్చి కలిగిన రెండు ధర్మసందేహములకు బ్రహ్మశ్రీ జనమంచి శేషుద్రకర్మగారు శేతోకచోట నిప్పటికి

చెందేండ్లకుఁబూర్వమే యిట్టి సందేహములకుఁ దగిన సమాధాన మిచ్చిరి.

“ఈ కవిగోత్రముటికి నాంధ్రకవితాపితామహుఁడను బిరుదము మనుచరిత్ర రచించినతరువాతనే యియ్యఁబడినది. దినము గ్రంథాదియందే కవి

కం. పీఠుఁడవు, చతురవదోనిధి
వకులపురానాగ మేలిహాసకథార్థ
స్మృతియుతుఁడ వాంధ్రకవితా
పితామహుఁడెవ్వ రీడు కేర్పొన నీకుకా.

అని చెప్పుకొనుట పాపగునా, యనవచ్చును. కృతికర్త తొలుదొలుత గ్రంథమును రచించి వీరపఁ దొలిపద్యముల వ్రాయుట యాచారము. ప్రథమమన దేవతాప్రార్థనము మాత్రము పద్యరూపముననో, ర్యానరూపముననో రచించి గ్రంథము వారంభించుట కవుల యాచారము. అట్లే పెద్దనయ్య గ్రంథమును రచించి, వినిపించియుండును. దాని ప్రాథమికమైన మెచ్చుకొని రచితజననూదా మణి యగు ప్రభు శేఖరుఁ డాంధ్రకవితాపితామహా బిరుదము నిచ్చియుండును. దానిని దన తొలిపద్యములలోఁ గడ చేర్చియుండును. అంతిమకాని, యీ గ్రంథము కంటే ముందు కొన్నిగ్రంథములవ్రాసి, యా బిరుదము రాఁగాఁ దిదవ నీ కావ్యమును రచింపఁబూని ననుట యుక్తిగాని వేఱుగాదు. ఇట్లేయైనచో నీగ్రంథమున నింతకుముందు కొన్నిగ్రంథములు రచించితివని కేర్పొనియేయుండును. ఇట్లునుటచే నింతకుముం దొక్కపద్యమైన వాకవిశేషినుండి యూడిపడలేదని భావింపరాదు. ఈయన కవిత్వశక్తి ప్రభుచంద్రునకు బోధపడియుండక పోదు. కాని యాంధ్రకవితాపితామహా బిరుద మిట్టి యుక్తిప్రకరణముల నైకొని ప్రతిఫలముగా నిచ్చియుండుననుటయే సరసము.¹”

శ్రీ శేషాద్రికర్మగారు మా మిత్రుల సంకయముల కంటికి సమాధానము నొసంగిరని వా మనవి. ఇపు డేన రివ్రాత నిరాధారమైనవ్రాత?

గుల్బర్గాపై దాడి

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు సంతకరీత్రాధ్యప నపాఠీయులు. నిరంకురచారిత్రపరిశోధకనిపుణులు. ఈ విషయములో వారిలో వినాదమువకు సంసిద్ధుఁడనొక సమంజసముకావని తెలిసియు నల్పజ్ఞుఁడగు నేను, వా నేర్చినంతకంతకు చర్చ నొనర్చెదను.

తీగను గడిసిన దొంగ కదలును. మనుచరిత్ర రచనాకాలమునాటికి, కలింగదిగ్విజయము పూర్తి కా వింపఁబడెనని నేను వ్రాసితిని. అందులకు వా రొప్పు కొందురు. ఇక రద్దిగ్విజయమేగాక, ఇతరవిజయ ములు పైలేము వర్ణింపఁబడినవిని వారి నిర్వచనము. కలిం గదిగ్విజయము పూర్తి గావింపఁబడిన దని వ్రాసితినే కాని, యితర విజయప్రశంస యందు లేదని నే ననలేదే! తక్కువలిసంగతి కల యాంధ్రు డెవ్వ డట్లఁడు. అందు వర్ణింపఁబడిన యితరవిజయములు నే నొనర్చిన కాలనిర్ణ యమునకుఁ బ్రతిబంధకములా, యనువిషయ మే విచార జీయము. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి యభిప్రాయము ప్రకారము ప్రతిబంధకమని—నేను కాదని—

ఎట్లు? రాయలు గుల్బర్గాను జయించిన దెప్పుదు?

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి కీవిషయమై న్యూనిజ్ (Nuniz) వ్రాసిన వాక్యములు ప్రమాణములు — రాయలు గుల్బర్గా (Gulburga) పై దండవెడలిన విషయము న్యూనిజ్ రాయయాయయధాంతరము కే ర్పొనియుండెను. ఆ యుద్ధము లేదీ న్యూయల్ (Sewell) నిర్ణయించినప్రకారము 16-5-1520. కావున గుల్బర్గాపై దాడి ఆలేదీ తరువాతనే నడిచి యుండవలెను—అని శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి వాదము.

క్రిత్తిశేషులైన శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు ‘కృష్ణ రాజుల కొన్ని దిగ్విజయయాత్రలు’ అను వ్యాసమునం దు గుల్బర్గాదాడివిషయమై యిట్లు వ్రాసిరి.² “గుల్బర్గా

1. సుక్ల సంవత్సరాదిసంబంధిక పుటలుగంగం-గంగి ‘అల్ల పానిపెద్దన’ యనువ్యాసము.
2. లక్ష్మణరాయవ్యాసావిధి పుట 41-44.

పట్టణమును యూఫర్ ఆదిల్ ఖానుడు 1504 వ సంవత్సరమునఁ బట్టుకొనెను. అది 1514 వఱకు ఆదిల్ ఖాన్ స్వాధీనముం దుండెను. ఆపంపత్సరమున అమీర్ బరీదు దానిని సాధించెను. అని యిదివఱకున్న చరిత్రములు చెప్పుచున్నవి. కావున పట్టణము 1509-1510 లో యూఫర్ ఆదిల్ ఖానుని స్వాధీనముండే యుండె ననుటకు సందేహములేదు. ఆకాలముననే రాయలు గుల్బర్గా మీదికిఁ జోరెనునని కలఁపవలసియుండును. కాని రాయల వారు తిరుపతికివెళ్లి వస్త్రు డెచ్చటనుండి గుల్బర్గాకుఁ జోయి విచ్చేసని రాయవాచకమునందుఁ జెప్పఁబడియున్నది....
.....ఇదియే విజ యుగమునందుండల రాయలు గుల్బర్గాను సాధించినయేడు 1514 అనున, రాయలు తిరుపతికివెళ్లినయేడు కా. శ. 1486 అనఁగా శ్రీ. శ. 1514. ఈపంపత్సరముననే అమీర్ బరీద్ అన్నవాడు గుల్బర్గాను విజాపురమువారియొద్దనుండి తీసికొనివట్లు చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. అందువలన బరీదు కృష్ణరాయలసాయము కోరినందుననో, లేక స్వయముగనో యవాళుడైన బహమనీరాజుకు సాయముగ రాయలు 1514 లో వెళ్లి విజాపురమువారిని ఓడించెను. అని మన మాహింసపచ్చును. మహమ్మదీయచరిత్రకారులు కృష్ణరాయని పేరుచెప్పక గుల్బర్గాను బరీద్ గల్పివట్లు వ్రాసియుండురు.

ఇంకొక వికల్పము. స్థూయలుచే భాషాంతరికరింపఁబడిన పోర్చుగీసు చరిత్రకారులచరిత్రలో, కృష్ణరాయలు రాయచోడుయొద్దము (1520) జరిగినతిర్వాతి విజాపురమునకు వెళ్లెననియు, వచ్చుట కైదీలుగానున్న ముగ్గురు బహమనీరాజపుత్రులను బట్టుకొనెననియు, సంబోధించి బహమనీరాజుగఁ జేసెననియు వ్రాసిరి. 1521 సంవత్సరములోఁ జచ్చిపోయిన రెండవ ఆహమ్మదుషాహ అను బహమనీ సుల్తానునకు ముగ్గురు కుమారులును నుజము కాని, వీరు ఆదిల్ షాహ స్వాధీనముందు లేరు. అమీర్ బరీదు స్వాధీనముం దుండిరి. వీరులో నొకఁగా గుల్బర్గారాజ్యముం దుండిరి. కావున వీరిని కృష్ణరాయలు

బరీదు చేజనుండి విడిపించియుండును. ముగ్గు రన్నదమ్ములలోఁ బెద్దవాడగు అల్లాఉద్దీన్ అనువాడు 1521 లో బరీదుచే రాజ్యాధిపతుడగుఁ జేయఁబడినట్లున్నది. కావున పోర్చుగీసవారి వ్రాతలే నమ్మువలెనగుల్బర్గా దండయాత్ర 1521 లో జరిగెనని లేదును.

ఇట్టిదండయాత్ర యెప్పుడు జరిగె నన్నవిషయమున మాడు వికల్పములు కలవు. శ్రీ. శ. 1510, 1514, 1521. వీనిలో 1514 అనునదియే యధికగ్రాహ్యమని నా రాత్వర్యము."

కావున శ్రీ లక్ష్మణరావుగారి యభిప్రాయము ప్రకారము గుల్బర్గాపై దాడి శ్రీ. శ. 1514 లో నని. వీరి కీయూహ కాధారము రాయవాచకము. రాయవాచకము, కృష్ణరాయవిజయములందు రాయలు గజపతిని జయించి, విజయ ప్రథమును బ్రతిష్ఠించిన మీదటనే గుల్బర్గాపై దాడివెడలి, తరువాత దక్షిణదేశమున నున్న తీర్థయాత్రలను సేవించెనని యున్నది. శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు తెల్పిన తిరుపతికాసనము (కా. శ. 1486) ప్రకారము రాయల ప్రథమ కళింగ దిగ్విజయయాత్ర, యనఁగా ఉదయగిరిదుర్గమును సాధించుటయాత్రయెట్లును! ఈకాసనముప్రకారము రాయలు ఉదయగిరిని జయించి, విజయనగరమునకు విచ్చేయుచు తిరుచులలో శ్రీ వెంకటేశ్వరుని సేవించెను. కావున శ్రీ లక్ష్మణరావుగారి యభిప్రాయముప్రకారము గుల్బర్గాపై దాడి శ్రీ. శ. 1514 లో నడిచియుండెననుట పాపగదేము? రాయవాచకము, కృష్ణరాయవిజయగ్రంథములప్రకారము రాయలు కళింగదిగ్విజయానంతరము, అనఁగా పాట్టునూరి విజయ ప్రథప్రతిష్ఠాది కార్యములు జరిగిన మీదటనే గుల్బర్గాను జయించి దక్షిణదేశమునందున్న కాశీనాథి, తిరువన్నామల, చిదంబరము, కంచి మొదలగు తీర్థయాత్రలు సేవించెనని యున్నది. తరువాత విజయనగరమునకు విచ్చేసె నని తెలియుచున్నది. కాసనాధారము మాడ రాయలు శ్రీ. శ. 1516-1518 లమగ్గు దక్షిణదేశ

ములుందున్న కైవ విష్ణులయముల దర్శించి, మహాదానము లొనరించి, గోపురాదిప్రతిష్ఠలను గావించి తిరిగి విజయ నగరమునకు విచ్చేసెను. వెంటటి పింహాలకాసనము ధారి పం॥ ప్రైత బహుళ ద్వాదశి తరువార బెజవాడ మీదుగా దక్షిణదేశమునకు రాయలు వేంచేసెను. కాళ హస్తీ, తిరువన్నాచులై, చోళసముద్రము, పెండమంగళము, చివంబరము, కంటేవరము కాసనముల ప్రకారము రాయలు ధారి సంవత్సరాంతమునను, ఈశ్వరసంవత్సరము (కా. శ. 1439), ప్రారంభమునను ఈ పుణ్యతీర్థ ప్రాంతములనుం దెను,² పెండమంగళము, చోళసముద్ర కాసనములలో కా. శ. 1439 అనగా ఈశ్వరసంవత్సరమునాటికే రాసులు కలింగదీగ్విజయులు గావించి, పాట్టుమారులో విజయ సుంభమును నెలగొల్పినని పుస్తకముగా నున్నది.³

కావున ఆసంవత్సరముననే రాయలుమాడ రాయ నాచకము, కృష్ణరాయవిజయము ప్రకారము శిల్పర్థాపై కాడి పెడలియుండును.

నల్లూరా దాడివిషయమై నూనిజ్ (Nuniz) వాక్యములు బ్రహ్మదర్శములు కావని యింగ్లీష చరిత్ర కారురి వాక్యము లుదాహరించెనక.

“While at Tirupathi, he is said to have made a successful raid on Gulburga, according to the Rayavachakam. This is what obviously is referred to in his own poem Amuktamalyada. There seems then some evidence to support the statement of Ferishta and ‘*ipso facto*’ to discredit that of Nuniz in this particular. It seems very unlikely that King Krishna would have laid

himself out for an elaborate scheme of temple-building and other works of public utility if he did not feel that he had done enough by way of war to ensure permanent peace.....The actual fault of Krishna’s policy towards these princes (Bahamani princes) does come in when he is said to have made the attempt to set a Bahamani prince on the throne and put the other two princes on pension from the treasury of Vijayanagar. This, however, as Mr. Sewell, has pointed out is historically inaccurate. The eldest of the three princes, who sometime earlier were under the honourable surveillance in Gulburga, was nominally the Bahmani Sultan and actually was on the throne. The two others followed in the precarious but exalted position during the next few years after the battle. Here again, is a confusion in post dating a privious incident. Krishna might as well have attempted this, when he made the raid against Gulburga from Tirupathi after the wars against Gazapathi. If such an attempt had actually been made successfully, as Nuniz would have us believe, inscriptions of later date would give indications in giving a title such as the Dakshina Sura-trana or Kalvarga Surath. ranasthapanacharya సురత్రాణస్థాపనాచార్య or some equivalent of it.⁴

కృష్ణస్వామిఅశ్వంగారి యధిప్రాయముప్రకారము,

1 No. 694 of South Indian Inscriptions, Vol. VI.

2 నెం. 195 of 1903 కాళహస్తీ, కా. శ. 1438.
 నెం. 574 of 1902 తిరువన్నాచులై డిటా.
 నెం. 474 of 1919 }
 నెం. 533 of 1919 } కంటేవరము డిటా.

నెం. 87 of 1912 చోళసముద్రము కా. శ. 1439
 నెం. 74 of 1903 పెండమంగళము డిటా.

3 Epigraphical Report, 1912, Page 73.
 4 Pages 22 and 29. The yet remembered Rulers of a long forgotten Empire—By Mr. Krishnaswami Iyyangar.

రాయలసల్మర్పణపదమూత్ర రాయమారు యుద్ధానంతర ముగాక, తత్సార్వమే నడిచియుండవలెనని.

మనుచరిత్ర, రాయమారు యుద్ధానంతరమే విరచింపఁబడినదేమిట, పెద్దన, తిద్దిగొజయ శేల వర్ణింపఁబడును? రాయమారు యుద్ధమునఁగూర్చి తిద్దిగొజయి కండ్లార గాంచినట్లు వర్ణించెనుగదా న్యూనిట్! అట్టి మహాసంగ్రామము తర్వాతనే మనుచరిత్రరచించినపెద్దనను గ్రంథమునం దేల దానిని పేర్కొనఁబడును?

ఇంకొక మనవి. ఆముక్తమాల్యద ప్రథమాశ్వాసాంతమున ఉద నగిరి మాట్టడియు, ద్వితీయాశ్వాసాంతమున కొండపిటి యుద్ధమును, తృతీయాశ్వాసాంతమున కొండ పల్లి విజయమును, చతుర్థాశ్వాసాంతమున పింహాచల పోట్టునూరి విజయ సంగ్రహతీర్థము, పంచమాశ్వాసాంతమున కంభావియుద్ధమును వర్ణించెను. రాయలు తన విజయముల వరుసగా వర్ణించెను. పెద్దన్న పింహాచల పోట్టు నూరు విజయములవఱకు మాత్రమే వర్ణించెను కంభావి ప్రస్తావన లేదు. నా మనవి రాయల కంభావి విజయవర్ణనము రాయమారు యుద్ధమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నదని శ్రీకృష్ణస్వామి అయ్యంగారి యభిప్రాయమే తమ 'విజయవగరచరిత్రమున కాధారములు' అను గ్రంథమునం దొసంగియున్నారు.*

కావున మనుచరిత్ర రాయమారు యుద్ధమునకు బూర్వమే రచింపఁబడినదని నా మనవి.

ఇంతవఱకు అల్లపాని పెద్దన్న గూర్చి చెబువడిన కావనములు నాలుగు. కోనలకాసనములు రెండు. 1 అన్నూరుకాసన మొకటి. 2 పేలపాడికాసన మొకటి. 3 ఈ కాసనములలో అన్నూరుకాసనమునందును, పేలపాడి కాసనమునందును ఆంధ్రకవితాపితామహ యన్ను దిరుముల కలవు.

పేల్పాడి కాసనకాలమునకే, పెద్దన ఆంధ్రకవితా పితామహుఁ డైనట్లు నమ్మించును. అప్పటికి రాయలు

తీర్థయాత్రలు నేవించి విజయవగరమునకు విచ్చేసియుండును. పెద్దన్న కూడ మనుచరిత్రమును రచించి రాయలకుఁ గృతి నిచ్చి యుండవలెను. ప్రతాపరాజ సంతోషరాది సంచికలో శ్రీకాకుళేశాసనకాలమునకు తర్వాతనే వ్రాసి యుండవలెనని వ్రాసియుంటిని. అంతకుఁ బూర్వమే మనుచరిత్రను పెద్దన వ్రాసియుండవచ్చును. కాని శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు పెరిచిచ్చినట్లు రాయమారు యుద్ధానంతరముమాత్రము కాదు.

ఒక విషయముచెప్పి యాప్రశ్నోత్తరము విరమింపెనను. ఆముక్తమాల్యదలో, రాయలు మనుచరిత్ర పీఠికలోని ద్వీజయపద్యముల ప్రథమపురుష క్రియలను మధ్యమపురుష క్రియలుగా మార్చి వ్రాసుకొనెనుగదా. ఒక్క కంభావియుద్ధవర్ణనతప్ప, మనుచరిత్రవర్ణనలకును, ఆముక్తమాల్యదవర్ణనలకును భేద మేమియును లేదు. మనుచరిత్రరచనమునకు దర్వాతనే, ఆముక్తమాల్యద రచింపఁబడెను మనుచరిత్రలో కంభావి ద్వీజయపద్యన లేక పోవుటయు, ఆముక్తమాల్యదలో రాయలు ప్రత్యేకముగా, కళింగద్వీజయసంతరము, పంచమాశ్వాసాంతమునఁ బేర్కొనుటయుఁ గాంచినచో, మనుచరిత్ర రచనాకాలము నాటి కాయుద్ధము జరిగియుండలేదనుట స్పష్టము. కంభావియుద్ధము రాయమారు యుద్ధమును స్ఫురించుచున్నదని యిదివఱకు చెప్పియుంటిని కావున మనుచరిత్రము రాయమారు యుద్ధమునకుఁ బూర్వమే, పెద్దన్న రచించియుండును.

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

అప్పకవిపైన క్రిమధాటి

మనదేశమున నాంధ్రకవితాప్రచారకు లేమి, తదితర లేమి పెక్కుమంది అప్పకవీయమును జరుచునవారందరనియే నా నమ్మకము. అప్పకవిగారు విశేషించి పాండిత్యము సంపాదించి బహుగ్రంథపరిశోధనఁ జేసి

* Sources of Vijayanagar History— Introduction. 2 No. 623 Page 143 Epi-Report 1916 [6-11-1519]. 1 Nos. 715 and 716 of 1926 (15-10-1518). 3 No. 105 of 1921 (17-4-1518).

భండోగ్రంథమును వ్రాసెనట నిస్సంశయము. అదేమి పాపమో యిదేవలివారలలోఁ గొందఱు అప్పకవిగారి నీసడించుటకు మొనరిడిరి. ఇందుఁ బ్రథములు ౩. శ్రీ. శ్రీ. రా. బ. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు. వీరట్లుచేయుటకుఁ గారణములు. 1. రేఘుకారమైత్రి సమృద్ధింపకుండుట, 2. ఈ మైత్రిచేసినందులన భాగవతమును బూర్వలాక్షణికులు లక్షణగ్రంథములం దుదహరింప మానిరని చెప్పుట, అది యిట్లు వ్రాసెను:

“ఉ. బమ్మెరపోతరాజకృతి
భాగవతంబు సలక్షణంబుగా
లిమ్మహి శేషిటంగొదవ
యెంతయు వారసిమాడగాను రే
భమ్మలు తాలుతుంగలసి
ప్రాసములై నకలంబునంగదా
ఇమ్ముగ వాదిలాక్షణికు
రెల్లను మాని రుదాహరింపగ్గక.”
—అప్పకవీయము, ౨ ఆ. ౨౩౪ పద్యము.

3. మైత్రికలిపికవారి గ్రంథములనుండి లక్షణములఁ గొనుట, 4. భాగవతమునుండి కై కొనకుండుట. ఇక స్వప్నములు భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమగుట లోనగు విషయముల పరిహాస మటుండనిండు.

ఇది యిట్లుండ బ్ర. శ్రీ. శతావధానులు శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు పాణిగృహీత వీరికయందు

ఉ. తానొసరించు కట్టువగుఁ
దప్పినపాత్రము లెన్నియొప్పుయో
మానుగ లక్ష్యసంగతుల
మన్ననకేసి యదేమిపాపమో
మానెను పోతరాజకవి
మందను వాగ్యుతంబు గ్రోలలే
కై నను దోసముల్ గలసి
యయ్యెవఁ జక్కగఁ జూచువారికిఁ.

ఉ. తామను రేఘవకైలివి
రాధని పెద్దవివాదసెంచి దా

నేకశనుండి వ్రాసెనొక
వీంద్రుడు వన్నయ కల్పమానివా
రేకపు లొక్కరే నుభయ
రేఘవ యుద్వి వగుల్ శసల్ లడల్
గాక యభేద మియ్యెకటి
కా తగకుండుట మేలుమేల్ భరీ.

ఉ. ఇంతకుఁ జోతరాజకవి
వీరిఁడు దా బహిచెట్టై దానిచే
నింత లిఖింప గావలసి
నిందుకుఁ దిమ్మకవీంద్రు డేమి ను
స్వాంతులు తప్ప లాక్షణికు
లందఱు శేషియెదిర్చి యొక్కవిజ్ఞా
గాంతిఁ దెచ్చి రప్పకవి
కాననుమాత్రములోనఁ జోయినే.

ఇక వీరి యభిప్రాయ మీ దిగువలికిని గప్పట్టెడి.
ఎ. తానుచేసిన కట్టువగుఁ దప్పిన గ్రంథములనుండి
అప్పకవి లక్ష్యముల గ్రహించుట.

బి. పోతరాజకవి వాగ్యుతము గ్రోలకమానుట,
సి. రేఘుకారమైత్రి కూడదని వన్నయ యేకశ
నుండి వ్రాసెనో అని ప్రశ్న.

డి. పోతరాజకవిని అప్పకవి బహిచెట్టైననుట,
కెట్టినందున పోతనకు గాంతిపోవుట, తిమ్మకవి ప్రభృతి
నుస్వాంతు లెదిర్చి గాంతిఁ దెచ్చుట.

విద్యత్కృతులై వ్రాయఁదగినంత సామర్థ్యము
గలవారు వీరేవ్రాయగ మనమేల యవారకుండవలయునని
యిదేవలివారు కొందఱు రేఘుకారమైత్రినిగూర్చి కొంత
ప్రశంస చెప్పుటయు దానిని విమర్శించి నిర్ధారణ చేయ
లేకపోయినను అప్పకవినీమాత్రము తలక్రిందుచేయుట
యుఁ గల్గుచున్నది. ఇది “గతానుగతికోలోకో” అను
వాక్యమునకుఁ ధార్మ్యాదుముగ నున్నది.

ఇదేవల నొకరు “అప్పకవిసాహస ము”ను వ్యాస
మొకటి భారతిసంచికయందు వ్రాసి తమకోపమును దీర్చి
కొనిరి. తిరిగి భారతి ఈ సం. అమృతమాస సంచిక

యందు "రేఖాకారములు" అను వ్యాసమువ్రాసి యందు అప్పకవి భాగవతమునం దమాయ కలవాడని సిద్ధాంత వాక్యము నుడివిరి.

ఎదటివారు లేకున్నపు డెన్నెన్ని యన్న సేమి భయము?

ఉభయరేఖలమైత్రి మాడదని నన్నయమఠము ననుసరించి అప్పకవి వ్రాసెను కాని తాను స్వయముగ వ్రాయలేదుకదా? అప్పకవిసేల యీగడింపవలె? నన్నయ మాడదని యేకశనుండి వ్రాసెనో యెవరు చెప్పగలరు? తక్కిన వ్యాకరణము సంకయ నేకశనుండి వ్రాసెనో దీనిని ఆకశనుండియే వ్రాసియుండును. పూర్వలాక్షణికు లెవరును భాగవతమునుండి లక్ష్యముల నుదాహరింపకుండుటచే వప్పుకవిమాడ మానియుండునుకాని పోతరాజుగారి సేమి, భాగవతముసేమి బహిష్కరింపలేననిగాని, వానియం దమాయ కలిగికాని, యందలివాగమృతము గ్రోలలేకకాని మానియుండలేదు. లక్షణగ్రంథమునం దుదాహరింపక పోయినంతమాత్రమున అప్పకవిపై దోషము లొసర్చినట్లే నా? భాగవతమును పురాణకాలక్షేత్రముచేసి మాధుర్యమును గ్రోలియుండమాడదా?

పూర్వకాలపువారికి భారత భాగవత రామాయణాదులం దెక్కుగూఢకీకలను. అప్పకవి పీఠికయందు వ్రాసినప్రకారము తాను కృష్ణాష్టమిసాటిరేయి పురాణ గోష్ఠి జరిపినది భాగవతకాలక్షేత్రమే అయియుండును. వాగమృతియు గ్రోలుటకుఁ జక్కనిమార్గము లక్షణ గ్రంథమునం దేదో పందర్పమున బద్ధముల నుదాహరించుట కానని నా తలంపు. అప్పకవికిఁ బోతరాజుగారియెడల మిగుల నాదరభావము కలదు. కవిత్వతియందు "సమాజ పాండిత్యుని పంపకరించి" అని పోతనకవించి చెప్పొనెను. పూర్వకపులు భాగవతమునుండి లక్ష్యముల నుదాహరింపకుండుట తప్పుకాదు, కాని మానిరనిచెప్పట తప్పా? రేఖాకారమైత్రి కలిసిన గ్రంథములనుండి పూర్వలాక్షణికు లుదాహరించి యుండలేదా? అట్లే యాతఁడును గ్రహించియుండును. ఇంతకును రేఖాకారమైత్రి కలిపినందున భాగవతమునుండి పూర్వముల లక్ష్యముల గ్రహించ

లేదని చెప్పట అప్పకవియొడఁ బప్పులేవినది: ఆ చెప్పట లోయూడ నీమైత్రికలిసిన విషయము తప్ప తక్కిన యన్ని విషయములలోను భాగవతము శ్రేష్ఠగ్రంథమనియే చెప్పకు కాని తృణీకరింపలేదు.

అప్పకవి వ్రాసిన పద్యమునుబట్టి పోతనని గాంతిరేఖినట్లును, పిదపఁ దిమ్మకవిప్రభృతులు కాంతికి దెచ్చినట్లునా? పోతన యెప్పటికిఁ గాంతియుత్పదే బంగారమున కొకప్పుడు కొంతకలదా? ఈ మైత్రికలిపి పోతనగారి కవనమునందనికాని, తదితరుల కవనమునంద కాని నిరూపించలేదు. భాగవతమున నెవరికవనము సేమి మైత్రి కలిసినమాట సత్యమేకదా, ఈమైత్రి భావతమున గలిసినంత యొక్కచగఁ దక్కినగ్రంథముల లేదని కొందఁ జనుచున్నారు. అప్పకవి గ్రహించిన యిత గ్రంథకర్త రీమైత్రి నంగీకరించికో, లేక పోతరాజుగారి మఱి యేకారణమునఁగాని మైత్రినిగలిపికో యెవరు చెప్పగలరు? మైత్రి వంగీకరించినచోఁ తెప్పిచోఁ మైత్రికలిపియుండెడివారు.

వ్యాసకర్తలుగాని తదితరులుగాని, యీ మైత్రి విషయము నిర్ణయించుట చాలకష్టమనియు, పండితు లిందునుగూర్చి కృషిచేసి నిరూపించుట కర్తవ్యమనియ నభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ నిరూపణలో నేపండితుడైన నిలిచి చచ్చించి మైత్రిమాడువని చెప్పినచో నె గలదుకాని మాడదని చెప్పినచో మనఅప్పకవిగారి కవన నట్లీకదా వారికిని యమరునది.

ఇంతయేల? ఇప్పటివారు స్వతఃస్రములు, పూర్వ నిరసించుటయన్నఁ ద్యోప్రాయము.

మహాకయులారా! ఈ మైత్రిని గూర్చిన విషయిప్పటిది కాదు. పూర్వమునుండి వచ్చుచున్నది. నిరూపణ మిగుల కష్టమైనవని. ఇంతకును అప్పకవిని కొంతవఱదైనఁ బాటుపడి వ్రాసియుండెను. ఇది పంతులు లేల్చవలసిన విషయముకాని, ప్రతివారును దిగవలసినవి కాదు. కానఁ దటాలునఁ బూర్వకవిని నిరసించు వ్యాసముల వ్రాయుట కోచనీయమని నా తలంపు.

నేను విశేషముడను కావునను శిష్యుల నిరసించుట కిచ్చునువాడను కాకుండుటచే నిట్లు వ్రాసెతిని.

ఈతఁ డిట్లు వ్రాయవలెననివాడా యని మాత్ర మనక నిజము నాలోచించి నన్ను క్షమింపఁ బ్రార్థింపు యన్నాడను.

శ్రీ భారతి శ్రావణమాసపంచమియందు “ప్రచీన భాష-రేఖము” అను వ్యాస మొకటి ప్రకటింపఁబడి నది. అందుల కియవలసిన సమాధానము లందే కలవు కాని యిందుక వ్రాయవలసి వచ్చినది. భాషాచర్చకు గ్రంథ ములు, చాటుపద్యములు ప్రమాణములు కాని చరిత్రాం శములకును లిఖిరూపములకుమాత్ర ముపకరించు కావిన ములు ప్రమాణములు కావు. భారతము మొదలగు నుద్గ్రంథములలో రేఖాకారమైతిగల పద్యములలోని పదములందుఁ గల రేఖాకారసాధ్యసాధ్యమును నిర్ణ యించుట దుస్సరము. ఏలయన నీవిషయమును నిరూపిం చుటకేఁ బ్రయోగములు తప్ప నేరొండు తెరువు లేకుం టయే కావగును. ఆకవు లావిషయమున నెట్లభిప్రాయ పడిరో తెలియరాదు. భారతకవు లీమైత్రి సంగీకరించిన వో గల పద్యముల భారతములో సముద్రములోఁ గాకి రెట్టచేసినట్లుగా నేదో యొకటి రండువోట్లనే ప్రయో గించుట యేల సముకూను? విచ్చలవిడిగాఁ బ్రయోగిం చరా? అప్పుకవి తనపద్యములో నీమైత్రి కుకవి కూర్చు వని వ్రాసినందున, భారతకవులను పోతరాజుగారు మొద లగువారిని కుకవికండములోనే చేర్చి నాడని యొక యర్థ ము కల్పించుకొని నిండించుటకు వేరొకసాకు వేర్వరును కొనికే కాని అప్పుకవి కట్టికలం పెప్పటికి నుండును. అట్టి యభిప్రాయ మున్నచో వారి నెంతో క్షురించి వారిప్రయోగములఁ గైకొనడు. పూర్వకావ్యములు అప్పుకవి మతమునకు భేదించి వ్రాయవలసిన సంగతులు వచ్చినప్పుడు వైతము రెను యభిప్రాయమును వ్రాసి యెరుటివారి మతమును పూర్వకమును నేయుయెచ్చిరే కాని యిట్లు నిండించుటలేదు. పోతరాజుగారుని వన్నెకు తెచ్చిరని వనవారు వ్రాసిన శ్రీ కూచిపం చిత్తుకవి సార్వభౌముండును అప్పుకవిని నిండించలేదు. ఈ యుభయరేఖల నిరూపణము చేయుట యిప్పటి

వారికిఁ జేతనకునో కాదో లేవు తెలుంగును కాని పెద్ద లను నిండించుటమాత్రము నుభయసాధ్యమైనపనిగాఁ గను పట్టుచున్నది. అప్పుకవి నీసడించినవారు చూడుడు:-

1. బ్ర. కం. శీరేశలింగము పంతులుగారు కవుల చరిత్ర రెండవ సూక్తున: “అజ్ఞానయాలమున కాని నే రొండు కాదు.”

2. శ్రీవాళునిచరిత్రమున సంధివిషయములోన: “అప్పుకవి తానొక లక్షణవేత్తవలెనే”

3. ఆమాయాగ్రస్తు డనియు నిత్యాదివాక్యముల లో నీసడించిరి. కాని యీ శ్రావణమాస పంచమిలోని వ్యాసకర్తనిరే బుద్ధివాడ్యజునితో న్నాదములు, శోగములు మొదలగునవి తెచ్చిపెట్టి నిండించుటలేదు. దింగుకు రైనవారి నెవరేమన్న వారి కేమి కొడువలేదు. కాని ఆసర్వవాక్యములచేఁ బూర్వ లగు పెద్దల నిండించుట విచార్యమని మనవి చేయుచున్నాడ: విద్యాధికులకుఁ దరి యనివిషయముకాదు కావున నాయెడ నాగ్రహింపక యిందుక కాంతభాషమున యోచింపఁ బార్దవ:-

మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్య.

పల్లెటూరి పాతశాల

‘భారతి’ గ్రంథపంచికలో ఈ ప్రహసనముపై నొక విమర్శనము వెలువడినది. “రచనయందలి దోషములు కొన్ని ప్రహసనముయొక్క విలువను చెడగొట్టినట్లే విమర్శనమునందలి యసర్వదోషములు కొన్ని విమర్శ నముయొక్క విలువను తగ్గించినవి. భేదాభిప్రాయము రెట్లున్నను విమర్శనము రచనాంశములపట్ల సర్వదూర మైనపుడు దానిని ఖండింపక తప్పదు.

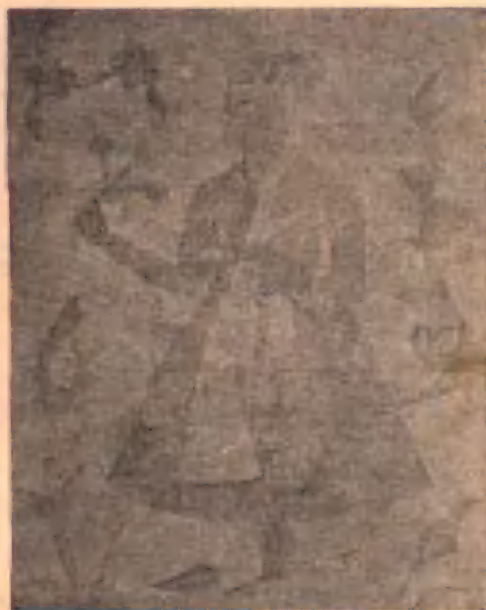
“ఇది యెనిమిదిరంగముల ప్రహసనము” ఇది విమర్శనములోని మొదటివాక్యమును మొదటియసర్వ మును. రంగములు పదికాని యెనిమిదికాదు. ఇది స్వల్ప దోషమే యయ్యెను ప్రమాదజనితముగాక యపరి శీలనయవలన కలిగిన దగుటచే శాస్త్రుశుల్కముల విమర్శన ముందు వాఙ్మయప్రపంచమున పాకములను చక్కని రాజ

చిత్రము ౭

చిత్రము ౮

చిత్రము ౯

చిత్రము ౧౦

చిత్రము ౧౧

చిత్రము ౧౨

చిత్రము ౩౧

మార్గమును జూపవలసిన విమర్శకునిపట్ల నిది గొప్ప దోషము. మరి యిది యపరిశీలనమే యని యూహించుట కవకాశముమాడ నున్నది. గ్రంథముయొక్క చివర రెండురంగములును రెండుపుటలలో నిమిశియుండుటచే, రంగముల సంఖ్యకొరకు వెక్కిరిసిపోయి నూల దృష్టికలవారల కిది యొనరింపరంగముల పుస్తకముగనే తోచవచ్చును. పోనిండు. విమర్శనమందలి రెండవ వాక్యము గమనింపును.

“పల్లెటూరి పాతకాలను కేంద్రముగాగొని..... గ్రామకీర్తనమందలి లోపములను శాంకరకు పరిపాసించి వాడు” ఇది శుద్ధశివ్య గ్రంథమంతయు తిలచియాచిన ఈ యస్థియు వెలువడియుండదు. పాతకాల కేంద్రమే గాక గ్రంథముయొక్క యావద్యస్తువును. పాతకాల గొడవలు మినహాయించిన పుస్తకమే లేదనిచెప్పిన సత్య మారము కాదు. గ్రంథమంతయు వెత్తికొనగా ఒకానొక చెనరినవాక్య మిట్లున్నది “ఈ ఊల్లో వైద్యుడు దొరక్క చిక్కుపడుతున్నాం” ఇది గ్రామకీర్తనమును “శాంకరకు” పరిపాసించుటయా?

“అంగ్లవిద్య నభ్యసించి ఉద్యోగములకై తారాదు యాకాలపు యువకులపై కట్టెపుచ్చుకొనివాడు” కట్టెపుచ్చుకొనుటకు వారేమి కానిపని చేసిరా? ఉద్యోగములకై తారాదుట పరిహాసపాత్ర మెట్లుగును? అట్లు తారాదువారిని లోకువవలెనే ఉద్యోగము లిచ్చుట కేర్పించు అవస్థలగు పాతకాల విచారణకర్తలపై కట్టె పుచ్చుకొనిరనిన సమంజసముగ నుండెడిది.

“వీరు చిత్రించినది పల్లెటూరిపాతకాల కాదు. సామాన్యముగా పట్టణములయందే నెలకొనియున్న వై నుకూలు.”

పల్లెటూరి పాతకాల యనిన విధిబడి యనియు, పల్లెటూర్లో ఉన్న తపాతకాలలు నెలకొల్పుకాల మింక ను రాలేదనియు విమర్శకుల యాశయము. ఇది యవి చారమాలకము. ఇదియే నిజమని వీరికి బాగుగతట్టికనో ఇంతవిమర్శన యేల? “పల్లెటూరిపాతకాల” అంతయు అత్యధికలవమని యేల త్రోసివేయరై? తథ్యప్రపం

దముపై నిమగ్నమంతయు ఆధారపడని యూహకల్పనమే వెల్లియగుచుండ బానిని విమర్శింపవలెకొనుట యెట్టి పని? నిజమారము, పల్లెటూర్లో ఉన్న తపాతకాల లిప్పుడే యున్నవి. పల్లెటూరక, దేవప్రాహ్లాదులు లేని నాల్గు కొంపలుగల తుగ్రామమని కాబోలు; ఇప్పు డున్న త పాతకాలలున్న తెంటపాడు, ఉండి, పాలకొల్లు, మాల్వే గు, రాబోలు, కొత్తపేట, పుంగనూరు మొదలగునవి నగరములా? ఇందు కొన్ని బోర్డుపాతకాల లున్నను మిగతవానిలోని పాతకాలల విచారణకర్త లందరు అంగ్ల విద్యాధికులేనా? ఉన్న తపాతకాలలోని కడతరగతి యొ నను కడతేరని గ్రామస్థులు ఆపాతకాలలకు విచారణ కర్తలుగా నుండుట కష్టమే? ఇట్టివారన్న కమిటీ లెన్ని లేవు?

“మరి ఏ. ఏ. లు యం. ఏ. లు వీరి కంటికి నీరులుగానేగాక మూఘులుగానూ కన్పించుచున్నా రు..... ప్రహసనకర్తలు కథావస్తువును అతిభ్యాసవారు మునుండి కాపాడుకొనవలెను” ఈ వాక్యములు మామూ గర్భకావ్యముల (Satire) రచనను గురించినవి. ఈరకపు కావ్యములలో కథావస్తువు తథ్యముగనే యుండవలెను. తథ్యముగ నెలకొనియున్న దుర్మనముల పరిహసించి సంస్కరించుటకే ఈ సారస్వతదూపము బయలుదేరినది. ఒకానొక సంఘమంతయు దోషభూయిష్టమైన దని తూల వాదిన నుదాహరణ ప్రత్యేకవ్యక్తుల కది బాధాకరముగ నుండవచ్చును. కనుక ప్రహసనము లెన్నడును సంఘ మొత్తము నంతటినీ దూషింపకాలవు. కాగా అందలి పరిహాసపాత్రములు సంఘమునందలి ప్రత్యేకపాత్రములే. నిర్ధారణావకాశకూన్యముగ వారిని విమర్శించి, పరిహాసించి, సంభాష్యముగ దూషించు ఇతివృత్తమే ప్రహసన కథావస్తువు. కావున ఇందలి పట్టభద్రులను గూర్చిన మాటలకు “కట్టెచెట్ట” తగిలినవారు విచారపడవలసినదే కాని అన్యలు కాదు.

“అయ్యోవార్ల నియామకపువట్టున ప్రపంచజ్ఞాన మును గూర్చిన ప్రశ్నపత్ర మొకటి చమత్కృతి మై యున్నది... ఆ సమయమునకు గ్రంథకర్తగారే కమిటీ లోనికి దిగబడినట్లున్నది.” ఇదిమాడ గ్రంథమక్కడక్కడ

కొటికియించుచువలన గలిగిన భ్రమ. ఆకమిటికంతకును, గడవెరియు; వ్యవహారజ్ఞానియునని ప్రధానోపాధ్యాయున కాతడు గావించిన హితోపదేశమును బట్టియు ఉపాధ్యాయులవలన సంతకముల గ్రహించి వారికోట కరక్కాయ గొట్టుటకుబట్టియు గ్రహింపవచ్చును. అప్పుడు వివర్యకులభ్రమ ఏడిపోవును.

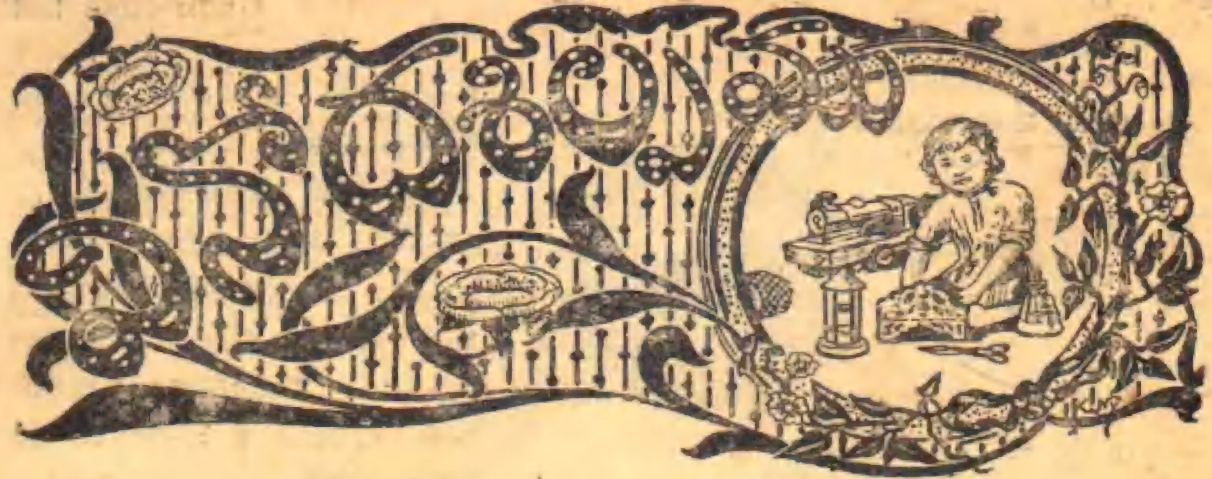
భావనుగూర్చి ఓ 'వొకమాట' తెలువిచ్చిరి. "మాకుకభావ యన్నంతమాత్రమున మక్కికి మక్కిగా మాట్లాడునట్లే వ్రాయవలెననిగాదు... గావున వీరు ఆంగ్ల పదముల నంతవిరివిగా ప్రయోగించుటకు తగినకారణ ముంపడదు." ఇంగ్లీషు శిష్టత ఆంగ్లంల పరమైనసంభాషణములలో ఆంగ్ల పదప్రయోగభాషాశక్తియును గుర్తించుచునేయున్నాను. ఆంగ్లేయవిషయము లన్నియు ఆంగ్లమునందే తోధింపబడుటయు, పర్యవాలసర్యావస్థలయందును ఆంగ్ల పదవిద్యాపమున గాని ఆంగ్లంల సంభాషణలతొనలు పాగకుండుటయు భావకు తీరని కొరతయన, ఇక దానిని మక్కికి మక్కిగానే ప్రతిబింబింపజేసి గ్రంథకర్త పరిపాసించుటలో తక్కుమి? కథావిస్తు వొక్కటియేవా పరిచోపప్రాతము? భావకాదా? "ఆంగ్ల పదముల నుపయోగించు తావుల సయితము వాటిని తెలుగుననే వ్రాయదగును" అనగా తెలుగులిలిలో ఈ రకము గ్రంథములు జనసామాన్యమునకు గాక సంఘమునందు కొంతమందికే యుద్దేశింపబడినవి విమర్శకులు గ్రహింకురుగాక! ఇంగ్లీషుశిష్టతవారే దీనిని చూచినట్లులు. — అన్య లగువారికి తెలుగులిలిలో వ్రాసినను వ్రాయకపోయినను సమానమే. వారికొరకు అర్థము తుడ వ్రాయుమందుకు కాలోలు!

"తొలిపలుకుగా విద్యనుగూర్చి గ్రంథకర్తగారు వ్రాసినవ్యాసము ఆంగ్లమున నుండుటకూడ అసంగతము" దీనికి వాక్కుచోచు సమాధానము. గ్రంథపతనమునకుసహాయ పడు కేవల ముపాధ్యాయునందలిది గాక విద్యయుండలి అదర్శమునుగూర్చిన ప్రత్యేకస్వతంత్రవ్యాసమిది. గ్రంథపాఠకులను ఆంగ్లంలకిది నుచోధకమగుటయేగాక యేర్పగ్గింభమును తిలకించు విద్యారవిధానమున పాల్గొనుచున్న ఆంగ్లేయతరులగు ఆంగ్ల విద్యాపరిచయుల కందరికిని నిండలి భావము వెల్లడిపఱుపవలెనని ఆంగ్లము వాడబడినది.

"అందుబాటియవిద్యనుగూర్చిన వీరి ప్రాతలు విరాధారములు" వీరు బాటియవిద్యావిధానమును గూర్చి ఏమియు వ్రాయక, బాటియవిద్య యిదివరకు తీవ్రత జేయూచోశనమును చొబడించి సన్నగిల్లుచుండె ననియు, ప్రస్తుతిమున్న ఆంగ్ల పాఠశాలలన్నియు ఒక్కమాటగా విరూపించుట అసంభవమనియు విద్యారవిధానమునందు పాల్గొనుచున్న వ్యక్తులందరును ప్రబలమును అదర్శప్రాయమై యున్నచో ఇప్పుటి విద్యాపంథులనే ఆధారముగా "బాటియం"ను నిర్వహింప వచ్చుననియు వ్రాసిరి. ఈ మాటలలో భేదాభిప్రాయ ముండుట కవకాశ మేదియు వాకు కావరారు.

పునర్విసుర్వన మిప్పటికే పొదుగైనది. అయినను గ్రంథము విద్యాపంథులలో కలకొనియున్న కొన్ని యపంగతముల నిర్మూలించుటకు సమకట్టియుండుటచేత దానిపై భేదాభిప్రాయములు గాక విపరీతాభిప్రాయములుండుట పొడిగాదని యింత వ్రాయవలసి వచ్చినందులకు సహృదయులు మన్నింపవ్రాధికులు.

వై. రామజోగి, బి.వ., బి. ఇ. డి.

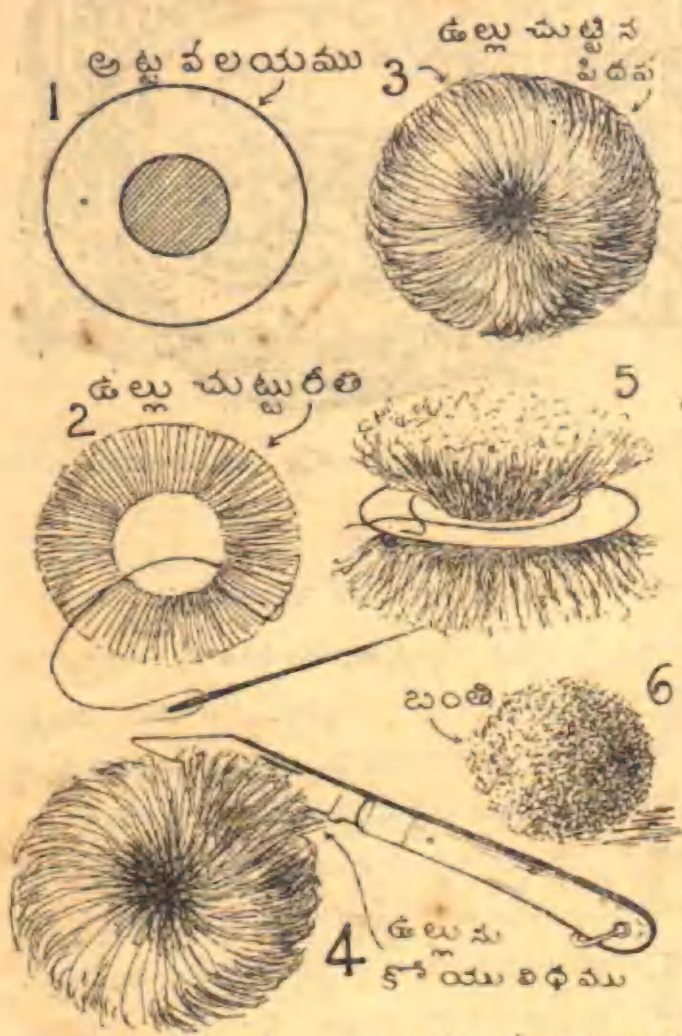
ఉల్లుబంతులు—పుష్పములు

కొ. నరసింహాచారి గారు

ఉల్లు అనగా ఉన్ని నూలు. అది అనేకవిధములగు వర్ణములలో అంగళ్ల యందు అమ్మబడుచున్నది. దానితో పసిబిడ్డలకు పయోగించు మేజోల్లును, కుల్లాయిలును, ఇంకను బంతులు, పుష్పములు మొదలగునవి చేయవచ్చును. మనము 'బ్యాడ్మింటను' ఆటలో నుపయోగించు బంతులు పసుపురంగుగల ఉల్లుతో చేయబడినవి. అంగడియందు ఒక్కొక్క బ్యాడ్మింటా బంతివెల ఒకరూపాయి యుండును. ఈబంతులను మనమే చేయనేర్చుకొన్నయెడల దానిలో సగము క్రయమునకే ఒక బంతి రాగలదు. అభ్యాసము చక్కగాచేసి మేలైన బంతులను చేయగలిగినయెడల వాటివలన కొంత ధనార్జనకుగూడ నవకాశము కలుగగలదు. ఉల్లుతో బ్యాడ్మింటాబంతులే కాక చిన్నచిన్న బంతులను కుచ్చులను చేసి బిడ్డల ఉద్యోగములకు పైన వినోదార్థమైకట్టు చట్టములకును చాందినీలకును కట్టి యలంకరించవచ్చును.

బంతులను చేయువిధము

ఒక అట్టముక్కను తీసికొని దానిపై రెండుగుళముల అర్ధవ్యాసము గల యొక వలయమును గీయవలయును. పిమ్మట దానిమధ్య శీ అంగుళము అర్ధవ్యాసముగల మణియొక వలయమును గీయవలయును. అటుపిమ్మట పెద్ద వలయమును కత్తిరించి దానియందలి చిన్న వలయమునుగూడ కత్తిరించి తీసివేయవలయును. అప్పుడు అట్టవలయము చిత్రము 1 యందు వలెనుండును. పిమ్మట వారివారి యిష్టము వచ్చిన రంగు గల ఉల్లుదారమును సాధ్యమగునంతవరకు నిడివిగల దానిని సూదియందెక్కించి అట్టయొక్క రంధ్రమునుండి అంచున చుట్టుచు రావలెను (చిత్రము 2). సూదియందలి నూలు అయిపోయినయెడల మరల మరల క్రొత్తనూలును తీసికొనుచు అట్టయందలి రంధ్రము దట్టముగా నిండువఱకునుచుట్టుచు రావలయును. అప్పుడు అట్ట యంతయు

పటము I ఉల్లుబంతి.

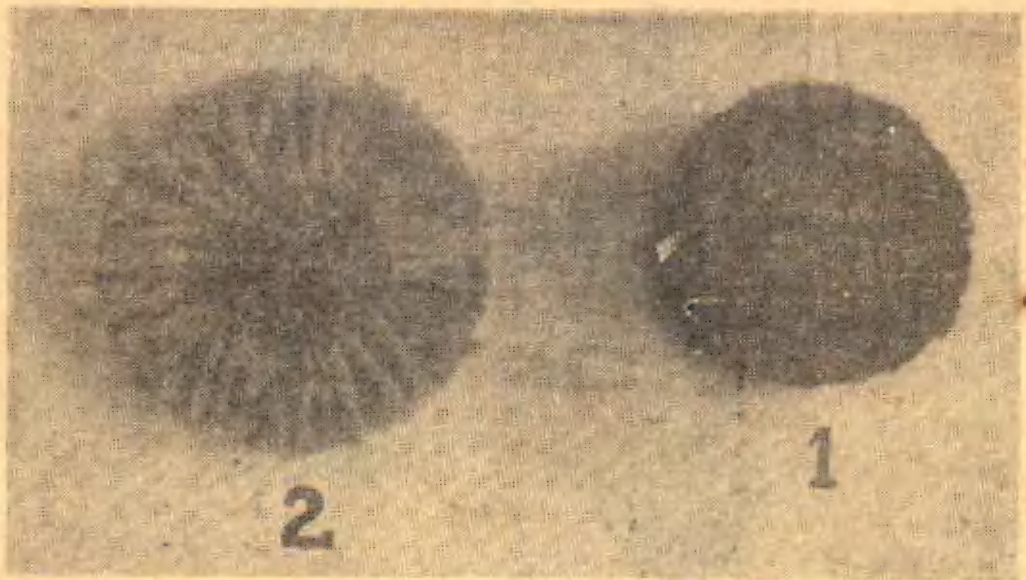
ఉల్లుచే కప్పబడి చీత్రము ౩ నందువలె నుండును. పిమ్మట చీత్రము ౪ నందుచూపిన విధముగా అట్టయొక్క అంచున కదురుగా కత్తితో కోయవలెను. కత్తి అట్టయొక్క అంచును చేరువఱకును కోసినయెడల ఉల్లులంతయు చీత్రము ౫ నందువలె నేర్పడును. అప్పుడు ఒక గట్టి దారముతో ఉల్లునంతయు నొకటిగ చేర్చి మధ్య భాగమున గట్టిగా కట్టవలెను. తర్వాత అట్ట

వలయమును జాగ్రత్తగా కత్తిరించి తీసివేయవలెను. అప్పుడు ఉల్లులంతయు నొక మోటుబంతిగా కనుబడును. ఉల్లుతునుకల మొనల నన్నిటిని ఎచ్చుతగ్గులు లేక కత్తిరించి బంతి చక్కని గోళాకృతిగా వచ్చునట్లు చేయవలెను. తుదకు బంతి చీత్రము ౬ నందు చూపిన రీతి నుండును.

ఉల్లుపుష్పములు

ఉల్లుతో చేయబడిన పుష్పములు అందమై స్వాభావికపుష్పములవలెనే యుండును. ప్రతిపుష్పమునను (౧) రక్షకపత్రములు; (౨) ఆకర్షకపత్రములు (౩) కింజల్కములని సాధారణముగా మూడుభాగములుండును. రక్షకపత్రములు ఆకుపచ్చనివర్ణముగలవిగను, ఆకర్షకపత్రములు ఎరుపు, రోజా, ఊదా, పసుపు, నారింజవర్ణములలో నేదైన నొకవర్ణముగలిగినవిగ నుండవచ్చును. కింజల్కములు, గోధుమ వర్ణమును

గొని, పసుపు వర్ణమునుగాని కలిగి యుండవచ్చును. రోజా పుష్పమునకు, ఆకర్షకపత్రములు రోజారంగు ఉల్లునను, కింజల్కములు, పసుపువర్ణమునను ఉండవచ్చును. సూర్యకాంత పుష్పమునందు ఆకర్షకపత్రములు పసుపువర్ణమునను, కింజల్కములు గోధుమవర్ణమునను ఉండవచ్చును. ఇట్లనేతక్కిన పుష్పములయందు:

ఉల్లుపుష్పముఃకు నమూనా.

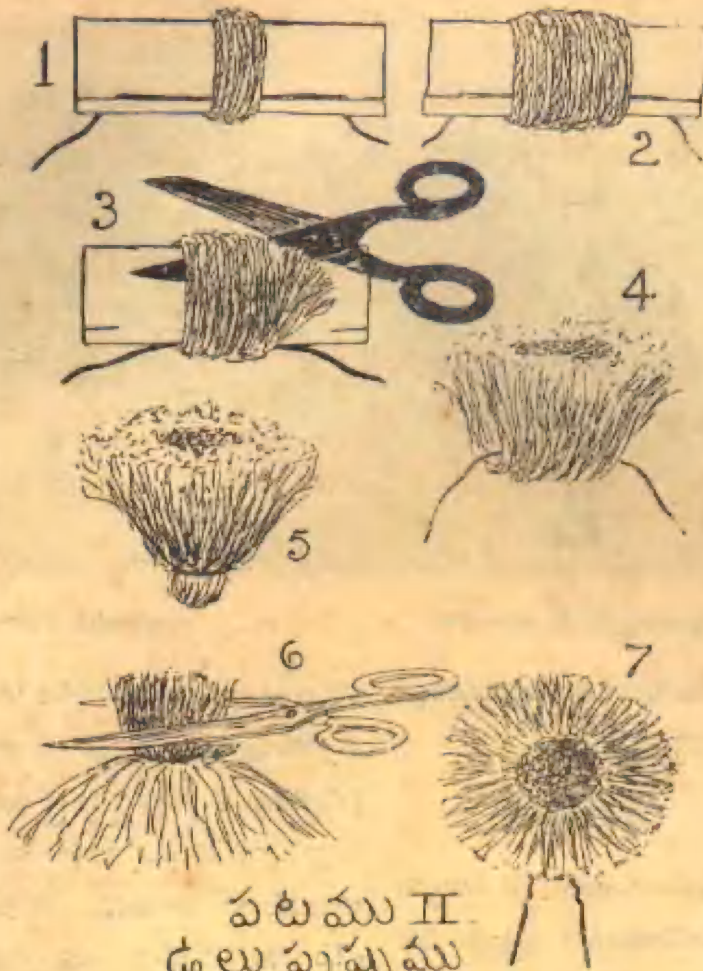
ఉల్లుబంతికి నమూనా.

వాటి స్వభావమున కనుగుణముగ ఉల్లుయొక్క వర్ణమును నిర్ణయించుకొనవచ్చును.

పుష్పములను చేయువిధము

సుమారు ౧౫ యంగుళము వెడల్పును 3, ౪ అంగుళముల నిడివియుగల అట్టను తీసి కొని దాని నిడివి యంచునకు చేర్చి యొకగట్టి నూలును పట్టుకొనవలెను. చిత్రము ౧ (పటము ౨) నూలును పట్టుకొనుట సులభముగా నుండుటకొరకు అట్టకొనలయందు రెండుకోతలనుచేసి వాటియందు నూలుకొనలను యిరికించవచ్చును. పిమ్మట పుష్పముయొక్క మధ్య భాగమున నుండవలసిన కింజ్క-వర్ణ మగు గోధుమవర్ణపు ఉల్లును ఆ అట్టకు చుట్టవలెను (చిత్రము ౧). ఇట్లు కొంతఉల్లును చుట్టినపిదప దానిపై పుష్పపు ఆకర్షకవర్ణములకు నరియగు

వర్ణముగల ఉల్లును తీసికొని గోధుమవర్ణపు ఉల్లునుపూర్తిగా కప్పనట్లు అట్టకు చుట్టవలెను (చిత్రము ౨.) ఆకర్షకవర్ణములకుగాను చుట్టు ఉల్లు ఎంతఎక్కువగానుండిన పుష్పము అంత అండముగా నుండును. దానిపై రక్షకవర్ణములకుగాను పచ్చని యుల్లును కొంచెముగా చుట్టి పిదప చిత్రము 3 నందు జూపిన రీతిని కత్తెరతోగాని పేనాకత్తితోగాని కోయవలెను. చిత్రము ౪ నందువలె కుచ్చగాపట్టుకొనిచిత్రము ౫ నందు చూపినరీతినికట్టవలెను. పిమ్మట మధ్యనుండు గోధుమవర్ణపు ఉల్లునుమాత్రము వేరుగాచేర్చి చిత్రము ౬ నందువలె కురుచగా కత్తిరించవలెను. తక్కిన ఆకర్షకవర్ణముల ఉల్లును పొడుగుగా కత్తిరించవలెను. పుష్పము యొక్క ఆకారము వలయముగానుండవలెను. ఇదంతయు ముగిసిన వెనుక పుష్పము చిత్రము

పటము II ఉల్లు పుష్పము

ఓ నందువలె నుండును. పుష్పమువెనుక నొక యందు ధరింప వలయును.
సూది (Hair-pin) ని గుచ్చినయెవల జడ

[All-rights Reserved.]

ఏమిరామయ్య మామయ్య! యెప్పుడువచ్చి
 నాకు కోపూరునుండి? మా నాన్నగారు
 కనబడిర?—ఏమిరో! మామ కామరాజు
 చేత జీతముపంపితి నాకే డిచ్చి
 నాడ యని యడుగుమని యన్నాడు నిన్ను
 మొన్న నే యిచ్చినాడు నే నిన్నగట్టి
 నాడ—వసతిగ నున్నదా? నాలుగేండ్ల
 నుండి యీకట్టణంబులో నున్నవాడ
 పెట్టులున్నది వంట పూటంట సౌఖ్య
 ముగనే యున్నది సన్నమ్మ ముసలిదైన
 స్త్రీతపాతము లొనరించుచును బలీయ
 తనెడువారికి వాత్సల్యమువనె వేడి
 పెచ్చనయుఁజూచు, రాబడి పెచ్చములును,
 బద్దపాయలు, నరువులు, బదులు సదులు
 లెక్కలన్నియు నామీఁద నిక్కమైన
 సమ్మకముగల్గి వ్రాయించు నాకుఁ దెల్పి
 దానిచేతనే యిచటఁ గొంత స్వగృహంబు
 వందువలె జిర్గుచుండు నీవైనఁ జెడ్డ
 వడ్డవాడవుగావు మీ వంశమెల్ల
 మాయమర్మము లెఱుంగని మంచివారు
 ఎట్టులో రెండుమూఁడేండ్లు నెట్టి యొక్క
 డైనఁ బదిరాళ్లు గడియించి యతనికప్ప
 ములకుఁ దోడయి నీదుతమ్ములకుఁ గూడ
 నీవు చెప్పించితివ యొక్క శ్రోవఁబడిన
 నీవలెనెవారు కాఁగల; కేవి లేక

పోయినను ముప్పగడవడు, పొలము పాటు
 తిండికే చాల దెట్టులు తెచ్చిపెట్టు
 చున్నవాడోను సుఖముగా నున్నదిగద?
 కుట్టువాండ్రకుఁ దెలియవు కొంపలోనఁ
 దల్లిదండ్రులు పడెనుతోందరలు, వారు
 పస్తుపడి మీకుఁ బంపినఁ బట్టనముల
 నొడలుతెలియక తిరుగుచు నుండరుగద.
 పిల్ల కాకులుమీరు; మాపిల్లవాడు
 చదువుచున్నాడనుచు మీము సంసింపఁ
 జదువు నొకమూలఁబెట్టి “బైసకలు” లెక్కి
 తిరుగుచును జిఱుతిండ్ల చేఁ దెవులుగొంటు
 లగుచు నాటకములకేగి యర్థరాత్రి
 వఱకు నిద్రనుమాని శవంబులట్లు
 వచ్చి సుఖపెట్టుటకు నూఱు వ్యాధిఁబొంది
 యేడిపించినవా రెందఁజేసి గలరు.
 నాయనా, పనితోందర నాకుఁగలదు
 చెప్పెదను నిన్ను నేను జూచినది తేపు
 మీజనకుతోడఁ జదువుకొమ్మి సుఖముగఁ
 గాలయాపన చేయుమీ, కానిపోని
 వారి సావాసములు మాను, వాఁతోడ
 వైరములు పెట్టుకోఁజోకు, బాల్యముడిగి
 వయసు వచ్చుచున్నది—బాల్యసఖుల
 మగుట మీయయ్యవలె నేను నని తలంపు
 మతఁడు చొరఁబడి నీతోడ నన్నిమాట

లవచ, సంకోచమున, భద్రమయ్య, మెడలు
 పట్టనంబులలో వేషభాషలకును
 లోపముండదు, లోకులలోనఁ బలుమ
 తంబులున్నవి, యెవ్వ రేదారఁజూడఁ
 దానిఁబడిపోకు, మూహించి కాని యేది
 గాని చేయకు; ముపుకప్పు కలిమిలేము
 లిల్లు సంసార మొక్కిరిత యిట్టిదనుచుఁ
 దలఁచుచుండుము, వయసు పెత్తనము గలది,
 బాల్యమున బాలురను దిద్దవలయు, నన్ని
 రీతులకు; శైశవము చిత్తవృత్తి బడిని
 జోయినను నక్షరాభ్యాసపూర్వకముగ
 వర్ణముల మొంపుకొంపులుఁ బలుకుబడులు
 దిద్దుకొనివచ్చునప్పుడే తీరుగాను
 నవరణలుచేయు టిది యిప్పు యువకులకును
 గుణము కనిపించుటకె, వాని గుంటఁబెట్టి
 గంట వాయించితెరియేని గొంపగుల్ల
 చేసి మిము పట్టణములలోఁ జేర్చివైచి
 వార్ధకంబున నేమి గావలయు వారు.
 బాల్యమెటువోయినను బరువంబు రాఁగ
 లోకమున మంచిచెడ్డలలో మెలఁగుచు
 దనకు దేశంబువారికిఁ బనికవచ్చు
 వాఁడు యువకుఁడు; బాలురచాలి గురువు
 వృద్ధపితలకుఁ జేయఁజాల, పితరులకును
 బెంపు, బీదలచాలింటి పెన్నిధాన,
 మత్తవారికి నానంద, మాఁడుఁబడుచు
 లకును గల్పకమగుచు యువకుఁడు మీఱ
 వలయు యశావనదృఢ దేహ పాటవములు
 గలిగినప్పుడుగద యువకపటలంబు
 కాఁగలదు పయిఁజెప్పిన గతిని నిలువ.

యశావనము ధర్మమునకును నర్థమునకుఁ
 గామమునకును మూలముఁ గడన నేయఁ
 గుడువ నొకరికిఁ బెట్టంగఁ; గూర్చినట్టి
 విత్తమెల్లను వెచ్చింప వెలితి గాదు
 వయసు నిచ్చియోజనముగ వ్యయము నేయఁ
 జేయునదిలేదు, ధనమైనఁ జేరుఁగాని
 పోయినదిరాదు తారుణ్య మొయిబిడ్డ!
 నేడు కొఱగానిదనుకొందు నీడు, తేపు
 కోటిసేయును, నేడు నీకుఁ దిమిరంబు
 వలెనుదోచును, తేపు వెన్నెలయగునది
 నిఁకయోగంబనుచు నీవు నేడుతలఁచి
 నదియె లోకోపకారక మగునుతేపు
 గడియ వ్యర్థముగాఁ బోవఁగా మగఁటియి
 పార్థ మెన్నఁటికినిగాదు, చచ్చినట్టి
 వాని బ్రదికింతు వైద్యులు వయసుపోవఁ
 దెచ్చి యీఁజాలర య్యయాతిని వినవొకొ
 యశావనమె సంస్కృతికిమూల, మావయస్సి
 దేశవృద్ధికిమూలము దృఢవయస్కు
 తయె చుమీ యెల్లవిద్యలు దాచుపెట్టె
 యొక్కయువకుని యాధార మూరికెల్లఁ
 గాలిలో మూల్గువలె నుండు; గడుసుచారు
 పూటకూటింటివారు; నీపుణ్యమాయె
 భద్రముగ పోయివచ్చెదఁ బనులుగలవు
 వేలుభావంబు నామీఁదఁ బెట్టుకొనకు
 పిచ్చివాఁడేమియోపట్టి ప్రేలెననుచుఁ
 దుడిచివేయకు పోయినత్తు, మతియేమి
 చెప్పవలసినదుండెనా చెప్ప నాన్న
 తోడఁజెప్పెద మీయమృతోడమాట

లాడెదను నిన్నుఁజూచినా ననుచుతేవు
జానకికిఁ బెండ్లికై కొంత సరకుగొనఁగ
వచ్చెదను గూడ మీనాన్న వచ్చునేము
చైత్రమాసములోఁ బెండ్లి జరుగవలయు
నీకు పెలపులుగద! మఱి నాకుఁ గొంత
యవతలను బనియున్నది, యెన, నిన్నుఁ
జూచి పోబుద్ధిపుట్టదు సుఖముగాను
బోయి చదువుకొనుము నాకుఁ బ్రార్థలేదు.

ఒకరు చెప్పఁగవలదు నీ వొక్కరికిని
కెప్పవాడవు దేహముఁ జెఱచునట్టి
తిండితిప్పలు కనిపెట్టి తినుము తినుగు
మీ వయసులోపలను గడియించుకొన్న
సుఖము కలకాలముందును, సుఖమువలెనె
తోచుకష్టము ముదిమిని దుఃఖ మిడును
మనము చేసెమ యెత్తుములే మనకునుందు
వృద్ధదశ సౌఖ్యమునకని యెంచికొనుము,
ధనము గడియింప నిష్క డెట్లును సుఖంతు
వానకను నీకుఁ గాలు చే యాడవపుడు
డబ్బు లేకున్న సుఖ మెట్లు లబ్బు నీవు
కష్టపడి చదువుకొని ను గడకునీకు
ముక్తిమార్గము చూపెడు మోక్షశాస్త్ర
ములను బఠియింప నిచ్చును, ముఖ్యమిత్రు
లను గడించిన నాపదలను సహాయ
మగును, రాలును బిడ్డలు నాప్రబంధు
వులను గవచంబు పోల్కి ని న్నలమిగొందు
లేడి యివ్వడు నీవు సహాదనంబు
చేసికొంటివో యది నీ ప్రసిద్ధికొఱకొ
యప్రసిద్ధికొ మున్నుమరి దగును హేతు

వోయి నీ కనివంత నీ కొక్కరికిని
గాదు లోకము పొటికిగాని నీవు
పొమ్ము నోబిడ్డ, ననుఁ బోవనిమ్ము; మెరలఁ
వచ్చినప్పుడు నీయున్న బసకువచ్చి
మునలి నన్నమ్మతోడను మురిపముగను
కన్న బిడ్డలఁబోలె నీకడకువచ్చు
వాఁల బోషించుచుఁటి మావాఁడు నీ ప్ర
భావమును కెప్పచూపటవలన మేము
బెంగ లేకుండనున్నాము- పేరుపొంది
నావు నీ వన్న దానంబునకును ధనము
నిన్నుఁగన్నదో ధనమును నీవు గన్న
దానవో “చాడ సుబ్బమ్మ” దలఁచి నిన్నుఁ
దలఁచుకొందు మటంచును బలుకరింతు.

ప్రార్థనవాలెను నేడు రేపు బడిలేదు
నేను వచ్చెద నఁగడిలోని కేగి
తీయవచ్చును సరికులు తెల్లవాటి
రండు మాగదిలోనికి - రాను బాబు
నన్నుఁ బోనిమ్ము నేటికి, నాన్న, నేనుఁ
దప్పకుండఁగ వత్తుము- లెఱిమిచెప్ప
నాగృహముగాదు- వెఱ్ఱికన్నయ్య, యెంత
మాట! నీ వెక్క డున్నను మాగృహంబె
యది-పురంబులవారల కాంతరంగ
భక్తి ముంకదు ప్రేమయి పలుకుబడియె
కాని యెక్కడవత్తురోగద యటంచు
భయముఁ జెందుదు రనికొంద్రు- పల్లెటూరి
వారు- నీవట్లు పురవాసివా రేలంకఁ
బోయివత్తును, పోరాజ! హాయిగాను
లేనిపోని విచారంబు మానుమయ్య,
యనుచు రామయ్య చనియె ననంతరమునఁ

గొన్ని నాళ్లకు బాలుని నాన్న యాది
 వారమున వచ్చినాడు సావాసగాండ్రు
 తోడరా వచ్చిగదిలోఁ దోడి రి
 వేటువేటుగఁ జూపించి, వీరు వీరు,
 వీరు వీరని చెప్పుచు, వీరు నిన్నుఁ
 జూడవలెనని యిప్పుడు నాతోడవచ్చి
 నారు- ననుఁజూచుటకు నేడు వీరలిందు
 నీవు రాఁబట్టి వచ్చిరి నేను వారి
 యింటి కెప్పుడు రాకుండుట మొ యిష్ట
 మెన్ని సార్లు వచ్చిరి మొన్న మొన్న
 తీర్థమున కని వచ్చిరి- తెలియరేమొ
 నన్ను తెలియక యేమోయి పిన్నవాఁడ
 తొందరగ వచ్చి పోదుము తొందరగను
 ఏమి నీతోడ భాషింతు మేది నీకుఁ
 బెండ్లమును బిడ్డలున్నను బెద్దయిల్లు
 గొప్పయుద్యోగమున్నచో దృక్కుండ
 వచ్చి విందులుచేయుదు మిచ్చవచ్చి
 నన్ని నాళ్లందు- మగును నాయందుఁ బ్రేమ
 యున్న నన్నియు నున్నవి యొక్క-వాఁడ
 నైన మీకేమి యేగదియైన నేమి
 యిదియె నాయుల్లు మీరు వేయిజనమిచట
 విందునకు రెండు మీకుఁ గుబేరపుష్ప
 కంబువంటిది, మీది నాక్కందుమాట-
 యిట్లు ముచ్చటమాటలయిన యనంత
 రంబునను వారు- నీవు బలోదంబములను
 గొట్టుచున్నావు నీ కిదిగోను నమయ
 మిప్పుడు వచ్చెను. మీనాన్న యింకమీఁదఁ
 బెండ్లి చేయఁగనున్నాడు, పెండ్లికొడుక
 వగుదు నీవేమి దాచితి వగవలెనుము-

నాయనా దానికేమి, జానకిని నీకుఁ
 బరిణయముచేయునట మంత్రవాది రాముఁ
 డెంతలేకున్న నూరకే యిచ్చుననుము-
 నూటు నూటయేబది లేక తేరతేర
 జరుగుపనిగాదు మనకంత జరుగుబాటు
 లేదుగద పిల్చిచేయుపెండ్లి వలదనుట
 మేలుగా బెట్టులైనను వీలుకొలఁదిఁ
 దీర్చుకొనవచ్చు నని యప్పటియనెంచి
 నాడ నిచ్చెడువారు నిన్న ననుగాంచి
 యెంతలే దదిగాని నీ సంతకింబు
 కూడఁ బ్రత్యేకంలో నుండఁగోరినార.
 అప్పుచేయుచుఁ బెండ్లి చేయంగ నేల
 యతఁడు గాకున్న మతియొకఁ డగును గాలు
 చేయి కూడినయంతటఁ జేరికొంద
 మనుచునుండంగ వచ్చె రామయ్య మరల
 రమ్మ మామయ్య మొన్నను రాత్రి యుండు
 మన్న నుండకపోయితి వానుగాని
 సావకాశముగాలేదు చాలసేపు
 నిలువనీలేదు తొందర. నేడుచూడు
 మెంతసేపుందునో- అగు నెంతకైనఁ
 దగినవారలు మాభావ- లప్పుడుగోడ
 మీఁది పిల్లి విధంబున మీఁదమీఁద
 గొణిగిపోయితి నీవు నాకుఁ బరమాత్మఁ
 డవు నుజేమిటి జానకి యందగతై
 యగునో కాదోను మీవలె సుందరాంగు
 లెక్కడున్నారు, మీకంటె మిక్కువగల
 బంధువులు నాకు లేరు నాపయిని ప్రేమ
 యున్నదియు లేనిదియు నిప్పు డుబుకవలయు,
 నాన్న యిక్కడనున్నాడు, నాకు మీకుఁ

గావలసినట్టి నలుగురు గలరు గనుక
చెప్ప సందేహమేటికి, నప్పటియ
వలసినది లేదు నే నిచ్చవాడ మీకు-

అంతవఱకేల యేమియు ననవసరము
తోందలెందుకు ముందు ముందు జగగ-గ
నచ్చు, జరుగేమొ యీ పురవాసమేమొ
చేత దమ్మిడిలేకుండఁ జిన్నతనము
గాదె తగుదుమటంచు రాగానమస్త
మును బరాపేక్షగాఁజేయ మనసురాదు
మీర లెక్కడఁబోదురు మేము నెందుఁ
బోవువారము కొన్నాళ్లుపోయినంతఁ
గూడదా- కూడుఁగాని నాకు మఱికొన్ని
చిక్కులున్నవి మునుముందుఁ చేయుటకును.

తీరని దన్ని చిక్కులు తీరినంత
మాకుమీకును మంచిరా మనముగూడి
చేసికొందము- నిను నమ్మి స్థిరముచేసి
కొన్నవారము, నెలపుల కన్నికనులు
చేసికొన్నాము మీనాన్న చెప్పినాడు
అందఱకు నిష్టమైనది- యందఱకును
నిష్టమైనను మీరు నన్నేల యడుగ
నేను సందఱలోవాడఁ గానో చెప్పుడ-

డబ్బులేదట నేనిచ్చుటకును బుచ్చు
కొనుట కిష్టము లేదట గొప్పచిక్కు
దీనిలో నిమిడిన దప్ప తీయఁగూడ
దేమిచేయుద మెట్లగు నిద్ది చెప్పుమ-
అనిన నవ్వచు బాలుఁ డయ్యా వినుండు
నెలనెలకు మీరుపంపు రూకలకులెక్క

వ్రాసియుంచితిఁ, దిండికిఁ, బాప, మంద
ఱును నొసంగెడు దానిలోనను సగంబు
తీసికొనుచుండె నాయొద్దఁ; దెల్లవారి
పొరుగువారింటిలోనికిఁ బోయియొక్క
కుట్టివానిని జదివితొం గొంత వారు
నాకు సాయముచేయుచున్నారు దాన
దీనవచ్చెడు దానితోఁ దీరుచుండె
చాకి మంగలి వెచ్చముల్- సాధ్యమైన
యంత చుప్పితముగ వాడి యందుమీఁద
మిగులునది దాచుచుంటి, నామీఁద నెట్లు
బ్రేమయేఁగాని వేఱులే, దేము ముసలి
దెప్ప డేకళనుండునో చెప్పజాల
మిమ్ము నిండుగ నన్నచో మిమ్ము మరల
నడుగవలయునటంచు మీకనుపకుండ
మిగిలినది నాకడనేయుంచి మీకుఁ దెల్పు
కున్నవాడను, గాని, నాయొద్దనున్న
లాభమేమని కొంత కాలంబునుండి
దాని “సేవింగ్సుబ్యాంకి”లో దాచుచుంటి
నేడు మూఁడేండ్లుగావచ్చె నాడు నాటి
కింతయో యంతయో వడ్డీయిచ్చుచుండి
రింక నడుగదు గతమయ్యె వృద్ధురాలు
వలసినవ్వడు తీసి తేగలను దాని-
అనిన మాటలు విని యంద అద్భుతంబు
నొంది చొరొర యెంతటియుత్తముండు
నెంత పొదుపరి యెంతటి యితృప్తకాఁడు
చిన్నవారలలో నింత యెన్నికైన
గుణముగలవానిఁ గానము కోరినట్లు
దొరికె రామయ్య కల్లుడు దొడ్డవాఁడు-

పూటకూల్లమ్మ యెంతటి పుణ్యవతియో
 డబ్బునకు గడ్డిలిందుకు డబ్బుకొఱకుఁ
 గులము మర్యాద బలగము గొప్పగార
 వములుఁ బాటింప కేదేని పట్టణంబు
 చేరి కవిదోషములలోనఁ జేరినట్టి
 యన్నవిక్రయ మొనరింతు రట్టివార
 లితనిఁ గనుగొన్నఁ ప్రేమించు తెంతవారి!
 యనుచు నుతియించిరి మనలకు పార్వ పూర్ణ
 మైన రామయ్య బాప్స నేతాంచలుండు

గాఁగఁ దండ్రియు నొడలెఱుంగని ముదంబు
 నొంది రామయ్యఁజూచె నయ్యండ అపుడు
 బాలుఁ దోడ్కొని పన్నమ్మ పజ్జకరిగి
 మంచిదానపు మఱిసీపు పెంచినట్టి
 బాలునకుఁ బెండ్లి, నీవును వానితోడ
 సెలపు లిచ్చినపిమ్మట శ్రీఘముగను
 రమ్ము; మఱియొక్కసారి వారంబు గడువ
 వచ్చెదము నాఁడు నేటితర్వాని పూట
 లాడుకొందము రండని యరిగి రంత.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందా
 దారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము.
 చందాదారుల సంఖ్య భారతి కథకుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా
 దారులకు భారతి గం:వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల పెటినే రిపాలువారికిని, మా
 కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

మేనేజరు, 'భారతి.'

చిత్రకళ

భాగ్ గుహలయందలి కళావైఖరి

కవుతా రామమోహనశాస్త్రి గారు

ప్రిత్యుత్తమకళా ప్రాధీనరపు యింకొక గుహ-
చిత్రకళ గ్వాలియరు సంస్థానమున మా-
ల్వా గుజరాతు త్రోవయందు ఆ మధ్య కను-
గొనబడెను. ఈ గుహలయములు పొడిరాయి
(Sand stone) రాతికొండలో మలచినవి.
భారతప్రసిద్ధిచెందిన పాండవు లీకొండలలో
నివసించి యుండనోపుదురు. ఇప్పటికిని వానికి
అశరీనరముల 'పంచపాంశుగుహలు' అని
ప్రసిద్ధి.

౨ భాగ్ చిత్రము

అజంతా చిత్రము ౧

ఈ గుహలు ౬, ౭వ శతాబ్దమున బౌద్ధ
సన్న్యాసులచే నొలచబడి కళాప్రతిష్ఠ చేయిం
చబడియుండవలెను. విశ్వవిఖ్యాతములగు అజం
తాగుహాలయములు యిచ్చటికి ౨౫౦ మైళ్లు
దక్షిణపువైపు దక్క. నుహైద్రాబాదున ఉన్న
ను, భాగుగుహాచిత్రాలేఖ్యములు వర్ణనంయో

గమునను, అందు చిత్రించబడినవారి ఆచార
వ్యవహారములను అజంతాను మిక్కిలి పోలి
యున్నవి. కాని రూపవిన్యాసమునను, గీతల
పాంశమునను అజంతాను మించినదైయున్నది.

సాధారణముగ గుహలన్నియు ౪౪ అడు
గుల నలుచదరము విస్తీర్ణమును, ౧౪౫ అడు

గుల ఎత్తును కలిగియున్నవి. వీటిలో నాలుగవ గుహాయందు ముఖ్యమగునవి చిత్రించబడి యుండెను. తలలు(చిత్రములు ౩, ౪, ౫, ౬) నాలుగవ గుహలోనివే.

రాతిగోడల నొక్కులుగ చెక్కినమీదట యిసుక, మంచునున్న ము రేగడవంటి జగట మట్టి, అతనీతున్దుభాద్యోచధులు కలిపిన లేప

మును గోడకుమెత్తి అది అరివతర్వాత నీటి తో తడుపుచు అరులోపలనే చిత్రించువారు. వర్ణములు కొన్ని ఓచధులు రాళ్లు మొదలగు వాటిచే చేయబడుచుండెడివి: శ్రీ కజిన్న పండితుడు కొలదికాలముక్రిందట అజంతా పరివరముల కొండలలో ఒక ఆకుపచ్చరంగు రాతిని గుర్తించి నేకరించిరి. అది నీటితో

అరగతీసిన చక్కని ఆకుపచ్చరంగు వచ్చును. అది(Emerald green)కంటె కొంచెముముదురు చాయ గలది. రాళ్లు, లేక ఓషధుల నుండియే యీ పురాతనశిల్పములు ఎరువు, పసుపురంగులు కూడ తయారుచేసికొనెడివారు. గనుకనే అనేకవందల సంవత్సరముల యీ వర్ణములు నిలచియున్నవి. అది అజంతా, భాగ్ కాలపు చిత్రకారుల రహస్యము. కుంచెలు ముఖ్యము గ నారతోను, పెంట్లుకలతోకూడ చేసికొనెడివారు.

అజంతావలె బాటసారుల పొయిలపొగచే చిత్తరువు లన్నియు నల్లబారి, గబ్బిలములకు అడవిమృగములకు నెలవులై క్రమక్రమముగ చిత్తరువులు బెత్తిక లూడిపడిపోగా మిగిలిన వాటినిబట్టి, వర్ణవైచిత్ర్యమువిషయ మేమియు చెప్ప నలవికాకపోయినను సిద్ధహస్తు లగు 'భాగ్' చిత్రకర్మాలు చిత్రించిన రేఖానైపుణి అజంతాను మరపించుచున్నది.

భాగ్ గుహాలయములు మొత్తము యెనిమిది. కాని రెండు మూడు గుహాలయందు మాత్రమే అక్కడక్కడ చిన్నచిన్నముక్కలు మిగిలియున్నవి. వాటి అన్నిటిలో యూరే గింపు టుత్సవము ముఖ్యమైనది. యేడుగురు

స్త్రీలు ఒకపురుషుడు మేళవాద్యములతో యూరేగింపు టుత్సవమున నెట్లుట.

నా అజంతానందర్యన మప్పటి చూచి వ్రాతలలో (Copies) ఒక వృషభరాజము, శామరతూండ్లు, పుష్పములచే పరివృత మగు నొకకొలనునుండి ఛేదించికొని బయట పడునటుల చిత్రించబడిన చిత్తరు వొకటి కలదు. 'భాగ్' నందును అట్టిదియే యొకటి యున్నది. వీటి రెంటికిని మిక్కిలి పోలికయున్నది. యుదాహరణము(చిత్రములు ౧, ౨) వీటి రెంటిని పోల్చిచూచిన సామ్యము తెలియగలదు. మరియు భాగ్ నందలిది మిక్కిలి నైపుణ్యమున చూపుచున్నది.

భావగంభీరములు, సాందర్యరసపుటములును అగు హిందూచిత్రరచనలలో భాగ్ చిత్తరువులు అత్యున్నతస్థానమును నెరపుననటకు నందియము లేదు. యీ పురాతనకళాభాండారము లగు గుహాలయముల యిప్పటి కైనను గ్వాలియరుసంస్థానాధీశులు శ్రద్ధ తీసికొని కాపాడుచుండుటకు వా రెంతయు వంధీనియులు. కాని శిథిలావస్థలో యున్నవగుట ఎంత జాగ్రత్తపడినను యీ చిన్నముక్కలకూడ అనతికాలముననే రాలిపోయిన అసంఖ్యము గాదు.

భారతీయమహిళామండలి

ఆదిపూడి వసుంధరాదేవిగారు,
యం. ఏ., బి. యస్. సి., యస్. సి. యస్.

శ్రీయుత ఆదిపూడి సోమనాథరావుగారి పుత్రిక యగు
నీమెయం. ఏ., బి. యస్. సి. (ఆవర్య) గారు ఇంగ్లాండునుండి
గత కుశ్రవారమువాడు ఇండియాకు చేరి సోమనాథరావువాడు
చెన్నై పురికి విచ్చేసిరి.

శ్రీమతి వసుంధరాదేవిగారు చెన్నై పురియందలి రాజ పొంది యిప్పుడు వాంయకళాశాలలో బి. యస్.

పొందిరి. 1927 సంవత్సరం జూలై నెలలో ఉన్నత
విద్య న్యాయసింహ విమలైమై చెన్నైరాష్ట్ర ప్రభు
త్వమువారి మేను ఇంగ్లాండునకు బంపి, యీ మూడు
సంవత్సరములు పం|| ఒకటింటికి 800 పానుల విద్యార్థి
వేతనము నొసంగుచుండిరి. శ్రీమతి వసుంధరాదేవి
గారు లండన్ విశ్వవిద్యాలయమునకు చేరిన తెదో శ్రద్ధ
ప్రీతికళాశాలలో చేరి యిటీవలవచ్చి బి. యస్. సి.
పరీక్షయందు 'ఆవర్య'తో ఉత్తీర్ణులయిరి.

శ్రీమతి యం. ఏ. జానకికన్యగారు

ఈమె యం. ఏ. శ్రీనివాస అయ్యంగారి కొడు
గిత, మేరీరాణి కళాశాలలో చదివి బి. ఏ. పట్టమును

శ్రీమతి వ. సి. దేవకమ్మ కన్యగారు

ఈమె మేరీరాజ్‌గఢ్ కాలయందు చదివి చరిత్ర (ఆనర్స్) పరీక్షయందు సత్తీర్ణులువ్వవారితో బంగ్లా సానమును పొందినది.

శ్రీమతి అన్నా చాందిగాను

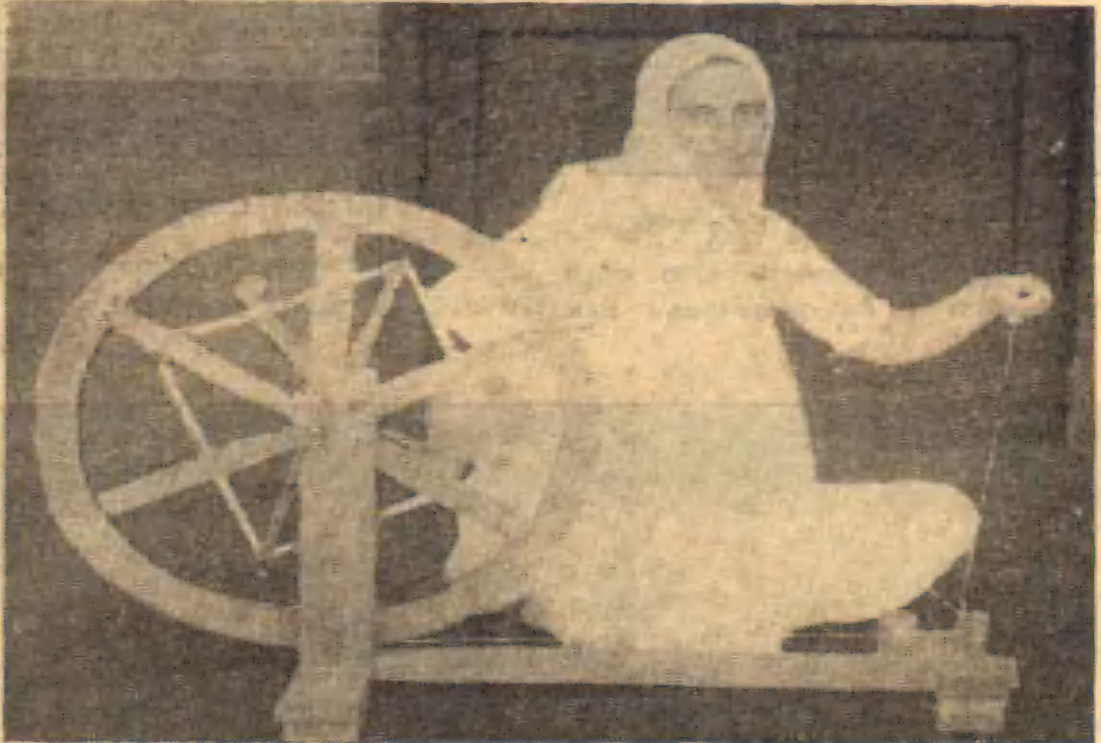
తిరువాంకూరు హైకోర్టులో న్యాయవాదకుని నమలించిన మొదటి యువతీమణి.

చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రులు

కల్యాణగంధ

. శ్రీమతి మీరా బాయికవ్య (మిస్ స్టేట్)

గాంధీ సహాయురాలిగా ఆమె నీలి రంగుపై నూలుతీయడమిది.

రంగుల పింగాణిచిత్రాల చిత్రములు

ఇవి లాహోరుకోటలోనివి. పదునేడవ శతాబ్దము పూర్వార్థమునకు చెందినవి. వీనిని జహంగీరున క్రవర్తి తోజర చిత్రంప మొదలుపెట్టెను. మిజహూను కాలమున అభివృద్ధిలోనికి వచ్చినవి. కరుకాలి కుల్తానలు ఇట్టివానిని తిలపెట్టినట్లు కానిరారు ఈ కాలముననే భారతదేశ మున అలంకారచిత్రకళ (Decorative Art) శ్రేష్ఠి వచ్చినది. ఇట్టి చిత్రరచన లాహోరుకోటకు విశిష్టలక్షణ మయ్యెను. వివిధాలంకారచిత్రములు, మనవ్యచిత్రము

లు, మృగపక్ష్యచిత్రములు ఈ విధానమున రచింప బడినవి. గోదలపయి వివిధవర్ణములు గల పింగాణిచిత్రాలను గాని, గాజుచిత్రాలనుగాని, చిన్న పెంకులను గాని అతి చిత్రములను రచియింపరు. ఈ చిత్రములు మిగుల సుందరములుగ నుండును. కొన్ని చిత్రముల ప్రతికృతులు ఈ పరిచయందు కలవు.

—ఇండియా ఆర్ట్ అండు ఇండిస్ట్రీ బర్నర్ నుండి

“ద్రమందు పే” దొరసానిగారు

యాత్రావిరాళ. సుప్రసిద్ధ యగు వార్తాపత్రికా విలేఖకుకారు. దక్షిణామెరికా మొదలయిన దేశముల కిమి నాలుగు విమానములపైని ప్రయాణించెను.

—టైముస్ ఆఫ్ ఇండియా, 8-8-1930.

ప్రకృతిము లండును నగరమునందలి వజ్రమిన్ద్రులు కలిద్రలు (ఇవి యొక గొప్పభవనము) లో రంగుల పింగాణిచిత్రము లగుకలమునున్నవి. అవి మిగియుటకు ఇయ్యదవీరిం ద్లగును. పైనన్న చిత్రము అవనిలో నొక్కటి. చిత్రకారుడు జోసిగారి చిత్రమున నున్న యితడే.

—టైముస్ ఆఫ్ ఇండియా పత్రిక, 14-8-1930

వ్యాయామము (పెనుకటి నంచిత తరువాయి)

జోసలిగారి అభ్యాసము

చిత్రము ౪

చేతులు ప్రక్కచావుకొని పెరికిల పండుకొని మోకాళ్లను కాపిపట్టి, బొటనవేళ్లు నిక్కబొడుగుకొని యుండ కాళ్లను మెల్లగా మీదికి లేవనెత్తి చిత్రమునం దున్నరీతిని తలకు ఎగువ నేలపయిన అవతేసి మరల మొదల పిరికి రీతికొనిరావలెను.

చిత్రము ౫

పై చిత్రమునందువలె చేయుచు కాళ్లను చేతులను ముందుకుచాపియే కూర్చుండవలెను. తరువాత ముందుకువంగి తలను మోకాళ్లపయిననుంచి చేతులతో మధ్యములను పట్టుకొనవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన పొత్తి కడుపునందలి నరములు గట్టిపడును, వీధున దిగి నడచి యము ఎక్కువ.

చిత్రము ౬

వీరినాట నాలవచిత్రమునందువలె చేసి కాళ్లను మరల మొదటిస్థితికి తెచ్చువపుడు, రెండుచేతులతో నడుమనబట్టుకొని చిత్రమునందువలె ఒకటి బరువంతయు చేతులపయినను, మెడపయినను ఆనువట్టు రెండు కాళ్లను నిలువుగ మీడికి నెత్తవలెను. అంతట వుడిమోకాలిని నంది ఎడమమోకాలిని జాపియుంచవలెను. తరువాత ఎడమమోకాలినినంచి వుడిమోకాలిని జాచవలెను. ఇట్లు పైకిబుపై ప్రయాణముచేయువానివలె ఒకకాలు తరువాత నింకొకదానినిగా పలుమారు ముడుచుచు జాపురువండ్లవలెను. మరల కాళ్లను కల కలుప సోపై నామనట్లు చేయవలెను. మరల మొదటిస్థితి జాపివేయవలెను. ఇట్లు చేయుటచే పాత్రికడుపును బలపరుచును. ఒకటికి యరవ ౨ లిగించి ఎటువలసిన కటుండుకొన వీలుగలుగజేయును.

బౌద్ధ శిల్పము

(౧౮౦౦ సంవత్సరము)

“గాంధారశిల్పవిధానము ననుసరించి చెక్కిరియీ దంపతివిగ్రహమున పంచుకుడు, అతనిభార్య పారితి గలదు. వీరు ఇలువేల్పులుగ భాద్రపదమాసమునందు ఒకచేతిపట్టిన బలైముపై నొర్రులున్నాడు. ఇంకొకచేతి నొకొకపుడు రొక్కపై ముడుపున పట్టుకొనియుండును. విద్వానియ్యు చేతుల పను పారితి వుడిచేతి నొడిలోనున్న తన చిన్నిపాపము బట్టికొనియున్నది. ఎడమచేతిని భర్త మోకాలిపై నొనియున్నది. పిమ్మట, తత్ప్రాంతములనుండియే ఇదివరకు నాడుచిత్రము కట్టివి లభించినవి. వాయందు స్త్రీవిగ్రహము ఎడమవైపున నున్నది. ఇంద్రుడు కుడివైపున నున్నది. ఈ కారణమునబట్టియు, ముఖపై కురిసిబట్టియు పవిత్రానితన మంత ముప్పుగ లేకున్నను దీని నిర్మాణకాలము క్రీ.త. ఒకటవశతాబ్ది చివరకితరువాతికి కాకాలదు.” అని ప్రాచీన భౌద్ధశిల్పకళా ప్రణిఘుడు శేషదరుగాను వ్రాసిరి.

—పైమ్మ అఫ్ ఇండియా, 24-8-80

ఆంగ్లస్త్రీల ఆతపస్నానము (Sun-bath)

కర్కశశోభ

కాళూరి-చేంకటాచరింగరావు గారు

ఈ ప్ర నిత్యసుహాసిని వేలుకొండు
వాసుధాలోకమధురవిహాయనముల
రాజ్యవగుచు శాసించువేలా, విహద
నిలిడకుంతలచ్చాయా విసేలమైన
నాహృదయవార్ధిగర్భతూన్యమ్ము కూడ?
ఈక్షుధా ఘోషణ మ్రొప్పుడేని పొంగి
నీసుధారధగాన ఘూర్ణితవిశాల
పూర్ణిమా శుభివీధుల మ్రోయునా! ని
రంతరావేదనా విధురస్వరమ్ము.
పొంగు నిర్ఘోషపక్షుల పారలిపారలి
నీకళాలోకస్వర్గీయ నిలయములకు
కలలవంతైన గడుదునా! లలితకిరణ
దోలికలను కాలాయతి వాలిపడగ.

అచట, చిన్మయజ్యోత్స్నా విహారజీవి
తామృతయుగాల చిరపిపాసావిలమతి
నొక్కక్షణమయికరగుదునో! శశీ! అ
నంతజ్యోతిస్సులక భవదంతికమున.
నరనజీవనాశయులు, అశాప్రవాస
పాంథు, లంబుద సుతులు పాపము! నిరాశ
తావకవిలాసతన్మయతావిముగ్ధు
లైకళాశృంఖలముల నల్లాడుమ రచె!
అమృతమోహిని వింత విశ్వాంతరాత్మ
నేలవేచెదు నీకళాజ్వాలికలను
నిర్దయాకర్కశమ్ములు నీయతీత
హాసరాసశోభప్రణయములు మాకు.

విమర్శనము

కంకర మహా మనస

దై. ముఖ్యముగా, గ్రంథకర్త. ఇది అధ్యాత్మ గ్రంథానికి మందలి ప్రపంచము. అధ్యాత్మవిద్యార్థి ముఖములు గల గ్రంథముల నుండియు అనేకాద్యైక భాష్యములు నుండియు మాట్టలకు సంగ్రహించి గ్రంథకర్త వేదాంతసారాంశమును కర్ణాటభాషలో ముద్రకై లిని వ్రుద్దముగా దెలిపివాడు. ఇందుల విషయప్రజాళికయు బోధావిధానమును క్లాఘ్యములుగా నున్నవి. ఈ చిన్ని పాత్రముయొక్క ఆకారమును అచ్చును అందముగా నున్నది. వెల రు. ౦-౩-౬ మాత్రమే. వేదాంతసిరియు లందరు నాదరింపరిగిరి.

విలాసము:— అధ్యాత్మప్రకాశకార్యాలయము, రెండవీది, చానురాజుపేట, తెలంగాణు నిటి.

కూ. న.

భక్తిపథము

చిన్నపైజన రమారమి ౮౦ ఫులులు. గ్రంథకర్త: విద్యానూషణ, కవిరత్న నరసింహకర్మ. వెల రు. ౦-౮-౦; పలయువారు వాఙ్మయోల్లాసిని గ్రంథమాలకు మదనపల్లెట న్రాయునది.

ఇదియొక వచనగ్రంథము, భక్తి, భక్తిభేదములు, భక్తిసోపానములు, భక్తిపథమున కర్మలు, భక్తిసాధనో పాయములు, భక్తియొక్క గమ్యస్థానము అనుభవించు విమర్శించిన విషయములు.

గ్రంథకర్త ప్రజాప్రజాళికప్రాయముగను ము కాక చదువరులకు నెంతయు విసుపు జనింపఁ జేయుచున్నది. పదములు వ్యాకరణవిధములు, వాక్యములు దోషభూ

యిష్టములు. ఈ దాహరితార్థమై యాయా గ్రంథములనుండి యుద్భవము లగు శ్లోకాదులనుడ దోష జాప్తము లయి కాన్పించుచున్నది. విషయవిభాగమునాడ పాద రుక్త్యాదిదోషములకు తావిచ్చుచున్నది.

“కంకరుడ, వైవసుతిమును, రామానుజాచు వైష్ణవమతమును, మధ్వాచార్యుడు మధ్వమతమును, స్థాపించి వారి ద్వైతద్వైరధిస్థైర్యైతిహితము లతో ననంతములైన సంశయములు కల్పించియున్నాడు.” (క-వ ఫులు)

ఈవాక్యములో గల మంచిచెడ్డలు పరికింపుచు గాక! “భక్త్యసంస్థాపనార్థం సంభవామి యుగేయుగే.” (క ఫులు).

“అని శ్రీకృష్ణభగవాను దానరిచ్చినటుల భక్తు లెందఁజేసి ప్రతియుగమునందును పుట్టుచుండును” భగ వానుడు భక్త్యసంస్థాపనార్థమై భక్తులు పుట్టుదురనియో నెలవిచ్చెను?

“భగవచ్ఛాముజ్జమునకు రక్తివివా పభేతరంలు దుర్లభంబు” ఇందులో రెండు విశేషములు, పద ముల సంధిపురోగల బాగదూకరి, అర్థానుసార ము పదసంఘటనలో గల మెలకువ.” (క ఫులు).

“అట్టి విమర్శనాసౌలభ్యమునకు” (౧౦ ఫులు) “సాంధ్యరామ సంధ్యాదుగాకాంతుల నేలఁ గ్రుమ్మ రించుట” (౧౫ ఫులు)

“నా కృదేవోధా” “దేశమాతయ” “దేవోధా” పైదానికర్థము మృగ్యము. (౩౮ ఫులు)

ఇంకను చేపకు చేలు దోషములు గలవు. వాని నన్నింటిని విమర్శింప నొక ప్రత్యేకపుస్తక ముచని చాలించితిమి. ఇట్టి గ్రంథములవలన వాద్యమును గుఱివలక మువకు కాగలది పకారముచున్నది. పై గ్రంథములధనసంపాదనకై 'పెట్టిననా' దీనిములమున లోకమునకు దీరని లోటు వాటిల్లును. భవార్థవోపామును లసంఖ్యములు గలవు. వాని నలంబించుట లెస్స. లోకమునకు కీలే యొరింపనున్న నా మత్రిమపరిశ్రమచే సద్గ్రంథములు వ్రాయించి బాగయాకరిచో బ్రకటింపిం, లోకోపకృతి భాషాసేవకు బాటుపడినవార లగుదురు. ఎట్లయిన భావిగ్రంథరసనలో నెక్కుడు శ్రద్ధమాపుదురు కాక ప్రథమకుసుమమే ఇట్లుండ తరువాతి కుసుమము లెట్లుండునో యని చూచును లూహింపక మాడరు.

ఉభయభాషాప్రవీణ, బులుసు నరసింహశాస్త్రి.

ద్రవ్యపరీక్షావిధానములను 'పుట' రీతులనుగూడ మరొక కములనుట్లు వ్రాసిరి. చక్కవైతేరి శ్రీ శాస్త్రిగారు 'ఆయుర్వేదావధరత్నాకరము,' 'ఆ ద్రవ్యవజ్యరత్నావలి' మొదలగు గ్రంథరాజముల వివరకే యాంగ్ర వైద్య విద్యవ్యవహారముల పొస్తముల నలంకరింపజేయుండిరి గాన వారి నింకను వాయుశ్చ వాభివృద్ధికి దోష్యమణుల బ్రోత్సహించుట గాంగ్రవైద్యపాఠ్యుల కర్తవ్యము. గ్రంథముద్రణాదుక సుందరముగ నున్నవి. పై గ్రంథము వెలయువారు గ్రంథకర్తగారిపేర వెబాడకువ్రావిననో బడయగలరు.

కా. రా. దత్త.

కవి కల్పలత

దేశేశ్వరమహాకవి విరచితము. శ్రీ కల్లాది పెంకట ముద్రాపూర్వీకకృతాంగ్రవివరణసహితము.

డిమ్మిపైజాన పుటలు 886. వెల 2-8-0.

ఇది కవితావ్యను పరింపగోరువారి యుపయోగార్థమై దేశేశ్వరమహాకవితే గీర్వాణభాషయందు వ్రాయబడిన లక్షణగ్రంథము. లక్షణగ్రంథమే కాని తక్కిన లక్షణగ్రంథములవంటిదిగాదు. వాటికిని దీనికిని లక్షణగ్రంథత్వసామ్యమే. అవి కావ్యములు, నాటకములు, రసము మొదలగు వాటియొక్క లక్షణాదులయెల్ల పునవి. ఇదియో కవిత్వము వర్ణ్యంపగోరువారికి వెలయు సామగ్రిని సమకూర్చునది. కవులపాలిటి కల్పలతయని దీని కీ పేరెంతయు తగియున్నది. ఇంపలి విషయములే దీని యత్రావ్యతిమ సాధించును.

కాని గీర్వాణవాణియాంగ్రదేశమున విరళప్రచార యగుటచే నింతవర కిద్దాని కందు తా విద్ధివది కాదు. ఆంధ్రుల పూర్ణపరిపాకమున శ్రీ దీక్షితులవారి వివరణాన లంబమున నిది యాంగ్రదేశమునం దడుగిడినది. ఇట్టి మహాపకార మొనర్చిన దీక్షితులవారి యాద్యము మొత్తయు కొనియాడదగినది.

భస్మప్రకాశిక - ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము

గ్రంథకర్త : 'ఆయుర్వేదభూషణ' 'భిషగ్వర' శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి (A. M. A. C.) గారు. ౮౬ పుటలు. వెల రూ. ౧-౦-౦. డిస్ట్రీయముద్రణము. ౧౯౩౦ సం.

ఇందు సులభముగ భస్మాదులను తయారు చేసి కొవట కనువగుట్లు 'రసరత్నవిమచ్చయము,' 'రస రత్నాకరము' మొదలగు రసగ్రంథములందలి కొన్ని శ్లోకముల కాంధ్రమున అర్థము గలదు. మీదు, గ్రంథకర్తల స్వామభవము, ప్రక్రియావిధానములుగూడ జక్కగ వివరింపబడి యున్నవి. సర్వజనలభ్యములు గాని 'ఇంగిలీకపుకట్టు,' 'పాషాణపుకట్టు' మొదలైన కట్టుమందులను చేయు పద్ధతులను శ్రీ శాస్త్రిగారు సంపాదించి యిందు వెల్లడించినారు. ఇంతేకాక 'పట్టీలను' 'పాలాస్తులను' కూడఁ గొన్నింటి నిందు వివరించిరి. 'సిద్ధభస్మపరీక్షావిధానము,' 'భస్మప్రమాణము,' (మోతాదు), 'భస్మముల కను పానములు,' 'భస్మసేవయందు పథ్యాపథ్యములు' మొదలగువానిని గ్రంథాదియందు చేర్చిని 'విషయము లను పేర నుపయుక్తపరిభాషలఁ గొన్నింటిని, భస్మానుకూల

వివరణము వ్రాయుచో దీక్షితులవారు గ్రాంథి కము గాకపోయినను సరళమైనభావనే యాదరించి తమ యుద్యమమును చక్కగా సాగించిరి. కాని, యందందు అవనివృత్తిములుకా, క్లిష్టావృత్తిజాప్తములు నరు వాక్యము లుండటచే పాతకుల కించుక శ్రమ గలిగించినవా రయి రేమో?

అసలు తమ కతిప్రయోపమున లభించిన మాతృక యందే బహుళములగు దోషము లుండినందుచేతను, గ్రంథరచనమున తమ కిదియ ప్రథమప్రయత్న మగుటచేత ననేకదోషములు సంభవించినవని దీక్షితులవారే పీఠికా ముఖమున వ్రాసికొని యున్నాఁడు. దోషము లున్నవని యెఱింగియు నాటి నటులనే ప్రచురించుట యెంత భావ్యమో, సామాన్యగ్రంథవిషయమున నైనచో నిట్టి దోషము లుపేక్షణీయము లయిన వఁగాక. అపూర్వములను, బాక్షణికములు నగు నిట్టిగ్రంథముల విషయమునం దిట్టి యుపేక్ష యేమాత్రమును తగదు. వివరణలు వ్రాయుటయన్న వ్యాఖ్యానము వ్రాయుటయేకా! వ్యాఖ్యానము దుష్టమైనచో మాల మెంత మాత్రము పాతకు విషయమున సఫలముగాగలదు? తమకు లభించిన మాతృక లిభితప్రతులతో పరిచోల్పి చూచి వివరణమును సవరించి వ్రాసియుండినచో పీఠి యుద్యమము ప్రకృతైతర యుండుండెడిది.

మరియు మాతృకయందు లక్షణవిరుద్ధములుగ గన్పడిన శ్లోకములను సవరించుట భావ్యము గాదని వాటిని యథావస్థితముగ కి ముద్రింపించితినివియు వ్రాసివారు. దోషములని తెలిసినవానిని సవరించుట యెందులకు భావ్యముగాదో? సవరించినంతవర చయితల నవమానించి నటు లగుననియేమో పీఠి యభిప్రాయము. లేఖకుల యొక్కయో, మద్రాపకులయొక్కయో దోషములను సవరించినంతవర చయితలకు నచ్చునది యేమి? మీరు మిక్కిలి దోషములను సవరించనందుని రచయితల ప్రతిష్ఠకే ధంగము కలుగునేమో?

మాతృకను సవరించనందున గల్గిన దోషములను మచ్చునకు గొన్నింటి నిం దుదాహరించెదను చూడుడు:-

పుట ౬౪. శీతపత్రం=పద్మము, నెరులి, అని వివరణము. ఇది యొకవస్తువునకే శ్లేషచే నెఱుపు తెలుపు చర్లముగల వస్తువులను నిరూపించు సంపద్యమున గలదు. ఇందులకు మూలము, - 'శీతపత్రం. హంసపద్మయోః, 'అని.

పుట ౬౬. శ్లేషచే నొకదానికే బాహితసీలముల నిరూపించు సంపద్యమున 'కమలం జలపద్మయోః' అని మూలమునందుండి 'కమలం=పద్మము, నీటిమలము' అని వివరణమున గలదు.

ధూసరవస్తునిరూపణము—
ధూసరాశిరతోఽయాతా కరభో గృహమేధికా,
కపోతిమాషికా రంగకాకకంశఖరాదయః.

ఇందు బోకయందు 'కాకః=కాకి, కంఠః=వస్తు క' అని గలదు. కాకకంశము ధూసరముగాని యిం దెట్టి యు గాదు.

పీఠవిష్టు నిరూపణమున—
'కింజల్కం=పుష్పములందులది పుష్పాదీ' యని వివరణము. కింజల్కములన కేసరములుగాని పుష్పాదీ గాదు. 'కింజల్కః కేసరోఽస్త్రియమ్'—అమరము.

వాదితర్జనమున—
పుట ౧౦౩.....

తులయ తోలనం మేరోః కరేణస్థానంరవో,
అని మూలము.

దీనికి టీక.
మేరువును కాలయటయు లేక తొలకరచేత మేరుపర్వతమును త్రొనుచే చూచుటయు, వాస్తవముచే నూర్చుని నిజపుటయునని.

'స్థగవమ్' అనిన నిలుపుటయట.
సమస్యపూరణోపాయకుమము—పుట ౨౬౩.

'కాతీయాహిగ్రాన్యగ్రే యమువాయాం జగన్నిహా,
తత్కాలేఽగ్రోమంఖంబాతం విపరీతంజగత్త్రియమ్'ని యందలి మూలము.

ఇందలి 'తత్కారేంద్రోముఖంబాతే' అనుటకు 'దుంపయాఽఞ్చోముఖేకాతే' అనుపాదము లీఖితప్రతి యందు గలదు. ఇదియే పరపమాన గన్పట్టెడిది.

గ్రంథమందలి మూలమునకు టీక.

సకలలోకములను గుఱియందుచాల్చిన శ్రీకృష్ణుడు యమునానదియందు చలక్రిందగునట్లు గాఢీయపర్వము బట్టనుంకింపగా నా సమయమున ముల్లోకములను చల క్రిందాయెను అని.

కాఢీయపర్వమును బట్టితక్రిందగునట్లుంకింప నేల? అదికాదు. కాఢీయపర్వమునుబట్టి యమునాతీరమందలి వృక్షమునెక్కి యందుండి తలక్రిందగునట్లు నీటనకుకగా గుఱిపములగు ముల్లోకములు తలక్రిందాయెను. అన్నచో పరపమాన నందును. ఎత్తైన ప్రదేశములకండి నీటనుముకు నపుడు తలక్రిందుగ దుముకుం పపాజము.

అదే పురుషుడు న-వాత్సల్యాద్యథా-
అనుచ్ఛవత్సవాత్సల్య పిచ్ఛిరీకృతచేతనా,
జనన్యా మన్యతే ఽత్యర్థం వ్యాఖ్యం సస్పృహకృత్తు.
[వి. అం మూలము.

టీక: అత్యధికముగు పుత్రప్రేమచే వ్యాధిపడున చిత్తముగల పుత్రి భయంకరముగాని యాకృతిగలదిగను, ఓరిమిగలదిగను దలంపబడుచున్నది అని.

తలంపబడుట ఎవరిచేతనో? అటు కాదు. వ్యాధియు వాన్సల్యపరిపూర్ణమగు హృదయముగల దినతినిచే సౌమ్య ముగల తేరిరముగలదిగను, ఓరిమిగలదిగను. తలంపబడు చున్నది అని యుండవలయును. తొన్నటిదైవ్రాత్రమైన దని తల్లి యొప్పుటిశైవ సంకీకరించునా? 'కాఢిల్ల కాఢీ ముద్దు' గదా!
మరియొకటి.

పదభింగేనయథా—

అయంమృగ స్వమాయాతి మృగా త్సింహా పలాయతే,
ఇతోపేగాప్సలాయన్య త్వరితై స్తవ్రితైః పక్షైః.

టీక. ఇందు (మృగానస్తీతి) మృగాత్ = మృగములను భీషించునట్టి, సింహా=సింగము, తే=నీయొక్క,

పలాయ=మాంసముకొలుకు, పలాయతే=పశుగన్తుచున్నది [అని.

పలాయతే అనుపదమునకు 'పలాయ, తే' అని విభాగము గావించగా మరల 'పలాయతే' అను మరియొక పద మెదటనుండివచ్చినచో నీరికి. సమాయాతి=చచ్చుచున్నది అనిగదా యుండవలయును.

ఇట్టి చెన్నియేని గలవు. ఇక మద్రాసుకు మలకా పరిమితి లేదు.

ద్వితీయముద్రణమునైనను ఇట్టి దోషములకు తా వొసంగబడుదురు ఓషీతులవారని నెవ్వైనను.

సరళముగ సమన్వయింప శేచని అనుబంధమున కీర్తి బడిన శ్లోకములలోగూడ పెక్కులు సరళములైవిలే చేర్చబడినవి.

చూడుదు కొన్నిటిని—

'అనుశ్రిధంత ప్రక్రి నీయామపరివేషణే,
అథా స్మారదవితాయా ఆలాతోంపితే పథా.'
'అపాల్యాకేలికారేఽధూ త్కండర్పాణాంకల్యామం,
తర్పందవాణీభిన్నాక్ష ప్ససాప్రాక్షోఽంపతాంకలం.'
'గలముచి జలపూరం ముందలి స్పష్టశిల్పం
(ప్రతిగజఇవ కోపా మ్యాన్వరిన్య ప్రహస్తా,
పపది సముపబాతోఽన్యయా వ్యాత్రితక్తా)
'స్ఫులింకరదండాః కుంభిన్తోఽంభిపిబన్తి.'
సమస్యపూర్ణాశ్లోకము లివి.

కాని యపూర్వగ్రంథపమాధర్మజోన్యప్రలగు దీక్షి కులవారు విక్రింది ప్రకేంపనీయులు. వివరణమున నట్టి దోషములు కేకుండినచో బంగారమునకు పరిమళ ముట్పి నట్లుండెడిదరిమాత్రము చెప్పకతిప్పినచోకాదు. ఇట్టిచే మఱిొన్ని యపూర్వగ్రంథములను అంధలోకమున కందజేసి వారిజ్ఞానకు వాత్సానదురుగాతి!

గ్రంథములయవారు:

కర్నూరి వెంకటసు బ్రహ్మగృహీతీతరు, కవికల్ప లతావికేతనము, (పక్కలక, తల్లపూడిపాస్ట్ర, కొవ్వూరజిల్లా అను విలాసమునకు వ్రాయవలయును.

టి. వెం. రం.

కావ్యమీమాంస

ఇది సంస్కృతభాషను వెలసిన యొక యల్పార్య సాహిత్యవిమర్శనగ్రంథమునకు ఆంధ్రవిజవాడవాడము అనువాదికులు కావ్యవ్యాకరణతీర్థవీరుకాంచీకులు శ్రీ సంధాన్తుల ఆచార్యార్యకాస్తులుగారు. వీరు 'ఆర్య భారతీ గ్రంథమాలిక' యనుపేర నొక గ్రంథములను స్థాపించి ఇదివరకే వాత్సల్యయనకామనూత్రములను, గౌతము భర్తృహృతములను అనుసరించుచున్నారు. ఈ గ్రంథము లాంధ్రలోకమునకు పరిచితిములే. ఈ కావ్యమీమాంస మూడవగ్రంథము. ఇంకను వీరి తిట్టిగ్రంథములే ప్రకటింపబడినవియన్నట్లు విజ్ఞప్తి యందు గలదు. ఆంధ్ర భాషామూలజ్ఞానము గలవారి కందుపాటున లేని ప్రాచీన సంస్కృతకావ్యగ్రంథముల వీరిమున బహుశ్యము ప్రయోగముల కొద్దీ యనువదించి ప్రకటించి యాంధ్రలోకమున కొనంగిరి శ్రీ కాస్తులుగారి దేశభాషాభిమానముల గుర్తించి వీరిని దగినరీతిని ప్రోత్సహించుటాంధ్రసంస్కృతయుల కవశ్యకర్తవ్యము. ఇక ప్రకృత గ్రంథవిమర్శనము. తొలుత మూలగ్రంథప్రాశస్త్యమును గూర్చి ఇందుకంత పేర్కొనదలయు.

* మూలగ్రంథమున తొమ్మిది పదికేతాబ్దములసంధికాలమున నుండి రాజశేఖర కవిరాజు రచింపబడెను. ఈతడు బాలరామాయణము, బాలభాగవతము, విద్యసాలభింజిక, కర్పూరచంబరి కాను వానిని వాటకములను రచియించి ప్రఖ్యాతిని గాంచిన సుహృదవి. వారిరిలాసమను నొక సుహృదాన్యమున పైతి విశాదము రచియించి నట్లు లక్షాగ్రంథాధివాచకములలన తెలియబుచ్చుచున్నది కాని యాగ్రంథము లభింపినట్లు కానరాదు. భువనకోశి కానుగ్రంథ మొకటి తనది యున్నట్లు వీరి తిట్టిగ్రంథమున జెప్పియున్నాడు. ఇట్లెన్నియో యున్నట్లు గ్రంథములు కాలప్రవాహమునబడి కొట్టుకొని పోయి నామమాత్రావృత్తము లయినవి. ఈ కావ్యమీమాంసయు ప్రథమాధికరణ మౌత్రిమే ఉపఖంధముయి ప్రకటితమయినది. ఇందు పదునెనిమిదధ్యాయము

లున్నవి. వానిలో మొదటి దను కావ్యప్రసంగహాధ్యాయమున నీ కావ్యమీమాంస పదునెనిమిది యధికరణముల గ్రంథముని తెలియపర్చుచున్నది. సంపూర్ణముగ విరచితమయి యున్న మయ్యోగో లేక యసంపూర్ణముగనే నిలిచిపోయెనో గుర్తింప వాధారములు గాన్పింపవు. ఉపలభ్యాధికరణమున నీక్రిందివిషయములు గలవు.

మొదటిదను కావ్యప్రసంగహాధ్యాయమున నీ కావ్యమీమాంసాగ్రాహితృత్వత్రి వివరింపబడినది. రెండవదను కావ్యనిర్దేశకాధ్యాయమున వేదకాస్త్రాది కావ్యమువిభాగ నిర్దేశమునుగూర్చి వివరింపబడినది. మూడవదను కావ్యపురుషోత్పత్తి, సాహిత్యవర్ణనాత్పత్తి, వారి దేశసంచారములు, వారి పాటి గ్రహణాదులు మొలగు సమూహ్యవిషయములు గలవు. నాలుగవదను పదవాక్యరీతీకాధ్యాయమున (?) అనుకానింప దగిన విషయగుభేదములు, సూచి, ఆభ్యాసము, శక్తి, ప్రతిభాదులు, వానిభేదములు, వానిలక్షణములు, కవుల భేదములు, లక్షణములు, భాషాకవిత్వవిభేదము, భాషకభేదములు మొదలగునవి కలవు. అయినవదను కావ్యపాక కల్పాధ్యాయమున కావ్యకావ్యోధయ కవుల భేదములు, తిప్పిలేకకాంతర్భేదములు, తిల్లక్షణములు, మృద్వికాది వివిధ కావ్యపాకముల లక్షణములు మొదలయినవి కలవు. ఆరవదను పదవాక్యరీతీకాధ్యాయమున సుప్తికాదివిభేదములు, లక్షణములు, విభిన్నభేదలక్షణములు, వాక్యములు, ఏకాభ్యాతాదులు, తిద్భేదములు, కావ్యలక్షణాదులు మున్నగునవి కలవు. ఏడవదను పాతప్రతిష్ఠాధ్యాయమున బ్రాహ్మకైవాది వాక్యభేదములు, తిల్లక్షణములు, రీతులు, కాకుపు, తిద్భేదములు, లక్షణములు, మగధాదిదేశములవారి పాతప్రతిష్ఠ (ఆయాదేశములవారు పదుపుపద్ధతి) మొదలయినవి కలవు. ఎనిమిదవదను కావ్యార్థయోగ్యధ్యాయమున ప్రతిస్మృతిరీహాసపురానాదులగు పదునారు కావ్యార్థయోగులు, వానిలక్షణములు విర్ణియముయినవి. తొమ్మిదవదను అర్థవాస్తవ్యధ్యాయమున దివ్యమానుషపాతాళియాది అర్థభేదములు, లక్ష

* ఇది బహుదా గైర్వకాదు పీఠియంటల్ సీరీసులో ఒకటవ సంఖ్యగా ప్రకటిత మయినది. వెల రు. ౨-౪-౦.

గాములు, నదీ పర్వత వస్తుద్రావిడవర్ణనములు, వస్తుస్వరూప విభేదాలు గలవు. పదవిదగు 'కవిచర్య-రాజచర్యా' ధ్యాయమున కావ్యవిద్యాపరిపంఖ్యావము, కవిలక్షణము, కవికి లభిసన గృహాదిపరిగరములు, భాషానిలయము, లేఖక, లేఖనసాధనములు, కవి దీపచర్య, స్త్రీలకు కవిత్వోర్వార, రాజయోగ్య కవిసమాజవర్ణనము, రాజచర్య, రాజసభలయందు కావ్యకాస్త్రపరిమే సమ్మానములు మొలయించి పెర్ణితములు. పదునొకండవగు శబ్దపాఠా ధ్యాయమున పద, పాద, అర్థ, పృథ్వి, ప్రబంధరూపము లయిన శబ్దపాఠలక్షణములు, ఉత్పాదక, పరివర్తకాది కవులు, వారి లక్షణములు కలవు పండ్రెండు, పదు మూడు అధ్యాయములు అర్థపాఠమును గూర్చినవి. వీని యందు అర్థభేదములు, పాఠములు, వివిధశబ్దార్థపాఠములవలన వచ్చున కవి విభేదములు, అర్థయోనివి శేషములు మొదలగు 33 అర్థపాఠవిశేషములు పెర్ణితములు. పదునాలుగవగు చాతి ద్రవ్య క్రియాసమ నిష్ఠాపవా ధ్యాయమున కవిసమయములు, స్వర్ణస్థి శౌమి పాతాలీ యాది తిట్టనములు, వాని నిలువములు మొదలగునవి కలవు. పదునైదవగు యాసమయస్థాపవాధ్యాయమున, పదునారవగు స్వర్ణపాతాలీయ కవిరహస్యస్థాపవా ధ్యాయమున వివిధ కవిసమయవిశేషములు పెర్ణితము లయినవి. పదునెడవగు దేశవిభాగాధ్యాయమున జగ ద్విభాగములు, ద్వీపంబులు, పరిగణనము, భారతార్ష ముః పూర్వోక్షిణాది దేశవిభాగములు, (కవికాలము వాటి యాదేశముల విభాగనితి యందు చక్కగా తెలియ గలదు) వానియందలి నదీ సముద్ర పర్వత జనపదములు, దిక్కులు, తత్తద్దేశముల శరీరరూపవర్ణనము మొలగు నవి పెర్ణితములు. పదునెనిమిదవగు కాలవిభాగాధ్యాయ మున పౌరచాంద్రమానములు, ఋతువులు, ప్రత్యేకము వాని వర్ణనము, వాని సంది, శైశవాద్యశిథిలు మొదలయి నవి పెర్ణితములు.

ఇట్లు వివిధాపూర్వవివ యసంపన్న నియమ యా గ్రంథమునందలి లక్షణములు కవికృతములు, ఆవ్యక్తము లునగు సరిసలక్ష్యోక్తములతో నెలయెచున్నవి. ఇది సా

హిత్యస్వరూపజ్ఞానపులు అంశ్యము పఠింపదగిన గ్రంథ ము. ఇక అనువాదమునుగూర్చి:

ఒకభాషలోనున్న ఏ సామాన్యగ్రంథమునుగాని ఇంకొకభాషలోనికి సరిగా బరివర్తించుట నుల్లభమయిన పరికాదు. ఇక కాస్త్రములమాట చెప్పవచ్చురలేదు. అందును మాత్రరూపమున నున్నది యీ కావ్య వివాహంస దీనికి వృత్తిగాని, వ్యాఖ్యానముగాని లభిం పలేదు. ఇట్టిగ్రంథమును ఎట్లో అనువాదకులు పరిశ్ర మించి యిట్లు అనువదించినారు లక్ష్యములుగ నుద్దేశించిన శ్లోకములనుతేర్చి వానిలో తెక్కిటికి తాత్పర్యార్థమును వ్రాసినారు. కాన్ని రాట్లకవిసమయపరిగణనము మొద లయినచోట్లస్వము అనువాదములు ఇతరలక్షణ గ్రంథ మెలనుండి ఆయాప్రకరణమునకు దరిహాపుభాగముల సాధ రించినారు. గ్రంథకర్తదేశకాలగులను, గ్రంథవిశేషం కములను దెలుపుసీతకును జరిచేసినారు.

ఇది సాహిత్యవియ్యక్తగ్రంథము. ఇట్టిగ్రంథములు నిర్దుష్టములుగ నుండవలసినవి. అట్లుకాక ఇందు స్థావరీత్య ములు దొరికినవి. చూడుదు నుచ్చునకు గొన్ని:

“మూ: “ననాదానపంః కచ్చిద్దోషాదానపరః 2 పరః; ననదోషావ్యాతిత్యాగపరః కశ్చన భావకః.”

అ: (ఉత్తర్ధాగ్రముః) “అనదోషపరిత్యాగ రీతులకు వినుర్పించి నెన్గు దోషమందుగు.” పు ౬3.

ఇది “ఒకానొక భావకును గూములను స్వీకరించి దోషములను పరిత్యజించును” అని యుండవలెను.

మూ: “సాన మోధా, ద్వంద్వోది భేదేః; తత్ర మత్సరూసీపక సమాక్రమ.”

అను: “ట్రిసమాసస్మిత్రిద్వంద్వోదిభేదము చేత పదు నారునిధములుగా నున్నది. (అనగా సమాసము పదునారు విధములని యర్థము.)” మోధా అనగా ఆకలినిధములు అని. ఆర్థము, కాని “పదునాలుగిధములు గలిగినది” కాదు.

మూ: “పితు ద్దుకోర్నరేంద్రస్య న తితివ్యపదాః; అవిచైత్యవ కావ్యాని క్షువైచిచ పతన్తిన.”

అను: "తండ్రి, గరువు, క్రభువు, కొడుకు, శిష్యుడు, పదాతి, అకలిక చేసినకాన్యకచలను గుడా గుణవిశేష చేయకయే బోధకలైన వాడగును ముతించుటయును, పరించుటయును మాడ ప్రభవమునకు స్వాభావికమై యున్నది." పు. ౧౯౫.

ఇది "తండ్రికాన్యములను పుత్రుడు, గరువుకాన్యములను శిష్యుడు, రాజకాన్యములను పదాతులు విశేషన చేయకయే ప్రాప్తిము చేయుదురు; దదువుదురు" అని యుండదగును.

మూ: "అస్తరాస్తరాద కాన్యగోష్ఠీం కాస్త్రైశ్చాదా నమ బానీయాత్. మధ్యపి వాననదంశం వ్యుజలే." అను: "ఇట్లును అప్పలపట్టికిని కాన్యగోష్ఠిని కాస్త్రైశ్చాదములను బరుపవలయును. విజయైన తేనెబొట్టయే యొనకు సింహకయే ప్రవిచునా?"

ఇది "కాన్యగోష్ఠుల ననుమననము కాస్త్రైశ్చాదములను కావించవలెను. తేనెయొనను సంకలించుటకు లేక దురించదు." అని యుండదగును.

మూ: "కోపా వ్యానిని కిం మృగ స్థితితః కం కోభాధగస్తేంద్రరః, కింవా చుంబనకారణాద్దయిత కోవాయో ర్వికారా దయమ్;..... సహ లింగితి." అను: "ఓ మానినీ, నీయధరము కోపమునందేసి ఒకవిధమును కోభము (అనగా నెఱుంగునము) ధరించినది యొనను, మీరుమిక్కిలి కోభిల్లుచున్నది....."

అను: "ఓ మానినీ, నీయధరము కోపమునందేసి ఒకవిధమును కోభము (అనగా నెఱుంగునము) ధరించినది యొనను, మీరుమిక్కిలి కోభిల్లుచున్నది....."

ఇది "స్ఫురతి" అను క్రియను అదకచున్నది అని అర్థము, కాని "కోభిల్లుచున్నది" అని కాదు.

మూ: "నేచ్ఛతి పాశాశంకీ కాకో దత్తమపి పథికగృహిణ్యా; అవనతికరణలోద్ధృతవలయచుర్యస్థితం పిండమ్." (ప్రాకృతమాలమునకు భాము.)

అను: "పాంథకులుండించే తనవతినుట కొనంగంబడినదైనను వందినచేతినుండి ఎత్తవలయచుర్యమునంగల పిండమును పాశమును వాకో గలదియై కాకము ముట్టుకొన నిచ్చునెంచుట లేదని భావము."

"పథికగృహిణీ(దేశాంతరగతుడయినవాని ప్రియురాలు. విరహిణి యనుట) కాకమునకు పిండమును పెట్టివది. పిండమును వంచునపుడు ఆమె చేతినుండి (విరహిణి యగుటచే మిక్కిలి కృశించియున్నది కావున) గాజాదునీ క్రింద బడివది. పిండము గాజానదును వచ్చుది. ఆ గాజాను వాచి యది తిన్న పట్టుకొనుటకై పన్నిన యుయ్య అని కాకి కేళించి పిండమును సమీపించి తిన నిచ్చునెంచదయ్యెను." అను: ర్థము పిమంజనమును

మూ: "అనసేందు కేలక్ష్యకపోలే సాదరం విరచితం తిలకం యత్; కల్పితం విరచితాంధిభింగే భారమిత్త గజలై స్తంభావ్యై." అను: "మఖచంద్రునికి కేలక్ష్యప్రాయముగా (లాంఛనముగా) వచ్చు తిలకము వాడరముతో దిద్దుటజేసి తిరళాక్షియొక్క కన్నీళ్లతో మిరికాపత్రములు రుడిచి కేయబడిన ట్లున్న వనియర్థము. అనగా పెరవారి కలంకారముచేసిన మాహాపమిచే దను యలంకారము ముచ్చిన ట్లుగా నిచ్చుట మఖచంద్రునికి చిహ్నముగా తిలకము దిద్దుటచేసి నేత్రములు అగూముచే మిరికాపత్ర భంగమును దుడిచి చైయకొన్నవని భావము."

అను: "మఖచంద్రునికి కేలక్ష్యప్రాయముగా (లాంఛనముగా) వచ్చు తిలకము వాడరముతో దిద్దుటజేసి తిరళాక్షియొక్క కన్నీళ్లతో మిరికాపత్రములు రుడిచి కేయబడిన ట్లున్న వనియర్థము. అనగా పెరవారి కలంకారముచేసిన మాహాపమిచే దను యలంకారము ముచ్చిన ట్లుగా నిచ్చుట మఖచంద్రునికి చిహ్నముగా తిలకము దిద్దుటచేసి నేత్రములు అగూముచే మిరికాపత్ర భంగమును దుడిచి చైయకొన్నవని భావము."

అను: "మఖచంద్రునికి కేలక్ష్యప్రాయముగా (లాంఛనముగా) వచ్చు తిలకము వాడరముతో దిద్దుటజేసి తిరళాక్షియొక్క కన్నీళ్లతో మిరికాపత్రములు రుడిచి కేయబడిన ట్లున్న వనియర్థము. అనగా పెరవారి కలంకారముచేసిన మాహాపమిచే దను యలంకారము ముచ్చిన ట్లుగా నిచ్చుట మఖచంద్రునికి చిహ్నముగా తిలకము దిద్దుటచేసి నేత్రములు అగూముచే మిరికాపత్ర భంగమును దుడిచి చైయకొన్నవని భావము."

మూ: "మాద్యుచ్చకోరేక్షగతుల్యధామ్నః ధారాం దధావా మధునః పతేతిమ్; చంద్యగదప్రోత్పలవాళపాద్యా పానీనీ రేణి కేరత్నపారి." అను: "మధురవోరశేత్ర దృష్టితోదుల్యమును (నెట్లదనముగా) తేనెధారము, నైమంసీ బాటుచున్న దానిని ముక్కు దెబ్బచి కొని పట్టుకొనుచున్నదై పక్షి ముక్కు కొనితో గొఱివట్టుకొనిన నెట్లకలవకాడ గల పాంసాంగనవోరే ప్రకాశించెనని యర్థము."

అను: "మధురవోరశేత్ర దృష్టితోదుల్యమును (నెట్లదనముగా) తేనెధారము, నైమంసీ బాటుచున్న దానిని ముక్కు దెబ్బచి కొని పట్టుకొనుచున్నదై పక్షి ముక్కు కొనితో గొఱివట్టుకొనిన నెట్లకలవకాడ గల పాంసాంగనవోరే ప్రకాశించెనని యర్థము." పు. ౨౦౯.

“నీ త్రాకోగనేత్రముతో కుల్యకయిన కాంతిగల
 ముద్దుముయొక్క క్రందపడుచున్న భారను భరించిన చంద్ర
 కాంతి ప్రసాది (ముద్దుచెంబు) ముక్కు కొలితో (ఎట్టి)
 కలువకాదను పట్టుకొనిన పాపాంగననలె ప్రకాశించెను.”
 అని యుండవలెను.

మూ. “నలమగు బల పైకొకడదావ్
 పారప్య వ లాంగలం;
 క్రమపరిమితా భూమి స్వీకృ
 ర్ననా ర్న చ లాంగలమ్.....”

అను: “అన్న చోటినుండి కదలని (మొద్దు) నాగలి
 బలము హ్యమి కలదు.....” పు. 33౬.

ఇం: ‘అగు హలం’=పద్దులేని నాగలి అని అర్థ
 ము చెప్పినది. అగు (నవ్యతే గా: యస్య లత్) =
 దేని పద్దులేతో అది ‘అగు.’

మూ. సా త్రైత చామికరరత్న చిత్రైః
 ప్రాపాదమాలా మభిరంజితైః.....”

అను: “వింబామరల నందు చెక్కఁబడి రత్నముల
 చేత చిత్రవర్ణములుగలవైన.....” 3౫౯

‘చామికర’ అనగా ‘బంగారు’ కాని వింబామర
 కాదు. ‘చామికరం’ చాతమాపం న హారజరకాంచరీ;
 అని అమరనిఘంటువు.

మూ. “అపంకిల తటానిటః.....”

“అనగా బంకిలములుగాని తటములందలి పటస్పృశ్
 మలతోన.....” పు. 3౫౧.

“అపంకిల + తట + అమలః = అపంకిలతటామలః.
 అనటః అనగా ‘పల్లము’ ‘పటస్పృశ్ము’ కాదు. ‘గర్తానన్దో’
 భువి క్షృణో అని అనరము. (గర్తాలమ్ పల్లముల బురద
 ఎండిపోయెనని భావము).

మూ. “జడః పంచారవ ప్రయ్యుః
 సజ్జారాః పుహతారహమాటాః;
 కంఠీడశిల్పకల్పకస్తాః
 ప్థుర మాచూయ నివేశయంతి పాశ్యే.”

“జడః పంచరవగులగు తిత్తలులును, జలార్ద్రము
 లగు తారహారమాటికలును, అరటియాకుల పాన్పులును;
 మమ్మగుని నీలివి తమపార్యవనః గూర్పుండఁబెట్టు
 కొనబారియున్నవి” పు. ౪౦౦.

ఇది గ్రీష్మర్తుపర్ణనమః

అని నీరుగించవు మైపుత (పలుచనిగండము) చే
 ముదగులయిన వాడును, చల్లదనముకొఱకు నిరంతరము
 నీటిని చల్లకొనుచుండుటచే తడిసిన (శరీరములుగల)
 వారును, ముత్రములకేరులను భరించినవారును, అగు
 యుంతులు అరటియాకులచే కల్పించబడిన తిల్పములపై
 కూర్చున్నవారయి మమ్మగుని కిలిచి (తమ) ప్రక్కను
 మారుచుండిబెట్టుకొనుచున్నా” రని యుండవలెనది.

మూ. “య్యతిమమనః కుందాః
 పృష్ఠ్యమే వ్యవసా ద్రుమాః,
 మనఃప గిరం గృహం తీ గీ
 కిరంతి న కోకిలాః;
 అభవ సవితు క్షీణోల్లాసం
 లనంతి మరీచయో,
 నచ జరతత మాలంబం తే
 క్ల మౌదయదాయినీఘ్నః.”

అను: “.....కోకిలములు మనఃకుగోని మాటను
 స్వీకరించుటలేదు. అనగా విడుట లేదని భావము.
 మరీచలతలు అనగా మిరియంపుతీగలు, మూర్ఛునియొక్క
 క్షీణోల్లాసమును లావము చేయుచున్నవియే = ని క్షు
 దాయని యగు జరతతను అవలంబించుటలేదు. అని
 భావము...” పు. ౪౦౧.

ఇది శరీరవసంతస్తవల సంధి కుదాపారణము:

‘కోకిలములు నా క్షుణ్ణము మనములగు గ్రహించి
 నవికాని చెలువలికి పూకలాలకున్న’ (కోకిలములు
 మాయ ప్రయత్నించుచున్నవి కాని మాయబాలకున్ని.)
 వినియు “మూర్ఛికిఁ బములు క్షీణోల్లాసమును పోగొట్టు
 చున్నవి కాని, క్రమమును గలిగించు పరిఁతిని పొంద
 కున్న” వినియు అనవలెనది.

మా. “ప్రవర్తనే కోకిలవాదహేతుః
పుష్పప్రసూః పంచమజన్మతాయా;
లేభ్య క్షేతుర్భృగైః వచంతమిత్ర
మదత్కాభో దక్షిణమాతరిత్యా.”

అను: “కోకిలవాదములకు కారణం డను వచంతం
డచ్చటఁ గలదు. పుష్పకు డచ్చటఁ గలదు. పంచమ
స్వరముఁ బలుకు వికము లచ్చట గలవు. ఈ కోకిలవచంత
మన్మథమికము లను వల్కుకమిత్రులకును తోడుగ దక్షి
ణానిలము ఉత్తరాభిముఖమై ప్రయాణోన్ముఖమై యుం
డును.” పు. 3౬౦.

ఇట్ల మూలమున “తత్ర వింధ్యాదయః ప్రతీతస్వ
రూపాః, మలయవిశేషాస్తు చత్వారి.” అని మలయవిశే
షములు నాలుగు కేర్పొనబడినవి. తరువాత పై
శ్లోకము గలదు. ఆ నాలుగు విశేషములలో చేరని
‘దక్షిణమాతరము’ ఈ శ్లోకమునె వర్తితమయినది. కావు
ననే ‘లేభ్య క్షేతుర్భృగైః’ అనుట. ఇక శ్లోకమునకు “నా
లుక శ్లోకముల చెప్పిన విశేషములకుం పెనుగూడ కోకిలకు
మాత్రమాయ తేక్షికలుగుటకు కారణమయినదియు, పూవులు
పూనలేయునదియు, పంచమస్వరముయొక్క ఉత్పత్తిని కలి
గించునదియు (పరిణతమగు కోకిలస్వనియే పంచమస్వర
ము), నసంతమునకు నెచ్చెలియునగు దక్షిణవాయువు ఉత్త
రపు మొగము గలదయు (మలయపర్వతమున) ప్రవర్తించు
చున్నది” అని అర్థము చెప్పుకొనుట పొసగును. పైశ్లోక
ములచే వర్తితములైన నాలుగు విశేషములవలన మలయ
మున నేదక్షిణమాతరము ప్రవర్తించుచున్నదనియు లేలు
చున్నది. మలయవచనము మలయపర్వతమున, కుత్తర
దిక్కుననే నీచియనని మతాంతరము

గ్రంథములో నింకను ఇట్టివిషయము కన్పించుచున్నవి.

ఇట్లుగుటకు కారణములను అనువాదకులు ఇట్లు
కేర్పొన్నారు: “ఈగ్రంథమును ముద్రించుటలోఁ దగ్గి
నంత స్వాస్థ్యము, తోడ్పాటు, ప్రజ్ఞావిభవము లేనందు
చేత ననేకములగు నయ్యతప్పులను, అంధికరణవ్యక్త
యములను దొరలినవకుల నిక్కము.” (యా. పీఠిక పు.
౪౫౫.) ఇందువలన అనువాదకుల బాధ్యత తప్పునేమో

కాని అనువాదముయొక్క సంస్కరణావశ్యకత తప్ప
కాలదు. అనువాదభరణ తమ “నియమము నకుపరించి
మూలగ్రంథమునుగూడ ముద్రించుట నీ యున్న”దన్నారు.
అట్లుచేయకాలమికి కారణములను చెప్పినారు. కాని,
ఏట్లునుమానిమున సగమునకు మిగిలియున్న లక్ష్యభాగ
మును ఇందు చేర్చి యే యున్నారు. మిగిలిన అల్పమాత్ర
లక్ష్యభాగమును గూడ ప్రయత్నించి చేర్చియుండిన
కాగుండెడిది.

—‘భారతి’

శ్రీ త్యాగరాజహృదయము

రచయిత: కె వి శ్రీనివాసఅయ్యంగారు. ప్రకా
శిణులు: యస్, ఆది అందు కంపెనీ, మద్రాసు.

క్రా.నెం. ౫౩౫ పుటలు. ధర రు. ౪.

దాక్షిణాత్యసంగీతకళాచైధిమనకు గొప్పవిశా
సమునిదిన త్యాగయ్యగారి కృతులు అజ్ఞానసంపర్కమున
పాంకర్యస్థానిత్యాదులకుపాల్పడి తమసహజసంపద కోల్ప
డయండ, వానిని నిర్దుష్టముగ నిలువజెట్టుటకుగా శ్రీ
కె. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారు పూనుకొని దాదాపు
3౫౦ కృతులను త్యాగయ్యగారి శిష్యప్రశిష్యాదులవలన
సేకరించి, అంద్రసాహిత్యమున సహా అవి గొప్పరచనలగు
టచే తమకేక్రీలది భాషాబోషాదులు తొలగించి సం
స్కరించి, భక్తాగ్రేసరుడగు ఆయన హృదయవిశ్వాసము
ఆకృతులలో నెట్లు ప్రతిఫలించినదియు అర్థములు, విశే
షార్థములు మున్నగు వివరణములవలన నెల్లడించుచు
‘త్యాగరాజహృదయము’ను ప్రకటించినారు. అందిది
తొలిసంపుటము. ఇందు ౭౫ కృతు లున్నవి. సంగీత
విద్యాప్రియులకిది చాల ఉపయోగకరము. ఏలయున,
ఇందు ఆయావిరాగముల పది పురలక్షణములను, ప్రాచీ
నాధునికసంప్రదాయ సంబంధాధికమును, ప్రయోగము
లందు వాని గలివిశేషములను మున్నగు కౌస్త్రువిశేష
ములు తెలియజెప్పుచు, ప్రతికృతికి పెక్కుసంగతులతో
సహా స్వరములు చూపినారు. మొట్టమొదటి త్యాగరాజ
తన తారకమంత్రము ౯౬ కోట్ల పునశ్చరణ అయిన రామ

లక్ష్యములు ప్రత్యక్షమై అంతర్నికులు కాగా చెప్పిన తొలి కీర్తనగ్రంథి క్రింద అతాతారాగ, అదితాగ యుక్తమును

‘ఏల నీదయ రాదు పరాగు చేసెద-
జేల సమయము కాదు-’

అను కృతి, ఇందు మొట్టమొదట చేసినది, తప్ప నుదిశఁజేయు గల కృతులను వాని మేళకర్తల క్రమమున పొందిరిచినారు.

రాగలక్షణవివరణసందర్భమున కాఁచిందిన పక్షం తర, మతఃతేద ప్రయోగపరిణామాది కాస్త్రచర్చ పండితులకును, పని చెప్పువలె మెప్పు గనదగి యున్నది. అహిరి, తోడి, శైరవి మున్నగు రాగముల విషయము లిందులకు నుందితార్కాణములై, వారిలక్షణాభిజ్ఞత చే కాక లక్ష్యపరిజ్ఞానసామ్రాజ్యము చాటుచున్నది.

ప్రతి కీర్తనకును తొలుత వాని భావమున, వాగ్దేయకారురీ ఆశయమును—తాత్పర్యమున—తెలియ జేయు నవతారిక, పిదప రాగ, తాళనామాంతరిముగ సాహిత్యము, అందు అభోజ్ఞాపికలలో పాఠాంతరములు, వానివిషయమై తమ అభిప్రాయ నిర్ణయములు, పిదప ప్రతిపదార్థమును, విశేషార్థము, పిదప రాగలక్షణము తదాకోపాజ్ఞానకోపాదములు, రాగరంజకములగు ప్రయోగ విశేషములు, పిదప కీర్తనస్వరమును కడు పొందికగా కూర్చినారు.

ఈకృతులలో సాధారణముగ వాడుకలో కానబడు ‘గ్రామ్య’ ప్రయోగములు తెనుకునచ్చక, వీరువానిని ‘గ్రాంథి కము’గ నవరించిరి అంతకునుకొన్ని నిలిచిపోక తప్పవు. త్యాగరాజే సంగీతమునకు, గ్రామ్యతకు అనువకు కొన్ని, ‘గ్రామ్య’ ప్రయోగములు కావలెనని కావించిన ట్లగపడును. హృదయమునుండి ద్రవించు భక్త్యుదైకమును సరసతరముగ భరింపగల ప్రయోగములు గ్రామ్యమున దొరకునో అయిన వెనుదీయలేదేమో.

‘ఉపచారము చేసేవా-
రున్నారని మఱవకు రాదు’-

అనుచో, ‘ఉపచారము చేసెడువారు’ అన్నచో చెవికి స్పృశ; అది అంతఃపుటూర్పు కున్నది: అచ్చట స్వర విన్యాసమున(రీతి-గారీగా;- లోపననది) గమకముగా అంత మేళవింపకున్నది. ఇట్టివాడుకలు ఆధర్వరసికుని కవిత్వదోషములై లోటులెచ్చునని కానక్కఱము చేరు.

పీఠికయందు గ్రంథకర్త త్యాగరాజాదీవిత సంగ్రహమును, ఆయన ‘హృదయము’ను చెప్పినారు. ఇందు ఆయన అద్వైతబలమునుండి పిదపదిశిష్టాద్వైతిగ మార్గని స్వీకరించిరి. శివస్తోత్రములకు కృతులను త్యాగయ్య గారిని కావలకును, త్యాగయ్యకేలము రాము నిష్టదైన తమగ నర్పించినంతమాత్రమున విశిష్టాద్వైతి యననక్కఱలేదు. సరి; యిట్టివి యీ గ్రంథము విషయమున సెగడి యునవి గాని, దిగిదీయనవి గాని కావుగదా.

శ్రీ ‘అది అందు కంపెని’వారు ఇట్టి గ్రంథముల ముద్రించి శమకాశోక్త్యాహమును ప్రకాశనాహముగ సార్థక మొనర్చు కొనుచున్నారు.

కొం. జ.

పంచముల చరిత్రము

గ్రంథకర్త:—శ్రీమత్పరమహంస పరీవ్రాజకాచార్య జి. యస్. వి. సరస్వతీస్వామిలవారు. రాయల సైబా, ఓర పేటలు, వీరు కాగితములు, కాగితపు తైండు. ౧౯౩౦ సం. వెల ౦-౪-౦.

ఇది పంచము లవబడుజాతివారి చరిత్ర-అనగా వేద కాలమునుండి నేటివరకు ఆజాతివారినిగూర్చి లిందు వ్రాయబడినది. స్వాములవారు పూర్వార్చార పరాయణుల నలె తార్కికజ్ఞానము విడిచి మాధవాదము చేయువారు కారు. వీరు వేదములందును, పురాణములందును ఉన్న విషయములన్న వున్నట్లుగా తీసికొనమాడదనియు, ఏల యన అప్పటిరచయితల యథార్థములను అట్లే చిత్రింపక వాటిని అతిశయముగ వ్రాసిరనియు, అంతేగాక తర్వాతి వారు పలుమారు తమ యిచ్చవచ్చినట్లు తమ కనుకూలముగా నుండునట్లు మాటిమాటికి సవరించుచు వచ్చుచుండి

రనియు, అందుచేత ఇతిహాసపురాణాది గ్రంథములలోని విషయములను మనము విమర్శించుటచేత నమ్మకూడదనియు దృష్టాంతసహితముగా వ్రాసియున్నారు. స్వాములవారు ఇట్టి నూతనపద్ధతి నవలంబించి నిష్పక్షపాతముగా పూర్వగ్రంథములను విమర్శించియున్నారు. “కాలిక్రందితుమ్మకన్న హీనముగా లాడబడు పంచమ సోదరులనీలిన” స్వాములవారు గ్రహించి హిందూవానికి మేలు చేయగోరి పంచములు హిందువులలోనివారే కాని చేతుకారనియు, అస్పృశ్యతను హిందువులు విడిచివేయవలెనని యుపాధ్యక్షగ్రంథము లాధారముచేసుకొని వ్రాసియున్నారు. ఈ గ్రంథము కేవలము ధర్మశాస్త్రములపై నాధారపడినది మని పల్కెడు సవాతనులను, పూర్వ గ్రంథస్థవిషయములను పొందుపరచి వారివారి వాదములను ఖండించుటకు గాను వ్రాయబడినది. తక్కిననా రందరికి ఆవతారపురుషుడగు గాంధీ సహాత్ముడు అస్పృశ్యతను విడువడని యుపదేశించినాడు. కావున మన కిక ధర్మశాస్త్రాధారము లవసరము లేదు. పంచములయొడ మనము పక్షపాతముతో నాని యికనైన దేశమభివృద్ధి చేసికొందుముగాక!

తైలి—గ్రాంథికము, సరికముగా నున్నది. స్వాములవారు పురాణగాథలకిచ్చిన పరిశిష్ట (Interpretation) లెంతయో సమంజసముగా నున్నవి: వీరు ఇట్టి గ్రంథము లింకా పెక్కువ్రాసి దేశసేవచేసెదరని నమ్ముచున్నాను.

గ్రంథము దొరకుచోటు: గ్రంథకర్త, గోలకొండ పత్రికాకార్యాలయము, ప్రాచుబజారు, దక్షిణ హైదరాబాదు. టి. కా.

జడగంటలు

గ్రంథకర్త—చెలికాని సత్యవారాయణ గారు. పద్మనాయక గ్రంథమాల, ద్వితీయ కుసుమము, క్రాఫ్ నెజా, 21 పేజీలు, మెరుగు కాగితములు, కాగితపు టైండు. సం. ౧౯౩౦. నెల ౦-౮-౦.

ఇదియొక కథలసంపుటి. ఇందుమాడేకథలుండుట చేతను, జడగంటలు మూడేనుకను గ్రంథకర్త యీ గ్రంథమునకు జడగంటలని పేరు పెట్టెను. ఇందలి కథలన్ని

యు ఆధునికములు. ఇప్పటికాలపు విషయములనుండి యితివృత్తము గ్రహించి వ్రాయబడినవి. వీటియొక్క యుద్దేశము సంఘసంస్కరణము. కవియొక్క యుద్దేశ మెంతయు మెచ్చనగియున్నది. కాని కథలయల్లిక మాత్రము కొంత విపరీతముగా నున్నది. ఘటనలయందు యథార్థము కానరాక కృతకత కానవచ్చుచున్నది. ఇది మిగుల రసభంగకరము.

ఉదా:-“రాధానందము”లో రంగనాథునిని విపరీతముగా కుదముట్టించి రాధను ఆనందంపునకిచ్చి పెండ్లి చేసెను. ఈవిపరీతమరణము కథాకల్పనకెంతయు లోటు తెచ్చుచున్నది. అసహజముగనున్నది. ‘పత్నీదాన’యందు పాత్రల మనఃప్రకృత్యల వెంతమాత్రము లెక్కచేయక లలిత శర్మచేత అతని భార్యను అతని మరణమునకు చెను వెంటనే మురశీధరరావున కిచ్చి పెండ్లి చేయించెను. ఇది కూడ కల్పనాప్రాధిమ్య లోటే. ‘పుత్రస్వీకారము,’ చక్కగా నున్నది.

తైలి—కవి పాత్రలకొకభావ, తనకొక భావ. యేర్పరచుకొనెను. పాత్రలకు వ్యావహారికభావ, కవికి గ్రాంథికభావ. సజీవ మగు వ్యావహారికమును చదివినపిమ్మట కృతకమగు గ్రాంథికము చదువుట కసహ్యముగనున్నది. యథార్థవిషయములనుండి మరల భావనాప్రపంచమునకు పోవుచున్నామనిపించును. ఈమేళన మెంతమాత్రమును రసవంతముగ లేదు. ఇట్టికథలకు వ్యావహారికభావయే యుచితమయినది. దాననేవ్రాసిన రసవంతముగనుండుచు, గ్రంథకర్త ఈ గ్రంథముయొక్క పునర్ముద్రణమున వీలో టునుతీర్చి వ్యావహారికముననే ముద్రింతురని తలచుచున్నాను. యథార్థత్వ (Reality) ప్రాకృతికరణముల (Naturalization) కాలముగదా! సంఘసంస్కరణమున ఫలింపించు గ్రంథకర్త ఇట్టి భావసంస్కరణమునకును వెనుదీయజోరు.

వలయువారు:—మేనేజరు, పద్మనాయక గ్రంథమాల, పెంటనాగులవలస, రాజాం, విశాఖపట్నం జిల్లా ఆని వ్రాయవలెను.

టి. కా.

బాలసీతికభావళి

గ్రంథకర్త:—శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ గారు.

క్రాంతి, ౧౮ పేజీలు, మంచి కాగితములు. కాగితపుదెండు, సం. 1980, వెల ౦-౬-౦.

ఈ పుస్తకము 'బాలవిశోదా' అను హిందీ గ్రంథము ననుసరించి వ్రాయబడినది. ఈ గ్రంథోద్దేశము బాలురకు సీతిబోధనేయుటయే. గ్రంథకర్తగారు ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు: "అద్భుతకల్పనలతో నిండిన పౌరాణిక గాథల సేకవిష్కృతులను మనబాలురకు పాఠ్యపుస్తకములుగా నిర్ణయించబడుచున్నవి. అవి యెంత సీతిగర్భితములై యున్నను యాచారిత్రము లగు మహిమలతో నిండియుండుటచే పురాణపురుషులువేరు, మనమువేరు, వారుచేసిన పనులను మనముచేయకాలము, అనుభావము బాలురకు కల్లు నవకాశము గలదు." ఈ వాక్యములెంతయు నిజము. పురాణగాథలు పూర్తిగా చారిత్రకములు, యథార్థములు కావు. అప్పటికపులు ఉన్న విషయము లున్నట్లుగా చిత్రింపక అతిశయముగ కల్పించివ్రాసిరి. అంతేగాక తరువాతినారు పలుమారు తమయిచ్చ వచ్చినట్లు తమ కనుకూలముగ నుండునట్లు, మాటిమాటికి సవరించుచు వచ్చిరి. కావున, పురాణవిషయములను మనము విమర్శించక తీసుకొనరాదు. వాటికి కొంతపరిశిష్ట నిచ్చి యథార్థమును తెలిసికొనవలెను. ఇట్టి సందర్భములో పురాణకథలను పిల్లలచేత పఠింపచేయుట వ్యర్థము. వాటి యొక్క సత్యమునుగూర్చి మనము సందేహించుచున్నప్పుడు వాటిని చదివి మనము హర్షించలేము. అట్లుగాక చరిత్రవిషయములను వ్రాసి నీతులు నేర్చుటమేలు. గ్రంథకర్త ఈమార్గమునే తలపెట్టి యీ గ్రంథమును వ్రాసెను.

ఇందలి కథలు మనపులయొక్క యున్నతాదర్శములు, ఉన్నతగుణములు, వాటిసాధనము, పర్యవసానమును బోధించి మనలకు పులికేతగాఢ్రులనుజేసి అశ్రుపూరితలోచనులుగా జేయును. సత్యము, కరుణ, ప్రేమ, అనునవి యీగ్రంథమునకు ప్రీతియొసగు గుణము లని మనకు గట్టిగా బోధపడును. ఇట్టికథలు బాలురకు సీతినీ రిప్పుక

బోధించును. వీన్నేకాక పెద్దలుకూడ ఈ గ్రంథమును చదువవలసినదే.

కైతి:—గ్రాంథికము, సరళము. భావములకు తగినది. బంగారమునకు పరిమళ మర్చిన ట్లున్నది. భావమునకు కైలియు, కైలికి భావమును వన్నె తెచ్చుచున్నది.

గ్రంథకర్త యిట్టి గ్రంథములకు మరకొన్నిటిని రచించి ఆంధ్రవాఙ్మయమున కుపకారము చేయునని తలచుచున్నాను.

మలయువారు:—పాలపర్తి భావనారాయణగారు టీచరు, బాపట్ల, గుంటూరుజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

టే. కా.

శ్రీవివేకానందస్వామి జీవితము-ప్రథమభాగము

గ్రంథకర్త—బులుసు వెంకటేశ్వర్లు గారు. డిప్యూసైజు, ౨౫౮ పేజీలు, క్లబ్ కాగితములు, కాగితపుదెండు, సం. ౧౯౩౦, వెల ౧-౮-౦.

ఈ గ్రంథము ఆంగ్లముందు అయిదు సంపుటములుగా వ్రాయబడిన 'శ్రీ వివేకానందస్వామి జీవితము' యొక్క సంక్షిప్తానువాదము.

గ్రంథముందు వివేకానందుని జీవితమే గాక శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసజీవితము కూడ పూర్ణముగానే వ్రాయబడినది. వీలయిన శ్రీరామకృష్ణుని జీవితము తెలియకయే వివేకానందునిజీవితము పూర్తిగా గ్రహింపలేము. ఆజీవితములు రెంటికిని అట్టి పరస్పర సంబంధము కలదు.

వివేకానందుడు దైవాంశసంభూతుడని శ్రీరామకృష్ణుడు చెప్పియున్నాడు. ఇతని బాల్యమును రామకృష్ణునిజీవితము వలెనే భగవద్భక్తియుతమై యున్నది. వాస్తవముకూడ శ్రీరామకృష్ణుని జీవితము చదివినచో ఆస్థికతయందనేమీకలవారగుదురు. అట్టి అవతారపురుషునకు ప్రీతివిష్కృతైన వివేకానందుని జీవితము కూడ మనకు ప్రీతికరమే. శ్రీరామకృష్ణుడు లోకోపకారార్థము వివేకానందుని కొంతమాయచే గప్పి కేవలము నిర్వి

కల్పపమాధిలో బడిపోకుండ జేసెను. శిష్యుడు కూడ నురుపు యొక్క అభివృద్ధి ము సెరవేరునట్లు లోకకల్యాణమునే ఆశించి లోక సేవయందే తన జీవితమును ధారపోసెను.

గ్రంథకర్త కేవలము పూర్వాచారాభిలాషి యగుటచే మతసంఘసంస్కరణముల నక్కడక్కడ తూలవాడి యున్నాడు.

తైత్తిరి—గ్రాంథికము. సంస్కృతీపదములు, సమాసములు అధికము. విద్యాధికులకేగాని పామరులకు, స్త్రీలకు అందుబాటులో లేదు. గ్రంథవిషయమందగు జనులు

గ్రహించి ఆనందింపదగినవై ననుకరినతైత్తిరివల్ల అల్పప్రయోజనమైనది. సరళ తైత్తిరిలోనున్న మెచ్చదగి యుండెడిది. ఈ గ్రంథము రెండవముద్రణమందు సరళతైత్తిరిలో వ్రాయబడి ప్రకటించబడుట యుచితము. కావున ముద్రింపబడబోవు రెండవభాగము లొలుకనే ముద్రితైత్తిరి నుండి నచో మెరుగు.

వలయువారు—బులుసు వెంకటశ్రీరామమూర్తి, కాకివాడ, అని వ్రాయవలెను.

తే. కా.

గ్రంథ స్వీకారము

అంటరానివా రెవరు?

క్రానుపైజాన ౨౦ పుటలు. వెల రెండణాలు.

గ్రంథకర్త: జాలారంగస్వామి గారు. వలయువారు గ్రంథకర్తగారిపేరిట రాజుయండికి వ్రాయవలెను.

మిత్రభాషితము (ప్రథమభాగము)

డిమ్మిపైజా, పుటలు ౧౭౪. వెల రు. ౧.

రచయిత—దేవులపల్లి నరసింహశాస్త్రి గారు, మండపేట, గోదావరిజిల్లా.

శ్రీరామలింగేశ్వర తతకము

క్రానుపైజాన సుమారు ౩౦ పుటలు. వెల రెండణాలు.

రచయితలు: గుంటూరు సీతాశానదీక్షితులు మొదలగువారు.

ప్రకాశకులు:—మేనేజరు, ఆంధ్రావర్తిగ్రంథమాలిక, గ్రొత్తపేట, ఎలమంచిలి, విశాఖపట్టణము జిల్లా.

పశు పరిక్ష

(ప్రవేశికా సహితము)

క్రానుపైజాన ౪౨ పుటలు. వెల తేలియుదు.

ప్రవేశికాకర్త: జగన్నాథశర్మగారు.

నిరుసామా:—గంధర్వమహల్, విజయనగరము

శారదాబిల్లు

క్రానుపైజా, పుటలు ౧౫, వెల రెండణాలు. పులికొండ పరబ్రహ్మంగారిచే రచితము.

వలయువారిట్లు వ్రాయుడు — పులికొండ పరబ్రహ్మముగారు, చినపాడుపూడి, ఉయ్యూరుపాడు కృష్ణాజిల్లా.

ఉత్తర రాఘవము (నాటకము)

డిమ్మిపైజా, పుటలు ౧౧౬, వెల రు. ౧-౪-౦

గ్రంథకర్త—బరిశేషల్లి లక్ష్మీకాంతకవి గారు.

వలయువారికి నిరుసామా—బరిశేషల్లి లక్ష్మీకాంతకవి, గుంటూరు.

ఆంధ్రబర్మీయుల యుద్ధము

డిమిష్టైజా, పుటలు ౨౦, వెల ౦-౪-౦

గ్రంథకర్త—పిల్లా కన్నయ్య నాయుడుగారు.

వలయువా రీక్రింది చిగువామాకు వ్రాయవలెను: పిల్లా కన్నయ్య నాయుడు, నెం. ౮౫-౧౦౫, మొగలుపేటి, రంగూను.

భారతకథలు

క్రానుప్రైజున ౬౦ పుటలు, వెల రు ౧.

గ్రంథకర్త: వెల్లాల మైమూరయ్యగారు. మరియు వారీక్రిందివిలాసమునకు వ్రాయవలెను: వెల్లాల మైమూరయ్య గారు, క్లాంక్, డిస్ట్రిక్టు మన్సిఫోర్స్, ప్రొద్దుటూరు, కడపజిల్లా.

అకాలీలనత్యాగహము (ఆత్మబలి)

డిమిష్టైజా, పుటలు ౧౦౪. వెల తెలియదు.

గ్రంథకర్త—శివవారపు సుబ్బారావు గారు.

ప్రకాశకులు—సరస్వతీగ్రంథమాల, కాకరపల్లి, పడమటి గోదావరిజిల్లా.

SIX PROBLEMS AND THE INDIAN YOUTH (ఆంగ్లము)

డి. యస్. రామచంద్రరావుగారిచే రచింపబడినది. మరియు గ్రంథకర్తగారిపేరిట పెంకుపూరుకు వ్రాయవలయును.

కీ. శే. పెనుమర్తి వేంకటరత్నము గారు

భారతీ వ్యాసరచయితలలో నొకరగు శ్రీయుత వేంకటరత్నముగారియొక్క అకాల * మరణవార్తను వ్రాయ విచారాతిరేకముచే కలము వడకుచున్నది. శ్రీ వేంకటరత్నము గారు భావకులగు యువకులు, వీరిది తెనాలి. వీరి సరసరచనము లాంధ్రవాఙ్మయ వధూటికి నూత్నాలంకారలేఖములు. భారతీ, అవతరించిన నాటినుండియు, ఎడనెడ, నవ్యవాసనా వాసితములగు సినహృదయుని ఖండకావ్య ప్రసూనములను జడనుముచుకొనుచుండెను. నేటితో నది యంతరించినది. దినదినాభివృద్ధిని గాంచి

యిట్టి నూత్న కావ్య ప్రసూనముల నెన్నిటితో ప్రసవించవలసిన ఈకవితాలత కీకవికుమారుడు మూలకందము. అది నేడు విధివిపాకమున క్రుల్లి పోయినది. “పుట్టినవారికి గిట్టకతప్పదు.” కావున నీతని దేహమాత్ర వివాళమునకు దుఃఖంప బనిలేదు. కాని యాదేహము నాశ్రయించిన కవితాత్మ వివాళమునకు సహృదయులు దుఃఖంతురు. దుస్సహము, నిరవధికము నగు నీ వియోగము నీతని ప్రియకుటుంబ మెట్లు నహింపగల్గునో! విహికానందానుభూతి నుజ్జగించినయీకవికుమారుని యాత్మ అపారపార లోకికానందానుభూతిని గాంచునుగాక!

—సంపాదకుడు, భారతి.

* ఈ వార్త ౨౯-౧౯౩౦ ఆంధ్రపత్రికయందు ప్రకటితమయినది.